

KOROŠKI

svižinar

1248 Guštanj
1968 Ravne

GLASILO RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto XVIII.

Ravne na Koroškem, 25. avgusta 1968

Št. 3

Sonce
na domačiji

Maks Dolinšek

TRI DOLINE V KOROŠKI ZGODOVINI

CERKVENA ORGANIZACIJA V NAŠIH KRAJIH DO XV. STOLETJA

Za naš kraj z njegovo okolico je že od ustanovitve dalje zelo pomembna cerkvena posest bamberske škofije, saj je bil Guštanj že od začetka vključen vanjo.

Po zmagi v boju za investituro se je cerkev posvetila predvsem notranji organizaciji. V začetku XII. stoletja so se dokončno izoblikovale župnije v mejah salzburske nadškofije (severno od Drave), v XII. stoletju pa tudi na ozemlju južno od Drave, ki je bilo v cerkvenem pogledu podrejeno oglejskemu patriarhu. Mejo med obema interesnima področjema je določil že leta 811 Karel Veliki. V sporu med oglejskim patriarhom Ursusom ter nadškofom Arnonom Salzburskim je na vsem območju svoje velike države določil za mejo med obema diecezama Dravo. Na Koroškem je ustrezalo petim faram na levi, tj. na salzburski strani Drave, pet far južno od nje na območju oglejskega patriarhata. Labotu je bila nasproti sosedu na desnem bregu Drave — župnija Libeliče (cerkev sv. Martina). Pri vseh teh je bilo določeno, da posesti enih in drugih far ostanejo še nadalje v posesti prejšnjih lastnikov, kljub temu da se nahajajo na nasprotni strani. Klebel, znani koroški zgodovinar, dvomi v tolikšno starost libeliške župnije, ker leži v močno z gozdom pokritem predelu ob Dravi. Mislili, da je nastala pozneje, vsekakor pa v karolinški dobi, kakor župnija Šmihel pri Pliberku in župnija v Dobrli vesi. Misijonska dejavnost Ogleja je bila po vsem videzu na Koroškem s petimi farami manj učinkovita kakor na salzburski strani. Začetek cerkvene organizacije pa je tu treba postaviti že v obdobje med leti 811 in 843.

Na območju salzburske nadškofije je na vsem sedanjem slovenskem ozemlju delovalo kakih 20 župnij. V našem delu Koroške je na salzburski strani segalo območje labotske župnije v XI. in XII. stoletju od Lipice — Rude na Koroškem pa do Čermnice pri Sv. Ožbaltu v Dravski dolini s sedežem v Labotu. Na obsežnem ozemlju so dušeskrbstvo opravljali pri župniji kaplani, ki so v teh krajih po že obstoječih kapelah krščevali, pridigali in pokopavali. Župnija Radlje je bila tedaj vikariat laboške prazupnije.

Za časa Arnolda Trušenjskega je pod dravograjskim gradom nastala naselbina s cerkvico. Leta 1177 je zaprosil papeža, da bi jo posvetil. Ker pa sta grad in kraj Dravograd (Traberch) stala na posesti šempavelskega samostana, sta morala oba — oče Arnolt in sin Henrik Trušenjski najprej urediti spor s samostanom. Po desetih letih sta le dosegla, da je bila cerkvica sv. Vida (v trgu) posvečena. Verska opravila je tu opravljal kaplan iz bližnjega Labota. Henrik II. Trušenjski je leta 1237 dosegel pri salzburskem nadškofu, da je bil sedež laboške župnije z vsemi farnimi pravici prenesen v Dravograd. Kmalu nato je nadškof povzdignil župnijo v proštijo s 6 kanoniki. Pri kapitlju je bil dekan proštov namestnik, po en kanonik pa župnik (vikar) za Labot, Muto, Remšnik in Maren-

berg. Leta 1228 je nadškof Eberhard ustanovil tudi lavantinsko škofijo s sedežem v Št. Andražu in ji pozneje določil obseg. Drugi dravograjski prošt je prejel od papeža v letu 1246 še en beneficij. Odslej je štel kapitelj v Dravogradu 7 kanonikov.

Na obsežnem ozemlju severno od Drave sta nastali na Koroškem dve škofiji, krška (1072) in lavantinska (1228). Po obsegu sta bili obe majhni, v bistvu pa sta bila njiju škofa le pomočnika salzburskega nadškofa, ki si je pridržal tudi pravico do izbora škofov. Imeli sta več pravic le v zvezi s posvečevanjem duhovnikov in cerkva.

Na področju oglejskega patriarhata pa vse do 15. stoletja pri nas ni bilo nobene škofije. Vse območje južno od Drave je bilo v cerkvenem pogledu razdeljeno na več arhidiakonotov. Med temi je zajemal prvi vso Koroško južno od Drave s slovenjegrajskim okrajem vred, in obsegal vsega 12 župnij. Med oglejskimi farami v spodnjem delu Koroške so bile največje naslednje:

Fara Šmartno pri Slovenjem Gradcu. Župnija je nastala konec XI. stoletja. Leta 1106 je prešla v okvir dobrloveskega avguštinskega samostana. Fara sama je imela mnogo vikarijotov. Med te so spadali: cerkev sv. Pankracija v Starem trgu pri Slovenjem Gradcu, cerkev v Razborju in cerkev sv. Egidija pri Turjaku, cerkev sv. Marjete v Kotljah, ki je postala leta 1307 župnija pod patronatom Šmartna pri Slovenjem Gradcu ter poznejša cerkev sv. Mohorja in Fortunata pri Šrotneku.

V župnijo sv. Marjete v Kotljah so bile vključene poleg Kotelj še Dobrije, Tolsti vrh, Selovec in Sele. O njenem nastanku in razvoju nam poroča zgodovina lavantinske škofije, ki pravi tudi, da je 25. oktobra 1367. leta oglejski patriarh zadostil prošnji šmartenskega župnika Markvarda Punthamerja ter mu dovolil, da je postavil v Kotljah cerkev v čast sv. Fortunata in Felicijanu. Ob tej priložnosti je patriarh posebej poudaril, da ostane cerkev s svojim duhovnikom (vikarjem) še nadalje povezana z župno cerkvijo v Šmartnem. Spočetka cerkev ni imela niti svojega lastnega pokopališča. Ves okoliš Kotelj je bil tedaj popolnoma odrezan od svoje matične župnije v Šmartnem. Mrličje so morali zato nositi od Kotelj na pokopališče k sv. Martinu skozi starotrško župnijo, in to več kot tri ure hoda. Ta položaj Kotelj je Hotuljecem priboril lastno župnijo. Ker pa je bila prvotno vikariat šmartenske župnije, je imel nad župnijo v Kotljah še vedno patronat župnik iz Šmartna. Cerkev je bila nato posvečena v čast sv. Marjeti. Pozneje je bilo območje hotuljske župnije močno okrnjeno. V 18. in 19. stoletju je izgubila v korist župnije sv. Roka na Selah — Sele. Tolsti vrh, Dobrije in Selovec pa je morala odstopiti v letu 1860 novo ustanovljeni župniji sv. Egidija v Guštanju.

Libeliška fara je, kakor vemo, nastala najpozneje med leti 1106—1154 iz fare in patronata v Dobrli vesi. Podatki o desetini iz leta 1132 dokazujejo, da je obstajala fara že tedaj. Sporazum med patriarhom in grofom Wolframom iz Trušenj iz leta 1212 nam nedvoumno dokazuje obstoj fare v Li-

beličah z vikarijatom Marije na Jezeru (Fara na Prevaljah) in Guštanjem.

Približno sočasno je nastala tudi župnija v Črnečah. Sv. Jakob v Koprivni je spadal pod libeliško faro že leta 1154. Župnija Marije na Jezeru, ki jo starejši zapisi vedno označujejo z »bei« ali »ob Guttenstein«, je postala leta 1335 patronat Dobrle vesi — z njo vred pa tudi cerkev v Guštanju, ki izvira po mnenju umetnostnega zgodovinarja Steleta po njenem načinu gradnje iz 13. stoletja (po župnijski kroniki). Prav tako spadajo v libeliško faro že v 12. stoletju cerkvica na Strojni, sv. Lenart na Platu, malo poznejšega izvora je cerkvica sv. Barbara (pri Fari), sv. Anton (Guštanj), obe cerkvici na Lešah — sv. Bolfenk in sv. Ana ter kapelica na Poljani. Na tem mestu moramo omeniti tudi župnijo Šmihel pri Pliberku, saj je s svojim cerkvenim patronatstvom segala tudi v območje gornje Mežiške doline. (Ustanovili so jo menda Vovbržani.) Je zelo stara. Izvira iz obdobja pred letom 1050. Nista pa nam točno znana ne leto ustanovitve niti ustanovitelj. Leta 1106 je spadala že pod Dobrlo ves; bila je pod patronatom vovbrških grofov in pozneje Auffensteinov. Že od leta 1173 dalje so pliberški župniki imensko znani. O nastopu in sprejemu župnika pa je odločal župnik v Šmihelu. Le z njegovo privolitvijo, saj je imel pravico odločati o njegovi sposobnosti, je lahko postal župnik. Cerkev v Pliberku pa je dal zgraditi Konrad Auffensteinski (med leti 1332—1335).

Prvotno območje šmihelske župnije je obsegalo velik del pokrajine okrog Mežice in Črne s filijalama v Koprivni in Javorju. Vse te cerkvice kažejo, da so bila v XII. stoletju tudi pobožja naših dolin močno poseljena in ne samo doline.

Pripadnost te matične župnije je: od leta 811—1461 je vključena v oglejski patriarhat, od leta 1461 do 1781 je spadala v okvir ljubljanske škofije, nato je od leta 1786 do 1859 tvorila del lavantinske škofije, od leta 1919 dalje pa spada cerkveno h krški škofiji.

Prav tako prištevamo med župnije na oglejskem ozemlju tudi župnijo v Vuzenici, ki ji Mravljak pripisuje častljivo starost. Domneva, da je stala v bližini današnje cerkve nekoč slovenska naselbina, ki je imela najbrž že kmalu po letu 800 vsaj leseno kapelico. Delitev cerkvene posesti v letu 811 je oglejskega patriarha močno spodbudila k živahnejšemu dušeskrbstvu. S tem je hotel pokazati sosedu na oni strani Drave svojo versko gorečnost. Prvotna rotunda (okrogla kapela) je menda stala bržda že v IX. stoletju. Da so tu opravljali cerkvene obrede potujoči misijonarji in škofje, nam pričajo razni zapisi (Mravljak). Po podatkih nadžupnika Štefana Jamnika iz leta 1730 je Vuzenica imela svojega duhovnika že okoli leta 1075. Župnija Vuzenica in pozneje vsa dekanija je spadala k oglejskemu patriarhatu. Prvotno je bila priključena s starotrško župnijo vred podjanskemu diakonatu. V 13. stoletju je bila najbrž odcepljena od Koroške in dodeljena savinjskemu okrožju. Cerkev je bila zelo bogata, imela je velika posestva. Tudi tu

je bila prvotno v navadi slovanska (tretjinska) desetina. Okoliški podložniki pa so bili dolžni dajati cerkvi tudi bero.

KOLONIZACIJA NAŠIH KRAJEV OD XI. DO XV. STOLETJA

Iz že povedanega nam je znano, da so imela pri nas največ posesti cerkvena gospostva. Bamberška škofija Mežiško dolino in okolico Mute, oglejski patriarh do leta 1363 vso Mislinjsko dolino do hrbta Pohorja, šempavelski samostan Laboško dolino in ozemlje do Ožbalta (Muta je izvzeta), dobrloveški samostan posesti v gornjem delu Mežiške doline. Med posvetno gospodo so v XII. stoletju vsekakor najmočnejši Eppensteini, ki so imeli posesti v Laboški dolini in v spodnjem delu Koroške, Vovbržani, rod savinjskih krajišnikov. Spanheimi so imeli veliko posesti v Laboški dolini, ob Dravi od Velikovca do Dravograda. Del teh so poklonili šempavelskemu samostanu, katerega ustanovitelji so bili. Te številne posesti raznih fevdalnih gospodov kažejo jasno podobo o močni razdrobljenosti teh posesti v srednjem veku tudi pri nas.

Zemljiška gospostva v zemljepisnem pogledu niso bila strnjena v enotno ozemlje. Posamezna gospostva so bila pomešana med seboj. Od XI. do XII. stoletja pa so se drobila v manjše posesti (enklave). Veliki cerkveni in posvetni gospodje so podeljevali dele svojih posesti posameznim malim vitezom in na ta način krepili svojo zasebno vojsko. Z njo so krotili podložnike in varovali svoje posesti pred grabežljivimi sosedi. V naši okolici poznamo iz XII. in XIII. stoletja nekaj takih posameznih posesti.

Obdobje intenzivnejšega naseljevanja ali notranje poselitve našega območja spada v dobo XII. pa tja do XV. stoletja, ko so nastale tudi pri nas tiste vasi in zaselki, ki jih poznamo še danes. V tem obdobju se je začela približevati podoba naše pokrajine današnji — kolikor v poznejših obdobjih — v dobi kapitalizma in še močnejše v današnjem času — ni spremenila nekdanje podobe. Velika notranja kolonizacija pri nas je obudila tudi nastajanje naših trgov in malih mest. Šele v XII. stoletju se je v ravninske negozdne predele naselilo zopet prebivalstvo, ki pa se je kaj kmalu v naslednjem obdobju premaknilo vedno višje v gozdni svet, ki ga je bilo lahko izkročiti, predvsem na južnih, položnejših pobočjih, ki so bila tudi glede podnebja za življenje primernejša. S prihodom številnih nemških priseljencev na našo zemljo in v še nastajajoča naselja pa se je pospešila tudi germanizacija naših krajev. Nemških fevdalcev pri kolonizaciji prav gotovo ni vodila misel in želja, da bi deželo utrdili v narodnostnem pogledu. Pri naseljevanju naših krajev je vodila fevdalce predvsem skrb in želja, da bi si povečali donosnost svojih zemljiških posesti, saj je naše območje zanje predstavljalo velik del za poljedelstvo zelo ugodne zemlje, ki še sploh ni bila ali pa je bila zelo redko naseljena.

Boljši način obdelave zemlje (na triletno kolobarjenje s praho) je povečal pridelek in zato omogočil življenje znatno večjemu številu ljudi na istem zemljišču. Prejšnje obdobje, to je obdobje med X.—XII. sto-

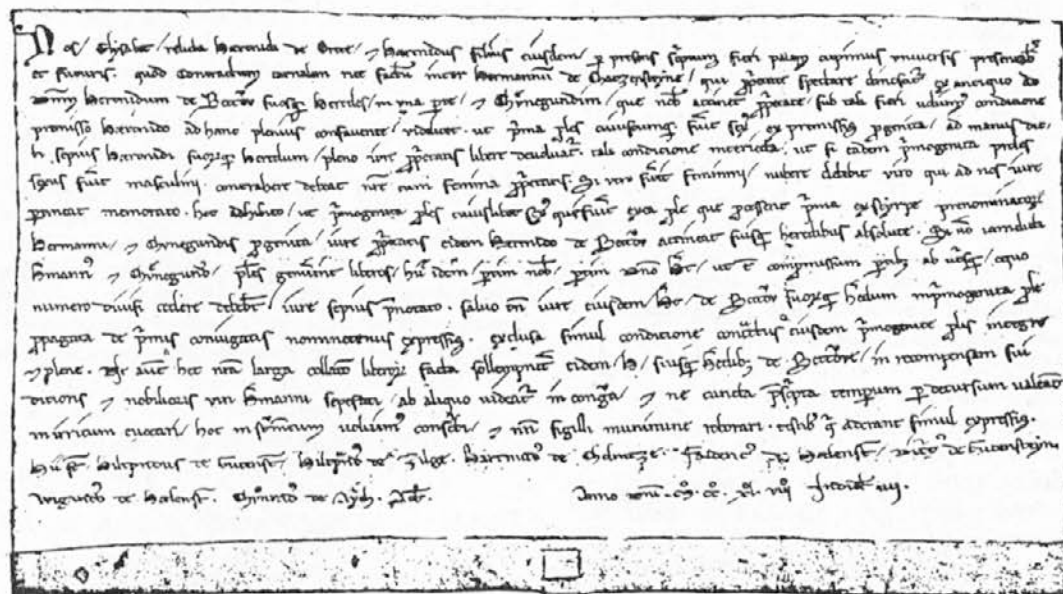
letjem, je zaradi uvajanja naprednejšega poljedelstva (sistem treh polj) pomenilo tudi za naše kraje vzpon kolonizacije. Številna imena naselbin, ki so sestavljena iz osebnega ali drugega imena s pridevkom »vas«, »ves« na Koroškem (Bukovska vas, Turiška vas, Farna vas, itd.) nastajajo v tej dobi. Največ imen te vrste najdemo v območjih, ki so bila že prve naseljena od Slovencev. V predelih ravninskega ali dolinskega značaja, ki sploh niso bili ali pa le redko poraščeni z gozdovi, krčenje ni bilo potrebno. Pri nas so bila taka naselja v tej dobi višje v hribih prav redka. To kaže, da je bilo v XI. stoletju še dovolj za obdelavo primerne zemlje tudi še v ugodnejših predelih, ki je omogočala preživljanje z novim načinom poljedelske obdelave mnogo večjemu številu prebivalstva (5—10-krat več) kakor pri požigalništvu. Pri poselitvi teh območij so se uveljavili predvsem samostani. Pri nas šempavelski samostan v Laboški dolini, pa tudi bamberška škofijska cerkev v Podjuni, v Mežiški dolini, dobrloveški samostan v Koprivni in admontski samostan na salzburški strani gornje Dravske doline.

Močan je bil nemški naselitveni val v Podjuni, prav gotovo pa tudi v naših dolinah. Tu so močno naseljevali kmečko prebivalstvo na posestih cerkvenih gospostev razni njihovi vazali, ki so te koloni-

ste priseljevali iz svojih frankovskih in drugih nemških posesti; pri nas Ortski plemiči s svojimi vitezi, andeški ministeriali »von Diegen« v slovenjgraški okolici, Tušnjani — dravograjski in vuzeniški gospodje — vazali benediktinskega samostana v Šempavlu, ki so imeli veliko posesti v okolici Dravograda, okoli Radelj in drugod.

Da je še v XII. stoletju bilo dosti ravninskega gozda, ki so ga iztrebili razni vitezi — vazali s svojimi kmeti, dokazuje pritožba admontskega samostana. Prior se je jezil zaradi samopašnosti Trušnjanov, ki da so si samovoljno prilastili mnoge samostanske kmetije v okolici Radelj in samostanski mlin v Spodnji Vižingi. Ko je prepustil Werigand Slovenjgraški, da se je rešil izobčenja, svoje posesti salzburškemu nadškofu, je te prepustil v glavnem admontskemu samostanu, ki jih pa ni dobil. Te kmetije so si, kolikor niso prešle v last samostana v Šempavlu, mimogrede prisvojili razni plemiči. Največ grof Lebenau, nečak Bernarda Spanheima, pozneje pa Kolon Trušenjski (Dravograjski). Njegov upravitelj Hilferich je tedaj (leta 1180) imel 12 kmetij v macesnovem gozdu na Dobravi blizu Radelj (»Lerchenwald ober Harde«) in 5 kmetij v Vratih (pred XII. stoletjem zelo gozdnato področje).

Lahko sklepamo, da so se zaradi izboljšav v poljedelstvu konec XII. stoletja rav-

Prvi dokument o našem kraju — slovenski prevod latinske listine iz leta 1248. Mi, Elizabeta, vdova Hartnida iz Orta in moj sin Hartnid želiva s pričujočim pismom objaviti vsem sedanjim in bodočim rodovom, da hočemo, naj se poroka, ki je bila pravilno sklenjena med Hermanom iz Katzensteina, o katerem se ve, da je iz davna lastništvo Hartnida Ptujskega (d' Bet-towa) in njegovih dedičev po eni strani — in Kunigundo, ki pa po lastništvu pripada nam — sklene s tem pogojem, s katerim se prej omenjeni Hartnid Ptujski popolnoma strinja, namreč, da bo prvi otrok tega zakona kateregakoli spola pripadal polnopravno omenjenemu Hartnidu in njegovim dedičem. Pristavljamo, če bo otrok moškega spola, se bo moral poročiti z ženo našega lastništva, če pa bo ženskega spola, se mora poročiti z moškim, ki bo po zgoraj omenjenem pravu naš.

Dodajamo še to, da bo prvorojeni otrok kateregakoli spola od tistih otrok, ki se bodo kot prvorojenci rodili, po lastniškem pravu pripadal Hartnidu in njegovim dedičem. Če pa bosta omenjena rodila svobodne otroke, bodo tudi ti po že večkrat omenjenem pravu spadali nam, deloma gospodu Hartnidu (Ptujskemu) in to v enakem številu, kakor je bilo dogovorjeno med obema.

Pri tem pa ne sme biti kršena Hartnidu Ptujskemu in njegovim dedičem pravica do prvorojenih iz omenjenih zakoncev. Istočasno izključujemo kakršenkoli dodaten pogoj teh prvorojencev. Da pa se ne bi na naša obsežna prepuštevitev otrok, ki jo slovesno dajemo istemu Hartnidu Ptujskemu in njegovim dedičem zdela komu neprimerna in da ne bi kdo kdaj razveljavil te določbe, hočemo, da se piše ta listina in podkrepí z našim pečatom in z navzočimi pričami, ki jih tu navajamo! To so: Hiltprandus de Guttenstein, Hiltprandus de Zilge, Haertnidus de Chelnitze, Faldericus de Haelenstein, Ditricus de Gutensteyn, Vigandus de Haelenstein Chonradus de Aych.

Sestavljeno v letu gospodovem 1248-inditione quarta

Pečateno s pečatom Hartnida de Ort

Turške šance. S številkami označena mesta kažejo ponekod še danes vidne okope

ninska področja zopet naselila in povzročila iztrebljanje ravninskega gozda.

Zaradi nemških imen teh kmetov je razvidno, da so ti priseljenci iz nemških krajev in da je bilo to priseljevanje novega življa plod kolonizacijske dejavnosti šempavelskega samostana in Spanheimov. Zdi se pa, da so se ti deli že do XV. stoletja popolnoma poslovenili.

Mežiške doline in Slovenjegraške kotline, ki sta predstavljali področje stare kulturne zemlje, ni zajel val nove naselitve. S slovenskim prebivalstvom nasičeni dolini sta dajali dovolj viška, da se je obrnil v višja sončna, z gozdom prekrita položna pobočja hrbtov naših Centralnih Alp.

Vidimo, da je pred koncem XII. stoletja pričelo primanjkovati poljedelske zemlje na ravninskem svetu in da se je naselitveni tok obrnil v višje, hribovite, bolj z gozdom pokrite predele tja do 1000 m visoko. Še močneje se je vršilo to naseljevanje v dobi mlajše kolonizacije po XIV. stoletju — predvsem na sončnih pobočjih Golice, v goratem delu Podjune, Mežiške (Strojna) in Dravske (Kobansko) doline, na pobočjih Karavank, pod Peco. V bližini Savinjskih Alp je naseljeval kmete predvsem v gozdnat svet gornjegrajski benediktinski samostan, ki ga je ustanovil oglejski patriarh leta 1140. Pozneje sta ga prevzela v varstvo Konrad III. in Friderik I. Kljub oddaljenosti pa je za našo gornjo dolino, predvsem za svet pod Raduho in Olševo, za naseljevanje le pomemben.

Mejo med posestjo gornjegrajskega in dobrloveškega samostana je trdneje določil vojvoda Ulrik v letu 1363 zaradi pritožbe gornjegrajskega opata, češ da si dobrloveški samostan nepošteno lasti 10 kme-

tij pod Olševo. To nam utrjuje domnevo, da so bila področja zahodno od glavnih gornjegrajskih posesti (Olševa, Raduha) prej in močneje izkrčena kakor predeli na vzhodu. Saj se je v tem času pot v zgornjo Savinjsko dolino proti Solčavi nehala že pri Igli. Tedaj določena meja, ki je tako končala spor, je potekala po razvodnici nad planino Zavratnik na Raduhi, se nato spustila vzdolž hrbta Prosenčevega vrha (1989) čez Sleme in prek grebena Olševe tja do zadnjega travnika v sončni Koprivni zahodno od kmetije Kos v Železno Kaplo. Koprivna je bila poseljena že v XII., XIII. stoletju. Kolonizirali so jo Junekarji, za njimi pa v XIII. stoletju Spanheimi iz smeri Železne Kaple. Poselitev Koprivne je v zvezi z intenzivnim krčenjem in kolonizacijo Karavank v XII. in XIII. stoletju. Tu so tedaj močno uvažali švajge (živinorejski obrati). Tako je postala Koprivna najvišje naselje samotnih kmetij (na izkrčenih požganicah je bilo dosti »kopriv«). Cerkev je stala tu že v XIII. stoletju.

Že v XIII. stoletju so pri nas nastajale nove naselbine sredi gozda v višinah prek 1200 m. To krčenje pa se je lahko vršilo le pod vodstvom zemljiškega gospoda, saj je spadal visoki gozd med regale (predpravičja knežje oblasti — daje oglje, rude), ki si jih je lahko pridobil le on. Od XIV. stoletja dalje je bil gozd posebno pomemben. Potreba po lesu je hitro naraščala. Potreben je bil za gradnjo, povečale so se potrebe po kurjavi, oglje pa je postajalo za razvijajoče se fužinarstvo vse bolj pomembna surovina.

Prvenstvena oblika kolonizacijskega dela v tem razdobju so samotne kmetije. Predele samotnih kmetij na Slovenskem, tako tudi pri nas, smatramo za kolonizacijo mlajšega izvora od predelov z nemško naselitvijo. Še samotne kmetije so se pozneje združevale ali cepile v majhne zaselke. Posebna oblika kolonizacije tega obdobja so tudi že omenjene švajge (sirnice, živinski dvori).

Pritožbe kmetov iz XIV. stoletja, da jim zemljiški gospodje njihove srenjske pašnike in njive spreminjajo v kmetije, kažejo novo organizacijsko obliko kolonizacije. Planine se umikajo novim stalnim naselbinam v vedno višje predele, v prave visoke planine (na Olševi, Raduhi, pod Peco). V tem obdobju nastopajo vse bolj številne polovične in četrtinske kmetije.

Ta mlajša kolonizacija je zelo značilna za našo pokrajino. Možnosti poljedelske kolonizacije so bile s tem za tedanje razmere v veliki meri izčrpane. Pozneje je lahko prišlo samo še do nastajanja kajzarjev, tistega vaškega prebivalstva, ki se delno preživlja s poljedelstvom, delno pa z drugačnimi poklici. V manjši meri se je nadaljevalo kolonizacijsko delo tudi v ravninah. Na ta način so se vse bolj večale stare naselbine. Tako je prihajalo do nove vaške kolonizacije. Na te nanovo nastale naselbine ob starejših nas opozarjajo razni pridevki k vaškemu imenu (Spodnja Muta — Zgornja Muta, Spodnja Gortina — Zgornja Gortina). Kolonizacijski razvoj je najtesneje zvezan tudi z razvojem in velikim premikom tedanje slovensko-nemške narodnostne meje, katere izoblikovanje je pokazalo slovenske izgube v dobi srednjeveške kolonizacije. Pri tem pa sta pomembna predvsem sam razvoj kolonizacije in postanek naselij ter njihov vpliv.

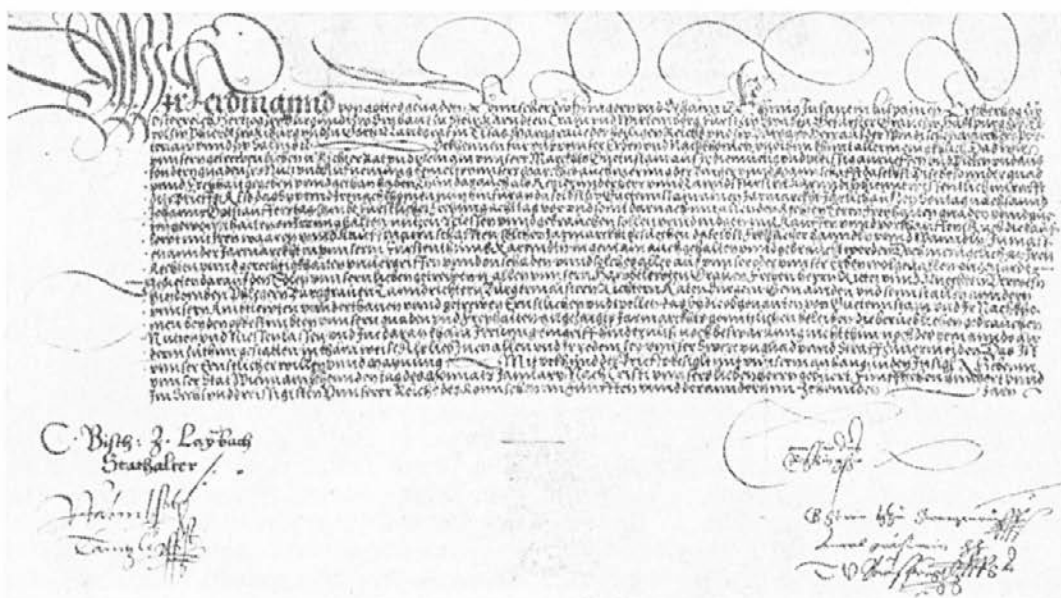
Poudarili smo že, da je poselitev ravninskih predelov pri nas prenehala že v XIII. stoletju. V višinskih predelih pa je bil prostor mnogo manj primeren in ga zato tudi niso naselili. Za notranjo kolonizacijo je zadostoval prirodni prirastek domačega prebivalstva. Kolonizacijski tok pa je zavrlo tudi dejstvo, da je po XII. stoletju zapored razmeroma naglo izumrla večina starih mogočnih fevdalnih rodbin (Eppensteini, Spanheimi), ki so imele poleg posesti na slovenskih tleh še posesti v južnih nemških pokrajinah. Od druge polovice XIV. stoletja dalje pa je dotok kolonistov iz tujine zavrlo prav gotovo tudi kuga, ki je tudi pri nas kakor v nemških deželah močno redčila prebivalstvo. (V letu 1338 so roji kobilic uničevali posevke, po letu 1348 je razsajala »črna smrt«, nato je nastopila strahotna lakota.) Nemške naselbine so ob krčenju gozdov ustvarjale svoje jezikovne otoke (pri nas okolica Radelj), ki so jih obdajale slovenske vasi v dolinah. Ko so bile te vasi v dobi mlajše kolonizacije tako odrezane od zaledja, so se postopoma v tej okolici zadušile. Laboška dolina, ki že od slovenske naselitve sem ni bila bolj gosto naseljena s slovenskim življem, je v vseh obdobjih kolonizacije postajala vse bolj nemška. Tako lahko trdimo, da se je slovensko-nemška jezikovna meja izoblikovala tu že v XII. stoletju. Z večanjem drobnih fevdalnih posesti v naših treh dolinah je neposredno v zvezi tudi nastanek in rast naših naselij, trgov in mest.

Na območju gornje Mežiške doline so tako nastajale v visokem srednjem veku najvišje kmetije na Slovenskem. Po XV. stoletju so tu naši predniki krčili gozdove tudi v višinah prek 1300 m. Tako so pripravljali temelje za razmah velikim samotnim kmetijam (Jekl, Bukovec idr.).

V okolici Slovenjegraške kotline in na severozahodnih pobočjih Pohorja, v predelih starejše in gostejše naselitve, pa tudi v višinskih predelih spodnje Mežiške doline švajg ni bilo. S tem pa ni rečeno, da se tu, v višjih predelih Karavank in zahodnega Pohorja, kmetje niso preživljali s pašo tuje živine (po XV. stoletju). Teh švajg ne smemo zamenjati s planino, ki so le v živinorejo usmerjeni obrati s stalno naselitvijo.

SAMOSTANI V NAŠIH DOLINAH IN NJIHOVA KOLONIZACIJSKA DEJAVNOST

Samostanov, ki bi se bili udeleževali pri kolonizacijskih delih na področju naših treh dolin, v glavnem ni bilo. Samostani (ženski v Marenbergu in Kotljah ter moški na Muti), ki so v 13. in 14. st. obstajali, so v mnogih primerih predstavljali neke vrste sinekure za plemiške sinove, še bolj pa za plemiške hčere. Ženski samostani predstavljajo v dobi visokega srednjega veka varno in brezskrbno preživljanje mnogim neporočenim plemkinjam, hčeram bogatih meščanov in svobodnjakov — so pa vsi izrazito fevdalni. Z raznimi darovi in nakupi so si ti samostani večali svoje posesti. Tako je nunski samostan dominikank v Marenbergu (Radljah), ustanovljen 24. VI. 1251. leta, posedoval precejšnje posesti. Te posesti si je pridobil z raznimi nakupi in darovi nun redovnic in njihovih bogatih prednic, hčera in vdov mogočnih plemičev, svobodnjakov ter tržanov iz okolice (Mrav-

Cesar Ferdinand dodeljuje trgu Guštanju pravico do letnega sejma v nedeljo po Janezu Krstniku — zagotovljen je tudi »sejemski mir« z vsemi pravicami. Pečaten: 10. I. 1536

ljak nekatere tudi omenja). Tako je samostan bil lastnik mnogih posesti v okolici Radelj, Trbonj, Puhštanja, Slovenjega Gradca in drugod. To dokazujejo razne davčne knjige in zadolžnice. Po teh je razvidno med drugim tudi, da je gospod Javornika (Guštanj) Niklas Javornik odkupil od prednice Margarete Trienbekh posesti v vrednosti 29 funtov (srebro), pozneje pa so naslednje prednice marenberškega samostana razprodale še druge posesti. V letu 1754 je imel samostan še vedno 535 hiš svojih podložnikov v samem trgu, v gospodstvih Marenberg, Vuzenica in Ribnica. Ko je bil leta 1782 ukinjen, je predstavljal enega najbolj bogatih samostanov v Avstriji. Za celotno posest je znašal v letu 1848 odkup 110.489 goldinarjev.

Tudi v Kotljah je po ustnem izročilu nekdanj stal nunski kloster. Po izročilu pa ima svojo osnovo v samih zgodovinskih dejstvih. Znani avstrijski zgodovinar Pirchegger pravi, da je ta samostan ustanovila neka Zofija von Rohitsch, žena sodnika von Janek, ki nista imela otrok. V viru iz leta 1249 ni označeno, če je bil samostanu dodeljen tudi grad Jaunegg — nedvoumno pa je povedano, da je grad stal na Koroškem. Kje, se ne ve. V vsej Podjuni ni najti nikjer kake razvaline, utrdbe s takim imenom. Še en podatek nas navaja na domnevo, da sta stala samostan in grad v bližini Kotelj. V septembru 1477 so v Grazu obravnavali pritožbo kaplana Nikolaja Siwetza, pastirja duš cerkve sv. Pankracija nad Starim trgov pri Slovenjem Gradcu, da mu je gospod gradu Jaunegg »silo storil«; kako, ni povedano. To nas navaja na sklep, da se je posest tega gradu nahajala nekje v bližini Starega trga, a že na koroški strani. Morda je ta posest istovetna z 11 kmetijami v fari Kotlje, ki jih je dobil s štajerskimi fevdi vred leta 1450 Jakob Trapp — gospod v Slovenjem Gradcu — od vojvode Friderika, od patriarha pa še mnoge cerkvene fevde po Slovenjegraški dolini. Prej omenjeni zgodovinar je mnenja, da se je ta utrdba nahajala čisto blizu meje obeh dežel in da je bila sedež hotuljskih posesti z nalogo, da bi varovala prehod iz Slovenjega Gradca na Kotlje in dalje proti Podjuni. Je torej ščitila nekdanjo rimsko cesto, ki je bila, kakor vidimo,

prav gotovo še ves srednji vek važna prometna žila. Trdnjava je najbrž propadla kmalu po letu 1477 po enem od turških vpadov.

Posest tega nunskega samostana je pozneje prešla v last šrotneškega gospoda barona Schlangenberg.

Morda bi lahko iskali temelje tega gradu (Jaunegg) nekje na zemljišču kmetije Jank (kmet se je leta 1790 odkupil in tako rešil pliberškega gospodstva, katerega podložnik je bil. Na to pa bi nam lahko dali odgovor le jezikoslovci.

Konec XIII. st. je stal na Muti že samostan avguštincev, ki pa so imeli v bližnji okolici le nekaj podložnikov. Avguštinci so red, ki je poleg dominikancev in minoritov nastal v XIII. st., in je bil mnogo manj kakor stari redovi povezan z zemljiškim gospodstvom. Izoblikovali so se z bojem cerkve za svetno oblast.

GUŠTANJSKO GOSPOSTVO IN NJEGA PREHOD V ROKE HABSBURŽANOV

Že v XII., še bolj pa v XIII. st. so se tudi pri nas začela obujati urbana naselja — trgi in mesta. Njihova rast je bila pač odvisna od pogojev, predvsem seveda naravnih — saj so ti poleg zgodovinske tradicije bili za rast krajev najpomembnejši faktor.

Da je bila v visokem srednjem veku okolica Guštanja poseljena že pred letom 1248 (prvi vir o Guštanju), dokazuje neki vir, ki je v zvezi z imenovanjem Celja okrog leta 1185. Celje se tu še ne imenuje izrecno kot kraj, ampak le v zvezi z vitezom Pernhardom Celjskim. Njegovo ime se namreč nahaja med pričami v daritveni pogodbi, v kateri se Hartnid de Ort odpoveduje neki kmetiji v dobro admontskemu samostanu v bližini samostana. Ti Orti so bili štajerski ministeriali in maršali ter lastniki obsežnih posesti v vzhodni Štajerski. Bili so tudi lastniki gospodstva Guštanj. Dobili so ga v fevd od bamberških škofov. Bamberška škofija je dobila okolico Guštanja najbrž ob njeni ustanovitvi okrog leta 1007 v last od ustanovitelja, kralja Henrika II., in sicer ne kot državno, ampak družinsko last. To lahko zasledimo nazaj do grofa Karantanije Liutpolda v leto 895. Poleg

Guštanja je prejela bamberška škofija od cesarja še gornjo Laboško dolino ter koroški del Kanalske doline.

Sedež Ortov je bil kraj Ort ob Traunskem jezeru na Gornjeavstrijskem. Ti so po smrti Gunterja (l. 1147), sina Pilgrima Vovbrškega (Gunter namreč ni zapustil potomcev) prevzeli njegove posesti. Gunter je v virih izrecno imenovan kot »mejni grof Celjski«. Bil je lastnik Celja, deželni sodnik gospodstva Savinjske doline. Po njegovi smrti so sedaj prejeli od koroškega vojvode v fevd deželno sodstvo v Savinjski dolini gospodje de Ort (morda že leta 1147). To službo so pustili opravljati svojim vitezom, med njimi tudi Ditrichu Guštanjskemu. Leta 1273 je bil deželni sodnik Savinjske doline Hartnid Guštanjski. Kot tak je priznaval pravice višjega sodišča gornjegrajskemu samostanu in je imel v sodnih zadevah tudi tu odločilno besedo.

O Guštanjskih nam poročajo nekateri viri. Zasledimo jih že v XII. st. Po turških vpadih na slovensko ozemlje konec XV. st. pa jih ne omenja več nobeno poročilo.

O obstoju Guštanja oziroma v vitezih »de Gutenstain« (1248), »de Guetenstain« (1266, 1269), »de Guotenstain« (1278), »de Gutenstain« (1281), »de Gutensteyne« (1284), »de Guttenstein« (1296) — kakorkoli so jih različni pisarji pač zapisovali v listinah — imamo iz XIII. st. nekaj virov. Prva listina iz leta 1248 nam lahko služi tudi kot prvi zanesljivi vir za obstoj kraja. Predstavlja pogodbo med Elizabeto in njenim sinom Hartnidom iz Orta ter Hartnidom Ptujskim glede lastništva potomcev nekega Hermana iz Katzensteina (grad med Topolšico in Šoštanjem), ki so bili že od nekdanj podložniki gospodov iz Ptuja ter njihovi stalni vojaški spremljevalci na raznih bojnih pohodih od leta 1243 dalje, ter Kunigundo — podložnico Orta.

V tej listini so zelo natančno označene pravice obeh pogodbenikov med potomci in celo potomcev potomci teh zakoncev. Opaža se velika skrb, da ne bi bil kdo od obeh lastniških gospodov prikrajšan, pa sta si, da bi se izognila vsakemu samovoljnemu posegu, v pogodbi zagotovila svoje pravice za stoletja naprej. Na tej listini je na prvem mestu kot priča podpisan »Hildprandus de Gutenstain« — vitez, oskrbnik posesti Ortov v Guštanju.

V drugem viru iz leta 1266 se nahaja Ditrih Guštanjski med pričami na darovni listini, v kateri se Sigfrid in njegova žena Rikarda iz Marenberga odpovedujeta dohodkov 8 mark na nekdanjih posestih Herbarda Dravograjskega in njegove žene Gertrude na Ribnici (prodala sta jih za 40 mark srebra). Te dohodke sta podarila v trajno uživanje priorici in konventu redovnic avguštinskega reda salzburške škofije in sta se jih »prostovoljno odpovedala«.

Leta 1269 se nahaja Ditrih Guštanjski ponovno med pričami. V darovni listini, v kateri Gizela, vdova Alberta von Felsberg, z bratom Hartnidom Ortskim darujeta 4 kmetije v Paški vasi gornjegrajskemu samostanu v povračilo škode in krivic, ki so jo »na žalost« prizadeli samostanu Hartnid in njegov oče in v pomoč za pokoro njihovih duš in duš njunih staršev.

Na tej listini se Ditrih nahaja med podpisniki pogodbe tudi na prvem mestu. To je vsekakor znak velikega spoštovanja, ki so ga ti vitezi bili deležni v svoji okolici.

Izredno pomembna za naš kraj je listina iz leta 1281. V njej je bamberški škof kot fevdni gospod po smrti Hartnida de Ort, ki ni zapustil moškega potomstva, dal guštanjski grad z vsemi pritlikinami v fevd vovbrškemu grofu Ulriku in njegovi ženi Neži. Predal mu je viteze gradu, tj. one s priimkom de Gutenberg, tiste, ki so vodili graščino, skrbeli za sodstvo, pobirali dajatve in skrbeli, da je bilo pripravljenih vedno potrebno število vojakov — ter podložnike, vse stavbe, hiše (poslopja, ki so spadala h gradu, najbrž tudi pristava in hiše podložnikov). Prav tako pašnike (gozdname, navadne), gozdove, ki jih je bilo prav gotovo nekaj več kakor danes, travnike, vode in vodne pravice.

K tej podelitvi pa grof Ulrik dodaja, da bo prepustil škofu vse (kar je dobil v fevd), kar bi po tem sprejetju h guštanjski posesti še sam pridobil. Ker deželno sodstvo ni omenjeno, ga takrat bržkone pri graščini še ni bilo. Manjkajo pa v tej predaji ribiške in lovske pravice ter polja — predvsem zadnje je težko doumeti. Listina iz leta 1287, izdana v Judenburgu, nam dokazuje, da je bil Guštanj še nadalje v rokah Vovbržanov in bamberški. Da je tako, nas uverja vir iz leta 1284. Še leta 1287 je imel grof Ulrik v zastavi razne posesti od kralja Rudolfa zaradi dolga, katerega pa mu je v višini 6000 mark vrnil nadvojvoda Albert. Vir dokazuje, da guštanjskega gradu in posesti pri Celju ni vrnil, saj Guštanj tudi ni bil deželnoknežja lastnina — ampak bamberška in da je ostal še dolgo njihova last, Celje pa last Vovbržanov.

Dvajset let starejši vir (1267), kjer je »Ditherus« Guštanjski med podpisniki neke pogodbe, kaže zopet primer protipravne prisvojitve dohodkov in desetine, obenem pa pravno reševanje takih nepoštenosti.

Zadnjo vest o Diterju iz Guštanja imamo iz leta 1273. V tej listini je deželni glavar Koroške zagotovil samostanu v Vetrinju posest treh spornih kmetij.

Ker nastopajo odslej s priimkom »de Gutenberg« druga imena, lahko smatramo, da je umrl. Za njim nasledimo v virih še šest oseb s priimkom de Gutenberg. Od leta 1273 pa tja do leta 1296 poznamo nekaj virov, v katerih so kot priče podpisani naši

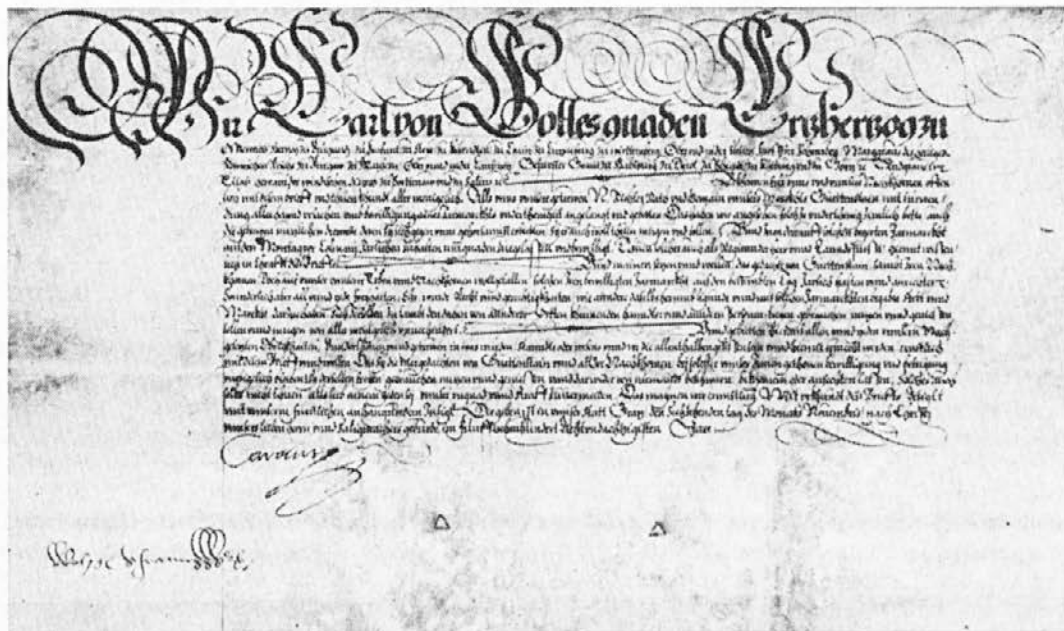
guštanjski vitezi na bolj ali manj častnih mestih. Tu naj omenimo Hartnida Gepauerja (pisana listina ga imenuje Rusticus). Drugi de Gutensteini so še Valter Piper, Markvard in Goetzel. Mravljak je bil mišljenja, da so prvi trije bili najbrž sinovi prejšnjega Diterja, ostali pa da so bili bolj navadni uradniki ali pa morda njegovi daljnji sorodniki. Med vsemi temi je prav gotovo najznamenitejši Guštanjčan Hartnid (podpisnik listin v letih 1275, 1288, 1295) — deželni sodnik Savinjske doline. Drugi pa Gepauer, ki se omenja trikrat. Tretjič v oglejski listini leta 1273, ki poroča, da so se polastili gradu in mesta Slovenj Gradec poleg treh vitezov iz Slovenj Gradca tudi Gepauer iz Guštanja in da so oglejskemu patriarhu in cerkvi prizadejali mnogo škode, nepravil in žalitev. Da jim je nato patriarh te izgrede odpustil, so mu morali pod zaprisego obljubiti, da mu bo vsak s šestimi oboroženimi jezdecami služil v slovenjegraški provinci 10 let na lastne stroške in da bodo nastopili proti vsakomur, ki bi hotel delati kakršnokoli škodo. Prav tako se je moral zavezati tudi Hartnid iz Guštanja (bil je pri tem napadu tudi soudeležen), da bo prav tako s šestimi jezdecami patriarhu vedno naređ. To pa še ni bilo vse. Za odvezo od izobčenja, ki ga je patriarh izrekel nad njimi, so dobili strogo pokoro. Vsak izmed njih je moral vsak dan izmoliti 40 očenafes in zdravomarij, morali so se vsak petek postiti ali pa nasititi enega reveža z istimi jedmi, ki so jih uživali sami — in to skozi eno leto. Proti cerkveni posesti ne smejo nikdar več česa podvzeti, pri vходу v cerkev sv. Elizabete pa morajo skozi tri nedelje prositi vse, ki gredo k maši, da bodo oni prosili Boga, da jim odpusti, ker so se polastili posesti oglejske cerkve. Da so oplenili grad in mesto Slovenj Gradec — lastnino patriarha — je najbrž vzrok težka politična situacija in vojaški neuspehi oglejskega patriarha. Ko je bila marca 1293. leta vojska Ulriha Vovbrškega pri Grebinju potolčena od Majnharda Tirolskega, so se razkropili tudi grofovi vojniki — med njimi tudi njegovi ministeriali iz Guštanja s svojimi ljudmi. Vajeni plenjenja in ker je tedaj patriarhu v raznih bojih povsod slaba predla, so se spravili s slovenjegraškimi so-

sedi, ki so bili prav tako v Ulrihovi vojski, nad Slovenj Gradec in ga oplenili. Naložena pokora je ponosne viteze hudo prizadela, izobčenje pa bi imelo še hujše posledice.

Tudi Valter Guštanjski je bil vpliven, saj bi ga drugače bamberški škof ne določil za prevzemnika Grebinja, ki mu ga je moral premagani grof Ulrik izročiti na škofov poziv. Po vsem sodeč je bil pravi gospodar Guštanja še vedno Bamberg.

Leta 1298 naletimo v virih zopet na primer delitve potomcev. Listina je bila izstavljena v Pliberku 1. junija. V njej sta se dogovorila Ulrik in Friderik Vovbrški ter Konrad Auffensteinski z ženo Aleyzo glede otrok Valterja iz Guštanja in njegove žene Hedvige. Valter je bil ministerial Vovbrških grofov, Hedviga pa ministerialka Konradove žene, Elize Vuzeniške. Kakor je bilo (že primer iz leta 1248) v tistih časih v navadi, so si potomce svojih podrejenih (tako tudi iz tega zakona) delili gospodje med seboj. Tako je pripadalo od 10 otrok tega zakona 5 otrok Vovbržanom, 5 otrok pa Auffsteinom. Več virov o gospodih »de Gutenberg« do danes ni. Vovbržani so bili gospodje Guštanja še vse do leta 1322, ko so izumrli, in še dalje do smrti vdove zadnjega Vovbržana Hermana. Na kak način je izgubil Bamberg posestne pravice nad našo okolico, viri ne omenjajo.

Vemo, da so imeli guštanjski vitezi v kraju ali neposredni bližini neke svoj grad s podložniki in da so jim bili seniorji de Orti. Toda kje je stal ta grad? V tistih časih (po XI. st.) si je po tedaj omenjenih določitvah lahko postavil vsak svobodnjak, ki je posedoval več kakor 30 kmetij, svoj grad. Mnogi so mnenja (Baš, Mravljak), da je stal tam, kjer stoji danes župna cerkev. Ta trditev najbrž ne bo vzdržala, kajti cerkev je stala tu že v XIII. st., kakor meni naš umetnostni zgodovinar Stele (po župnijski kroniki). V to dobo jo namreč postavlja zaradi takratnega načina zidave. Mravljak misli, da je grad stal na mestu poznejšega gradu Grünfels — na vrtu in tam, kjer stoji danes kino. Na to ga navaja tedanje ime gradu, predvsem drugi del besede (Guten) stein — kamen. Tudi on ne omalovažuje mesta, kjer stoji danes župna cerkev. Arheolog Jaro Šašel pa namiguje, da je grad teh prvih guštanjskih gospodov stal bržkone na Čičmanovem vrhu (kota 513), severno od današnjega naselja. Dominanten položaj same kope s svojimi strmo oblikovanimi pobočji, ki se spuščajo na tri strani — razen proti zahodu, naravnost kliče po takem gradišču. Žal do danes nimamo za to trditev nobenega oprijemljivega potrdila in se zato moramo zadovoljiti le s slutnjo. Ta utrdba ni mogla predstavljati le možnosti za obrambo, ampak tudi razgledno točko, kar je bilo v tistih časih za tak objekt osnovni pogoj. Kdaj je bil ta prvotni grad opuščen, nam ne pove noben zgodovinski vir. Vemo pa, da je bil grad Grünfels, ki je stal pred vhomom v sotesko Votle peči, postavljen šele v XVI. st. in da je bil še v XVII. st. sedež vplivnih grofov von Gaisruck. Ta grad je bil prav gotovo sedež guštanjskega gospostva, ki je obsegalo že v XIII. st. območje poznejše guštanjske deželne sodnije (tedaj že last Bamberga). Deželna sodnija v Guštanju se omenja prvič v listini z dne 8. septembra leta 1317. Njen obseg je zajemal območje med Mežo pri Podklancu

Nadvojvoda Karel dodeljuje trgu Guštanju pravico do letnega sejma na ponedeljek po Kolo-manu (v oktobru). Pečateno pismo z dne 16. XI. 1588

(kakor bivša deželna meja), nato se je meja vila čez Gruberjev vrh, prešla preko Krušlinje na Dularja, se nato vzpela na Črni vrh in se spustila do Lorenca (Javorja). Od tod dalje je potekala po potoku Podgorci od izvira do izliva v Mežo pri Žerjavu, nato se je povzpela po pobočju Šumahovih peči mimo Andra in Pikala, ter prešla zopet na Mežo (katastralna občina Lom je bila vključena v črnski deželni sodniji), od tod pa čez Mavca, Oniega h kmetu Mevri (že na Poljani), nato proti severu na šentanelško Reko in na Strojno. Meja sodnijskega okrožja je nato potekala po vsem jugovzhodnem hrbtu Strojne na Lajojev vrh in nato prešla na izhodiščno točko pri Polancu v Podklancu.

Guštanjsko gospostvo je leta 1370 skupno s Pliberkom prešlo v posest deželnega kneza. Leta 1361 se Guštanj že izrecno imenuje »trg« — leta 1396 pa postane deželno-knežji trg. Gospostvo Guštanj je obsegalo trg Guštanj, ki je bil sedež deželne sodnije in je vključevalo v svoje meje še Mežico, del Črne, Javorje, Prevalje, Šentanel idr. Poleg samega kraja sta bila v gospostvo vključena še gornji in spodnji grad. Ko je leta 1601 avstrijski cesar prodal grofom Thurnom za 80 tisoč goldinarjev s Pliberkom tudi Guštanj, je bil »gornji grad« že v razvalinah. (V matični knjigi prevaljske fare se pobočje, kjer danes leži kmetiji zgornji in spodnji Tičler, imenuje »Gradisch« — torej najbrž pobočje pod gradom.) »Spodnji grad« — Grünfels — Zelena peč, v vrtu za današnjim kinom, je bil tedaj v lasti baronov v. Gaisruck (med leti 1557—1729). Tega pa si je deželni knez še obdržal.

Vovbržani so imeli svoje rodbinske posesti tudi v okolici Velikovca, v Laboški dolini in Podjuni. Da so imeli posesti tudi v Savinjski dolini, razberemo v poročilih v letih med 1170 in 1180.

Leta 1322 je umrl Herman Vovbrški, zadnji svojega rodu, saj je njegov brat Friderik, zet Konrada Auffensteinskega, umrl že leta 1317. Konradu Auffensteinskemu, deželnemu maršalu koroškemu, je sedaj uspelo, da si je kot zastavno posest pridružil mesto Celje in grad Guštanj. Friderik Sovneški, kot nečak zadnjega grofa Hermana Vovbrškega, je dobil del vovbrške dediščine: gospostvo Šostanj, Mozirje in polovico Guštanja, leta 1333 pa še Celje. Nastopila je doba vzpona Celjanov. Čez 8 let jih je cesar Ludvik dvignil v grofovski stan, cesar Karel pa jim je leta 1372 razširil posesti še na srednjo in gornjo Savinjsko dolino. Najvišje so se Celjani povzpeli za časa cesarja Sigmunda (Žige) Luksemburškega. Leta 1436 je cesar namreč dvignil svojega svaka grofa Friderika Celjskega med državne kneze. Tako so postali Celjani mogočnim Habsburžanom enakovredni, obenem pa sedaj velika ovira pri zaokroževanju njihovih posesti na Slovenskem. Po nesrečnem koncu zadnjega Celjana Ulrika II. leta 1456 v Beogradu je moška vrsta teh mogočnih plemičev ugasnila. Cesar Friderik III. (Habsburžan), naslednik Žige, je tedaj takoj pričel uveljavljati svoje pravice po dedni pogodbi s Celjani in si v dolgotrajnih bojih z vdovo, Katarino Brankovičevno, najprej pridobil Celje, nato pa še mnoge druge posesti Celjanov. Kakor vemo, je bil tudi Guštanj v posesti Vovbrških (Heunburg) grofov in

V tej kupoprodajni pogodbi je kupil Jurij Pašek za vse čase in vse svoje potomce od trškega magistrata Guštanj zemljišče »mlaka« (Mlakcha), ki leži ob potoku Suha (Sucha Pacht). Pečatena je s pečatom iz zelenega voska (grb trga Guštanj) na dan sv. Martina 11. XI. 1625

je tako kakor Pliberk leta 1323 prešel v posest Konradu Auffensteinskemu.

V rokah teh mogočnih koroških plemičev je bil vse do leta 1368, do neuspelega upora bratov Friderikov Auffensteinskih. Bili so sila mogočni. Želeli so si že za časa Rudolfa biti v deželi povsem samostojni. Zato jih on in nasledniki niso več postavljali za koroške deželne glavarje.

Auffensteini so bili doma iz bližine Merana na Tirolskem. Kot zvesti pristaši Majnharda Tirolskega so dosegli velik ugled in mnoge donosne in odgovorne službe ter posesti: Pliberk, Guštanj, Železno Kaplo, Mežiško dolino s Črno, stolp v Slovenjem Gradcu in druge. Zadnja tega rodu sta bila brata Friderika, ki sta se uprila avstrijskima vojvodoma Leopoldu III. in Albertu III. (naslednika Rudolfa IV.) V ta namen sta utrdila najprej pliberški grad, nato pa še samo mesto Pliberk, ki je tako postalo središče tega upora in po pomembnosti četrto mesto v deželi. Bil je oblegan od knezovih čet in čet njegovih zaveznikov — cerkvenih knezov salzburškega in bamberškega. Po dveh mesecih obleganja (1368), ko sta izgubila vsako upanje na uspeh, sta se predala knezu na milost in nemilost. Oba upornika je nato poslal knez na doživljenjsko ječo v stolp gradu Strehau na Gornje Štajersko.

Vsi gradovi in posesti Auffensteinovcev so se po predaji Pliberka vdali brez nadaljnega upiranja. Ko so tako Auffensteini, za Habsburžane nekdanj zelo zaslužni, izumrli, so prešle vse njihove nekdanje posesti v last deželnega kneza, med njimi seveda tudi Guštanj. Leta 1396 so postali gospodje Guštanja Habsburžani, trg sam pa je prišel pod neposredno zaščito deželnega kneza.

Po daljšem prepiranju in bojevanju med Habsburžani, kdo naj bi vladal v notranjeavstrijskih deželah, je s pomočjo Hermana Celjskega in Friderika Ortenburškega leta 1409 zavladal koroški ustanovitelj notranjeavstrijske habsburške vrste Ernest Železni. Znan je bil kot močan in krepak možki, zato so mu nadelali tudi pridevek »Železni«. Njegova žena Cimbura Mazovska, nečakinja poljskega kralja Vladislava,

je bila lastnica Pliberka. On sam je bil zadnji, ki se je 18. marca 1414. leta dal po stari šegi slovesno ustoličiti za koroškega vojvodo in tako sprejel oblast v deželi. Ko so izumrli leta 1420 mogočni Ortenburžani, so podedovali njihove posesti in fevde Celjski grofje, ki so imeli na Koroškem sedaj 18 gradov.

ŽIVLJENJE V NAŠIH MESTIH IN TRGIH

Obrt je živela do XII. stoletja pri nas kot hišna obrt pri kmetih ali pa na gospostvih fevdalcev, kjer so jo opravljali hlapci in dekle. Bila je na nizki stopnji, saj je zadovoljevala le vsakdanje potrebe.

Blago, s katerim so tedaj trgovali tuji trgovci (začimbe, kadilo, orožje, okrasje, steklo, volneno blago in tkanine iz svile), je bilo namenjeno predvsem fevdalcem in cerkvenim krogom (stavbno gradivo, steklo in svinčeni profili za cerkvena okna). Ker so fevdalci kupovali le tisto blago, ki ga niso dobili na svojih gospostvih, so jim ga trgovci morali priskrbeti od daleč. Zaradi stalne nevarnosti in rizika so se ti združevali v večje družine in prodajali svoje blago na določenih krajih ob letnih sejmih.

Bolj pomembna je za nas trgovina v posameznih okoliših. Tu so zamenjavali predvsem blago ob cerkvenih praznikih ali pa ob določenih letnih sejmih. Trgovanje se je vršilo običajno pod gradovi, kar je povzročilo od leta 1100 dalje nastajanje posebnih meščanskih naselbin.

Te obrtniške trgovske naselbine so nastale v kratkem času in obenem tudi močno pridobile na prebivalstvu. Morale so se prilagoditi potrebam kupecv — kakor plemstvu, ki je v času pohodov nemških cesarjev v Italijo in po poteh križarskih vojn viteze na široko seznanjalo z boljšimi obrtnimi izdelki, pa tudi z drugim načinom življenja, ki so ga bili navajeni doslej. Kakor so se v začetku hitro razvijala, tako nastaja od srede XV. stoletja in tja do XVIII. stoletja zelo malo mest. Imajo dol-

ga obdobja stanovitno število prebivalstva, ki se je začelo dvigati šele ob nastopu kapitalističnih oblik gospodarstva v XVIII. stoletju.

Naša mesta, posebno pa trgi, so bili številčno kaj skromni, morda je štel do XVIII. stoletja naš Guštanj kakih 300–400 ljudi, mesti Slovenj Gradec in Pliberk pa okrog 1000 meščanov.

Pri nas so se pojavile meščanske naselbine zelo zgodaj — nekoliko prej kot v ostalih slovenskih deželah. Na Koroškem je poleg petih krajev iz zgodnje dobe fevdalizma označen kot trg tudi Dravograd (leta 1185), ki je stal na zemlji šempavelskega samostana. Ležal je na križišču prehoda trgovske poti preko Drave in poti, ki je vodila iz Maribora na levi strani Drave proti Velikovcu. Kot trg se je na novo pojavil v začetku XIII. stoletja še Pliberk. Mogočni Andeški gospodje so ustanovili Slovenj Gradec, ki so ga imeli z okolico vred v svoji posesti celih 130 let. Ustanovili so ga poleg starejšega Starega trga (nekdanja rimska naselbina) na »zeleni trati« sredi Mislinjske doline na prostoru z boljšo lego in ugodnejšim križanjem poti. Leta 1251 se prvič imenuje kot trg, v letu 1267 pa že kot mesto. Poleg teh zgodnjih meščanskih naselij nastaneta v XIII. stoletju v naši okolici še Marenberg in Vuzenica, v XIV. stoletju pa še Muta in leta 1361 Guštanj.

O nastanku in razvoju meščanskih naselij naših dolin nam je Josip Mravljak v svojih knjižicah o Vuzenici in Dravogradu pa tudi o Guštanju in Slovenjem Gradcu, podal kljub pomanjkljivim virom prav izčrpne zgodovinske opise.

Pri opisu življenja našega deželana v srednjem veku smo videli, da so se tudi meščanska naselja začela polniti s prebivalstvom iz okolice in tako v jezikovnem pogledu odigrala pomembno vlogo. Prvi meščani v naših krajih so bili vsekakor tujci, ki so jih (v glavnem obrtnike) pripeljali iz nemških pokrajin razni plemiči, ki so jim poleg svojih utrjenih postojank (gradov) pustili postavljati hiše in tako ločeno od okoliških selišč bili ustanovitelji teh novih »meščanskih« naselij. Vsekakor je za nastanek Guštanj — današnjih Raven — treba podčrtati, da so si prvi prebivalci v srednjem veku izbrali ravno ta prostor zaradi lege med gospodarsko zelo pomembnima prostoroma — med Podjuno (alpski prostor) in Mislinjsko dolino (prehod v območje zahodnega roba Panonskega nižavja) ter tretjo potjo, ki pa je postala pomembna žila šele v novejši dobi. Danes prav ta usmerja vse gospodarsko življenje proti vzhodu, v srednjem veku — pa že pred njim — se je te poti, ki je vodila skozi težko prehodne soteske, prebivalstvo pa tudi ves promet izogibalo. Šele v XVII. stoletju, ko je oživel furmanstvo, se je promet preusmeril iz prvotne smeri Slovenj Gradec—Pliberk na tesno dolino Meže proti Dravi.

Za trge je značilno, da so izključno ob glavnih prometnih žilah, in to na vzhodnem robu deželne meje (Guštanj, Dravograd). Kakor vidimo, je to dejstvo v zvezi s pomenom cest za promet in njihovo nekdanjo strateško funkcijo, ki je dajala pečat geografskemu položaju mest. Od vaškega naselja jih loči talni načrt, ki se je sistematično oziral na pomembnost položaja mestnega tržnega prostora, od trgov

pa pomembnost za promet na večje razdalje. Torej mesta in trgi niso mogli nastati iz vasi, ki so si pridobile tržne pravice. Mnogi zgodovinarji mislijo, da so mesta na področju vzhodnih Alp nastala zaradi potreb obrambe — iz naselbin nesvobodnih obrtnikov, ki so jih organizirali fevdalci (Klebel, Mell). S temi pogledi pa se ne strinjajo naši zgodovinarji (Grafebauer). Vemo, da se meščani tudi še stoletja pozneje bavijo s poljedelstvom, da imajo svoje njive, travnike, srenjske pašnike in gozdove — toda njihova glavna dejavnost se izraža le v obrti in trgovini.

Pri nas so nastajale meščanske naselbine večinoma na mestih, kjer so že stali gradovi (Dravograd, Guštanj, Marenberg) in cerkve (Vuzenica). Naselbina ni mogla nastati tam, kjer ni bilo pričakovati kupcev za proizvode mesta in ponudnikov življenjskih potrebščin. Niso pa nastale na istem mestu, kjer je stalo naselje, ampak poleg njega, v bližini (Slovenj Gradec). Pomembno za naša meščanska naselja, predvsem za trge, je dejstvo, da so sedeži prafar večinoma poleg mesta in ne v mestu samem (Pliberk—Šmihel, Šmartno—Slovenj Gradec) saj so gotovo starejše od meščanskih naselij.

Mesta pa tudi trgi so imeli v srednjem veku določene predpravitve. Imela so svojo lastno sodstvo, svoje obzidje (razlika med trgi in mesti je prav v tem, da so bila mesta obzidana, trgi pa ne) in sejemske privilegije. Od okoliških poljedelskih prebivalcev so se meščani — obrtniki in trgovci ločili v gospodarskem in pravnem pogledu. Meščani so bili sodno in upravno izvezeti iz kompetenc zemljiškega gospoda. Trgovanje, ki je prav gotovo starejšega izvora kakor mesta sama, se je opiralo v srednjem veku močno na sejme. Organiziranje sejmov je z nastankom mest prav gotovo v ozki zvezi. Za te so posebno pomembne sejemske svoboščine ali sejmski mir — posebno pravo ali zaščita, ki je veljala za vse obiskovalce sejmov, tudi za tujce, ki so bili sicer v mestu brez pravic. Predpravitve mest, redkeje trgov, so bili tedenski in letni sejmi. Letni sejmi so se delno vršili tudi po vaseh, zlasti pri župnijah ob raznih proščenjih. Taki stalni sejmi so se lahko ustalili le v krajih, skozi katere so trgovci morali potovati, prekoračiti večjo reko (Dravograd, Vuzenica), ob vzhodu gorskih prelazov (Marenberg) in drugod.

Tudi Guštanj je imel, kolikor vemo iz virov, tri letne sejme. Pravice do teh pa izvirajo že iz poznejšega obdobja: iz XVI. do XVIII. stoletja. Prvega je dovolil cesar Ferdinand 10. januarja 1536. Po listini, ki je bila izstavljena na Dunaju, je bil trgu in tržanom dovoljen letni sejem v nedeljo po Janezu Krstniku — na Janezovo, 24. junija »Gottstaufertag«. Bil mu je zagarantiran tudi sejmski mir z vsemi pravicami, ki so zagotavljale vsem obiskovalcem svobodno trgovanje (»daselbst frey hanndeln unnd wanndeln«). Pri tem je vladar in deželni knez določil, da veljajo te svoboščine za vsakega trgovca, ki pride na sejem, in da je pod zaščito deželnega kneza 8 dni pred sejmom in 8 dni po njem. Vsak, kdor se proti temu pregreši (proti življenju in imetju trgovca), bo zapadel kazni: (»yedem sey unser swere ungnad unnd straff zuwermeiden...«) Na koncu pa to določbo še podkrepi: »Das ist unser ernstlicher willen unnd maynung«. Drugi letni sejem

je trgu potrdil vladajoči gospod in nadvojvoda Karl v Grazu dne 16. novembra 1588. Trg je dobil pravico do sejemskega dne prvi ponedeljek po dnevu sv. Kolomana (»Colmani tag«) v oktobru. Pri tem pa sejmski mir ni razširjen na določene dni pred sejmskim dnevom in po njem.

Cesar Ferdinand II. je na Dunaju marca 1625 dovolil Guštanju letni sejem na dan sv. Gregorja (Jurjev sejem 24. aprila).

Na prošnjo guštanjskih tržanov in sodnika sta vse tri sejme potrdila s posebnimi pečatnimi pismi v letu 1706 (24. februarja) Jožef I., 28. maja 1782 pa tudi Jožef II. Najbrž so guštanjski tržani zaprosili za ponovno potrditev sejmskih privilegijev zaradi nasprotovanja sosednih mest — najbrž Pliberka, ki je, kakor vemo, postal trg že leta 1228 in so mu Habsburžani v letu 1370 podelili mestne pravice. S tem so pač hoteli utrditi svojo oblast v nanovo pridobljenem delu Podjune (po smrti obeh Aufensteinovcev). Od kdaj obstaja in na kak način so Guštanjčani dosegli tudi pravico do tridnevnega letnega sejma (jarmaka) v septembru (kakor ga ima Pliberk še danes), ni znano.

Poglavitne poti skozi naše kraje so bile od glavnih tranzitnih zvez, ki so prečkale Alpe (Benetke—Češka) nekoliko odmaknjene. Nanje pa sta bili vezani dve notranji poti. Ena teh je vezala Celje, Velikovec in Celovec preko Slovenjega Gradca (skozi Guštanj), druga pa je vezala ob Dravi Maribor z Beljakom. Promet po Dravski dolini pa najbrž ni bil velik (Gams, Grobelnik).

Prav gotovo je, da je imel severozahodni del pohorskih obronkov v srednjem veku zelo slabe prometne zveze, ki jih ni ovalal le tako imenovani »dravski gozd«, ampak tudi Drava. Vemo, da je bila tudi v srednjem veku nekdanja rimska cesta ob Dravi (na levem bregu) važna prometna žila in se je po njej pretovarilo precej blaga. Imenovali so jo »Königsweg« — via regia (1278). Na njej je bil potujoči trgovec pod zaščito nemškega kralja. Vsak kršilec določbe o varnosti trgovske poti je moral računati na ostro kazen — »na hujšo kot kjerkoli drugod!« Da pa je bila v tem času bolj slabo prehodna in za obsežnejši promet ta »Drauwaldstrasse« še nesposobna, je vsekakor verjetno. Za modernejši promet med Mariborom, Dravogradom, Velikovcem in Celovcem je bila odprta cesta šele v letu 1720.

Čez Dravo, važno upravopolitično mejo med oglejskim patriarhatom in salzburškim interesnim področjem, so vodila v srednjem veku le redka mostišča. V onih časih je hitrejši dravski tok predstavljal za gradnjo mostov veliko oviro. Tako sta prečkala Dravo na našem območju le mostova v Dravogradu in Vuzenici. Most v Dravogradu se omenja v virih zelo zgodaj — skoraj sočasno kakor trg sam (foro — pons — Traberch) — leta 1180. Pri njem se je pobirala tudi mostnina, ki je pa ni bilo treba plačevati podložnikom šempavelskega samostana. Samostanski ljudje so lahko prevažali po Dravi vse brez katerekoli obdavčitve. Pomembnost mostu je bila zaradi dokajšnjega prometa velika. Kako leto ga je voda odnesla, napravili so brod (kakor leta 1304) pozneje pa zgradili zopet nov most, in tako se je to ponavljalo skozi dolga stoletja. Izredni naravni pogoji so Dravogradu omogočili precejšen promet.

Bil je eden večjih krajev ob deželni meji, ležal je ob glavni podravski cesti na prehodu v Mislinjsko (slovenjegraško) in Mežiško dolino in od tod dalje v Podjuno.

Slovenj Gradec kot obrtno in trgovsko središče je bil povezan z mnogimi prometnimi črtami, po katerih se je vršilo v glavnem bolj tovarništvo. Obiskovali so ga trgovci, obrtniki in menjalci denarja. Razne začimbe, dragocene tkanine in dišave so prinesli trgovci po cesti iz Šmiklavža ali pa preko Kotelj iz Koroške. Pri povezovanju s Štajersko so se posluževali poti preko prevalov zahodnega Pohorja in Vuzenice in od tod dalje čez Radlje v Graško dolino. Cesta po spodnji Mislinjski dolini, ki je bila usmerjena proti Dravogradu, je najbrž že zelo stara. Ob njej je nastalo kolonizacijsko naselje Bukovska vas. Posebno živahne prometne zveze so morale obstajati med Ljubljansko in Slovenjegraško kotlino v 13. in 14. stoletju, ko so Andeški gospodje dvignili Slovenj Gradec v mesto (ustanovitelji šmartenske fare). Najbrž so se posluževale nizkih prehodov v Karavankah vzhodno od Uršlje. Od tod dalje so bile povezane z Vuzenico preko nizkih pohorskih sedel ter preko mostišča čez Dravo z Muto in Marenbergom. Tu so morali že v XIII. stoletju vozovi in tovarni konji trgovcev po prodnati terasi s svojim blagom navzgor, kjer se je nahajala mitnica, proti Koroški.

Stara tranzitna pot Podjuna—Slovenj Gradec (preko Kotelj) na Vitanje je bila na področju Kotlje—Slovenj Gradec opuščena najbrž šele v novejšem času. Obrambni okopi v času turških navalov med Ravnami in Podgoro so imeli nalogo, da zaščitijo pomemben prehod iz Štajerske na Koroško, obenem pa so puščali v nemar ceste, ki danes vodi skozi sotesko »votle peči«¹ proti Dravogradu. Te ceste se je še ves srednji vek močno izogibal.

Mesta in trgi — srednjeveška meščanska naselja — so bili precej enakomerno oddaljeni drug od drugega. To prav gotovo zaradi nalog v lokalni trgovini najbližje okolice. Razdalja od Slovenj Gradca do Pliberka znaša dober dan hodá. Tako sta se — kakor je bilo to v navadi v srednjem veku — na tej razdalji (ca. 30 km — tovarništvo) razvili ti dve mesti. Vmes — na sredi poti — je na ugodnem kraju vzniklo meščansko obrtno naselje Guštanj.

Gornja Mežiška dolina, tj. Črna z okolico je bila povezana s Podjuno ali s potjo čez Koprivno (Olševa) in Železno Kaplo ali pa skozi sotesko proti Mežici (tu se je ni mogla izogniti) in na Rehta, čez katerega so nekoč Mežičani izvozili obilo rude na Pliberk. Te poti so se posluževali tudi trgovci z živino, ki so jo vodili iz Šaleške doline preko Kramarce in skozi Črno na Rehta na pliberške živinske sejme. Od vzhoda so vodili živino na Koroško po spodnjem delu Mežiške doline po stari poti čez Kotlje.

Meščani so se preživljali v glavnem od obrti in trgovine. Pri nas pa so bili seveda močno navezani tudi na poljedelstvo. Imeli so tudi skupno pašnike in gozdove (guštanjski občinski gozd »gmajtrsko«² na Prežihovem vrhu). V obrti in trgovini so uživali posebne pravice. Skoraj vsaki meščanski naselbini je bila ob ustanovitvi dodeljena pravica do enega tedenskega sejma (tudi do dveh). Vemo le za bližnji Pliberk, ki tržnih dni kakor druga mesta v tednu

ni imel. Zato so bili meščani svoje potrebnosti prisiljeni kupovati v drugih mestih, kar pa je bilo precej drago. Šele Marija Terezija je mestu odobrila tak tedenski sejem na torek. Prvi letni sejem — na dan 15. avgusta — je Pliberčanom potrdil v letu 1393 vojvoda Albreht III., in to s sejemskimi privilegiji, ki so se nanašali na čas 14 dni pred sejmom in 14 dni po njem. Znani »letni jarmak«³ izvira najmanj iz leta 1428. Prostor, na katerem so se vršili in se vršijo še danes, je za nekdanjim obzidjem Pliberka, na nekdanjem zemljišču bratov Jörga in Ivana iz Guštanj. Zaradi tega so Guštanjčani Pliberčanom povzročali sitnosti. Pa so se z Ivanom dne 22. maja leta 1428 le sporazumeli proti neki majhni odškodnini. Konec XV. stoletja je Maksimilijan ta sejem prestavil na nedeljo pred sv. Lenartom (6. november), pozneje pa na ponedeljek po sv. Egidiju (v začetku septembra). Leta 1807 je cesar Franc I. dovolil Pliberčanom na dan 8. junija konjski sejem. Že od XVI. stoletja dalje se pred otvoritvijo tega letnega »jarmaka«⁴ vršijo razne slovesnosti s ceremonijami. Ob tej priložnosti se prečitajo na trgu zbranemu občinstvu sejemski pravila. Ta sejem je v gospodarskem življenju spodnje Podjune posebno pa Pliberka še dandanašnji velikega pomena. Pred 60—70 leti in več pa predvsem zaradi trgovine z ovčami, ki so jih od kmetov iz Tople (tu so jih posamezni kmetje gojili tudi do 200), Koprivne in Bistre ter Javorja najbolj kupovali kranjski, koroški, predvsem pa tirolski živinski trgovci.

Trgovina se je morala vršiti le po določenih poteh, ki so vodile skozi mesta. Po pravnem položaju prebivalcev se mesta in trgi med seboj niso dosti razlikovali. Na mestnem ozemlju se je izoblikovala posebna samouprava. Volili so jo izvoljeni predstavniki meščanstva (tržanov), katerim je bil običajno na čelu mestni sodnik. Mesta so morala plačevati svojemu gospodu (lastniku zemlje, na kateri je stala meščanska naselbina) določen davek, ki so ga pobirali mestni organi sami. Mesto je imelo dohodke od mitnine za blago, ki se je prodajalo v mestu, in od blaga, ki so ga tovorili ali vozili skozi mesto. V interesu vsakega zemljiškega gospoda je bilo, da je trgovska pota skozi svoje mesto podpiral. Najugodnejši položaj v tem pogledu so imela mesta, ki so bila podrejena deželnemu knezu.

Pliberk si je to pravico (Mautrecht) pridobil šele leta 1639. Zaradi tega so začeli vozniki in razne tovarniške karavane opuščati ceste, ki so vodile skozi mesto, ter se posluževati cest skozi Libuče in Dob, da bi se tako izognili plačevanju mitnine. Zato je nadvojvoda Ferdinand na prošnjo Pliberčanov te nove poti prepovedal in določil, da se bo blago, prepeljano po teh poteh, smatralo za kontrabantsko in je trgovino tako nasilno usmeril zopet skozi Pliberk (Straßenzwang). Mesto je v glavnem imelo dohodke le od mestne mitnine, ki pa je znašala za Pliberk letno le okrog 170 goldinarjev, kar za vzdrževanje cest in mostov in za plače mestnih uradnikov prav gotovo ni zadostovalo. Lahko trdimo, da meščani v tistih časih niso živeli kaj zavidevanja vredno življenje.

V družbenem pogledu je pomembno načelo »mestni zrak daje svobodo«, po katerem je postal vsak podložnik, ki je prebi-

Pečat z grbom guštanjkega tržnega magistrata (S. Gemaine Marks Guttenstein — S. G. M. G.)

val v mestu leto dni, ne da bi ga zahteval zemljiški gospod od mesta nazaj, osebno svoboden. To je pomembna predprava mesta, saj je omogočala meščanskim naselbinam hiter razvoj, hkrati pa je odpirala podložnikom možnost, da so se izogibali izkoriščanja svojega gospoda.

Zaradi izumiranja mestnega prebivalstva v dobi turških vpadov se to izrecno dovoljuje. Da bi se ojačala mestna obrambna moč, je dovolil cesar, da ni treba vrniti nobenega podložnika, ki bi se naselil v mestu. Na zahtevo plemstva, da se to pravilo ukine, jih je Maksimilijan zavrnil, prej pa je Friderik v sedemdesetih letih XV. st. to pravilo začasno razveljavil.

Že oblika meščanskih naselij kaže, da se niso razvila iz vasi, kajti tržni prostor, potreben za letne sejme, je narekoval tloris meščanske naselbine. Te so tudi pri nas dobile kaj zgodaj svoja obzidja, ki je poleg sejemskih pravic za mesto izredno pomembno, posebno za poznejša obdobja, ko so mesta postala tudi strateško pomembna. (Pri Slovenjem Gradcu zaradi pomembne stare ceste na Koroško.)

Za mestnega (trškega) sodnika so izvolili običajno kakega uglednega obrtnika ali trgovca. Do kod je segala oblast mestnega sodnika v Slovenjem Gradcu in Pliberku, je bilo točno določeno. Mestno pomirje (pravno območje mestnega sodnika) je nastalo tako, da je bilo izločeno iz zemljiškega gospodstva, iz oblasti mestnega sodnika pa hiše in zemljišča raznih zemljiških gospodov (palača oglejskega patriarha v Slovenjem Gradcu itd.)

Obzidje mesta so pozneje večkrat dozidavali in utrjevali, v večjem obsegu v času turške nevarnosti. Cesar je namreč že leta 1448 zahteval od podložnikov iz okolice Slovenjega Gradca, da so mesto ogradili z jarki in močnimi nasipi. Običajno so morali skrbeti za popravilo in gradnjo obzidja ter stražo meščani sami. Obzidje Slovenjega Gradca je bilo obdano s kake 4 m visokim jarkom in je bil menda še pred 70 leti, čeprav že močno zasut, še prav lepo viden. V njem je tekla v srednjem veku voda in je predstavljal z ostalimi obrambnimi napravami za napadalce precej trd oreh. Mesto je imelo tedaj dvoje mestnih vrat s pridvižnima mostovima.

Tudi Pliberk so morali v časih, ko so ga Turki v letih od 1473 do 1478 hudo prizadeli, utrditi. Že tedaj sta mesto varovala

obzidje in jarek, a vse zaman. Zato je cesar Friderik III. ukazal svojemu namestniku v Pliberku (v. Himmelbergu), da z dohodki dajatev iz urada Črna (Javorje, Bistra) uredi jarek okoli mesta, tlačani pa naj iz območja 3 milj okoli Pliberka pomagajo pri utrjevalnih delih. Iz tega obdobja izvira obzidje, o katerem zopet govori vir iz leta 1571 in katerega nam v svojih knjigah prikazuje Merian in Valvasor. Še leta 1827 se omenjajo trojna mestna vrata: velikovška, guštanjska in ona pred gradom. Trg Guštanj kakor ostale trške naselbine na našem območju obzidja ni imel.

Meščanska naselja niso bila v gospodarskem pogledu pomembna le po svojih sejnih, ampak za bližnjo in daljno okolico tudi v vsakdanjem nakupovanju in prodajanju raznovrstnega blaga in življenjskih potrebščin. Od XII. do XV. st. se mesta in trgi pojavljajo kot naselbine obrtnikov in trgovcev, ki vse bolj pospešujejo razvoj menjalnega gospodarstva. Tako v neki meri jemljejo podeželskemu prebivalstvu mnoge možnosti za postranske dohodke ter jih povezujejo v gospodarske enote, ki trgajo meje fevdalnih posesti. Meščanstvo je fevdalizmu pričelo kopati grob, z razvojem denarnega gospodarstva pa mu je zadalo smrtni udarec.

V mestih in trgih so živeli v srednjem veku mnogi obrtniki, kot čevljarji, krojači, kovači (podkovski, orodni), kolarji, kamnoseki, usnarji, krznarji, barvarji (guštanjski Metingerji) idr., ki so bili stanovsko razdeljeni in so se zaradi lažje obrambe pa tudi zaradi večjega vpliva združevali v ceh. Mnogi obrtniki se niso vključevali v posebne ceh, ampak običajno v glavnega. Cehi so vezali torej obrtnike ene ali več sorodnih panog v mestu. Pozneje so (v XVIII. st.) vključevali — kakor guštanjski ceh krojačev — tudi obrtnike iz ruralne okolice. V mestu je opravljal obrt le tisti mojster s svojimi pomočniki in vajenci, ki je bil pravi meščan. V Pliberku tisti, ki je imel že najmanj eno leto svoje lastno ognjišče — svojo hišo v notranjosti mestnega obzidja in ki je prisegel mestnemu sodniku. Zato pa je bil podvržen vsem obveznostim, ki so jih imeli vsi ostali meščani. Izjema so le mestna gospoda in drugi imenitniki. Židje so imeli v Pliberku in v Slovenjem Gradcu iste pravice kakor Židje v ostalih deželnoknežjih mestih. Vsaka cehovska organizacija je imela svoja pravila in lastno upravo. S pravili je bilo omejeno, koliko obrtnih mojstrov s pomočniki in vajencev je bilo lahko v trgu ali mestu, v statutu so bile določene mezde in čas delovnega dne, cena surovinam in izdelkom. Tehnika dela je bila primitivna. Šele proti koncu XVIII. st. se je z uvajanjem manjših manufakturnih delavnic ta tehnika vse bolj izpopolnjevala.

Tja do konca XVIII. st. in še dalje pa so se obrtniki razen s svojo obrtjo preživljali še s pridelki s svojih posesti, ki so jih imeli v bližini kraja. Življenje obrtnikov, sprejemanje mojstrov v ceh in sprejemanje pomočnikov ter vajencev, učna doba in priznanje izkušenosti je bilo tudi pri nas kakor drugod podvrženo strogim cehovskim predpisom. V Pliberku in Slovenjem Gradcu (za trg Guštanj niti za Dravograd ali Vuzenico o tem nimamo točnejših podatkov) sta bila na čelu ceha lahko dva ali

pa le en mojster (Zechmeister). Volili so ga vsako leto. Pomočnike sta zastopala dva starejša pomočnika (Altgesellen). Članom ceha je bilo predpisano po pravilih »pobožno in častno življenje« ter točnost in umerjenost. Obrti se niso mogli izučiti nezakonski otroci. (Le če ga je kdo posvojil.) Po pravilih tkalcev iz leta 1620 se razbrzdanemu učencu učna doba sploh ne prizna.

Ob sestankih v svojih prostorih je »cehmöster« za kontrolo postavil na mizo peščeno uro. Ako ob izteku določenega časa, ko je prečital iz knjige mojstrov imena včlanjenih, kdo ni bil prisoten in je zamudil — je bil kaznovan — mojster z 1 funtom, pomočnik s $\frac{1}{2}$ funta voska. Pravila krojaškega ceha mesta Pliberka predpisujejo (iz leta 1654) ostre ukrepe proti pomočnikom in vajencem. »Ti ne smejo jesti na ulici, ne smejo se na javnih mestih razbrzdano vesti z ženskami, za psi in mačkami metati kamenja, se glasno smeјati, na nikak način se ne smejo na ulici prikazati brez palice, rokavic ali šala okrog vratu.« Kdor se je proti temu pregrešil, je bil kaznovan na plačilo $\frac{1}{4}$ funta voska. »Kdor pa v zakonu ne živi, kakor treba — čez plot skače — in se meseno vede«, plača dvakrat toliko. Kazni, ki predpisujejo oddajo voska in denarja, so šle v blagajno mojstrov. Iz nje so plačevali pogrebe ubogih članov ceha, razne podpore za hrano in prenočišča potujočih pomočnikov idr. Za uboge je imel Pliberk že od leta 1554 sirotišnico (Bürgerspital). Prav gotovo so bila veljavna ta pravila tudi za člane cehov trga Guštanja, ki pa je obstajal po sedaj znanih virih šele v XVIII. st. (Mravljak). Po podatkih J. Mravljaka je bil ceh krojačev in ostalih mojstrov ustanovljen 16. aprila 1749. Iz teh je razvidno, da je bil prvi predstojnik tega ceha Jernej Močnik.

Sledili so mu še leta 1754 Andrej Čebul, leta 1774 Martin Čan, mesarski mojster, itd. Ta ceh krojačev je razširil polagoma svoj krog tudi na ostale obrtnike v splošno rokodelsko (obrtno) zadrugo, in to ne samo za mojstre v samem trgu, temveč se vključuje vanj tudi mnogi okoliški rokodelci na deželi. Le žal, da ob imenih posameznih mojstrov niso označene tudi vrste obrti, ki so jih opravljali. Večina podeželskih obrtnikov (Gay — Maister) se je prijavila za vstop v ceh že ob ustanovitvi v letu 1750, in to 11, v poznejših letih pa le še posamezni. V teh zapiskih so vpisani obrtniki iz Podkrajja (pri Boženku), iz Dobje vasi, s Fare, Prevalj, Libelič, Mežice, Črne (Valentin Pongračič), Leš in Selovca. Med slovenskimi imeni obrtnikov je tudi nekaj nemških. Med njimi so tudi zapisi o sprejemu učencev v učno dobo (Aufdingung) in priznanje izkušenosti obrti (als Gesell frey gesagt) s pristojbinami vred (v denarju in vosku). Po urbarju iz leta 1785 (desetinskem za župnijo Marije Device na Jezeru na Fari) je razvidno, da je bil tedaj trški sodnik Janez Čebul (stanujoč v Guštanju št. 24) in da so v trgu tedaj živeli barvarji, tkalci, usnarji, čevljarji, mesarji, krojači, lončarji idr. V tem času so se na Reki (v reškem grabnu pri Gorenškovi hiši — Nagelschmiede), v grabnu Barbara, v Mežici in Črni že razvijale žebelarne, pa tudi majhne fužine ter posamezne topilnice (vetrne peči) svinca, ki so v poznejši dobi postajale za gospodarstvo Mežiške doline vse bolj in bolj pomembne.

Poleg obrtnikov so se v meščanskih naselbinah naših dolin ustalili vse bolj tudi trgovci, ki pa v zatišju glavnih prometnih žil niso bili tako petični kakor drugod. Igrali pa so kot posredovalci med proizvajalci poljedelskih, živinorejskih in drugih produktov in potrošniki precej pomembno vlogo. Mesto se je borilo proti prekupčevanju in proti kmečki obrti iz okolice. Mestne pravice Pliberka so vsebovale najstarejšo tako omejitev. Na razdalji 1 milje (okoli 7,5 km) v okolici mesta je bilo prepovedano obrtno udejstvovanje vsakemu čevljarju, krojaču ali krznarju idr. V določeni razdalji od mestnega obzidja ni smel točiti pijač noben gostilničar. To je primer naraščanja gospodarskih nasprotij med mestom in podeželjem. V tej borbi pa niti slovenjegraškim niti pliberškim meščanom ni uspelo doseči popolnega monopola. Pliberčani so leta 1752 s prošnjo, naslovljeno cesarici Mariji Tereziji, le dosegli, da so se pravila krojaškega ceha iz leta 1370 razširila na ostale in da so obrtniki — stanujoči zunaj mestnega obzidja, lahko še doživljenjsko opravljali svojo obrt, po njihovi smrti pa naj se njihove delavnice zaprejo. To pa se pozneje ni izvedlo.

Kljub svojemu ugledu, ki so ga uživali v mestih trgovci, se pri nas nikjer niso izoblikovale tako imenovane »patricijske« družine kakor drugod. Mesta so tudi pri nas, kljub skromni trgovini, prinesla novost — denar kot menjalno sredstvo. Slovenj Gradec je bil v tem pogledu zelo pomemben. Mogočni Andeški, lastniki Slovenjega Gradca, so imeli pravico kovanja denarja že od l. 1200 dalje. Tako je konec XII. st. postal zelo vabljiv za razne obrtnike, trgovce in celo toskanske bankirje in Jude, ki so se tudi tu kakor v Pliberku usidrali že v XIII. st. Zanesljivo lahko trdimo, da je bil Slovenj Gradec nekdanj bogato in cvetoče mesto. Židje so morali biti precej imoviti, saj so posojali denar tudi mogočnim plemičem iz okolice. Pečali so se s kupčijo, z meničnimi posli, oderuštvo in bili tudi preganjani in zaničevani. Albreht II. in njegov naslednik sta od njih zahtevala, da ne smejo jemati od posojenega funta več kakor tri vinarje na teden. Tako vemo, da se je bil mogočni Kolo (Cholo) VIII. Vuzeniški pri Židih v Celju (Kadschimu in Schebelu) in pri Nachimu in Muschu v Slovenj Gradcu hudo zadolžil. Dolgove so neizprosno upnikom vrnila šele po njegovi smrti Celjski grofje, ki so tako dobili v svoje roke velike posesti južno od Drave.

Kovnica je delovala v Slovenjem Gradcu prav gotovo že za vlade koroškega vojvode Henrika (1303). Te tanke srebrne novce pa so ljudje morali zamenjavati vsaki dve leti, in to menda okrog praznika Jakoba in Ane. Tudi v naših predelih so se tedaj uveljavila splošna mednarodna pravila o posojanju denarja. Zaradi negotovosti tega posla so bile obrestne mere izredno visoke ($43 \frac{1}{3}$ pa tudi $86 \frac{2}{3} \%$), pri Židih pa še višje.

Posebnost mest in trgov je njihova pravica do grbov. Uporabljali so jo v različne namene. Pečati s temi grbi so za trške občine običajno iz zelenega, pečati mest pa iz rdečega voska. Vsi trgi in mesta v našem območju so imeli svoje grbe, tudi Guštanj. Ta je imel v svojem grbu lipo s tremi krošnjami. Iz debla drevesa štrli del odsekane veje. Drevo raste na srednjem od

treh gričev. Pečat z napisom na okroglem robu S. Gemainde. Markts. Gueten. Stain pove, da je bil Guštanj trg. Pečat izvira prav gotovo iz konca XVI. st. Drugi, zelo lepo izdelan pečat, pa izvira iz leta 1623. Nad emblemom so začetnice S G M G (začetnice gornjega napisa). Slovenj Gradec je kot mesto imel v svojem grbu obzidje z mestnimi vrati z dvignjeno mrežo in z dvema obrambnima stolpoma, med obema pa še en stolp s streho.

V naši okolici se je vsaj od srede XV. st. dalje začelo uveljavljati tudi fužinarstvo, saj je Pliberk dobil svoje ime od kopanja svinčene rude. Kopanje rude pa se pod Peco omenja šele leta 1424. O zgodovini železarstva v naših dolinah pa so nam dosti napisali Mohorič, Baš, največ pa Wiessner idr.

DOBA TURŠKIH NAPADOV

Po smrti zadnjega Celjana so potekali zaradi njihovih posesti s Friderikom III. hudi boji. Leto za tem pa se je cesar pogodil z vdovo Katarino, pozneje pa še z njenim poveljnikom Janom Vitovcem. Ta mu je nato celo pomagal v bojih proti Goriškemu gospodom. Habsburžan Friderik III. je tako kot gospod notranjeavstrijskih dežel (do 1460) postal lastnik vseh celjskih posesti. Smrt ogrskega kralja Ladislava pa je sprožila med Ogrji in Čehi, ki so si izvolili za kralje domačine, nove boje. Poleg vsega se mu je zaradi dedovanja zoperstavljal še njegov lastni brat Albreht. Komaj pa je prišlo po njegovi smrti do poravnave še s kraljem Matijo in po sporu s Trstom, ki se je moral l. 1467 odrediti avtonomiji, je v naših krajih zavlada la soldateska — najemniki poveljnika Baumkircherja in Friderika III. Ta je strahotno pustošila in plenila živino po deželi. Toda preden se je cesar pogodil s Baumkircherjem, ki ga je dal leta 1471 v Gradcu usmrtiti, je slovenske dežele zadela nova nadloga.

Leta 1467 so prihrumeli k nam Turki. Začelo se je obdobje najhujših turških napadov tudi za naše predele. Tja do leta 1483 so prišli na ropanje blizu tridesetkrat. Vsako leto so vdiral v slovenske dežele, včasih tudi po štirikrat v enem letu. Napadalcu so prihajali predvsem iz Bosne. To ni bila redna turška vojska. Na svojih pohodih so hitri oddelki turških fevdalcev s svojim spremstvom strahotno gospodarili po nezavarovanih vaseh, požigali, plenili, pobijali in jemali s seboj ujetnike, ki so jih nato naseljevali na svojih posestvih ali pa prodajali po Turčiji. Dečke so vzgajali v janičarje (jani čeri — nova četa) in iz njih formirali fanatično vzgojeno turško pehoto. Običajno so prihajali v slovenske dežele po ustaljenih poteh. Če so hoteli na Koroško, so morali preko visokih prelazov v Karavankah (Jezersko) ali pa mimo Slovenjega Gradca skozi mnoge soteske, ki niso bile nič bolj prehodne. Ta težji prehod je Korošcem omogočal lažjo obrambo pred neljubimi gosti. Prvič so prihrumeli v okolič Slovenjega Gradca poleti leta 1472, ko so ropali po Slavoniji in po Štajerski. Leto pozneje so v hitrem pohodu nepričakovano vdrli na Koroško (dne 23. sept. 1473) preko Jezerskega. Na sedlu so jim Korošci pobili 17 vojakov in 200 konj, kar pa jih ni zadržalo. Trume so vdirale dalje po Koroški.

Dve milj od Pliberka je Guštanj, čeden, velik trg. Farna cerkev se imenuje: Pri naši ljubi Gospe na jezeru; pravijo, da je bilo tu nekoč jezero. Vovbrških grofov lastnina je bil, potem Auffensteincev, in ko so se ti vladarju uprli in bili likvidirani, ga je zasedel avstrijski vladar. 1473 leta o šmihelci (29. septembra) je bila huda: Turki so tedaj taborili in prenočili na Fari (tj. pri današnjih Prevaljah) in so z ognjem in mečem hudo počeli. Poprej kdaj so imeli vitezi Guštanjčani tu svoj rodni grad. Zdaj je to posest deželnega kneza

Oplenili so Podjuno in kraje severno od Celovca, 29. septembra so se zbrali pri Pliberku, nato pa odrinili s plenom mimo Prevalj, preko Guštanja (o tem pohodu poroča Valvasor, da so se na dan sv. Mihaela preko noči utaborili pri farni cerkvi, tj. pri cerkvi Device Marije na Jezeru na Fari — ne v Guštanju, ki ni bil fara — in so tu »z ognjem in mečem strahotno gospodarili«) in Kotelj, mimo Slovenjega Gradca, kjer se jim je pred mestom postavil nasproti mestni sodnik Egidij Schultheinzing s 100 možmi. Drago je plačal to predrznost. Njegove ljudi so Turki razkropili in pobili. Blizu mesta so se nato še utaborili in prenočili. Drugi dan so se nato usmerili proti Hrvatski. V soboto se je tako pomikala dolga vrsta ujetih kristjanov — okrog 8000 po številu, ter mnogo ugrabljene živine mimo Celja od osmih zjutraj do štirih popoldne. Čeravno so jih Slovenci na poti neprestano napadali in nadlegovali, niso proti Turkom nič opravili. Mirno so se lahko vrnili preko Sotle in dalje v Bosno. O tem pohodu piše sodobno poročilo — Unrestova kronika (Jakob Unrest je umrl leta 1500. Leto pred svojo smrtjo je napisal avstrijsko kroniko — za zgodovino Koroške pomembno zgodovinsko delo v nemškem jeziku) tudi, da je bilo ob tem turškem pohodu vse ozračje od Trga (Feldkirchen — mestece severozahodno od Celovca) do Slovenjega Gradca »nasičeno s smrdom požganih hiš in vasi«. V sekovski župnijski kroniki iz leta 1480 pa nam pisec te hude čase predločuje z mnogimi pretresljivimi dogodki. Ta pravi, da so v nekaterih krajih moze in žene z družinami vred zvezali in jih tirali pred seboj. »Veliko množico zalih deklet so odpeljali v sužnost. Nedožne otročiče so basali v luknjaste vreče, da so skozi luknje glave molili in ječali, da je bilo groza. Kar je bilo močnih ljudi, so jih odgnali, slabotnejšem pa so glave odsekali ali pa jih utopili... Povsod je bilo na kupe ubitih živali in umorjenih ljudi. Ni ga bilo, da bi jih zagrebel. Psi in volkovi so se gostili...«

Prebivalstvo je bilo obupano, zahtevalo je od cesarja, da jim pomaga. V Wolfsbergu so leta 1474 zbranim stanovom kmetje

odločno povedali, da ne bodo plačevali urbarskega davka, če jim bodo nakladali davek za obrambo pred Turki, pa jih ne bodo odpodili. Kljub obljubam stanov so Turki že v juniju leta 1474 zopet divjali po Laboški dolini. Spričo takega plenjenja in vse večje nevarnosti se je neodločni vladar Friderik, ki se je briga za vse drugo bolj kakor za obrambo notranjeavstrijskih dežel, le zganil. Konec leta so vladar in stanovni na zborovanju v Mariboru določili splošni davek — tedenski vinar — ki so ga na Koroškem zbirali ugledni plemenitniki, ter z nabranim denarjem najeli mezdne vojake (najemnike), ki pa dežele niso kaj prida branili. Začeli so z obrambnimi pripravami. Utrjevali so mesta in gradove. Tu in tam je ob povratku iz Koroške napadla z bogatim tovorom obložene turške roparske tolpe tudi deželna vojska. Od tega so imeli v glavnem korist le meščani in plemstvo, kmet pa je bil prepuščen Turkom še nadalje na milost in nemilost, včasih celo po večkrat na leto. Unrest natolcuje, da so s Turki bili povezani celo plemiči, in da so jih zaradi sporov s cesarjem klicali v dežele. V bojih proti Turkom ob Sotli 24. maja 1475 so bili Korošci premagani, mnogi pobiti in ujeti. Med drugimi ujetimi je bil tudi vitez Andrej Guštanjski.

Oktober istega leta pa so udarili Turki zopet na Koroško. Oplenili so Dravsko dolino in se zopet vračali preko Slovenj Gradca in Brežic domov. Naslednje leto (1476) so Turki zopet požigali po Koroški od Podkloštra pa do Podjune in se 15. oktobra nemoteni umaknili skozi nezavarovane soteske Mežiške doline na Štajersko. Zopet so stanovni premišljevali, kako bi se jih ubranili. Koroški deželni zbor je razglasil splošni davek, ki ga naj bi plačevali celo hlapci in deklet. Pri nas so tedaj na ugodnih mestih po meji med Koroško in Štajersko začeli graditi utrdbe in obrambne črte. Pri Guštanju naj bi te »turške šance« varovale pot iz slovenjgraške kotline proti Podjuni. Fortifikacijska linija in obrambni okopi so ponekod še danes vidni. Te utrdbe so se pri nas raztezale od Votle peči preko Prežihovega vrha, mimo Šmo-

horske cerkve tja do Podgore blizu kmeta Dvornika (teber — tabor).

Gradili so jih tudi na Jezerskem pred Železno Kaplo, na Ljubelju. Dobro je bil zavarovan tudi prehod iz Šaleške doline čez Šentvid v Črno. Utrdbe na prehodih v deželo so bile zelo pomembne. Ostali denar so porabili za najemniško vojsko.

Zbori stanov v Šentvidu in Velikovcu pa najbrž niso bili kaj uspešni, saj so se jih udeležili le nekateri plemiči. Gospoda se je v teh nevarnih časih raje držala svojih gradov. Denarja je vedno primanjkovalo, zato so naložili tudi judovskim trgovcem, ki jih je bilo po koroških mestih kar precej, precejšnje vojne davke (v Notranji Avstriji so plačali Judje okrog 3000 funtov pfenigov).

Pobiranje tega davka tudi ob slabih letinah je spravljalo ljudi v obup. Mislili so, da se z njimi okorišča gospoda. Zaradi neznosnih razmer so se začeli upirati in ustanavljati kmečko zvezo. Njen vodja Peter Vunderlih je ob vsaki priložnosti poudarjal, da je naperjena proti Turkom. »Punt« se je razrasel po vsej gornji Koroški, ni pa se razširil v naše doline. Neenotnost med puntarji so izkoristili Turki, ki so preko Predela prihrumeli v Ziljsko dolino, pobili kmete (vodja kmet Matjaž) in požigali po vsej Koroški. Po dveh mesecih so se vračali z 10.000 jetniki skozi Podjuno in Slovenj Gradec, skozi Štajersko in Hrvaško, kjer pa jih je, kakor poroča Unrest, uničil Peter Zrinjski ter rešil ujetnike. Iz nobenega poročila ne izvemo o kakem plemiču ali najemnikih, ki bi se bili postavili Turkom nasproti. Počakali so, da je Turek odnesel pete, potem pa so iz svojih dobro utrjenih gradov in mest udarili po onih, ki jim je prizanesel turški meč.

Poleg Turkov so leta 1478 močno prizadele našo deželo še požrešne kobilice, ki so priletele z Ogrskega. L. 1480 se je cesar zapletel še v boj z ogrskim kraljem Matjažem, istočasno pa so naše doline ponovno napadali Turki. Ker so Turki poznali težavnost in neugodnosti gorskih prelazov v Karavankah, so jo ubrali preko Brežic, Celja in Slovenjega Gradca skozi Podjuno na gornjo Koroško. Leta 1483 so znova plenili po Koroški. Po miru, ki sta ga sklenila ogrski kralj Matija in turški sultan, so imeli naši kraji pred njimi mir dobrih 8 let. Na Koroško so prihajali Turki običajno le, kadar so najhuje napadali.

V ČASIH KRALJA MATJAŽA

Kralj Matjaž, ki je v začetku usmeril vse svoje sile proti Turkom in jim odvzel nekaj pokrajin, se je l. 1477 obrnil proti zahodu. Cesarju Frideriku je v sporu zaradi salzburških posesti napovedal vojno in mu odvzel mnoge gradove na nižjem Avstrijskem, l. 1479 tudi na Koroškem, kjer je tako nastopila 10-letna vojna — doba strahovitih uničenj. V teh letih sta uničevali deželo Matjaževa in cesarjeva vojska, v letih med 1480 in 1484 pa so jo ropali še Turki. Korvinova vojska je iz svojih mest napadala in zahtevala od drugih znake pokorščine v obliki določenih denarnih zneskov. Kraje, ki tega niso storili, so oropali in požgali. Tudi cerkvam, ki so bile pripravljene za obrambo proti Turkom, niso prizanesli. Konec novembra je vpadel del Matjaževe vojske tudi v Labo-

ško dolino. Šampavelski samostan se je moral pokloniti in plačati 400 goldinarjev. Vojska je zasedla Labot in trg Dravograd, ki so ga zažgali. Ko so si tu nagrabili plena, so odšli preko Radeljskega prelaza. Prej pa so prisilili mnoge gospode in tlačane, da so plačali zahtevani poklon. Na Ojstrici pri Dravogradu so odpeljali 7 vozov blaga, ki je bilo pripravljeno za obrambo pred Turki.

Koroška je bila prisiljena, da si je odkupila mir. Kralju je morala plačati 10.000 goldinarjev — od tega pol v denarju, pol v blagu. Kljub težko pridobljenemu miru je prišlo leta 1486 zopet do bojov. Ogrska posadka iz Labota je prešla Dravo, zasedla Črneče pri Dravogradu, napadla sv. Pankracij pri Slovenjem Gradcu, ki je bil prav tako pripravljen za obrambo pred Turki, in prisilila Slovenj Gradec, da se je predal. Tudi druga posadka, ki je bila nastanjena v Velikovcu, se je preko Podjune pridružila skupini v Slovenjem Gradcu. Naše kraje so Ogrji zapustili šele, ko je kralj Matjaž leta 1490 umrl. Martin Wutte (koroški zgodovinar) je mnenja, da po Unrestovem pripovedovanju kralja Matjaža nikakor nismo upravičeni imenovati »dobrega«. Pripovedke o njem so morale priti v deželo šele v novejši dobi. Tudi črne — redne Matjaževe vojske na Koroškem nikdar ni bilo (le drugorazredna vojska). Elementi pravljice o kralju Matjažu ne morejo biti avtohtoni. Pripovedke o njem so pač zgostile želje slovenskega ljudstva o miru in pravici in o vsem onem, kar je Korošcem za dolge Friderikove vlade v težkih letih tako zelo manjkalo.

Tri leta po Friderikovi smrti (l. 1493) ga je nasledil njegov sin Maksimilijan. Dvanajst let trajajoča benečanska vojna za njegove vlade se ni odigrala neposredno na naših tleh, vendar pa je bila dežela zaradi visokih davkov močno prizadeta. Hude nadloge in siromaštvo, poleg vsega pa še zviševanje dajatev so tedaj zopet hudo pritiskale naše kmete. Tožili so, da se davki krivično pobirajo dvakrat ali celo trikrat na leto in da jim nalaga gospoda vedno več tlake, da jim še »za kosilo ne pustijo časa«. Tako se je leta 1515 razširil »slovenski kmečki punt« tudi po naših dolinah. Kmetje so zahtevali »staro pravdo«, tj. le tiste in toliko dajatev bodo odrajtali gospodi, kar je zapisano »od starodavnih dni«. Punt se je močno razširil po Podjuni, pa tudi pri nas. V začetku junija leta 1515 je iskra upora preskočila iz Konjic tudi na Koroško. 1. junija se je zbralo v Laboški dolini čez 3000 puntarjev, ki so si izbrali svoje poveljnike. Eden »četrtnik mojstrov« je bil Pavel Šuštar, doma iz Črneč pri Dravogradu. Večina vodstva je bila doma iz Mežiške in Laboške doline. Pred uporniki se je moralo koroško plemstvo umikati iz Podjune ob Dravi tja do Lienza. Ravnanje kmetov ob rušenju gradov in pobijanju ujetih fevdalcev očitno kaže, da se niso več zadovoljevali le s »staro pravdo«, temveč so gospodi vračali milo za drago za vse, kar jim je ta hudega prizadejala skozi stoletja. Toda deželni glavar štajerski Žiga Ditrichstein je kmete užugal pri Beljaku in Velikovcu, nato pa še Herberstein pri Vuzenici, kjer so tedaj uporniki ravnokar zborovali. Izsilil si je prehod preko Drave in upornike razkropil. Tako je prenehal veliki kmečki punt tudi na Koroškem in v naših dolinah, kmetom pa se je zatem že

itak obupni položaj še poslabšal. Sedaj so jim graščaki naložili še večje dajatve »za večno kazen« in zahtevali, da so jim kmetje poravnali vso škodo, ki so jo povzročili s puntom.

Našega dela Koroške in spodnje Štajerske ponovni kmečki upor čez 10 let (1524—25) ni zajel. Tudi nova sekta reformacije »prekrščevalstvo« se v naših krajih ni mogla utrditi, čeravno je vizitacija leta 1528 sledove te sekte zasledila v Slovenj Gradcu — na podeželju pa nikjer.

Za časa obeh Maksimilijanovih sinov je prišlo (1522) do delitve velike nemške države. Karel V. je sklenil s svojim bratom Ferdinandom delitveno pogodbo, po kateri je dobil Ferdinand avstrijske dežele (obe Avstriji, celotno Koroško, Kranjsko, Štajersko in Primorsko). Po bitki pri Mohaču leta 1526 (tam je padel Ludvik II., zadnji Jagelovič, Ferdinandov svak) so postali turški navalni na slovensko ozemlje zopet bolj nevarni.

Mogočni sultan Sulejman Veličastni je leta 1531 brezuspešno oblegal Dunaj. Glavna turška vojska se je nato preko Budima in Beograda vrnila v Turčijo. Sulejman je nato s posebnim oddelkom nadaljeval prodiranje mimo Graza do Drave pri Mariboru, ki jo je 21. septembra prekoratil. Na Koroškem se je tedaj deželni glavar Vid Welzer pripravljal na obrambo. Prehode pri Dravogradu in Guštanju je močno utrdil in zasedel, prav tako pa tudi prehode na Radlu in na Golici vzdolž Laboške doline. Tako je bil na Turke temeljito pripravljen. Ko so Turki 14. septembra udarili z 10.000 možmi na ozko sotesko Vrata pri Dravogradu, so jim Korošci nudili odločen odpor, zato so se morali vrniti. Precejšen del turške vojske pa se je prebil čez prelaz Pack in se pojavil nenadoma pred St. Leonhardom ter se prebil tja do Hüttenberga, kjer pa jih je Welzer pričakal in pogнал iz dežele. Od tistih dob na naša tla ni več stopilo turško kopito.

Zaradi kmečkih puntov, turških navalov in drugih tegob se je kmečko prebivalstvo na deželi vse bolj krčilo. Mnoge kmetije so bile opustele in neobdelane, kmetu pa so nalagali še vedno večje davke. Že Maksimilijan je zato prepovedal kmetom naseljevanje po mestih (Slovenj Gradec). Prepoved proste uporabe gozdov (regali) je kmete zaradi močnega porasta divjačine hudo prizadela.

Že za časa Ferdinanda se je razširila Lutrova vera tudi na Koroškem. Novo vero so širili študentje, ki so študirali na Nemškem, rudarji iz Laškega, ki jih je dober zaslužek privabil v rudne jame na Koroškem, idr. V sam Celovec, ki je leta 1514 pogorel, so se naselili razni tujci iz nemških dežel. Kmalu je postal popolnoma luteranski. Novi veri so se pridružili meščani in kmetje, celo več katoliških duhovnikov, redovnikov in redovnic. Močno so pospeševali in podpirali novo vero mnogi vplivni gospodje v deželi, baroni Ungnadi, Krištof Humperški idr. Prav tako tudi mnogi plemiči na Štajerskem — slovenjegraški Gaisrucki idr. Skoraj vse svoje premoženje je žrtvoval za novo vero baron Ungnad iz Žovneka v Podjuni, ki je pokopan v Tübingenu. Cesar Karel V., sin Ferdinandov, je bil zvest katolištvu, želel pa se je rešiti novotarije na miren način. To težko nalogo je prepustil bratu Ferdinandu, ki je pred svojo smrtjo razdelil av-

Grünfels — (Gaisruck)

strijske dežele med svoje tri sinove. Nadvojvoda Karel (1564—1590), ki je dobil Notranjo Avstrijo, bi bil luteranstvo silno rad zatrl. Zaradi neprestanih bojov s Turki pa se ni mogel spoprijeti z močnimi — tedaj že popolnoma luteranskimi — deželnimi stanov. Da so mu dovolili prepotrebne novce v vojaške namene v Vojni krajini in za odplačevanje starih dolgov, je moral v verskem pogledu v marsičem popustiti. Lutrova vera je bila sedaj deležna odkrite podpore po gradovih in mestih. V Celovcu so opravljali verske obrede skoraj izključno lutrovski predikantje. V Slovenjem Gradcu in trgih naših dolin meščani teh pravic niso imeli, so pa zato svoje verske dolžnosti izpolnjevali na prikrit način.

Na Koroškem je zahodno od Dobrle vesi »krivoverstvo« pognalo globlje korenine kakor na Kranjskem in Štajerskem. Protestantizem se je tudi pri nas uveljavil med kmeti le v izjemnih primerih. Oprijemali so se ga v okolici manjših trgov, kjer so bili okoliški kmetje tesneje zvezani s protestantskimi meščani, ali pa okrog nekdanjih koseških naselbin (po Podjuni, Šentanel), ki so jim prav tedaj jemali zadnje ostanke njihovih nekdanjih pravic (kosezi niso imeli pismenih dokazov prastarega dednega prava na kmetiji). »Bruška pacifikacija« — podlaga pravnemu obstanku protestantske vere v deželah notranje Avstrije, ni dala zaželenih uspehov. Karel je tedaj obljubil versko svobodo plemstvu, ki pa se ni nanašala na trge in mesta. Ferdinand je spoznal, da bi z zmago protestantizma zmagalo plemstvo, ki je želelo oslabilo njegovo moč.

Prvi pojavi Lutrovih nauk v naši okolici so kaj zgodnji. Že leta 1528 je bila Lutrova vera močno zasidrana v Slovenjem Gradcu. Junija leta 1528 se je namenil ljubljanski škof Krištof Ravbar s svojo vizitacijsko komisijo preko Radelj in zasliševal zastopnike župnij v Dravski dolini, v torek 23. junija pa v Slovenjem Gradcu. Tu so poleg vplivnih meščanov zaslišali tudi zastopnike okoliških župnij. V Kotljah je, kakor poroča vizitacijski protokol, glede vere vse v redu, le neki Jorg Slati-

nik in Jakob Lasnik že nista bila pri obhajilu — prvi 7, drugi pa 3 leta. Vizitacija ni v okolici odkrila nikakih »zmot«, pač pa v Slovenjem Gradcu samem. Tu je učil po izjavah zaslišanih novo vero neki Hano Haas. Njegovih pridig so se morali udeleževati vsi meščani. Po naročilu — zahtevi mestnega sodnika je moral plačati vsak meščan, ki se teh pridig ni udeleževal, 60 krajcarjev. Komisija je dosegla, da so mnogi moški in ženske prosili za odvezo in jo tudi dobili. Haasa pa so odgnali in ga zaradi širjenja krivih nauk obesili. Protestantizem se je kljub vsemu vedno bolj širil. Iz nekaterih poročil zvedemo, da se je po samostanih razpasla nedisciplinarnost in razuzdanost. Služba božja da se je le redkokdaj opravljala. O nunah v Marenbergu, da so lahkomišelnice in se obnašajo nespodobno, za kar imajo v okolici dosti pomagačev (plemstvo, meščanstvo). Moralna propalost predstavnikov katolištva (zaradi nenravnosti in nediscipline ter slabega gospodarjenja avguštincev v Dobrli vesi je bil samostan ukinjen. Z njegovimi dohodki pa je bil od deželnega kneza dotiran študijski fond celovških jezuitov — obstajal do l. 1773) je bila zelo učinkovito agitacijsko sredstvo protestantskih predikantov, posebno še, ker je bila večina graščakov in meščanov z deželnimi stanov vred navdušena za Lutrov nauk. Fevdalci iz okolice Slovenjega Gradca so za svoje dušeskrbstvo poklicali iz Volšperka predikanta Kaufmana. Verske obrede je opravljal v hiši graščaka Sigmunta Gaisrucka tudi za meščane. Ker pa je bil Slovenj Gradec deželnoknežje mesto, je nadvojvoda Karel leta 1580 delovanje tega predikanta za meščane prepovedal, predikanta pa je ukazal izgnati. Zahtevi se meščani niso uklonili, kajti leta 1586 so si dobili novega predikanta — Štefana Kimmerlinga, ki pa se je moral zaradi zasledovanja umakniti. V tem času ga je ščitil in skrival sorodnik slovenjegraških Gaisruckov graščak Gaisrugg na gradu Grünfels v Guštanju. Tudi tu se je luteranstvo kakor v bližnjem Dravogradu silno razpaslo.

Mesto Slovenj Gradec je bilo še naprej skoraj povsem luteransko. Župnik iz Starega trga Vokalič je namestniku nadvojvode v Gradcu ljubljanskemu škofu Janezu stalno poročal o stanju luteranstva v Mislinjski dolini. Pri tem je najbolj poudarjal, da

bi bilo treba vnetega luteranskega mestnega pisarja Štangla spraviti iz kraja. Zanj pa se je močno zavzemal mestni sodnik Stitler in mestni svet, in so ga kljub predlaganemu novemu pisarju Juriju iz Pliberka obdržali pod pretvezo, da je Štangel več slovenskega jezika in da so mu znane mnoge pravne zadeve okoliške plemiške gospode. Škofu Janezu je Vokalič prav tako poročal, da se je kljub prepovedi vrnil predikant Kimmerling in da zopet opravlja svoja verska opravila. Pritožbe niso več nič zalegle, Slovenj Gradec je kljub škofovemu nasprotovanju dobil še luteransko cerkveno in pokopališče.

Na Koroškem je proti novi veri nastopil ostrejši kurz bolj pozno kakor na Štajerskem. Tudi tu je vodil protireformacijsko versko komisijo sekovski škof Brenner, ki je v zimi 1599—1600 pričela s svojim delom. To komisijo je spremljalo 300 strelcev. Hodila je po vseh mestih, trgih in skoraj vseh vaseh in sežigala protestantske knjige. Kdor je katero zatajil, je moral za vsako plačati 12 cekinov kazni. Prepovedovala je obhajilo pod obema podobama in nastavljala duhovnike na opuščene župnije. Obšla je mesta spodnje Štajerske, 13. januarja je prišla v Slovenj Gradec, 27. januarja pa v Dravograd. Jeseni leta 1600 je spreobračala protestante dva dobra meseca tudi na Koroškem. Tako je po dolgem grmenju vendar tudi vsekalo. 24. januarja so v Slovenjem Gradcu komisarji sklicali vse luteranske meščane in jim pobrali protestantske knjige. Zastraseni so vsi prisegli pokorščino. Po prisegi in pridigi so pobrane knjige na trgu javno zažgali. 25. januarja pa so razdrli še pokopališče in cerkveno. Toda tudi tu luteranstva niso mogli iztrebiti čez noč, saj nas o tem obveščajo razna poročila. Škof Hren je namreč zahteval od starotrškega župnika Tavčarja, da naj bi na sektaše budno pazil (in to 18 let po delu protireformacijske komisije) in naj bi vplival na Plešivčnika, da bi bila cerkev sv. Uršule na gori kmalu pripravljena za posvečenje. (Ljubljanski škof Hren je zbiral okoli sebe skupino sodelavcev, ki so gledali predvsem na opremo notranjosti cerkva — jih krasili in opremljali — in s tem podrtavali razlike med katoliškimi in protestantskimi cerkvami. Zidane so bile še v gotskem slogu, ki se je pri nas s tem

Grad Javornik leži tik nad Guštanjem na griču. Ima lepa polja ter izborna sosesčino okoliških gradov. Njegov sedanji lastnik je Johan Andreas Jaborniški (po Valvasorju)

Grb gospodov Javornika

zelo zavlekel). Tudi Dravograd, ki ga je za Slovenjim Gradcem obiskala verska komisija (27. januarja), je bil izredno luteranski. Komisija je tudi izdala ostre odredbe. Vsak meščan, ki se jih ne bi držal, je moral plačati 10 ducatov kazni. Kljub izgonu mnogih luterancev iz trga so se ti vračali. Mnogi tržani, ki so obljubili, da bodo postali zopet katoliški, so na to pozabili. V tej nepokorščini so menda prekašale moške ženske. Na zagovoru pred pliberškim dekanom so se nekateri uklonili, drugim pa je bil dan rok za izselitev. Da tudi ta poziv ni rodil uspeha, je razvidno iz naloga vice-doma magistratu, ki mu preti zaradi preveč »nežnega« postopanja z luterani z občutnimi posledicami in najostrejšimi kaznimi. Guštanjski župnik (na Fari) je guštanjske tržane tožaril v Gradec, da prihajajo h Gaisruggovemu predikantu na Grünfels na pomenke in da so ga često vabili na svoje domove. Zato sta morala trški sodnik in trški svet na zagovor v Gradec, župnik pa je od tam dobil strog nalog, da je o verskem gibanju v trgu redno poročal.

Takrat je umrl nadvojvoda Karel, za njim pa je nastopil njegov nedoletni sin Ferdinand, namesto katerega so vodili vladarske posle vdova Marija in brata cesarja Rudolfa II. — Ernest in Maksimilijan. Po zmagah nad Turki pri Sisku (leta 1593) in Petrinji je turška nevarnost prenehala, leta 1595 pa je nadvojvoda Ferdinand II. prevzel vladno v deželi sam ter ostro nastopil proti protestantom. Vzgojen od jezuitov v gorečega katoličana se je najprej lotil meščanov. Uveljaviti je hotel katoliško cerkev in s tem svojo vladarsko moč in oblast. Za deželnega glavarja Koroške je postavil vnetega katoličana Salamanco, grofa Ortenburškega, ki sta ga pri uveljavljanju katoliške cerkve podpirala sekovski škof Martin Brenner in lavantinski škof Stobej. Uprave deželnih mest je cesar poveril le katoličanom. Meščani in kmetje so bili pozvani, da se povrnejo v okrilje katoliške cerkve. Ferdinand se je povsem ravnal po načelu augsburškega verskega miru (iz leta 1555): »Čigar dežela, tega tudi vera! Ker je bil on kot deželni knez notra-

njeavstrijskih dežel katoličan, je moral biti katoličan tudi vsak deželan. Vsak protestant je moral dati pismeno izjavo, da prestopi v katoliško vero. Kdor tega ni hotel, je moral zapustiti deželo in od prodane posesti oddati vladi 10. del izkupička.

Da je bil protestantizem precej razširjen tudi v gornjem delu Mežiške doline in v Črni sami, nam dokazuje Rezmanovo. Tu so se namreč leta 1603 naselili jezuiti — najgorečnejši preganjalci nekatoliških veroizpovedi. Da so se naselili v tem za današnje pojme odročnem kotu, so morali imeti posebne razloge. Črna je bila namreč v tistih časih močno navezana na gornjo Savinjsko in Šaleško dolino. Kakor vemo, sta bila v teh predelih v XVI. stoletju močno razširjena prekrščevalstvo in protestantizem, posebno v bližnjem Velenju. Najbrž so se oprijeli nove vere tudi svobodni kmetje, ki jih je bilo nekaj tudi še v okolici Črne (Mihel). Najverjetneje je, da so se ti »sektaši« iz Štajerske umikali pred protireformacijskimi komisijami in preganjanji na Koroško — v težko dostopne predele, kjer so lahko nemoteno opravljali svoje verske obrede. Jezuiti so pozneje pač tudi tu protestantizem zatrli. Meščanstvo in ostalim deželanom je sledilo plemstvo.

Ugled Ferdinanda, ki je postal v letu 1619 nemški cesar in je imel v svojih rokah vse posesti avstrijske veje habsburške dinastije, se je povečal po bitki na Beli gori leta 1620, ko je poleg Čehov posredno premagal tudi deželne stanovce Koroške. Kakor prej na Češkem, tako je 1. avgusta 1628. leta izdal ukaz, po katerem se je moralo tudi plemstvo v naših deželah povrniti h katoliški veri, ali pa mora v roku enega leta zapustiti deželo ter prodati svoje posesti. Plemstvo se je brez upiranja pokorilo vladarjevemu ukazu. Del plemstva se je povrnil v staro vero, znaten del pa se je izselil. Iz Koroške je odšlo tedaj po nepopolnih spiskih okrog 160 plemiških družin. Med njimi vplivni člani plemiških družin: Gaisruckov (1629 — Siegfried), Welzerjev, Ditrichsteinov idr. Izseljevanje je trajalo do leta 1630. J. Ludvik Thurn — ravno tako navdušen protestant, je ostal v deželi, saj je njegova korespondenca naslovljena še v letih med 1631—1635 na njegov naslov v Pliberku ali Dunajskem Novem mestu. Ferdinand je s tem dosegel dvoje: uničil je Lutrov nauk, obenem pa udušil moč deželnih stanov. Z odhodom protestantskega plemstva in razprodajo njihovih posesti se je okrepila najpomembnejša podpornica Ferdinandove politike — cerkev. Pridobila si je na Koroškem v letih 1627—1665 čez 50 % vseh posesti v deželi.

Z izselitvijo protestantskega plemstva pa je odšel iz dežele njegov najupornejši del. S podeljevanjem plemiških pravic in naslovov novim ljudem, ki so za plemenitenje plačevali precejšnje vsote, se je sestav deželnih zborov bistveno spremenil. Na ta način so prišli do plemiških naslovov baroni von Schlungenberg (Šrotneški gospodje od 1643 dalje), vitezi von Jabornegg (gospodje Javornika od II. polovice 17. stoletja dalje) idr.

V tem obdobju je divjala na severu avstrijskih dežel krvava tridesetletna vojna (1618—1648). Čeravno ni potekala na koroških tleh, je posledice vendar čutila tudi naša dežela. Ferdinand III. je po smrti oče-

ta leta 1639 tako obenem dobil nevarno dediščino — 30-letno vojno — in s tem ogromno dolgov. Na Koroškem so bili takrat nastanjeni različni polki in prezimovali v deželi. V dolgotrajni vojni je razvajeno vojaštvo brez strogega reda povzročilo mnoge nepravilike. Ponavljali so se izgredi, po deželi so se potepali tatje in roparji, ki so strahovali ljudi. O bivanju šleskih huzarjev pri nas pričajo tudi krstne knjige naše doline iz tistih dni.

Kljub izredni podpori nemških državnih knezov ob vestfalskem miru leta 1648 izgnani notranjeavstrijski protestanti niso prišli do svojih zaplenjenih posesti.

V naši neposredni okolici so iz tedanjih dni znani številni gradovi: Šrotnek (Valvasor ga imenuje Schrotteneck), lastnik gradu je bil v začetku 17. stoletja Hano Saurer (grb nad vhodom v grad je imel letnico 1609 in začetnici hišnega lastnika H. S.). Pred letom 1643 je bil že v lasti Matije Gačnika (Gaitschnigg — gospodar toplic v Dobrni), ki je svojemu mlajšemu sinu Juriju Matiji volil svoje posestvo Schrotteneck. Oba brata je cesar v letu 1666 plemenitil z naslovom »zu Schlangenberga« — Kačji grad, katerega razvaline so na Dobrni še danes vidne. Obe posesti, Dobrno in Šrotnek, je oče Juriju in Ivanu odkupil leta 1613 od Regine Ptujске (Saurer), ki ga je z Dobrno vred dobila po smrti svojega brata Franca von Neuhausa (Dobrna). Jurij je utemeljitelj koroške linije Schlungenbergov, ki so bili tudi oskrbniki Thurnovih fužin v Črni. Ljudsko izročilo, ki je še danes živo, pravi, da so neposlušne podložnike bičali pri vhodnih vratih, nato pa so jih vrgli v temne kleti. Te so menda imele še do nedavna ob zidovih pritrjene verige z utežmi. Bile so polne kač. Druge da so obešali na vešalih, ki so stala na pašniku kakih 300 m severno od gradu »na glavnjači« (v katastrski mapi iz leta 1827 je ta parcela označena »na Glaunizi«. Zanimiva podobnost imen je tudi pri posestniku kmetu jugovzhodno od gradu. Tu leži kmetija Gačnik (Gatschnig v mapi). Naslednjih posestnikov ne poznamo. Prvi podatki o zemljiški knjigi so razvidni šele iz leta 1914. Posest je nato kupil že mogočni kmet Metarnik. Ta ga je za časa I. svetovne vojne predal sinu Tonču, ki ga pa ni hotel prevzeti. Zato ga je dal sinu svoje hčerke, Kostweinu Rudolfu, ki je umrl v letu 1942.

Na terasi vzhodno nad trgom Guštanj stoji grad Javornik (nekdanj so ga imenovali Gamsenegg). Že v XVI. stoletju je bil sedež fevdalnih gospodov. Tedaj so ga imenovali »Pruschnigghof«. Sredi XVI. stoletja je bil lastnik tega gradu Lukas Gams, kar je lepo razvidno iz listine cesarja Ferdinanda (Dunaj dne 10. januarja 1540). Originalna listina dokazuje, da je bil za zasluge, ki jih je izkazal avstrijski vladarski hiši, dobil dovoljenje, da svoj grad »Pruschnigghof« poleg Guštanj lahko znova popravi in obnovi s stolpi in obzidjem. Iz istega vira vzemo tudi, da se je imenoval ta grad odslej Gamsenegg in da je cesar dovolil njemu in vsem njegovim potomcem, da se tega naziva tudi lahko poslužujejo. Toda kmalu po smrti Lukasa Gamsa je z vsemi pravicami in častmi ter posestmi prešel v last viteza von Jabornegg. Oba brata Janez Karl in Gregor Kristof kakor tudi njun nečak Maksimilijan, vitez von Jabornegg, so bili zaradi zaslug nji-

Grad Šrotnek leži na čednem griču blizu Guštanja. Ima lep vrt in dobra polja ter mnogo sadja. Bil je last gospoda Saurerja, zdaj pa so posestniki Trauendorfski dediči (po Valvasorju)

hovich staršev in dedov v vojnem času na bojnem polju in v miru ter zaradi prastarega viteštva z diplomom (Dunaj 7. marca 1667) od cesarja Leopolda dvignjeni v svobodni plemiški stan. Prvi od teh ima v guštanjski cerkvi tudi nagrobno ploščo z napisom »Hie liegt pegraben der wohlgebohrne Herr Johann Carl von Jabornegg und Gamsenegg...«

Njemu je za časa Valvasorja sledil Janez Andrej von Jabornegg. Zadnji teh javorniških gospodov je prodal vse posesti Petru Lassacherju v. Weyersberg, ki so nato po njegovi smrti prešle na njegovo vdovo in njegove naslednike. Proti koncu XVII. stoletja je bil lastnik Javornika že Matija J. Gatschnigg, oče znanih baronov Schlangenbergov, nato pa je prešel v roke Franca Xaverja Schmieda. Pred I. svetovno vojno pa vse do konca okupacije je bil lastnik gradu Ernest Osiander, ki je umrl na Javorniku leta 1946.

Zelo malo nam je znano o vplivnih plemičih na gospodstvu Podgora (Unterpergen) — danes kmetije Lubas. Po Valvasorju vemo, da so bili v letu 1688 lastniki ondotne gosposčine plemeniti Russdorffi, prej pa, kakor zvemo iz nagrobnika v cerkvi sv. Egidija na Ravnah, da je tu živel Boštjan Vinoschich (Vinošič), nekdanji prošt v Kraigu (na Koroškem), ki je bil krškega škofa generalni vikar. Živel je 73 let, umrl pa je leta 1659. Na Kamnu je zapisano tudi, da mu je (svojemu dobrotniku) ta spomenik postavila celovška družba Jezusova (jezuiti), da je bil »izredno vnet za božjo čast«. Dokler je bil živ in zdrav, je vse svoje premoženje podaril Bogu — v zameno za njegove zasluge pa mu je on dal nebesa. Tega gradu je bil leta 1789 lastnik Ignac Jakob pl. von Steinberg. Leta 1795 do 1807 brat Sigmund in njegov sin Ignac Jakob. Po letu 1807 pa je prehajal v roke »neplemenitih« lastnikov: Ivana Werwitza, Luke Sajovica, leta 1812 pa Valentina Lečnika — Vohnečega sina, katerega potomci so obdržali posest vse do danes, ko so na posesti otroci Flore Lečnik — poročene Kotnik.

Izredno prostoren je bil grad Grünfels, kjer so živeli znani podporniki protestantizma v našem kraju — Gaisruggi, ki pa so se morali najbrž ukloniti Ferdinandovi vo-

lji in se luteranstvu vsaj formalno odpovedati, saj je leta 1688 lastnik gradu Maksimilijan von Gaisrugg. Kmalu zatem je moral grad propasti, saj je bil na koncu 19. stoletja le še kup razvalin.

Prav ista usoda je kaj kmalu doletela tudi »Dobji dvor«, grad »Aich«, ki je bil že za časa Valvasorja popolnoma razdejan in prerasel s travo in grmovjem. V tistih časih je bil lastnik gradu Gregor Krištof v. Jabornegg, pred njim pa menda neki gospod Johnner.

Okoli leta 1650 so bili lastniki gradu Ravne (Streiteben) baroni v. Süchten (grob v guštanjski cerkvi). Leta 1809 ga je kupil grof Thurn Valsassina. Pred tem so ga imeli od leta 1760 Friderik Jakob baron von Schlangenberg, leta 1772 Johann Leopold v. Schlangenberg, 21. oktobra 1808 je prešel v last Elizabete Kovachevich in gosposdične Ane pl. Schlangenberg, po 11. februarju 1809 pa ga je prevzel Jurij (Georg) grof Thurn Valsassina. Njegov sin (Valvasor) je »dobra polja« na ravnini za gradom v letih po 1863 preuredil v park. Ko se je poročil, je nato preuredil in prezidal grad v. Süchtenov, ki je po nekaj letih dobil današnjo obliko. Po izjavi grofice Marije Thurn so bila za časa njenega deda tam, kjer je danes park, še sama polja z eno samo veliko jablano. Njen ded, ki je bil član berlinskega dendrološkega društva, je nato preuredil ta prostor v park. Zasadil ga je z raznovrstnimi drevesi in grmičjem, ki jih pri nas sicer ni.

Ambrož Thurn, kupec pliberškega gospostva, je bil za časa reformacije vnet katoličan, njegov brat Ahac pa se je postavil na stran protestantov. Drugi brat Ambroža — Jobst Jožef Thurn se je v bojih s Turki večkrat izkazal, še bolj pa je bil znan po svoji okrutnosti v velikem kmečkem uporu leta 1573.

Sin Ahaca — Ivan (Johann) Ludvik Thurn, dedič pliberške graščine, je bil prav tako kot njegov oče vnet protestant. Zaradi tega je imel v letu 1624 precejšnje sitnosti, ki mu jih je predvsem povzročal ljubljanski škof Tomaž Hren. Pliberk je bil namreč v tem obdobju vključen v ljubljansko škofijo. Ob izselitvi protestantov leta 1628 se je komaj obdržal v deželi. Da ni bil izseljen, je v glavnem zasluga nje-

gove žene, vnete katoličanke, in njegovih katoliško vzgojenih otrok. Zelo se je posvečal fužinarstvu in rudarstvu. Leta 1624 je od Melhiorja Puca, nekdanjega najbolj bogatih koroških manufakturstov, odkupil fužine in mnoge jame s svinčeno rudo v Črni. Eden naslednikov — Jurij Thurn (1788—1864) je bil leta 1849 pod Radeckim v sev. Italiji vojskovodja, leta 1861 koroški deželni glavar, med leti od 1857 do 1863 pa predsednik družbe za izgradnjo koroških železnic (Maribor—Celovec). Leta 1863 je izročil sinu Ivanu Douglasu grad Ravne. Douglasov sin — Douglas je bil dolga leta v avstrijski diplomatski službi v Münchnu in Petrogradu. Umrl je na Ravnah leta 1935. Pozneje je bil pokopan v Pliberku.

KUGA V NAŠIH KRAJIH

Leopold I. je imel mnogo težav s Francozi na zahodu in Turki na vzhodu. Leta 1683 so na Koroškem zaradi strahu pred Turki, ki so se pod Karo Mustafom pojavili pred Dunajem, zopet utrdili in zavarovali vse deželne prehode. Po bojih s Francozi (za španski prestol) in Bavarci so se dvignili še Ogrji. Proti njim je pri nas deželna obramba podvela vse potrebne mere. Ko so uporni Madžari leta 1704 prišli v bližino Ptujja, so v naših dolinah obnovili in utrdili kakor v dobi turških navalov Dravski gozd ter šance pri Guštanju in Dravogradu. Povsod so podvojili straže in razglasili, da je v primeru potrebe dolžna dati hiša enega brambovca. Stroški za obrambo so se tako še povečali. Še sreča, da kuga, ki je v letu 1680 strahotno gospodarila po Podjuni in Laboški dolini (tu je ponekod pobrala do 40 % ljudi), ni zajela Mežiške doline, prav gotovo pa ne samega Guštanja. To nam potrjuje cerkvena kronika, kjer je povedano, da so odkrili ob beljenju notranjosti cerkve pod ometom na oboku križevnega oltarja napise, ki izkazujejo »zveličarju« hvaležnost — posebno žena gospoda na Javorniku — da je prizanesel kraju s kugo. Pod obema napisoma je bila označena letnica 1680.

Leopoldu je sledil Jožef I., njemu pa Karel VI., za katerega vlade je našo deželo zopet obiskala »črna smrt« — a tokrat tu-

Šrotneški grb Saurerjev

Stari grad Dob je povsem razrušen in zaraščen, sedanji dvorec je bil sezidan pod njim na gričku, pol ure daleč od Guštanja. Nekoč je pripadal gospodu Johnerju, zdaj pa je last Jurija Krištofa Jaborniga (po Valvasorju)

di našo bližnjo okolico. Začela se je širiti po Italiji in Nemčiji že v letu 1709. V letu 1710 je bila deželam Notranje Avstrije tako blizu, da je cesar s posebnim patentom dne 4. oktobra določil proti ogrski strani dežel kontumac. Nič ni pomagalo, kuga se je širila naprej. Zato je sklenila glavna komisija za zatiranje kuge na Koroškem, da naj se meje proti Štajerski zaprejo in zastražijo. Od prebivalstva pa je zahtevala, da se najstrožje drži navodil, ki jih je izdala. Izvršila je vizitacijo obmejnih predelov proti Štajerski. Določila je, da se tudi pri nas na novo postavijo razne obmejne stražnice (za zimo in slabo vreme). Ves predel, vse zapore in zgrajene ovire na področju deželnega sodišča Dravograd so si ogledali člani komisije osebno. Po njihovih navodilih so bile proti štajerskemu kraju Sobot poti zatrpene z visokimi ovirami (drevesne rogovile) in za prehod neuporabne. Poleg tega pa so bile na določenih mestih postavljene tudi straže. Od Košenjaka do Marenberga je postavila 6 stražarskih mest. Neposredno ob cesti pri Dravi je stala glavna straža. Ker so bile ovire v strmeh zemljišču neprehodne, so se stražarji lahko bolj posvetili opazovanju dohoda na koroško stran ob Dravi. Eno takih stražarskih mest je bilo še pri Muti, drugo pa pri mostu preko Meže (nekdanjem bližje železniškemu, pred Mežo). Tu pa je stražo oskrbovalo deželno sodišče v Pliberku. V uradu (Oberamt) Guštanj je bil zadolžen za postavitev mejnih straž podkomisar Matija pl. Schoberg s svojim pisarjem. Straže so stale pri Valentijevem mostu (Podklaneč, Landhaus), pod Mališnikom ob cesti pri Meži (kjer je danes na Dobrih železniški most). Stražarja sta se morala stalno srečavati. Eden je stražil ob Meži navzdol, drugi pa navzgor. Dva sta pazila tudi na prehod pri sv. Neži tik ob štajerski meji na sedlu. Glavna mejna straža na tem področju pa se je nahajala pri gostilni »Sedenebagel«, današnja gostilna pri Dularju. Tu je bil zadnji vogel gostilne tik ob meji, klet še na Štajerskem, gornji del hiše pa že na Koroškem. (Ta gostilna je bila znana kot pribežališče mnogim skrivačem in potepuhom.) Mimo hiše je vodila dobra cesta iz Slovenjega Gradca v Guštanj. V uradu

Črna sta prevzela skrb za zavarovanje meje Ivan Weber in njegov pomočnik Benedikt Rescher. Tu je bilo kljub razsežnosti meje stražarjenje manj zahtevno. Mejni planinski predeli so tu zelo strmi. Straže so v črnem območju stale na prelazu pri križu ob današnji gostilni Križan, na glavni cesti iz Šoštanja čez Zavodno v Črno (3 možje). Ta je kontrolirala mejo do Kramarce in najbolj uporabno cesto čez Bele vode. Straža je stala še na Beli peči ter končno na Slemenu — prehodu (med Raduho in Olševo) iz Črne v Solčavo. Gospodstvo Pliberk je zaradi razsežne meje dodelilo uradoma v Guštanju in filiali v Črni dodatne stražarje (2—4) v pomoč. Kljub skrbnosti pa je kuga za dalj časa obiskala tudi našo dolino. Viri govorijo, da je pobrala pri nas v tistih letih skoraj polovico prebivalstva. V marsikaterih krajih kmetje tedaj na pokopališčih svojih mrličev niso smeli pokopavati. V mrliških knjigah prevajške in črnske župnije je na mnogih mestih zapisano, da so kmetje svoje mrličke pokopavali kar v bližini svojih domačij. Tako je umrlo v tistih hudih letih na Su-

škem (na Pogorelcu, pod goro) na eni kmetiji kar 5 ljudi, ki so jih pokopali v bližini domačije. In tako povsod po naših dolinah in hribih. V strnjenih naseljih, kakor v Guštanju, je bil uveden strog kontumac. Ljudje se niso smeli shajati ne hoditi v cerkev, ne zahajati v bližino okuženih hiš itd. Šele leta 1716 je črna smrt prenehala kositi po naši dolini.

OD PROSVETLJENSTVA DO PREDMARČNE DOBE

Jožefa I. je nasledil Karel VI., ki je končal špansko nasledstveno vojno. Precej je imel opraviti s Turki. Avstrijski poveljnik princ Evgen Savojski je imel v bojih s Turki precejšnje uspehe. Koroške fužine so ga oskrbovale z municijo, ki so jo prevažale šajke po Dravi do Maribora, od tod dalje pa na prizorišča bojev, saj je bila plovba po Dravi znana že pred stoletji. V tistih časih je bila Vuzenica gradbena in odpremna postaja. Štajerski stanovi so si jo izbrali zaradi skrite lege ob izlivu potočka Cerkvenice v Dravo in zaradi ugodnega mesta za pristanišče, ki je bilo dobro skrito pred očmi turških vohunov. Tu so že od začetka 16. stoletja dalje izdelovali šajke in ladje za prevoz provianta in municije cesarskih vojsk — predvsem proti Ogorom in Turkom v hrvatskih in slavonskih krajih. Nekatere ladje so bile opremljene tudi s topovi. Imenovali so jih »tschaiken«. Na njih so bili vojaki, ki so imeli pokrivala, »šajkača« imenovana. V začetku 19. stoletja so na nevarnejših mestih v strugi Drave razstrelili skalovje, da je bila plovba po njej bolj varna.

Dokaj pozornosti je posvetil Jožef I. prometu, ki je bil izredno pomemben za vse bolj razvijajoči se merkantilizem, katerega vnet pristaš je ostal tudi Karel VI. Že stare poti prek Karavank (Korenskega sedla, Ljubelja, Jezerskega) je zaradi vse bolj hitrega razvoja železarstva in prodaje živine v Italijo usposabljal za večji promet. Vse to stremenje je seveda tudi pri nas, prav gotovo bolj v smeri proti Dravi, poživilo furmanstvo in promet po Dravi, ki se je ohranil še v 2. polovici 19. stoletja.

Graščina »Lobas« leži nedaleč od Guštanja pod visokim gorovjem. Ima manj položna pa lepa polja in travnike. Pripada gospodu Russdorfskemu (po Valvasorju)

Grad Ravne je čisto nad trgom Guštanjem na prijaznem gričku in ima položna, dobra polja. Bil je last Matthiasa Süchtenskega, zdaj pa pripada Andreju Süchtenskemu (po Valvasorju)

Leta 1740 je Karel VI. — zadnji moški potomec habsburškega rodu — umrl. Nasledila ga je Marija Terezija, ki je leta 1747 začela z reformami. Ustanovila je gubernij v Gradcu. Koroško je razdelila v tri kresije: Beljak, Celovec in Velikovec, kamor je spadala tudi Mežiška dolina. Okrajni glavar v Velikovcu je gledal, da so se v njegovem okrožju izvrševali vsi cesarjevi ukazi. Skrbel je za zemljiško knjigo, nadzoroval mere in uteži ter tržni promet, ceste, cehe, duhovnike in učitelje. Sprejemal je tudi pritožbe nesvobodnih kmetov zoper gosposko ter tako ščitil kmeta. O vsem je moral poročati vladni. Terezijanske upravne reforme iz leta 1747 — okrožni uradi z upravnimi in sodnimi organi — pomenijo začetek razvoja uradniškega aparata, neodvisnega od plemiškega predstavnštva v deželi, ki je bistveno omejil vpliv plemstva na javne zadeve. Z uradništvom je začela cesarica poudarjati določene kvalifikacije glede izobrazbe, kar je bilo povezano z obsežnimi reformami šolskega sistema. Kljub vsemu pa so ostala vodilna mesta v upravi v rokah ljudi plemiškega stanu, kar je bilo značilno za vso avstrijsko monarhijo še vse do njenega propada. Razne svoboščine in pravice so omejili plemstvu že njeni predniki, ona pa je odpravila tudi njihove davčne svoboščine. Določila je, da je plačevala davke tudi gospoda — plemstvo in višja duhovščina. V letih med 1748—1755 je s »terezijansko davčno rektifikacijo« obdavčila vsa zemljišča. Izmerili so jih po vsej državi in jih razdelili po njih rodovitnosti v razrede. Tako je nastal zemljiški (terezijanski) kataster, ki pa ni bil izdelan v obliki katastralnih zemljevidov, ampak iz popisov nepremičnin. Pri obdavčevanju pravih kmečkih podložnikov so se sprva opirali še na staro davčno podlago, ki so ji bile osnova dajatve zemljiškemu gospodu, in določili višino davka glede na oceno teh dajatev iz 16. stoletja. Pozneje so vzeli za davčno podlago dohodek od zemljišča (25 % od izračunanega dohodka).

Zemljiška gospostva so sedaj te davke le izterjevala, vsakoletno kontribucijo pa so določili okrožni uradi, ki so nadzirali urade, da ne bi terjali od kmetov več, kakor so bili dolžni plačati. Tako je bila na

Koroškem po rektifikaciji (pravični določitvi) kontribucija (enakovredno odkazani prispevek) zvišana na 460 tisoč goldinarjev.

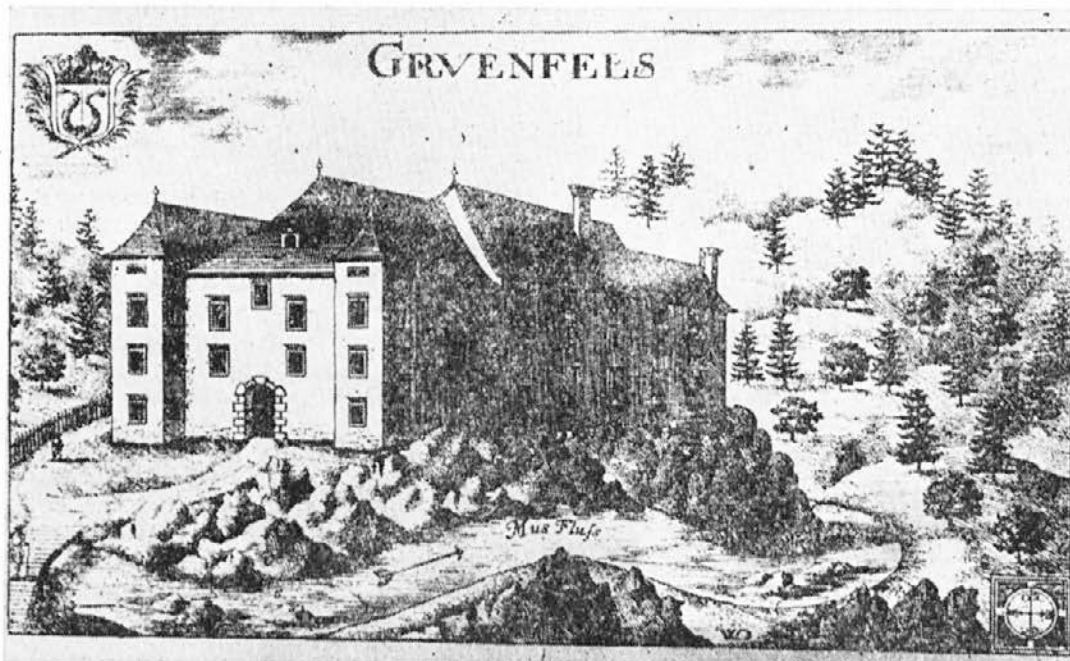
Leta 1778 je bil za Koroško izdan robotni patent, ki je omejil tlako do 156 dni in se ni smela na noben način prekoračiti. Za podložnike, ki so opravljali doslej manjšo tlako, se ta ni spremenila (ni znižala).

Že 1772 je kljub odporu gosposke uvedla kupno pravo, in to brez posebnega plačila podložnikov. Na Koroškem je tedaj namreč prevladovalo predvsem v Podjuni v načelu le doživljenjsko dodeljevanje zemljišč (zakupno pravo). V Podjuni in Mežici pa so dodeljevali kmetije le izjemno za nekaj rodov, a ne kot resnično dedno pravo. Koroški deželni stanovi so se sprva takšni ureditvi upirali — za kazen pa so za 20 let izgubili v davčnih vprašanjih vsakršen vpliv. Poleg teh neposrednih davkov so se dvigali tudi posredni davki (mitnine, carine, monopoli) — za državno blagajno vse pomembnejši. Marija Terezija je vse bolj

odpravljala veliko večino davčnih oprostitov za fevdalce.

Po tej prvi reformi nove uprave je prišla na vrsto že druga — ureditev nabornega sistema za vojsko. V ta namen je bilo razpisano prvo splošno štetje prebivalstva (leta 1771), ki se je vršilo odslej vsako tretje leto. Vsa dežela je bila razdeljena v enote, razna manjša področja — osnove poznejših katastralnih občin in raznim krajem, ki so pozneje marsikje potisnili v ozadje in pozabo mnoga starejša krajevna imena. Koroška je tedaj po ocenah štela okrog 285.000 prebivalcev. Vojaške dolžnosti so bili mnogi oproščeni, kmetje z velikimi in srednjimi posestvi s svojimi prvimi sinovi in zeti ter drugi, predvsem meščani. Obvezniki so bili od 17. do 40. leta starosti poklicani v vojsko in služili v njej do svoje smrti ali pa do takšne pohabljenosti, da jim je bila nadaljnja služba v vojski nemogoča. V načelu si je vsak obveznik lahko priskrbel namestnika ali pa se je lahko odkupil. Zaradi gospodarskega položaja obveznikov je bilo zanje skoraj oboje nemogoče. Ta način novačenja je bil na Koroškem v navadi skoraj sto let, dokler tehnični razvoj orožja ni zahteval v resnici splošne vojaške obveznosti.

Iz teh časov poznajo Koprivci mnoge zanimivosti o vojaških skrivačih, beguncih, ki so tu živeli po gozdovih ter se preživljali, kakor so se pač mogli. Mnogo takih dogodkov iz začetka 19. stoletja pripovedujejo starejši ljudje mladini še danes po Koprivni, kako so se ti »dezerterji« iz štajerske, kranjske in koroške strani tu skajali. Kakor pravijo poročila, menda skrivači nikdar niso napajali deklet in se z njimi pečali, ker so vedeli, da »ženske ne znajo molčati in bi jih mogle izdati«. Nad te skrivače so poslale oblasti celo vojaštvo, ker orožniki proti njim niso mogli nič opraviti. Biriči, ki so lovili fante, sposobne za vojaško službo, so bili silno nadležni in nepriljubljeni. Po Koprivni še danes pripovedujejo, da so po hišah, ki so imele za vojake sposobne fante, pa jih niso našli, pojedli in popili vse, kar so dobili. Od hiše niso šli prej, preden jim domači niso povedali, kje se fant — žolnir skriva. Sami

Grad Spodnje gradišče je čisto blizu Guštanja na skalnatem griču, mimo pa teče Meža. Pripada Maksimilijanu, baronu Gaysruškemu (po Valvasorju)

notranjeavstrijskih dežel je tedaj prevzel grof Wurmbrand. Pozivu, da se deželani vključujejo v obrambo ali osebno ali z denarno pomočjo, so sledila tudi tiskana navodila, ki so jih naslednjo nedeljo in ob božičnih praznikih razglasili ljudstvu. Ta navodila za zbiranje prostovoljcev v zbirnih uradih so se glasila:

1. Vsi deželani, stari od 18—60 let, ki hočejo braniti deželo, naj se javijo v 6 dneh po razglasitvi s kakršnim koli orožjem pri krajevni gosposki. Te naj svoje ljudi po možnosti opremijo z »ognjenim« orožjem.

2. Ako pride do resnične obrambe dežele, so te gosposke dolžne dati prostovoljcem dnevno eno porcijo kruha in 15 krajcarjev plače. Potrebno municijo bodo dobili od vojske.

3. Na kraju obrambe se morajo prostovoljci pokoriti neposredno vojaškemu komandantu.

4. Po prenehanju nevarnosti naj se brambovci zopet vrnejo na svoja delovna mesta.

Po programu obrambe Goessa naj bi vsa dežela dala na vsakih 25 mož enega prostovoljca. Vsa Koroška naj bi tako postavila 27 čet. Naš okoliš (Guštanj, Grünfels, Javornik), ki je spadal politično v okraj Velikovec in bil vključen v regrutno komisijo deželnega sodišča Pliberk, bi moral z Grebinjem vred postaviti dve četi z 232 možmi. Vse je bilo pripravljeno. Ker pa je sklenil 25. decembra nadvojvoda Karel premirje, so vsi nadaljnji ukrepi obrambe odpadli. Najbrž so bili tedaj obnovljeni tudi že od turških časov sem opušteni obrambni okopi pri Guštanju. Naše doline in spodnji del Koroške so Francozi hudo prizadeli v letu 1809. Maršal Marmont je na povelje Napoleona usmeril svoje enote iz Ljubljane v Gradec. 19. junija je bil že v Celju. Ker pa so mu pri Konjicah zaprle pot proti severu čete hrvatskega bana Gyulaya, se je nato prebil po ovinku čez Slovenj Gradec, mimo Dravograda skozi La-

Stift N. 170 Haus N. 3
Dem Potatisch in Sellous wird wegen rückständigen Schenkungsum pro 848 fl. 48 kr. hienmit die Mi-
litär-Execution angelegt, und ist die Execution Subst.
von täglich 60 10110. am 8ten Tage zu verdoppeln.
Herrschaft Janischegg am 28ten September 1813
Kendemann

Napoved eksekucije kmetu Potočniku, ki ni oddal za leto 1847 desetine

boško dolino in čez prelaz Pack v dolino Mure. Na svoji poti so Francozi z raznimi rekvizicijami, nasiljem in ropom ter uničevanjem prizadejali prebivalstvu naše dežele mnogo gorja. Nekatere enote so prečkale tudi Mežiško dolino. V Guštanju je po ustnem izročilu (?) menda v Cvitaničevi gostilni prenočil s svojim štabom neki višji francoski častnik in je bila menda kapelica ob nekdanji glavni cesti pri Mihelaču postavljena v spomin nekemu francoskemu oficirju. Naše doline niso spadale v okvir leta 1809 ustanovljenih Ilirskih provinc. Meja je potekala južno od nas po grebenu Karavank in dalje od izvira do izliva Savinje v Savo. Zadnji Francozi so zapustili Koroško 11. oktobra 1813. leta.

Francu I. v naših dolinah ni bilo treba odpravljati sledov francoskega vladanja, marsikaj pa je uvedel, posebno zanj koristne novosti iz od Francozov okupiranih Ilirskih dežel. Zato so cerkvene organizacije v naših dolinah ostale tja do leta 1848.

Mežiški rudnik svinca, ki je v francoskih časih spadal v okvir Avstrije, je zaradi v Iliriji ležečega tedaj najpomembnejšega rudnika v Rablju pridobil veliko na svojem pomenu. Proizvodnja svinca je v Mežici odslej bolj in bolj naraščala. O razvoju železarstva v naših dolinah in prav tako tudi v Zoisovih fužinah v Mislinju, ki so se tedaj in tudi v predmarčni dobi lepo razvijale, so nam ohranili naši in tuji tehnični zgodovinarji važne podatke.

IZ ŽELEZARSKEGA ZBORNKA

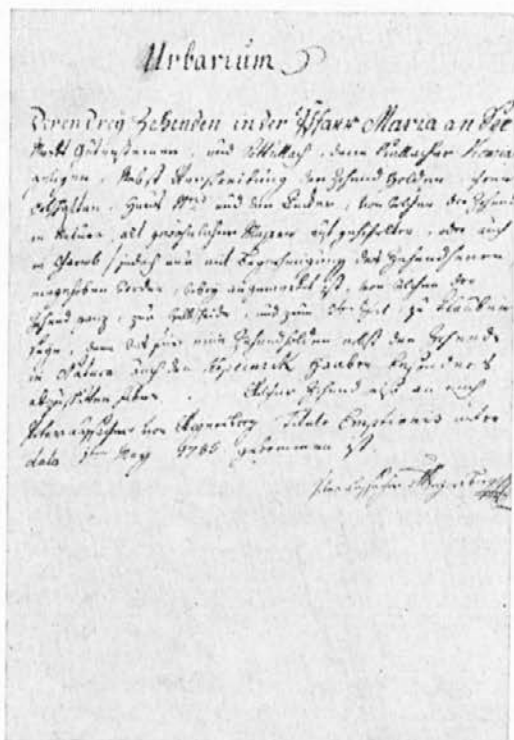
Alenka in Jože Rodič, dipl. inž.

BRZOREZNA JEKLA

V Železarskem zborniku 1967/3 je bil objavljen prvi del članka o brzoreznih jeklih, o katerem smo poročali že v drugi letošnji številki Koroškega fužinarja na strani 9. V tem prvem delu članka so bile opisane osnovne značilnosti in lastnosti brzoreznih jekel, predvsem pa mikrostrukture v odvisnosti od pogojev litja, predelave in toplotne obdelave. Posebej je bilo omenjeno, da se posveča velika pozornost pri brzoreznih jeklih prav razporeditvi karbidnih izcej in velikosti karbidov.

Grobi karbidi se pojavljajo v brzoreznih jeklih lahko že po vroči predelavi s kovanjem ali valjanjem, lahko pa jih povzroči tudi pregretje pri kaljenju. Nastanek grobih karbidov kot posledica pregretja pri kaljenju je že dalj časa splošno znan pojav. Mnogo manj poznan je nastanek grobih karbidov, ki se pojavljajo v kontroli brzoreznega jekla po vroči predelavi. Tudi literatura malo piše o teh pojavih. V železarni Ravne smo se prav zato lotili obsežnih raziskav o vzrokih nastanka in o posledicah grobih karbidov na uporabne lastnosti brzoreznih jekel.

V drugem delu članka o brzoreznih jeklih so opisani pogoji nastanka grobih karbidov med ogrevanjem ingotov in cagljav pred kovanjem ali valjanjem. Podrobno je opisan vpliv temperature in časa ogrevanja. Za popraviljanje defektnih struktur z grobimi karbidi in grobim avstenitnim zrnom so dane le omejene možnosti s plastično deformacijo v vročem. Zato je treba pojav grobih karbidov pri kovanju ali valjanju preprečevati z vsemi možnimi merami. Dokazan je zelo škodljiv vpliv povečane velikosti karbidov na režno sposobnost, žilavost, popuščeno obstojnost, žarobstojnost in mnoge druge značilne lastnosti brzoreznih jekel. Predolgo ogrevanje na temperaturah nad 1000°C je zelo škodljivo, ker se začno karbidi skepljati v groba zrna. Temperature pod 1000°C pri normalnih časih in tudi pri nekoliko podaljšanih časih še ne povzročajo grobih karbidov. V članku so opisani še rezultati vzporednih preiskav, kot so vpliv časa in temperature na odgorek in razogljčenje pri ogrevanju brzoreznega jekla, na velikost avstenitnega zrna, na karbidne izceje, na trdoto karbidov in podobno. Že takoj v začetku raziskav smo naleteli na težavo, ker ni poznana metoda ocenjevanja in meritev velikosti karbidov, ki bi bila uporabna za

Urbar fare Marije na Jezeru (Prevalje). Po njem so dajali cerkvi na fari okoliški kmetje in tržani določeno cerkveno desetino

obsežnejšo preiskavo z večjim številom vzorcev. Zato smo razvili svojo metodo določanja velikosti karbidov, ki se že več let uspešno uporablja v tekoči kontroli kvalitete brzoreznic jekel železarne Ravne. V članku je ta metoda obenem z rezultati podrobno opisana. Pri raziskavi smo se posluževali metod matematične statistike, ki so nam omogočale zaključke z znano statistično gotovostjo.

V tretjem nadaljevanju članka o brzoreznic jeklih bodo opisani vplivi na mehanske in tehnološke lastnosti brzoreznic jekel.

(Železarski zbornik 1968/1, str. 1—20. Povzetek: J. Rodič, dipl. inž.)

A. Šetina, E. Perman, dipl. inž.

J. Perman, dipl. inž.

ARBITRAŽNO DOLOČEVANJE ARZENA V JEKLU

Potreba po metodi, ki naj bi dala zadovoljive rezultate za arbitražno določevanje, je narekovala študij različnih metod za določevanje As. Med preizkušenimi metodami je dal dobre rezultate le postopek po H. Ploumu.

Določevanje arzena v jeklu poteka pri tej metodi preko destilacije arzenotriklorida in potenciometrične titracije. Destilacija pri 135°C ni uporabna, ker destilira z arzenom tudi 20 do 40 % Sb, ki moti pri nadaljnjem določevanju. Za kvantitativno ugotovitev količine antimon, ki sodestilira pri pogojih destilacije arzena, smo napravili dve seriji poizkusov: v prvi seriji smo predestilirali 1 do 5 mg samega antimon in v destilatu določili antimon s titracijo pri 60°C, v drugi seriji smo napravili isti poizkus, samo da smo pri tem predestilirali tudi 1 mg arzena. Iz dobljenih rezultatov smo prišli do naslednjih zaključkov:

— Količina antimon, ki sodestilira, ni dovolj reproducibilna in je delno odvisna od razmerja As : Sb.

— Predestilirani antimon moti potenciometrično titracijo arzena in ga zaradi pre-

majhne razlike v potencialih ne moremo ločiti z dvojnimi skokom potenciala.

— Pri določevanju v jeklu so ti vplivi še večji in je bilo treba najti druge pogoje destilacije, ki bi omogočili kvantitativnejšo ločitev As in Sb.

Destilacija arzena pri nižji temperaturi

Za kvantitativnejšo ločitev As in Sb je že avtor prvotne metode predlagal zaključek destilacije pri nižji temperaturi, in sicer pri 120°C, kjer se parni tlak antimon, že močno zmanjša in je njegova sodestilacija malo verjetna. Kvantitativno tvorbo AsCl_3 in torej njegovo popolno destilacijo dosežemo z dodajanjem večje količine solne kisline. Pri novih pogojih smo zopet napravili več serij poizkusov in predestilirali sam arzen in arzen z dodatkom antimon. S preizkusi destilacije pri 120°C z dodatkom 50 ml solne kisline smo prišli do naslednjih zaključkov:

— Destilacija arzena pri teh pogojih je kvantitativna in poteka enako hitro kot destilacija pri 135°C.

— Pri danih pogojih destilacije antimon praktično ne destilira.

— Destilacijo je mogoče izvesti zelo natančno in z veliko reproducibilnostjo, ki omogoča arbitražno določevanje arzena v jeklu. Pripomniti pa moramo, da smo tako natančnost dosegli le z uporabo najčistejših (p. a. Riedel) kemikalij, ki smo jih pri analizi uporabljali.

Oprema

Oprema, ki smo jo uporabljali, je sestavljena iz destilacijske aparature, potenciometra in običajnih laboratorijskih pripomočkov.

Določevanje arzena v nizko legiranih jeklih

Ostružke jekla (3 g) zatehtamo v destilacijsko bučko. Solitrno kislino dodajamo po porcijah, v začetku hladimo zaradi preburne reakcije, nato segrevamo. Ohladimo, dodamo mešanico H_2SO_4 — H_3PO_4 . Segrejemo skoraj do vrenja in razkrojimo HNO_3

Kontrasti

z dodatkom mravljinčne kisline. Bučko odstavimo, kakor hitro ni več nitroznih par.

Po ohlajenju dodamo ZnCl_2 , raztopimo, HCl p. a. KBr in hidracinsulfata. Sestavimo aparatur, vključimo grelce, hladimo vodo in destiliramo. Destilacija je končana, ko doseže temperatura 120°C. Destilat titriramo potenciometrično s KBrO_3 in iz porabljenih ml izračunamo procent arzena v jeklu.

Določevanje arzena v visoko legiranih jeklih

Za določevanje arzena v visoko in srednje legiranih jeklih lahko uporabimo isti postopek destilacije in titracije. Težave nastanejo edino pri raztapljanju, kajti ta jekla večinoma niso topna v solitrni kislini. Ker moramo pri raztapljanju uporabljati oksidacijsko topilo, pride v poštev le mešanica HCl in KClO_3 ali pa zlatotopka. Za večino naših legiranih jekel se je kot zelo dobra pokazala zlatotopka; mešanico HCl in KClO_3 smo uporabljali le za nerjavna jekla.

Za ugotovitev reproducibilnosti smo določili arzen desetkrat v istem vzorcu za visoko legirana jekla v BRC kvaliteti, ki je ena izmed analitsko najkvalitetnejših kvalit, in enako pri nizko legiranem jeklu pri kvaliteti C 60. Iz dobljenih rezultatov smo videli, da se reproducibilnost pri nizko legiranih jeklih giblje v območju $\pm 2,7\%$, kar je izredno dobro, za visoko legirana jekla pa $\pm 3,4\%$, torej le za malenkost slabše kot pri nizko legiranih jeklih. Reproducibilnost je torej v obeh primerih odlična; odstopanja so znotraj mednarodno dopustnih mej za arbitražno določevanje As.

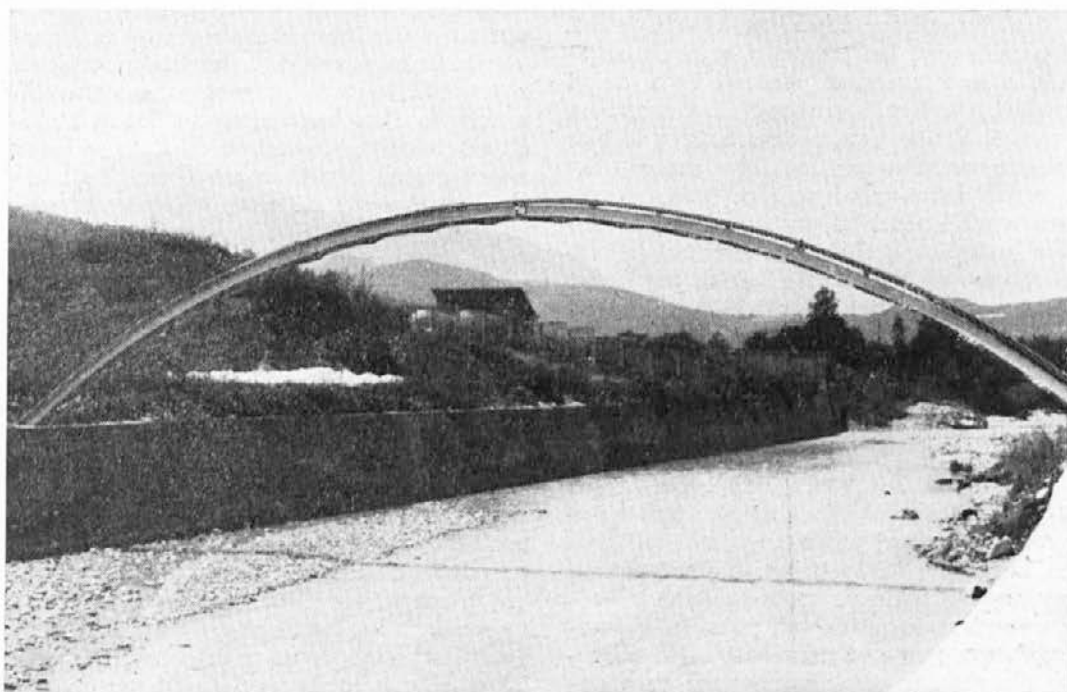
(Železarski zbornik 1968/1, str. 41—49. Povzetek: A. Šetina.)

Povsod se je lomilo

— Kako pa je bilo doma, ko si prinesel spričevalo?

— Mama je dobila živčni zlom.

— Pri meni pa je oče palico zlomil.

Lok

Franc Čegovnik

Polletni pregled delovnih nezgod v železarni Ravne

STATISTIČNI PREGLED DELOVNIH NEZGOD PO OBRATIH ZA I. POLLETJE 1968

Obrati	Zbirni podatki za leto 1967			Število nezgod po koledarskih mesecih						Zbirni podatki za I. polletje 1968			odst. nezgod	
	povpr. staleža	število nezgod	odstotek	januar	februar	marec	april	maj	junij	povpr. staleža	število nezgod	odstotek	I. poll.	letna primer.
Topilnica	244	20 + 1	8,60	2	3	2	1	2	4	235	14	5,95	5,95	11,90
Livarna	254	25 + 2	5,94	2	—	3	3	4	4	427	16	3,74	3,74	7,48
Kovačnica	219	16 + 1	7,76	1	—	1	3	2	1	222	8	3,60	3,60	7,20
Valjarna	296	28 + 4	10,81	3	2	1	3	—	—	306	9	2,94	2,94	5,83
Termična obdelava	61	1	1,49	1	—	—	—	—	+ 1	66	1 + 1	3,03	3,03	6,06
Mehanska obdelava	576	13 + 2	2,60	1	2	—	—	1	3	561	7	1,06	1,06	2,12
Vzmetarna	76	3	3,94	—	—	—	—	—	—	80	—	—	—	—
Jeklovlek	39	2	5,12	—	—	—	—	—	—	47	—	—	—	—
Energetski	110	— + 2	1,82	—	—	—	—	—	— + 1	107	— + 1	0,93	0,93	1,86
Elektroremont	115	1 + 2	2,60	—	—	—	—	1	—	118	1	0,84	0,84	1,68
Strojni remont	193	7	3,53	1	—	1	—	1	1	215	4	1,86	1,86	3,72
Gradbeni remont	62	— + 2	3,22	—	—	1	— + 1	—	—	60	1 + 1	3,33	3,33	6,66
Promet	107	2	1,87	—	—	—	—	—	—	104	—	—	—	—
TKR	216	3 + 2	2,31	—	—	1	1	—	—	222	2	0,90	0,90	1,80
Predračunska	380	4 + 1	1,31	2	—	1	1	1	—	378	5	1,32	1,32	2,64
Inv. vzdrževalna skupina	44	1	2,27	—	—	1	—	—	—	34	1	2,94	2,94	5,88
Skupaj	3.197	126 + 19	4,56 × 3,94	13	7	12	12 + 1	12	13 + 2	3.182	69 + 3	2,26 × 2,16	2,26 × 2,16	4,52 × 4,32

+ pomeni nezgodo na poti od doma do delovnega mesta in od delovnega mesta do doma.

× pomeni odstotek nezgod, ki so se pripetile samo pri delu v tovarni (brez nezgod na poti).

Statistični podatki o registriranih delovnih nezgodah, ki so se pripetile v I. polovici 1968. leta, nam prikazujejo, da v tem času v naši železarni ni bilo nobenih bistvenih odstopanj v primerjavi pogostnosti delovnih nezgod proti rezultatom preteklega leta.

Skupno se je pripetilo 72 delovnih nezgod, kar je po številu slaba polovica vseh nezgod iz preteklega 1967. leta.

Skupni odstotek nezgod 4,52 % je zaradi tega ostal na poprečju lanskega leta. V tem odstotku so zajete vse nezgode, ki so se pripetile na delu v železarni (69), in nezgode, ki so se pripetile na poti od doma do delovnega mesta in od delovnega mesta do doma (3). Primerjava odstotka nezgod brez nezgod na poti z rezultatom 1967. leta nam prikaže neznatno poslabšanje. Povečal se je od 3,94 % na 4,32, torej za 0,44 %, kar seveda ni mnogo, saj so vsi obravnavani odstotki pogostnosti zelo nizki in ugodni za naše podjetje, če bi jih primerjali z drugimi železarnami.

Iz statističnega pregleda delovnih nezgod po obratih za I. polletje 1968 je razvidno, da se kar v štirih obratih ni pripetila pri delu nobena delovna nezgoda. Ti so: vzmetarna, jeklovlek, promet in energetski obrat. Slednji je imel le eno nezgodo na poti na delo.

Sodelavcem teh obratov se za prizadevanje in dosežen uspeh na področju varnega dela tu zahvaljujemo in jim čestitamo.

Občutno se je znižalo število nezgod tudi v obratu valjarne, kjer prikazuje izračunan odstotek v obliki letne primerjave znižanje nezgod celo za polovico.

Poslabšanje rezultatov je opazno v obratih topilnice, livarne, termične obdelave, gradbenega remonta in investicijsko vzdrževalne skupine. Ostali obrati pa so obdržali dosežen rezultat varnosti dela tudi v I. polovici 1968. leta.

Izmed vseh delovnih nezgod sta bila dva primera s težjimi posledicami, ostalih 70 primerov pa je bilo z lažjimi posledicami.

Prva težja delovna nezgoda se je pripetila dne 16. februarja 1968 ob 12.40 v oddelku revolveric in avtomatov v mehanični obdelovalnici.

Poškodovan se je tovariš Avgust Vožič, priklepalec viličarja iz oddelka materialne službe.

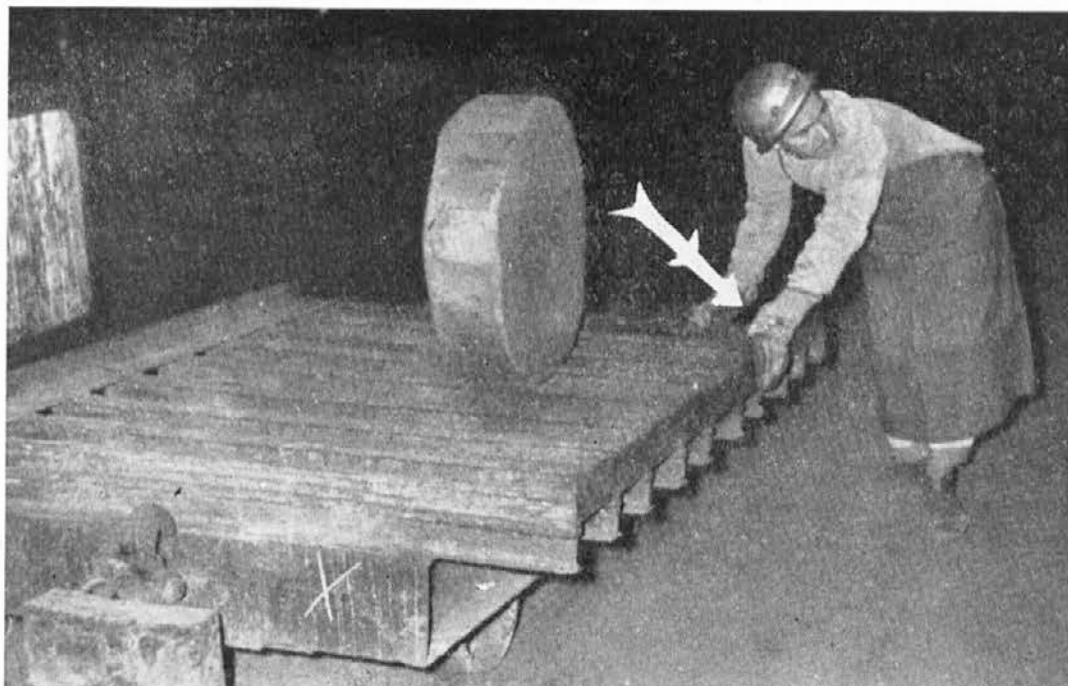
Na desni roki mu je odtrgalo palec. Nezgoda je nastala pri stružnici, na kateri so se zavrtavali monoblok svedri. Tovariš Avgust Vožič je iskal v mehanični obdelovalnici prazen zaboj za prenos drobnih ulitkov iz čistilnice v mehanično obdelovalnico. Na prostoru, kjer sega konec mo-

noblok svedra do prehoda, je iz neznanega vzroka zagrabil z desno roko za vrtljivi del monoblok svedra. Na roki je imel zaščitno rokavico, ki mu jo je v trenutku zagrabitve snelo in skupno z njo odtrgalo tudi palec.

Druga težja delovna nezgoda se je pripetila dne 4. junija 1968 ob 15.30 v oddelku modelne mizarne.

Poškodovan se je kvalificiran modelni mizar tovariš Rafael Ikovic. Na levi roki mu je odrezalo palec v prvem sklepu in kazalec v drugem sklepu.

Nezgoda se je pripetila na cirkularni žagi pri rezanju lipove letve. Od omenjene letve je odrezal že dve manjši letvi debeline 20 cm, ki jih je potreboval za centri-

Pri potiskanju naloženega vozička se je pokončno postavljen vroč odkovek prevrnil delavcu na roko. Kdo je kriv za nezgodo?

Pri zlaganju ingotov s pomočjo avtomobilskega žerjava se je ob udarcu na skladovnico ingot snel iz objema klešč in padel delavcu na nogo

ranje modela na stružni križ. Pri odrezovanju zadnje letvice se je leva stran odrezane letve obrnila za 90° in povzročila, da je ponesrečeni prišel z levo roko v dotik z vrtečo se žago, ki mu je odrezala prste na roki.

Obema težje ponesrečenima je bila nudena hitra zdravniška pomoč.

Vendar se je število bolezenskih izostankov zaradi nezgod v I. polletju letošnjega leta močno povečalo. V preteklem letu sta odpadla na eno nezgodo 27,2 izgubljenega dneva, v prvem polletju 1968 pa kar 34 dni. Skupno je bilo izgubljenih dni zaradi nezgod kar 2658.

To povečanje gre na račun posledic šest primerov delovnih nezgod iz preteklega leta, pri katerih se zdravljenje še ni zaključilo. Samo za teh šest primerov je bilo izgubljenih letos 807 delovnih dni. Od teh šest težjih primerov delovnih nezgod so se tri pripetile na poti na delo. Izgubljene dneve za te tri primere pa znašajo kar 445.

Brez omenjenih primerov bi rezultat izgubljenih dni na eno nezgodo bil kolikor toliko realen.

Na podlagi podatkov o izgubljenih dneh zaradi delovnih nezgod se v naši železarni v zadnjih letih ugotavlja postopno povečanje dni na posamezno delovno nezgodo, kar nas opozarja na večjo resnost ali težo nezgod.

Glede na to, da takega primera v drugih železarnah ni, je potrebno temu vprašanju pri nas v bodoče posvetiti skupno z zdravstveno službo posebno pozornost. Če primerjamo izgubljene dneve zaradi nezgod med posameznimi obrati, vidimo sliko še bolj črno. Posebno kritičen je obrat kovačnice, kjer odpade na račun delovnih nezgod kar 669 izgubljenih delovnih dni. Na eno nezgodo torej 83,6 izgubljenih dni, na zaposlenega pa tri izgubljene dneve. V topilnici odpade na eno delovno nezgodo 44

izgubljenih delovnih dni, na zaposlenega pa dve izgubljeni dnini.

V poprečju odpade na zaposlenega v podjetju v I. polletju le 0,8 izgubljenih dni, kakršno je približno letno poprečje jugoslovanskih železarn.

Podrobnejša analiza vzrokov delovnih nezgod, ki so se pripetile v podjetju, nam pove, da je v naši organizaciji dela in v tehnološkem postopku še veliko nepravilnosti in pomanjkljivosti, ki poleg tega da neprimerno vplivajo na uspeh poslovanja, povzročajo tudi poškodbe in druge nezaželenne posledice.

Poleg tega se opaža nedoslednost in nedogovornost vodstvenega osebja pri izvajanju dolžnosti, ki jih imajo sodelavci s področja delovne varnosti. Pri neposrednih proizvajalcih se dopušča prevelika nedisciplina zlasti glede izvajanja varnostnih ukrepov, predpisov, določil in uporabe sredstev ter opreme za osebno varnost.

To nam potrjujejo podatki analiziranih delovnih nezgod po njihovih vzrokih.

Največ nezgod (19,45 %) se je pripetilo zaradi nesmotrnega in nezanesljivega načina dela pri posamezniku. To nam pove, da se posveča premajhna pozornost kontroli nad izvajanjem dela pri posameznikih in s tem tudi nezadostna oziroma nepravilna uvedba v pravilen in varen delovni postopek. Opozarjamo na to, da spada ta del odgovornosti po delovnih zadolžitvah v delovodski in mojstrski kader.

Na drugem mestu (18,02 %) so po vzrokih delovne nezgode, ki so se pripetile zaradi kršitve predpisov o varnosti dela, ker delavec ni poznal in predvideval nevarnosti, ni bil o njej poučen, zaradi naglice ter nediscipliniranosti.

Motnje in nepravilnosti tehnoloških procesov so povzročile 15,28 % nezgod. Zaradi neprimerne izbire osebnih varovalnih sredstev, ker ta niso bila primerna, jih ni bilo ali niso bila dobro vzdrževana, je bilo 12,50 % nezgod.

Zaradi nepravilno zgrajenega, opremljenega ali vzdrževanega delovnega prostora ali delovišča je bilo povzročenih 8,34 % nezgod.

Zaradi neuporabe osebnih zaščitnih sredstev je bilo 6,95 % nezgod. Ostali vzroki za nastale delovne nezgode so:

pomanjkanje poklicnih izkušenj	5,56 %
nevaren način dela	5,56 %
ker stroji niso brezhibno delovali	4,17 %
slabo organizirano skupinsko delo	2,78 %
ostali nepredvideni vzroki	1,38 %

Izmed zunanjih vzrokov ali virov za nastanek nezgod je bilo največ padcev predmeta na človeka (41,68 %), ročno orodje (9,73 %), delovni stroji (8,34 %), vdor ali padec tujega telesa v oko in njegovo okolico (6,95 %). Ostali zunanji vzroki za nastanek nezgod so še: vroče jeklo, vroča škaja, ostri materiali, motorna vozila na cestah javnega prometa, ročni transport materiala, pretirana toplota ali sončno žarčenje, plamen in ostali nepredvideni zunanji vzroki.

Po kvalifikacijski strukturi se je poškodovalo največ delavcev s polkvalifikacijo — 30, nato nekvalificiranih 27 ter kvalificiranih 15. Med visoko kvalificiranimi delavci ter delavci s SS, VS in VSS izobrazbo ni bilo nobenega poškodovanca.

Po starostni strukturi se je poškodovalo največ delavcev starosti:

od 21 do 25 let	— 18
od 26 do 30 let	— 16
od 31 do 35 let	— 9
do 20 let	— 11
nad 46 let	— 9
od 35 do 40 let	— 6
od 41 do 45 let	— 3

Zanimiva je tudi analiza mikro poškodb in bolezni za I. polletje 1968, ki jo tokrat pri poročilih prvič na kratko omenjamo.

Skupno število storitev, ki jih je nudila postaja prve pomoči v podjetju našim delavcem, znaša 8826. Od tega odpade na mikro poškodbe 2728 storitev, na bolezni, trenutne bolečine in slabosti delavcev pa 6098 storitev.

Izmed mikro poškodb je bilo največ primerov odrgnin — 873, slede:

opekline s 751 primeri;
vreznine s 692 primeri;
zmečkanine z 276 primeri in
vbovine z 89 primeri.

Največ mikro poškodb so imeli delavci na roki — 1596 primerov, slede spodnje okončine s 721 primeri, glava s 303 primeri, ostali deli telesa s 64 primeri in oči s 44 primeri.

Med boleznimi in raznimi bolečinami, za katere so delavci iskali pomoč, je bilo daleč največ glavobolov — 4903, slede obojenja grla s 467 primeri, zoboboli s 401 primerom in obojenje trebuha s 327 primeri.

Od vseh delavcev, ki so iskali prvo pomoč med delovnim časom, jih je bilo napotnih 120 v zdravstveni dom Ravne ali v bolnišnico Slovenj Gradec, 16 domov, ostali pa nazaj na delovno mesto. Za težje primere delovnih nezgod je bilo izvršenih 22 prevozov z rešilnimi avtomobili.

Največ storitev zaradi mikro poškodb je bilo opravljenih za delavce iz livarne — 509, mehanične obdelave — 446, topilnice — 320, valjarne — 295, kovačnice — 230, strojnega remonta — 208 itd.

Največ storitev zaradi raznih obolenj, slabosti in raznih bolečin je bilo opravljenih delavcem iz livarne 1398, mehanične obdelovalnice 903, topilnice 835, predračunske enote 511, TKR 401, valjarne 388 itd.

Navedeni podatki mikro poškodb in bolezni nas opozarjajo na to, da je kljub nizkemu odstotku delovnih nezgod, ki se registrirajo, zelo veliko manjših poškodb, zaradi katerih ne nastane bolezenski dopust, bi pa lahko večkrat povzročile hujše posledice, zato je potrebno o njih voditi posebno skrb.

Med posebno problematiko varstva pri delu je potrebno omeniti tudi neizpolnjene obveznosti, ki jih ima naše podjetje do nadzornih organov, zlasti zavoda za varnost dela, ki je zadnjih nekaj let v skladu z zakonom in posebnim pooblastilom republiškega sekretariata za delo v naših obratih pregledoval novo zgrajene objekte in delovne naprave.

Pri pregledih so bile ugotovljene zlasti pomanjkljivosti s področja varnosti dela, ki jih je potrebno odpraviti v določenih rokih in so obenem pogoj za pridobitev atestov ter strokovnih ocen kot soglasje za varno obratovanje.

Obratovodstva, odgovorne službe in osebe, ki so zadolžene za urejevanje varnostnih pomanjkljivosti, opozarjajo na hitrejše reševanje teh problemov, da se za-

Janez Strah

120.000 t ingotov na leto skozi težko progo v valjarni

V tem članku bo govor o težki valjarniški progi $\varnothing 750 \times 1800$ mm za predelavo ingotov v gredice. Z dograditvijo tega objekta pa ne bo dograjena valjarna v celoti, kajti osnovni objekti valjarne (proge in ogrevne peči) potrebujejo še vrsto pomožnih naprav, kot čistilnico polfabrikatov, sodobno urejeno termično obdelovalnico, naprave za kontrolirano ohlajanje kvalitetnejših materialov, funkcionalno adjustažo, ipd., toda o tem kdaj drugič.

Kolektiv Železarne Ravne se je v letu 1964 dokončno odločil za izgradnjo težke valjarniške proge $\varnothing 750 \times 1800$ mm (premer in dolžina delovnega valja) in podpisal pogodbo s češko firmo Technoexport (sedaj Škodaexport) o dobavi proge, glavna izdelovalca naprav za našo progo pa sta Ždarska strojna tovarna in livarna iz Ždara in Škoda v Plznu.

Proga je konstruirana za predelavo ingotov teže 1 t, 1,6 t in 2 t in gredice presekov od kvadrata 75 do kvadrata 160.

— celoten vložek	
ingotov	120.000 t/leto — 100 %
— izgube	18.000 t/leto — 15 %
— izplen	102.000 t/leto — 85 %

Naprave in okvirni tehnološki postopek

Naprave težke proge bodo nameščene v vzdolžni in prečni hali valjarne ter v prizidku, imenovanem elektroobjekt.

V prečni hali bodo vgrajene tri globinske peči za ogrevanje in dogrevanje ingotov in bodo kurjene z mazutom. Vsaka peč bo imela pet celic, v katere se bodo vlagali hladni in topli ingoti iz nove topilnice. V tej hali bo nameščena tudi dovodna in iztočna valjčnica pred ogrođjem ter naprava za spuščanje ingotov na dovodno valjčnico. Ingote, ogrete na določeno temperaturo, bo iz globinskih peči jemal kleščni žerjav in jih nalagal na napravo za podajanje ingotov na dovodno valjčnico. Ta naprava — ingot-kiper — bo spustila ingot na dovodno valjčnico, ki ga bo prepeljala na avtomatsko registrirno tehtnico. Po izvršenem tehtanju in registraciji teže bo ingot potoval po dovodni valjčnici do podaljšane valjčnice pred ogrođjem in nato po njej na delovno valjčnico pred ogrođjem.

Delovna valja duo ogrođja težke proge bosta izvaljala ingote v določene valjance-

gredice po vnaprej pripravljenem programu. Za prečno pomikanje ingota po delovni valjčnici pred kalibre se bodo uporabljala ravnila, za obračanje pa obračalci. Pogon delovnih valjev duo ogrođja se bo vršil od elektromotorja z istosmernim tokom 3000 kW preko glavnega reduktorja in sklopke in dosega ta enak parameter kot delovna valjčnica pred ogrođjem in za njim.

Po končanem valjanju ingota v gredico bo ta potovala po podaljšani in iztočni valjčnici za ogrođjem do krožne žage za toplo rezanje. Ta se bo uporabljala za odrez sprednjega dela odpadka. Na levi in desni strani žagnega lista je v valjčnici vgrajena pritrdilna naprava, ki v času odrezovanja odpadka gredico trdno vpne.

Po odrezu prednjega neuporabnega dela gredice le-to valjčnica prepelje pred 350-t škarje za toplo rezanje. Zadnji del te valjčnice je po vertikalni liniji gibljiv, in sicer zato, da ne bi prišlo pri strigu do deformacije gredice. Na koncu valjčnice je tudi odstranjevalec odrezkov zadnjega neuporabnega konca gredic, ki ga po odrezu potisne v prostor za odpadke.

350-t škarje se bodo uporabljale za rezanje valjanca na 2,8 do 3,5 m dolge gredice v toplu stanju. Razrezane gredice bodo nato potovale v dve smeri:

1. pretežna večina gredic bo potovala iz linije valjarne B—C v linijo A—B, in sicer v jame za počasno ohlajanje in v odlagalne jaslje. Za prečno vožnjo gredic iz ene v drugo linijo valjarne se bo uporabljal prečni verižni transporter in bo glede na prostorsko situacijo naprav v liniji A—B nekoliko v višji legi, zato bodo gredice z verižnega transporterja zdrsele po drči na valjčnico, ki bo vgrajena ob jamah za počasno ohlajanje in ob odlagalnih jasljih. V tej valjčnici

so vgrajeni tudi verižni izmetalci, ki z valjčnic potiskajo gredice, ki se morajo kontrolirano ohlajati, v ohlajevalne jame, ostale, ki se lahko ohlajajo na zraku, pa v zbirne jaslje.

2. V primeru direktne predelave gredic v končne profile, teh bo dokaj malo, pa potujejo gredice po razrezu na obstoječo valjčnico srednje proge, ki je vgrajena v mali hladilni mizi.

Za brezhibno delovanje naprav težke proge se bosta uporabljala dva avtomatična mazalna sistema, in sicer:

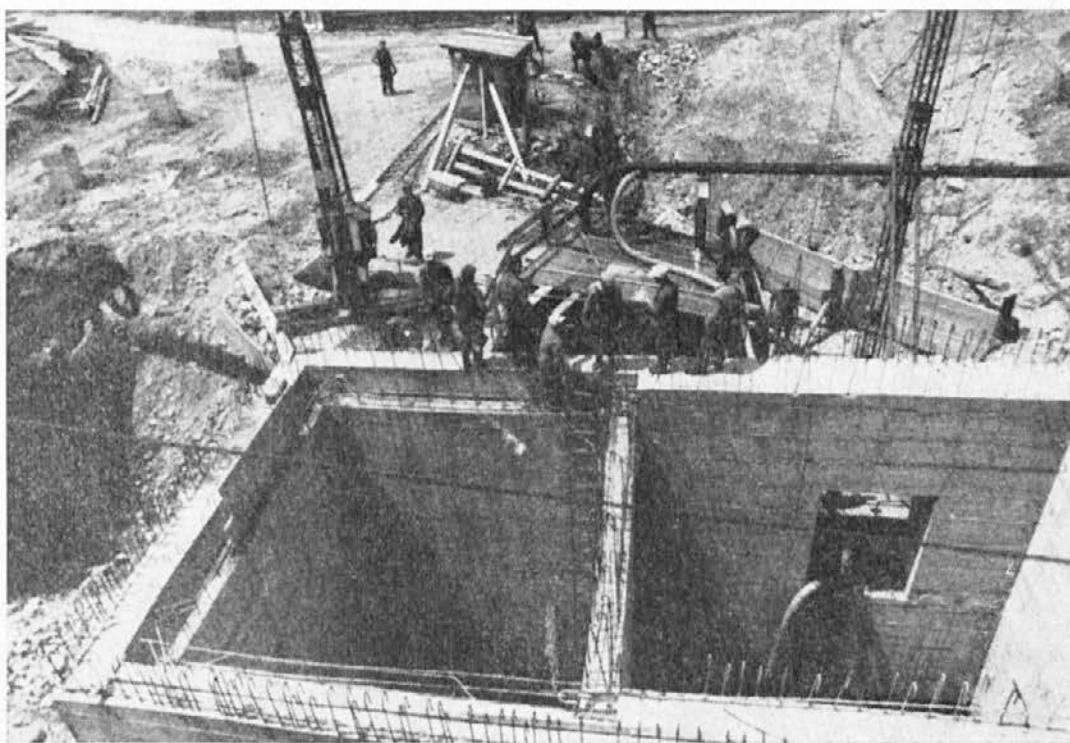
1. Mazalni sistem z oljem bo imel dva mazalna agregata (kapacitete 160 in 630 l/min in bo služil za mazanje duo ogrođja, grebenjaka, delovnih valjčnic, ležajev glavnega motorja ter ilgnerja s pomožnimi napravami. Za prvo polnjenje tega mazalnega sistema bomo potrebovali 13.000 l mazalnega olja.

2. Tako kot naprave za mazanje z oljem bodo tudi agregati za mazanje z mastjo vgrajeni v mazalni kleti. Mazalni sistem z mastjo bo imel pet mazalnih naprav, ki bodo med seboj povezane v centralni mazalni sistem in bodo napajale štiri glavne mazalne razvode. Ena mazalna naprava bo rezervna, v mazalni proces pa se bo vključevala po potrebi. Delovanje mazalnih naprav temelji na postopnem dodajanju maziva v mazalno omrežje, in sicer izmenično v dva mazalna cevovoda. Vseh mazalnih mest v napravah težke proge, ki jih dobavijo češki dobavitelji in ki jih bomo mazali z mastjo, je 413 ter bomo za prvo polnjenje vsega mazalnega omrežja potrebovali 1225 kg maziva masti.

Naprave težke proge se bodo upravljale iz kabin, v katerih bodo nameščeni pult s potrebnimi upravljalnimi ročicami in gumbi ter s kontrolnimi in signalnimi instrumenti. Glavne stikalne omare bodo vgrajene v elektroobjektu.

1. Vložek

Ingoti za predelavo na težki progi so razdeljeni v tri vrste, kar je odvisno od njihove teže.

Jama za škaajo

Foto: M. Ugovšek

varujejo delavci pred nevarnostmi za morebitne poškodbe.

Za odpravo nepotrebnih delovnih nezdod in njihovih vzrokov se je treba poslužiti v bodoče v skladu z zakonskimi določili in pravilniki vseh možnosti ter zahtevati od vseh zaposlenih doslednejše izpolnjevanje njihovih obveznosti do varnosti dela. Le z izboljšanjem splošne varnostne in delovne discipline vseh delavcev lahko pričakujemo tudi v bodoče izboljšanje stopnje varnega dela v našem podjetju.

proizvodnja na leto

Vrsta ingota	Teža ingota	Predelava	Udeležba v predelavi
I.	1,6 t	50.000 t	41,7 %
II.	1,0 t	20.000 t	16,6 %
III.	2,0 t	50.000 t	41,7 %
Skupno		120.000 t	100,0 %

2. Proizvodnja gredic

Na osnovi že izdelane dokumentacije so delovni valji v duo ogrodju kalibrirani za

valjanje gredic kvadratov 75, 90, 110 in 160. V času po podpisu pogodbe je bila spreminjena tehnologija valjanja na obstoječi srednji progi valjarne in je bila vključena v tehnologijo valjanja tudi kalibracija za valjanje gredic s presekom kvadrat 130. Ta sprememba bo vplivala tudi na kalibracijo težke proge, zato bo ta delno spreminjena, in sicer z vključitvijo kalibracije za valjanje gredic omenjenega profila. Razdelitev proizvodnje po že izdelani kalibraciji je naslednja

proizvodnja v tonah na leto

Presek gredice	Vrsta ingota			Proizvodnja	
	I.	II.	III.	vložek	izplen
kv. 75	35.000	15.000	—	50.000	42.500
kv. 90	8.000	2.000	30.000	40.000	34.000
kv. 110	5.000	2.000	13.000	20.000	17.000
kv. 160	2.000	1.000	7.000	10.000	8.500
Skupno	50.000	20.000	50.000	120.000	102.000

proizvodnja v odstotkih na leto

Presek gredice	Vrsta ingota			Proizvodnja	
	I.	II.	III.	vložek	izplen
kv. 75	29,2	12,5	—	41,7	85
kv. 90	6,6	1,7	25,0	33,3	85
kv. 110	4,1	1,7	10,8	16,6	85
kv. 160	1,7	0,8	5,9	8,4	85
				100,0	85

3. Produktivnost

Produktivnost težke proge je izračunana na podlagi predelave nizko legiranega jekla VCMo 140 in znaša:

Vrsta ingota	Presek gredice	Število obratoval. ur na leto	Proizvodnja	
			t/uro	t/leto
I.	kv. 75	1.400	25,0	35.000
	kv. 90	268	29,8	8.000
	kv. 110	140	35,8	5.000
	kv. 160	40	51,0	2.000
II.	kv. 75	750	20,0	15.000
	kv. 90	83	24,2	2.000
	kv. 110	68	29,6	2.000
	kv. 160	23	44,5	1.000
III.	kv. 90	904	33,2	30.000
	kv. 110	328	39,6	13.000
	kv. 160	126	55,8	7.000
Skupno		4.130	29,0	120.000

4. Tonažna izguba pri predelavi ingotov

Pri letni kapaciteti 120.000 ton ingotov predelave in pri transportu ingotov od globinskih peči do ogrodja težke proge nastane 2400 ton škaja. Škaja, ki nastane pri valjanju in transportu po valjčnicah, pada na pločevinasto drč, ki je vgrajena pod valjčnicami, ta pa jo usmerja v pločevinast žleb, v katerem teče voda in je nagnjen proti zbirni jami za škajo. Za pospeševanje odplakovanja bodo ob žlebu za škaje na posameznih mestih montirane še vodne šobe, ki delujejo v smeri padca žleba — proti jami za škajo. Zbirna jama je globoka okoli 9,5 m in je zgrajena ob prečni hali valjarne. Del škaj, ki nastanejo pri transportu za 350-tonskimi škarkami, pada na suha tla in se bodo odstranjevale ročno.

Transport škaj iz zbirne jame je predviden tako, da se bodo z grabilcem nalagale na avtomobile, ki jih bodo odvažali na za to določeno mesto.

Odpadki, ki bodo nastali pri odrezu prednjega in zadnjega konca valjanca in so od-

— vložek	120.000 t	100 %	
— odpadek pri rezanju	14.400 t	12 %	80 %/d
— škaja	2.400 t	2 %	13,3 %/d
— odgorek	1.200 t	1 %	6,7 %/d
— skupne izgube	18.000 t	15 %	
— izplen	102.000 t	85 %	

5. Normativi porabe energije in pomožnega materiala

Vsi tehnološki in drugi izračuni so izdelani na predpostavki, da bo proga in njene pomožne naprave obratovala 4130 ur na leto oziroma 344 ur na mesec ter da bo vložek ingotov 120.000 ton na leto oziroma 10.000 ton na mesec. Predvideno število obratovalnih ur za tako napravo je seveda sorazmerno majhno, vendar izračuni kažejo rentabilno poslovanje in taka proizvodnja je tudi usklajena z obstoječimi kapacitetami nadaljnje predelave gredic na sred-

Energija in pomožni material	Enota	Na leto	Na 1 izmeno	Na 1 uro	Na 1 t vlož.	Na 1 t gredic
električna energija	kWh	7.805.700	15.120	1.890	65	76,5
mazut maksimum	t	6.195	12	1,5	0,0516	0,0608
industrijska voda	m ³	740.000	1.432	179	6,16	7,25
komprimirani zrak	m ³	61.950	120	15	0,516	0,607
delovni valji	kg	26.000	50,4	6,3	0,216	0,255
mazalno olje	kg	24.000	46,4	5,8	0,2	0,235
mazalna mast	kg	7.000	13,6	1,7	0,0583	0,0686

Pri normativih porabe mazalnega olja in masti ni upoštevano prvo polnjenje mazal-

Kar brez ljudi

visni od vrste ingotov, se zbirajo na za to predvidenem mestu v jami med krožno žago in škarkami. Odpadki padajo na drč in po njej zdrsijo v zaboj, ki je postavljen v jami na vozičku. Po napolnitvi zaboja se voziček prepelje do odprtine, nato pa se zaboj dvigne z žerjavom in naloži na avtomobil, ki bo odvažal odpadke na skladišče starega železa.

Za izračun izplena oziroma za izračun tonažnih izgub moramo upoštevati še odgorek, ki nastane v globinskih pečeh in je celotni odpadek pri letni predelavi 120.000 t ingotov na leto naslednji:

nji in lahki progi. Iz navedenih obratovalnih ur je razvidno, da vsebuje proga pri valjanju gredic še precejšnjo rezervo in bo dejanska predelava ingotov dosti večja zaradi valjanja gredic večjih profilov za našo kovačnico, ter se bo proizvodnja še posebno povečala v primeru, da bo naša železarna oskrbovala železarno Štore z gredicami, kakor je to predvideno s planom o dolgoročnem sodelovanju med slovenskimi železarnami.

Pri predvidenem vložku in obratovalnih urah bi bili normativi porabe energije in pomožnega materiala naslednji:

nih naprav in razvodov do mazalnih mest. Te količine so dane pri sistemu mazanja.

NAŠA GIMNAZIJA

DAJE POROČILO ZA ŠOLSKO LETO 1967-68

SVET ŠOLE

V svetu šole so naslednji člani delovne skupnosti: Mihael Kodrin (predsednik), Tone Ivartnik, Jožica Filipančič, Vera Mrdavšič, Metka Banko, Marija Garb, Irena Krivograd, Drago Medved, Anton Pečovnik, Stanko Lodrant. Kot predstavniki javnosti so bili v svet šole imenovani: Stefka Razdevšek (obč. sk. Slovenj Gradec), inž. Ivan Zupan (obč. sk. Ravne), Ludvik Jeromelj (obč. sk. Dravograd), Janko Dolenc (obč. sk. Radlje ob Dravi), inž. Ivo Klobčar (rudnik Mežica), inž. Eva Perman (železarna Ravne), Lojze Breznikar (KO-SZDL Ravne), Janez Zupan (šol. skupnost gimnazije), Metka Sterže (aktiv ZMS gimnazije).

UPRAVNI ODBOR

Marija Hiasat, predsednica, Janko Kotnik, Alojz Krivograd, Marija Pečovnik, Stanko Vučko, Danijel Vevar in ravnatelj Tone Golčer, ki je član UO po svojem položaju.

SOLSKI DELAVCI

(Naziv, rojstno leto, začetno leto službovanja, od kdaj je na gimnaziji na Ravnah, stroka, kaj in kje je učil, zadolžitve; IC = izobraževalni center, PZ = praktična znanja.)

I. Redni učitelji:

GOLČER Anton, ravnatelj (profesor, 1931, 1956, 1956, Bio): bio: 1c, 2c = 5 ur
BANKO-BURG Metka (profesorica, 1941, 1963, 1963, An, Fr): an: 1a, 1c, 2b, 2c, 3b, 3c, 4b = 23 ur; urednica jutranjih oddaj
CERAR Jerica (prof. pripr., 1940, 1964, 1964, Fr, It): fr: 1a, 1b, 1c, 2a, 2b, 3a, 3b, 3c, 4a, 4b = 25 ur; mentorica ZMS, varuhinja podporne knjižnice in učil za francoski jezik
FILIPANČIČ Glinšek Jožica (predmetna učiteljica pripr. 1933, 1958, 1963, Te): te: 1a, 1c, 1c, 2a, 2b, 2c, 3a, 3bc, 4a, 4b = 26 ur; varuhinja učil za dekliško telovadbo, mentorica športnega aktiva za dekleta
GARB Franc (profesor, 1931, 1958, 1960, Fi): fi: 2b, 2c, 3a, 3b, 3c, 4a, 4b; PZ-fi 3abc, 4ab = 27 ur; varuh fizikalne učilnice in zbirke učil za fiziko, mentor šolske skupnosti
HIASAT Oprešnik Marija (prof. pripr. 1941, 1964, 1964, An, Sl): an: 1b, 1c, 2a, 3a, 4a; PZ-an 3abc, 4ab = 21 ur; varuhinja jezikovne predavalnice in učil za angleški jezik
IVARTNIK Anton (rezervni oficir, absolvent VPŠ, 1935, 1959, 1964): predv. vzg. f: 3a, 3bc, 4a, 4b; d: 3a, 3bc, 4a, 4b; pevski zbor = 19 ur; vodja pevskega zbora, varuh kabineta za predvojaško vzgojo
KODRIN Mihael (profesor, 1924, 1956, 1962, Bio): bio: 1a, 1b, 1c, 2a, 2b, 3a, 3b, 3c; PZ-bio 3abc, 4ab = 29 ur; varuh zemljišča, biološke in geološke zbirke, mentor prirodoslovnega krožka in RK, urednik urnika
KOMPREJ Vinko (predmetni učitelj pripr., 1939, 1964, 1964, Teh. vzg., Fi): teh. vzg.: 1a, 1b, 1c, 1c, 2a, 2b, 2c = 24 ur; organizator proizvodnega dela, varuh ozvočevalnih naprav, delavnic za teh. vzg., fotolaboratorija in mentor fotoamaterskega krožka
KOTNIK Janko (profesor, 1939, 1963, 1963, Te): te: 1b, 1c, 1c, 2a, 2b, 2c, 3a, 3bc, 4a, 4b = 26 ur; varuh učil za moško telovadbo, mentor športnega aktiva za fante
KOŽAR Mešl Erna (profesorica pripr. 1942, 1965, 1965, Ne, An): ne: I: 1a+2a, 3a, 4a; ne

II: 1c, 2c = 16 ur. Od 2. X. 1967 do 1. II. 1968 je bila na porodniškem dopustu

KRIVOGRAD Alojz (profesor, 1934, 1962, 1962, Zg): zg: 1c, 1c, 2a, 2c, 3a, 3b, 4b; PZ-zg 3abc = 23 ur; varuh učil za zgodovino

KRIVOGRAD-Hrovatin Irena (profesorica, 1937, 1961, 1962, Umet. zg., Zg): zg: 1a, 1b, 2b, 3c, 4a; umet. vzg.: 1a, 1b, 1c, 1c, 2a, 2b, 2c = 22 ur; varuhinja učil za umetnostno vzgojo

LODRANT Stanko (profesor, 1927, 1951, 1951, Ke): ke: 1a, 1b, 1c, 1c, 2a, 2b, 2c, 3a, 3b, 3c; PZ-ke: 4ab; teh. vzg.: 2a = 28 ur; varuh kemijskega laboratorija

MEDVED Drago (profesor, 1931, 1953, 1961 Ze): ze: 1a, 1b, 1c, 1c, 2a, 2b, 2c, 3a, 3b, 3c, 4a, 4b = 24 ur; varuh učil za zemljepis, mentor krožka OZN

MRDAVŠIČ Janez, pomočnik ravnatelja (profesor, 1928, 1957, 1957, Sl): sl: 1c, 4a; PZ-sl: 3abc, 4ab; psi: 3c = 15 ur; mentor recitacijskega krožka, proslav in mladinskih ur, poverjenik za Prežihovo značko

MRDAVŠIČ-Hribar Vera (profesorica, 1933, 1958, 1962, Sl, Sh): sl: 1b, 1c, 2c, 3b, 3c = 20 ur; varuhinja knjižnice in učil za slov. jezik; poverjenik za Prežihovo značko in mlad. tisk

STOPAJNIK Franc (predmetni učitelj pripr., 1941, 1965, 1965, Soc): soc: 3a, 3b, 3c, 4a, 4b; psi: 3a, 3b; fi: 4a, 4b = 20 ur; mentor marksiističnega krožka

SUŠNIK Anton (profesor, 1932, 1957, 1961, Sl, Sh): sl: 1a, 2a, 2b, 3a, 4b = 21 ur; mentor literarnega krožka in šolskega glasila Misli mladih, šolski kronist, poverjenik za Prežihovo značko

URAN-Grobelnik Terezija (profesorica, 1935, 1960, 1964, Ma): ma: 1b, 1c, 2b, 3a, 3b, 4a = 22 ur; mentor matematičnega krožka

VEVAR Danijel (profesor, 1934, 1959, 1962, Ma): ma: 1a, 1c, 2a, 2c, 3c, 4b; fi: 2a; varuh učil za matematiko, mentor matematičnega krožka, urednik urnika

VOČKO Stanislav (str. učitelj), 1942, 1964, 1964, Ke): asistent za kemijo; teh. vzg. ke: 2c = 3 ure

STROPNIK Rajmund (asistent za fiziko, 1946, 1965, 1967): asistent za fiziko, mentor radioamaterskega krožka.

2. Učitelji z drugih zavodov:

PUCELJ Majda (strokovna učiteljica, GI-z osnovne šole Prežihov Voranc): poučevala je glasbeni del umetnostne vzgoje: 1a, 1b, 1c, 1c, 2a, 2b, 2c = 7 ur

ZORKO Zinka (profesorica, Sl, Ru; z IC Ravne, dopolnjuje učno obveznost): ru: 4b; instrukcije repetentom = 5 ur

3. Tajništvo:

MEISTERL Anica, tajnica (učiteljica, 1917, 1936, 1956)

GARB Marija, materialni knjigovodja, vodja šolske kuhinje (1932, 1949, 1962)

4. Pomožni in tehnični delavci:

PEČOVNIK Anton (kurjač, 1925, 1949, 1953)

DROFELNIK Helena (snažilka, 1922, 1961, 1961)

LESJAK Matilda (snažilka, 1916, 1954, 1954)

PEČOVNIK Marija (snažilka, 1931, 1962, 1962)

PERIČ Pavla (snažilka, 1936, 1956, 1956)

ŠULER Marija (snažilka, 1922, 1955, 1955)

PODGORŠEK Martin (honorarni delavec — upokojenec)

PODGORŠEK Terezija (honorarna kuharica — upokojenka)

Spremembe na zavodu:

Prišel: Stopajnik Franc 21. septembra 1967 (iz JLA)

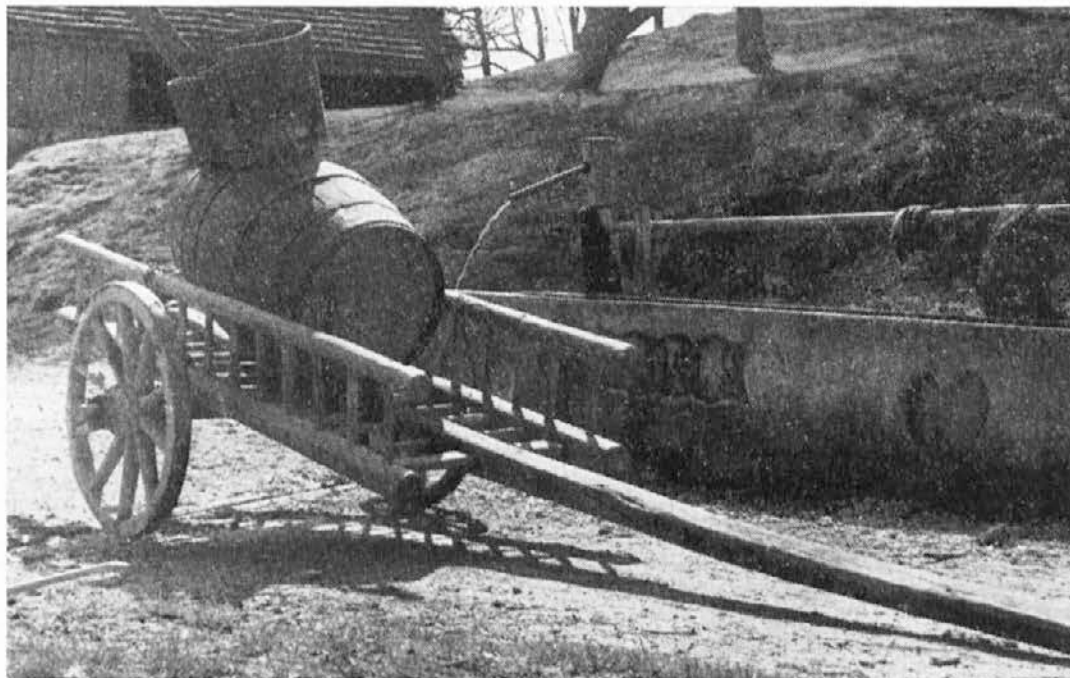
IMENIK DIJAKOV

Pri imenih je v oklepajih naznačen dijakov domači kraj, na koncu pa uspeh; črta na koncu stoji pri tistih, ki so padli; predmeti na koncu pomenijo popravni izpit.

I. a (0 + 28 = 28)

Razrednik: Metka Banko

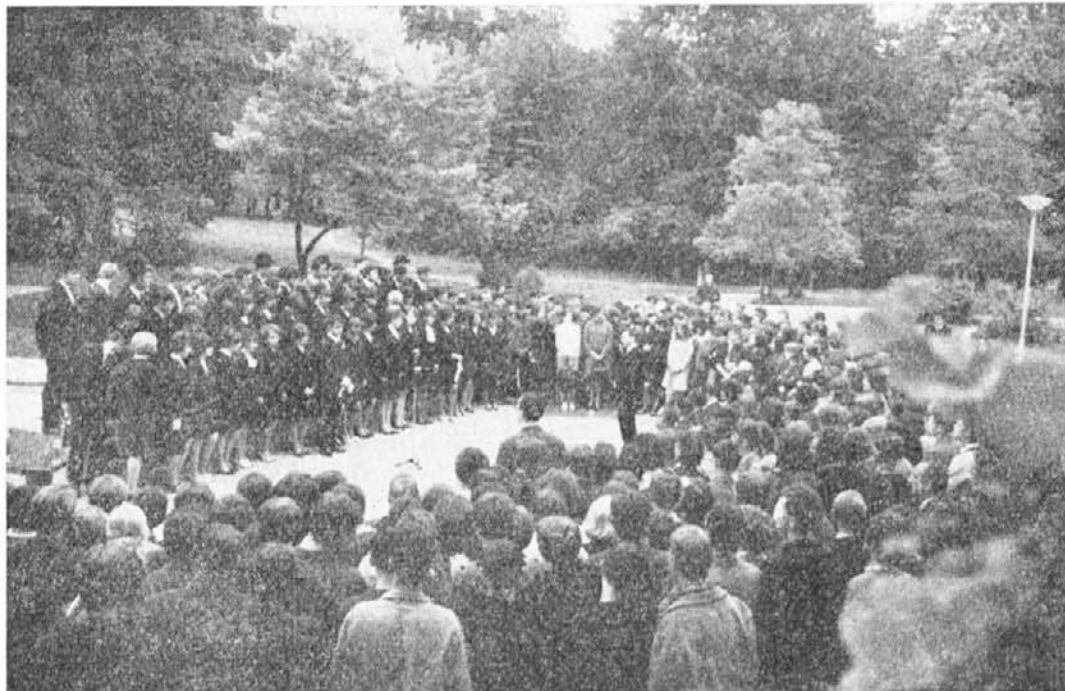
Bolarič Daniela (Prevalje): dober
Božiček Ana (Križan vrh): dober
Dolenc Sonja (Vuzenica): zg, ma
Grum Ljuba (Vuzenica): dober
Jakop Saša (Radlje): zadosten
Ketiš Darinka (Dobrava): dober
Kreuh Vlasta (Vič): dober
Ladinik Slava (Planina pri Sevnici): —
Lah Marija (Ravne): dober
Medl Lidija (Ravne): zadosten

Tihožitje

Foto: Broman

V prikazani tabeli se vsi normativi razen porabe mazuta nanašajo na tisti del opreme, ki jo dobimo od čeških dobaviteljev, zato bodo normativi dejansko večji, kajti del opreme za težko progo izdeluje tudi STT Trbovlje in drugi proizvajalci.

Maturanti se poslavljajo

Melanšek Lidija (Mežica): dober
 Mirkac Nataša (Vuzenica): prav dober
 Mithans Berta (Vuzenica): ma
 Mravljak Franja (Ravne): dober
 Paradiž Marjeta (Ravne): an
 Pavlič Zdenka (Vuhred): ma, an
 Perše Anica (Podgorje): prav dober
 Pilalo Marjeta (Prevalje): dober
 Pogorelnik Marjana (Ravne): prav dober
 Razgoršek Stefanija (Podkraj): ma
 Sgerm Danica (Vuzenica): ma
 Skitek Marjeta (Ravne): ma
 Svetina Marija (Prevalje): zadosten
 Veselko Danica (Polena): dober
 Viltušnik Helena (Podvelka): ma
 Vožič Olga (Otiški vrh): dober
 Zupančič Sonja (Dravograd): dober

Izstopili:

Retko Marija (5. aprila 1968),
 Ošep Karla (21. februarja 1968)

I. b (0 + 29 = 29)**Razrednik: Irena Krivograd**

Arnold Ana (Prevalje): ma
 Celec Jožefa (Ravne): dober
 Cetin Frančiška (Mislinja): dober
 Cvahte Marija (Slovenj Gradec): ma, bio
 Čadej Ljuba (Radlje): zg
 Friškovec Marjeta (Mežica): dober
 Gruden Magdalena (Ravne): odličen
 Kamnik Majda (Ravne): zadosten
 Kasnik Franja (Polena): dober
 Keber Breda (Ravne): ma, ke
 Kodrun Otilija (Črna): zadosten
 Kos Andreja (Ravne): dober
 Kotnik Dušana (Slovenj Gradec): odličen
 Krevh Bojana (Slovenj Gradec): —
 Kričej Marjana (Ravne): dober
 Krof Jožefa (Prevalje): —
 Leš Marjeta (Ravne): dober
 Perc Bernarda (Mežica): an, ma
 Petrovič Cvetka (Radlje): an, ma
 Praper Magdalena (Mežica): dober
 Praznik Nataša (Mežica): dober
 Radušnik Nevenka (Ravne): dober
 Ravlan Rožica (Črna): —
 Sekalo Antonija (Prevalje): ma
 Skobir Erna (Črna): an, ma
 Smonker Nada (Ravne): an
 Stopar Anica (Črna): —
 Vidmar Rahela (Ravne): dober
 Zdrčnik Ana (Ravne): dober

I. c (16 + 16 = 32)**Razrednik: Drago Medved**

Brezovnik Ivan (Smartno): dober
 Cerče Matjaž (Slovenj Gradec): an, fr
 Dretnik Dušan (Polena): dober
 Herman Boris (Vuzenica): ma
 Karner Jože (Stari trg): dober
 Kladnik Jurij (Črna): dober
 Konečnik Avgust (Slovenj Gradec): prav dober
 Kumprej Beno (Prevalje): dober

Lečnik Roman (Ravne): prav dober
 Ovnič Vlado (Leše): dober
 Pečnik Viljem (Ravne): an
 Pori Vlado (Prevalje): prav dober
 Potočnik Rudolf (Dravograd): an, ma
 Ruter Franc (Ravne): dober
 Stepišnik Ivo (Dravograd): dober
 Večko Milan (Črna): dober
 Filip Ada (Stražišče): dober
 Grajzl Silva (Bukovska vas): prav dober
 Haneman Marija (Žerjav): dober
 Hojnik Živana (Črna): ma
 Kocuvan Marija (Mežica): an
 Kovač Marjana (Žerjav): prav dober
 Kramaršek Sonja (Legen): dober
 Krevelj Cvetka (Črneče): dober
 Matvoz Gabriela (Prevalje): prav dober
 Pajžlar Marija (Tomaška vas): prav dober
 Potočnik Vida (Mežica): an, ma
 Prislán Danica (Mežica): prav dober
 Pungaršek Jožica (Vič): prav dober
 Remic Mojca (Dravograd): dober
 Rovšnik Milena (Mušenik): odličen
 Valente Metka (Prevalje): ma

1. č (15 + 15 = 30)**Razrednik: Janez Mrdavišič**

Brodar Ivan (Vuzenica): sl, ma
 Budna Andrej (Slovenj Gradec): prav dober
 Čegovnik Dušan (Mežica): prav dober
 Dobovišek Andrej (Ravne): prav dober
 Gorišek Jože (Črna): dober
 Janko Zoran (Ravne): prav dober
 Jug Aleksander (Ravne): prav dober
 Jumič Ivo (Muta): sl, ma
 Kožuh Branko (Slovenj Gradec): odličen
 Meh Stanislav (Smartno): prav dober
 Rudl Drago (Ravne): prav dober
 Seitl Dušan (Radlje): dober
 Stern Darko (Smartno): prav dober
 Tacol Drago (Črna): prav dober
 Veselko Jožef (Mežica): dober
 Bocak Sonja (Slovenj Gradec): prav dober
 Cifer Marija (Ravne): dober
 Černe Marija (Dravograd): prav dober
 Kerec Majda (Muta): prav dober
 Kotnik Majda (Ravne): prav dober
 Kričej Zvonka (Vuzenica): dober
 Murko Marjeta (Slovenj Gradec): prav dober
 Popelar Darinka (Sevnica ob Savi): prav dober
 Pungartnik Tatjana (Mežica): dober
 Slatinek Bernarda (Slovenj Gradec): prav do-
 ber
 Šteharnek Angela (Ravne): dober
 Tavzel Marija (Črneče): prav dober
 Uršnik Julijana (Ravne): dober
 Verboten Renata (Mežica): odličen
 Vinšek Cveta (Trbonje): prav dober

II. a (0 + 32 = 32)**Razrednik: Marija Hiasat**

Barl Vera (Legen): dober
 Berložnik Cvetka (Završe): dober

Blodnik Marija (Gradišče): dober
 Ferik Jelka (Vuzenica): dober
 Ferik Sonja (Ravne): dober
 Gnamuš Milena (St. Janž): dober
 Gajšek Bronislava (Ravne): dober
 Hafner Danica (Suhi vrh pri Radljah): zadosten
 Jamer Majda (Prevalje): dober
 Javornik Nada (Legen): ma, an
 Jeromelj Vlasta (Dravograd): prav dober
 Klemenc Sonja (Mislinja): odličen
 Kralj Maksimiljana (Mislinja): dober
 Kuhar Mira (Stari trg): dober
 Lorenci Marjeta (Tolsti vrh): zadosten
 Muri Brigita (Črneče): fi
 Naveršnik Milena (Ravne): dober
 Navotnik Marjana (Podgora): prav dober
 Petrič Zvonka (Ravne): sl, ke
 Razdevšek Boža (Slovenj Gradec): dober
 Rek Vojinka (Prevalje): dober
 Rozman Nada (Mislinja): prav dober
 Rudolf Stefka (Vuzenica): dober
 Sokolič Blaženka (Mežica): an
 Saloven Darinka (St. Janž): dober
 Skratek Jožica (Vuzenica): ma
 Strekelj Jožefa (Prevalje): prav dober
 Ternik Marija (Suhi vrh pri Radljah): ma
 Večko Lidija (Kotlje): dober
 Voler Vida (Podgora): dober
 Zoher Ivica (Slovenj Gradec): dober
 Zugelj Sonja (Dolnje Dobravče-Metlika): do-
 ber

II. b (14 + 18 = 32)**Razrednik: Stanko Lodrant**

Belej Dušan (Prevalje): dober
 Berložnik Marjan (Prevalje): ma
 Dolinšek Milko (Ravne): fr, ma
 Jerak Ivan (Žerjav): dober
 Kokal Andrej (Ravne): dober
 Kos Ivan (Črna): dober
 Kotnik Franc (Črneče): prav dober
 Krašovec Cvetko (Črna): dober
 Levovnik Tomislav (Slovenj Gradec): zadosten
 Melanšek Gojko (Mežica): dober
 Paradiž Mirko (Črna): odličen
 Pevec Marjan (Ravne): dober
 Pungaršek Matjaž (Slovenj Gradec): dober
 Radović Igor (Črna): zadosten
 Arl Marija (Mežica): dober
 Bajec Mira (Ravne): —
 Gerl Marija (Prevalje): ma
 Glavar Cvetka (Stražišče): dober
 Grile Tatjana (Ravne): fr
 Gregor Marija (Črna): ma
 Grubelnik Milena (Mežica): ma, fi
 Kočan Anka (Mežica): dober
 Kodrun Romana (Črna): prav dober
 Krebs Zdenka (Ravne): —
 Mastek Nada (Mežica): dober
 Oderlap Marija (Mežica): ma, bio
 Robnik Ida (Črna): —
 Sušel Milena (Mežica): prav dober
 Večko Marija (Črna): ma
 Verboten Damijana (Mežica): dober
 Zadravec Verona (Ravne): dober

II. c (17 + 16 = 33)**Razrednik: Vera Mrdavišič**

Dreu Milan (Stari trg): prav dober
 Gutman Zdravko (Prevalje): dober
 Hribernik Stanko (Gortina): prav dober
 Kac Ivan (Smartno): prav dober
 Kolenbrand Marjan (Dravograd): ma
 Komar Silvo (Vuzenica): dober
 Majcen Ivan (Slovenj Gradec): dober
 Matvos Anton (Gmajna): dober
 Plazovnik Jurij (Goriški vrh): odličen
 Podovšovnik Franc (Sp. Javorje): odličen
 Pogorevčnik Janez (Šentjanž): prav dober
 Pruš Karel (Slovenj Gradec): dober
 Srčič Stanko (Ravne): prav dober
 Stres Jožef (Ravne): prav dober
 Stumberger Franc (Dravograd): dober
 Večko Drago (Dobja vas): prav dober
 Vesnik Marjan (Dravograd): fi
 Cesar Marija (Ravne): prav dober
 Cigrovski Betka (Dravograd): odličen
 Čretnik Alenka (Prevalje): odličen
 Erženčnik Marjana (Ravne): prav dober
 Golob Zdenka (Brezno): ma
 Jeznik Kristina (Šentjanž pri Vuzenici): prav
 dober
 Konečnik Marija (Dravograd): prav dober
 Merkač Marija (Stražišče): prav dober
 Perčič Bernarda (Polena): prav dober
 Permanšek Ivanka (Črna): prav dober
 Pirečnik Cvetka (Vuzenica): prav dober

Pušnik Marija (Šentjanž pri Vuzenici): odličen
Smolar Anica (Podlipje pri Muti): dober
Stanič Mirjana (Slovenj Gradec): dober
Savc Majda (Slovenj Gradec): prav dober
Prešolala v Ljubljano: Benedik Božidara (Mežica): dne 20. januarja 1968

III. a (15 + 17 = 32)

Razrednik: Tone Sušnik

Arah Janko (Slovenj Gradec): prav dober
Dolinšek Aleksander (Slovenj Gradec): ma
Florjančič Matjaž (Ravne): dober
Gostenčnik Alojz (Dravograd): ke
Kefer Jože (Gortina): prav dober
Kladnik Anton (Luče): zadosten
Kompan Drago (Javorje): dober
Kos Alojz (Libelje): dober
Kreuh Milan (Vič): dober
Lesjak Rado (Ribnica na Pohorju): ma, bio
Makuc Andrej (Slovenj Gradec): an, ma
Mauhler Edvard (Dravograd): ma, ke
Murko Franjo (Slovenj Gradec): dober
Novak Anton (Slovenj Gradec): dober
Verčkovnik Slavko (Vuzenica): dober
Bač Nada (Dravograd): ma, fi
Bricman Marija (Šentjanž): ma
Cmrekar Danica (Dravograd): dober
Golobranc Gabrijela (Dravograd): ma, fi
Hribernik Jožica (Gortina): odličen
Imenšek Danica (Dravograd): prav dober
Kupnik Sonja (Primož na Pohorju): dober
Perše Marija (Podgorje): an, ma
Petrič Jožica (Libeljska gora): dober
Praprotnik Vladislava (Vuzenica): dober
Puc Draga (Slovenj Gradec): prav dober
Rotovnik Matilda (Podgorje): an
Štruc Silva (Brezno): dober
Vajde Marina (Dravograd): fi
Verdnik Darinka (Dravče): dober
Vogrin Frančiška (Vuzenica): odličen
Vožič Vida (Zelovec): dober

III. b (11 + 16 = 27)

Razrednik: Mihael Kodrin

Arnold Ivan (Ravne): ma, fi
Dobnik Izidor (Prevalje): ke
Gruden Jožef (Ravne): dober
Gutenberger Ludvik (Ravne): fr, ze
Karlavec Jože (Radlje): fr
Kopušar Edvard (Ravne): prav dober
Logar Andrej (Ravne): dober
Lorenci Štefan (Tolsti vrh): dober
Marinček Matjaž (Radlje): —
Šraj Srečko (Vuhred): zadosten
Vodopivec Drago (Prevalje): —
Brankovič Sonja (Ravne): ma, soc
Delalut Jožica (Ravne): ke
Erjavec Ljuba (Radlje): —
Hanuš Alenka (Ravne): odličen
Kaker Majda (Črna): ze, ke
Kovač Nada (Ravne): dober
Kremljak Marija (Radlje): ma, ke
Lorber Marjana (Prevalje): dober
Mager Bernarda (Stražišče): prav dober
Müller Uršula (Ravne): prav dober
Pevce Zdenka (Ravne): dober
Sveček Marija (Zg. Vižinga): dober
Šrifel Majdica (Radlje): —
Valcl Jožica (Ravne): dober
Vrtič Marija (Ravne): an
Zlatar Danijela (Radlje): dober

III. c (16 + 8 = 24)

Razrednik: Jerica Cerar

Breznikar Branko (Ravne): prav dober
Grobelnik Anton (Ravne): odličen
Jurač Rado (Prevalje): dober
Kastivnik Boris (Prevalje): prav dober
Kokalj Rudolf (Ravne): dober
Mostnar Vladimir (Prevalje): dober
Pečoler Miloš (Vuhred): zadosten
Pori Alojz (Prevalje): prav dober
Pori Stanislav (Prevalje): prav dober
Pušnik Nikolaj (Črna): dober
Sotelšek Matjaž (Slovenj Gradec): neocenjen
Stanta Mirko (Mežica): dober
Strekelj Bernard (Prevalje): prav dober
Trdina Marjan (Mežica): dober
Uršnik Franc (Ravne): dober
Zupan Janez (Ravne): odličen
Čadej Cveta (Radlje): dober
Došen Mirjana (Dobja vas): prav dober
Flegar Marta (Prevalje): dober
Guček Marjeta (Mežica): zadosten
Kovačič Alenka (Prevalje): dober

Brezplačen Singerjev tečaj za učenke 3. razreda meščanske šole v Mežici v šolskem letu 1928/29. Od leve proti desni stojijo: pomočnica vodje tečaja, ravnatelj Hergouth, učiteljica Sadnikova in vodja tečaja Vera Stiglic

Rutnik Jelka (Slovenj Gradec): zadosten
Vidmar Magdalena (Ravne): dober
Zamuda Tatjana (Prevalje): ma, fi

IV. a (14 + 16 = 30)

Razrednik: Terezija Uran

Eršte Alojzij (Muta): prav dober
Horjak Drago (Ravne): ma*
Krebl Milan (Mislinja): prav dober
Matvoz Edvard (Ravne): dober
Merčnik Silvo (Podvelka): zadosten*
Ocepek Ivan (Mežica): prav dober
Oder Vladimir (Mislinja): sl
Osrajnik Milan (Šentvid-Vuzenica): dober
Pikl Boris (Dravograd): zadosten
Praper Janez (Mežica): dober
Prikeržnik Peter (Ravne): dober
Pristovnik Franjo (Žerjav): prav dober
Večko Ivan (Preški vrh): dober
Vogel Maksimiljan (Lom-Mežica): dober
Blaznik Majda (Dobrava pri Dravogradu): prav dober
Črešnik Marija (Gortina): ma, fi
Gartner Milena (Slovenj Gradec): dober
Horjak Alenka (Ravne): odličen
Hribernik Helena (Dovže): dober
Javornik Marjana (Mislinja): dober
Karner Irena (Slovenj Gradec): dober
Klemenc Mira (Mislinja): zadosten*
Miklavc Ivanka (Dravograd): zadosten
Miklavc Pavlina (Muta): dober
Osrajnik Marija (Planina na Pohorju): sl*
Polajner Marija (Polena): dober
Rudl Vera (Vuzenica): dober
Savinek Danica (Slovenj Gradec): prav dober
Slemnik Mira (Slovenj Gradec): prav dober
Sterže Metka (Črna): prav dober

IV. b (15 + 21 = 36)

Razrednik: Alojz Krivograd

Ban Ivan (Slovenj Gradec): dober*
Domijan Gvido (Slovenj Gradec): zadosten*
Ermenc Milan (Slovenj Gradec): dober
Grajžl Vekoslav (Bukovska vas): prav dober
Kožuh Janez (Slovenj Gradec): zadosten
Mahorčič Borut (Ravne): ma, fil
Merva Drago (Črna): prav dober
Pečko Otmar (Slovenj Gradec): dober*
Pikalo Alojz (Leše): dober
Račnik Stanislav (Pameče): prav dober
Stradovnik Karol (Pameče): dober
Tacol Janislav (Črna): dober
Verbič Matija (Mislinja): —
Verovnik Ivo (Slovenj Gradec): dober
Zemljič Božo (Slovenj Gradec): dober
Cepec Danica (Slovenj Gradec): dober
Fabijan Breda (Ravne): dober
Fišer Vasilija (Ravne): ma, fi
Gašper Marija (Smartno): dober
Gorenšek Uršula (Kotlje): dober

Gostenčnik Cveta (Slovenj Gradec): zadosten*
Gregoršanc Romana (Pameče): zadosten*
Janet Karolina (Ravne): dober
Kremljak Antonija (Radlje): dober
Kugovnik Marija (Prevalje): dober
Mernik Silvina (Zg. Vižinga): ma
Miheu Jožica (Turiška vas): prav dober
Pisar Karolina (Ravne): prav dober
Razgoršek Danica (Bukovska vas): zadosten
Roncelli Silva (Ravne): prav dober
Sekol Marjeta (Prevalje): fi*
Šmarčan Marjetica (Ravne): prav dober
Šmon Anica (Mislinjska Dobrava): dober
Tušnik Marija (Smartno): an
Vezonik Antonija (Sp. Vižinga): dober
Žižek Ana (Smartno): dober

Opomba: Zvezdica pri uspehu pomeni, da je dijak v junijskem roku opravil popravni izpit.

ZAKLJUČNI IZPIT JUNIJA 1968

Izpitni odbor je bil takole sestavljen:
predsednik: Golčer Anton, ravnatelj;
podpredsednik: Mrdavič Janez, profesor in

izpraševalec za slovenski jezik;
tajnica: Filipančič Jožica.

Člani: Banko Metka (an), Cerar Jerica (fr), Hiasat Marija (an), Kožar Erna (ne), Sušnik Anton (sl), Mrdavič Vera (sl), Vevar Danijel (ma), Uran Terezija (ma), Garb Franc (fi), Lodrant Stanko (ke), Kodrin Mihael (bio), Krivograd Alojz (zg), Krivograd Irena (zg), Medved Dravo (ze), Stopajnik Franc (soc), Kotnik Janko, Komprej Vinko, Ivartnik Tone in zunanja sodelavca Zorko Zinka (ru) in Kožar Jernej (ne).

Kandidati: redni dijaki, ki so uspešno dovršili IV. razred v tem šolskem letu: iz IV. a: 11 + 13 = 24; iz IV. b: 10 + 15 = 25, skupno 21 + 28 = 49.

Pismena izpita iz slovenskega jezika in matematike ali tujega jezika sta bila dne 17. in 18. junija 1968. Ustni izpiti so bili od 20. do 22. junija. Končni uspeh zaključnih izpitov je bil tale: odličnih 6, prav dobrih 16, dobrih 20, zadostni 3 in nezadostni 4; odstopil ni nihče.

Uspeh kandidatov:

iz IV. a (11 + 13 = 24)

Eršte Alojz — prav dober
Krebl Milan — dober
Matvoz Edvard — dober
Ocepek Ivan — prav dober
Osrajnik Milan — dober
Pikl Boris — nezadosten
Praper Janez — dober
Prikeržnik Peter — dober
Pristovnik Franc — odličen
Večko Ivan — dober
Vogel Maksimiljan — dober

Korenjaki

Blaznik Majda — prav dober
Gartner Milena — prav dober
Horjak Alenka — odlični
Hribernik Irena — nezadosten
Javornik Marijana — dober
Karnar Irena — dober
Miklavc Ivanka — zadosten
Miklavc Pavlina — odlični
Polajner Marija — dober
Rudl Vera — dober
Savinek Danica — prav dober
Slemnik Mira — odlični
Sterže Metka — prav dober

iz IV. b (10 + 15 = 25)

Ermenc Milan — dober
Grajžl Vekoslav — odlični
Kožuh Janez — zadosten
Merva Drago — prav dober
Pikalo Alojz — prav dober
Račnik Stanislav — prav dober
Stradovnik Karel — dober
Tacol Janislav — dober
Verovnik Ivo — dober
Zemljč Božo — prav dober
Cepec Danica — nezadosten
Fabijan Breda — prav dober
Gašper Marija — prav dober
Gorenšek Uršula — prav dober
Janet Karolina — zadosten
Kremljak Antonija — prav dober
Kugovnik Marija — dober
Miheu Jožica — prav dober
Pisar Karolina — prav dober
Razgoršek Danica — nezadosten
Roncelli Silva — odlični
Šmarčen Marjetica — dober
Šmon Anica — dober
Vezonik Antonija — dober
Žižek Ana — dober

ZAKLJUČNI IZPIT V JESENSKEM ROKU
1967

Rozman Andrej — zadosten, Štibler Nada — zadosten, Širnir Mirijana — zadosten, Klančnik Avgust — zadosten, Merkač Marija — dober, Klemenčič Gorazd — zadosten, Pirnat Berta — dober, Borovnik Rozalija — prav dober, Pevec Vladimir — dober, Korbus Franc — zadosten, Cmrakar Franc — dober, Penec Ivan — dober, Jeromelj Božo — nezadosten.

ZAKLJUČNI IZPIT V IZREDNEM ROKU
DECEMBRA 1967

Jeromelj Božo — zadosten

Popravni izpiti iz šolskega leta 1966/67

a) Uspešno so jih opravili in dosegli naslednji uspeh (naveden v oklepaju):
I. a: Blodnik Marija (zadosten), Kuhar Mira (zadosten), Ternik Marija (dober);
I. b: Gerl Marija (zadosten), Jezernik Danica (zadosten), Robnik Ida (zadosten);
I. c: Dolinšek Milko (zadosten), Kotnik Stan-ko (zadosten), Levovnik Tomo (zadosten), Ba-jeec Mira (zadosten), Glavar Cvetka (dober), Je-seničnik Marta (zadosten), Krebs Zdenka (za-dosten);
II. a: Makuc Andrej (zadosten), Mauhler Edvard (zadosten), Murko Franc (zadosten), Bač Nada (zadosten), Goligranc Gabrijela (za-dosten), Rotovnik Matilda (zadosten), Vožič Vida (zadosten);
II. b: Karlavec Jože (dober), Šraj Srečko (za-dosten), Vodopivec Drago (zadosten), Branko-vič Sonja (zadosten), Erjavec Ljuba (zadosten), Pevec Zdenka (zadosten), Šrifel Majdica (za-dosten), Vrtič Marija (zadosten);
II. c: Pušnik Nikolaj (zadosten), Čadej Cvet-ka (zadosten), Flegar Marta (dober), Guček Marjeta (zadosten), Zamuda Tatjana (zadosten);
III. a: Horjak Drago (zadosten), Matvoz Ed-ward (dober), Črešnik Marija (dober), Osrajnik Marija (zadosten);
III. b: Kožuh Janez (zadosten), Mahorčič Bor-ut (zadosten), Verbič Matija (zadosten), Cepec Danica (dober), Fišer Vasilija (zadosten), Go-stenčnik Cveta (dober), Gregoršanc Romana (zadosten), Mernik Silvina (dober), Razgoršek Danica (zadosten), Tušnik Marija (dober);
IV. a: Rozman Andrej (zadosten);
IV. b: Klemenčič Gorazd (zadosten);
IV. c: Korbus Franc (dober), Penec Ivan (zadosten), Pevec Vlado (dober), Borovnik Ro-zalija (dober).

b) Popravnih izpitov niso opravili:

I. a: Bukovnik Darinka, Razgoršek Štefka,
I. c: Karner Jože, Osojnik Edvard, Zaverš-nik Marijana,
III. a: Kompan Drago,
III. b: Rutnik Jelka

c) K popravnim izpitom niso prišli:

Pikalo Marjeta (I. b), Blatnik Ernest, Gren-ko Gizela (oba II. b), Gavez Stefanija (III. a)

Razredni izpiti

Privatne razredne izpite sta opravljala in dosegla naslednji uspeh (v oklepaju): Vajde Marina (zadosten), Lesjak Rado (nezadosten).

Šolska skupnost

(mentor Franc Garb)

V tem šolskem letu je bila predsednica šol-ske skupnosti Jožica Hribernik, tajnica Alenka Čretnik, člani pa predsedniki razrednih skup-nosti. Nova predsednica je Alenka Čretnik.

Komite ZMS

(mentorica Jerica Cerar)

Predsednica Angela Šteharnek, sekretarka Dragica Puc, blagajničarka Betka Cigrovski.
Člani: Marjana Pogorelnič, Marjeta Para-diž, Rahela Vidmar, Marta Pajžlar, Zoran Jan-ko, Jana Kralj, Darinka Šaloven, Tatjana Grile, Romana Kodrun, Marinka Gregor, An-drej Logar, Alojz Pori, Alenka Kovačič, Jana Uršnik.

IZ GIMNAZIJSKE KRONIKE

16. septembra so si dijaki ogledali zagrebški velesojem.

4. novembra je zavod obiskal učiteljski zbor osnovne šole Slov. Konjice.

24. novembra je bil na šoli gospod Bruno Giust, odbornik za kulturne zadeve pokrajinske vlade Furlanije in Julijske krajine, spremljala sta ga sekretar za kulturo in prosveto tov. Tomo Martelanc in član IS SRS tov. Franc Razdevšek.

16. decembra je imel na šoli koncert češki glasbenik tov. Josip Kšica.

9. marca sta bivša dijaka Maks Večko in Marjan Lačen prikazovala svoje diapozitive s ture v Centralnih Alpah.

Marca je začela skupina IV. b letnika gosto-vati z večerom satir pod skupnim naslovom:

Razprodaja smeha. Nastopili so v naslednjih krajih: v Pamečah, Sentjanu, Slovenj Gradcu (za ESS), v Velenju (za gimnazijo), v Podgorju, v Mislinji, na Ravnah (za gimnazijo) in v Rad-ljah.

9. aprila je obiskal šolo ing. Pavle Žavcer-Matjaž; šolo so si ogledali slovenski učitelji s Koroške, udeleženci seminarja v Slovenjem Gradcu.

20. aprila je bil maturantski ples, vodil ga je plesni mojster tov. Vojko Simončič.

29. aprila je kolektiv gimnazije obiskal slo-venske kraje na avstrijskem Koroškem. Eks-kurzijo je vodil dr. Fran Sušnik.

5. maja so si dijaki ogledali v ljubljanski operi Aido.

9. maja je ob otvoritvi Drabosnjakove raz-stave v študijski knjižnici obiskal šolo novi ravnatelj državne realne gimnazije za Sloven-ce dr. Pavle Zablatnik.

11. maja je na šoli predaval lektor za fran-coski jezik na univerzi v Ljubljani gospod Durant. Predaval je o zgodovini Pariza in predvajal film o Korziki.

15. maja je obiskal šolo univerzitetni profe-sor iz Gradca gospod dr. Felix Widder, spremljala sta ga univerzitetni profesor dr. Ernest Mayer in docent dr. Franc Sušnik ml., oba iz Ljubljane.

29. maja je bil na šoli direktor pedagoškega zavoda v Mariboru tovariš Viktor Švajger.

31. maja je obiskal zavod slovaški minister za kulturo dr. Matej Lučan s soprogo, spremljal ju je dr. Mirko Bračič. Prisostvovali so tudi zaključni prireditvi maturantov.

Maja so člani kluba OZN pripravili razstavo. 1. junija so bili na šoli prosvetni delavci iz Kraljeva — iz skupine »Karavane prijatelj-stva«.

12. junija je bil na šoli rojak dr. Janko Kot-nik.

24. junija so maturantom svečano podelili maturitetna spričevala, slovesnosti so prisostvovali predsedniki občinskih skupščin naše-ga šolskega okoliša in ravnatelj študijske knjižnice. Ob tej slovesnosti so posebno na-gradili tisočo maturantko Alenko Horjak. Še nekaj o kulturni in športni dejavnosti gimna-zijcev.

Recitacijski krožek, pevski zbor in oktet so priredili akademijo za dan republike in petde-seto obletnico oktorske revolucije, akademijo za Prešernov dan, za obletnico Prežihove smrti in kulturni program za zadnji roditeljski se-stanek; razen tega pa so sodelovali pri vseh kulturnih prireditvah na šoli in v kraju. Špor-niki so bili vse leto zelo aktivni. Na tekmo-va-nju ob žici okupirane Ljubljane so dosegli fantje šesto mesto, dekleta pa sedmo. Na ob-činskem tekmovalstvu so dekleške in fantovske vrste dosegle prvo mesto v odbojki, rokometu in atletiki. Dijaki so sodelovali tudi na tekmo-va-nju mladih matematikov in fizikov v Ljub-ljani.

T. S.

Z A D O B R O V O L J O

Popolnoma razumljivo

— To je res čudno: kadar se pojaviš na sodnji, te zašijejo. Zadnjič so te spet.

— Kaj se ti bo zdelo čudno, koliko para-grafov pa je zoper enega samega človeka!

Psiholog

— Iz česa sklepaš, da se je vaša žena proti vam ohladila?

— Ker mi zadnji čas prinaša na mizo tudi že hladno kosilo in večerjo.

Samouk

— Imate kaj šolske izobrazbe?

— Ne, tovariš sodnik, sem samouk.

— Česa pa ste se naučili?

— Krasti.

Vprašanje

— Kje si se ti rodil Borut?

— V bolnišnici.

— Ali si bil že takrat bolan?

ŠOLSKI CENTER

daje poročilo za šolsko leto 1967-68

Svet šolskega centra

V svetu šolskega centra so naslednji člani delovne skupnosti: Zinka prof. Zorko — predsednik, Trafela prof. Vincenc — podpredsednik, Berložnik Milan, Ceplak Franc, Erat Božidar, Košeljniki Ivan, Kogelnik Ivan, Radivojevič Božo in Svečko Anton — člani. Kot predstavniki javnosti in ustanovitelja so bili v svet centra imenovani: Letonja dipl. ing. Anton in Žunec dipl. ing. Jože (obč. skupščina Ravne na Koroškem), Ažnoh dipl. ing. Ivan, Homan Jože, Prateker dipl. ing. Anton, Rac dipl. ing. Vlado (Železarna Ravne), Bukovec Andrej (aktiv ZMS), Robnik Robert (šolska skupnost).

Upravni odbor

Kuzman Ivan — predsednik, člani: Čeru Mirko, Ceplak Franc, Škrubej Boris, ravnatelj Kukec prof. Ladislav, ki je član UO po svojem položaju.

Sodelavci šolskega centra

(naziv, rojstno leto, začetno leto službovanja, leta službovanja na ŠC, stroka, zadolžitve)

KUKEC Ladislav, ravnatelj (profesor, 1919, 1940, 1948, industrijski pedagog)

ERJAVEC Mirko, vodja učnih delavnic (predmetni učitelj, 1919, 1937, 1946, kov.)

VRES Franc, referent za izobraževanje odraslih (strojni tehnik, 1931, 1954, 1965)

Redni učitelji

Brložnik Milan (učitelj praktičnega pouka, 1928, 1946, 1950, učitelj praktičnega pouka strugarjev)

Blatnik Anton (predmetni učitelj praktičnega pouka, 1931, 1949, 1955, učitelj praktičnega pouka strugarjev)

Čeru Mirko (učitelj, 1932, 1950, 1950 s presledki, učitelj praktičnega pouka ključavničarjev)

Ceplak Franc (predmetni učitelj praktičnega pouka, 1937, 1956, 1965, tehnologija materiala, tehniško risanje, mentor ZMS, varuh zbirke za tehnologijo materiala in tehniško risanje)

Erat Božidar (inštruktor, 1939, 1957, 1960, učitelj praktičnega pouka rezkalcev in brusilcev)

Filipančič Štefan (1928, 1952, 1957, telesna vzgoja, varuh učil telesne vzgoje)

Horvat Demeter (predmetni učitelj, 1940, 1965, 1965, sociologija, varuh zbirke za DEV, mentor RK)

Hölcl Jože (predmetni učitelj praktičnega pouka, 1925, 1947, 1956, ključavničarji)

Ivič Franc (učitelj, 1912, 1936, 1958, matematika, varuh učil za matematiko)

Kogelnik Ivan (inštruktor, 1931, 1949, 1964, kovač, učitelj praktičnega pouka kovačev)

Košeljnik Ivan (učitelj, 1924, 1942, 1949, učitelj praktičnega pouka ključavničarjev)

Kuzman Ivan (predmetni učitelj praktičnega pouka, 1930, 1947, učitelj za rezkalce, brusilce in ključavničarje)

Planinc Leopold (inštruktor, 1934, 1954, 1964, kovač, učitelj praktičnega pouka kovačev)

Radivojevič Božo (predmetni učitelj, 1925, 1950, 1950, strojeslovje, elektrotehnika, varuh zbirke za strojeslovje in mehaniko, mentor šolske skupnosti)

Trafela Vincenc (profesor pripravnik, 1940, 1958, 1967, strojna, varuh avdiovizualnih sredstev, mehanika na TSS, matematika na TSS, poklicna znanja, mehanika na redni šoli)

Zorko Zinka (profesorica, 1936, 1961, 1961, slovenski jezik, mladinski tisk, »Prežihova značka«, šolske proslave)

Dopolnjevali učno obveznost

Hiasat Marija — profesor, slovenski jezik, Gimnazija Ravne

Stopajnik Franc — predmetni učitelj pripravnik, DEV, Gimnazija Ravne

V podaljšanem delovnem času so na zavodu poučevali

Ažnoh Ivan — dipl. ing., toplotna tehnika — metalurške peči

Bratina Janez — dipl. ing., obratna elektrotehnika, prakt. delo obrat. elektrifikarji

Čegovnik Franc — metalurški tehnik, HTV

Černe Franc — dipl. ing., meritve

Gnamuš Janko — dipl. ing., term. obdel. jekla, praktično delo za kalilce

Javornik Edvard — dipl. ek., ekonomika podjetij

Mikić Marjan — absol. fil. fak., nemščina

Prateker Anton — dipl. ing., delovne tehnike

Strahovnik Vlado — dipl. ing., preiskava jekla in izdelkov ter obdelava jekla

Šipek Anton — strojni tehnik, strojni elementi

Terseglav Monika — dipl. ing., tehn. izdel. in pred. jekla

Vizjak Ferdo — dipl. ing., tehn. materiala

Oderlap Metka — dipl. ek., gospodarska zakonodaja

Butolen Milan — praktično delo za topilce

Jocić Boris — praktično delo za valjavce

Peruš Vladimir — praktično delo za valjavce

Administrativno osebje

Dretnik Marica — (računovodja, 1931, 1947, 1947, SS-ekonomska)

Klemenčič Marija — (mat. knjigov., 1936, 1958, 1962, trgovska pomočnica)

Košak Cilka — (blagajničarka, 1929, 1948, 1958, finančni manipulant)

Mihelič Marija — (fin. knjigovodkinja, 1944, 1963, 1965, SS-ekonomska)

Organizacija rednega pouka

a) Metalurška industrijska šola	5 oddelkov mladina s	97 učenci
	1 oddelke odraslih z	31 slušatelji
b) Kovinarska šola	5 oddelkov mladine s	140 učenci
c) Tehniška šola	1 oddelke z	28 slušatelji
d) Delovodska šola	2 oddelka s	64 slušatelji
e) Dveletna šola za učence kov. in met. stroke — priučevanje	2 oddelka mladine s	63 učenci

Živič Helena — (tajnica, 1934, 1950, 1962, administrativni manipulant)

Tehnično in pomožno osebje

Butkovič Anton — (konstruktor, 1907, 1927, 1957, SS, varuh tehn. arhiva)

Hudopisk Dominik — (KV ključ., 1945, 1963, remontni ključ.)

Kovač Ivan — (KV mizar, 1910, 1931, 1959, remontni mizar)

Marchiotti Viktor — (trgovski pomočnik, 1907, 1923, 1955, skladiščnik)

Ortan Zvonko — (VK str. ključ., 1927, 1945, 1960, lanser)

Svečko Anton — (KV ključ., 1941, 1957, 1964, remontni ključ.)

Škrubej Boris — (ref. priprave dela, 1939, 1957, 1962, str. tehnik)

Cesar Jožica — (snažilka, 1940, 1956, 1957)

Dretnik Zofija — (kuharica, 1926, 1948, 1963)

Koren Ana — (snažilka, 1928, 1945, 1962)

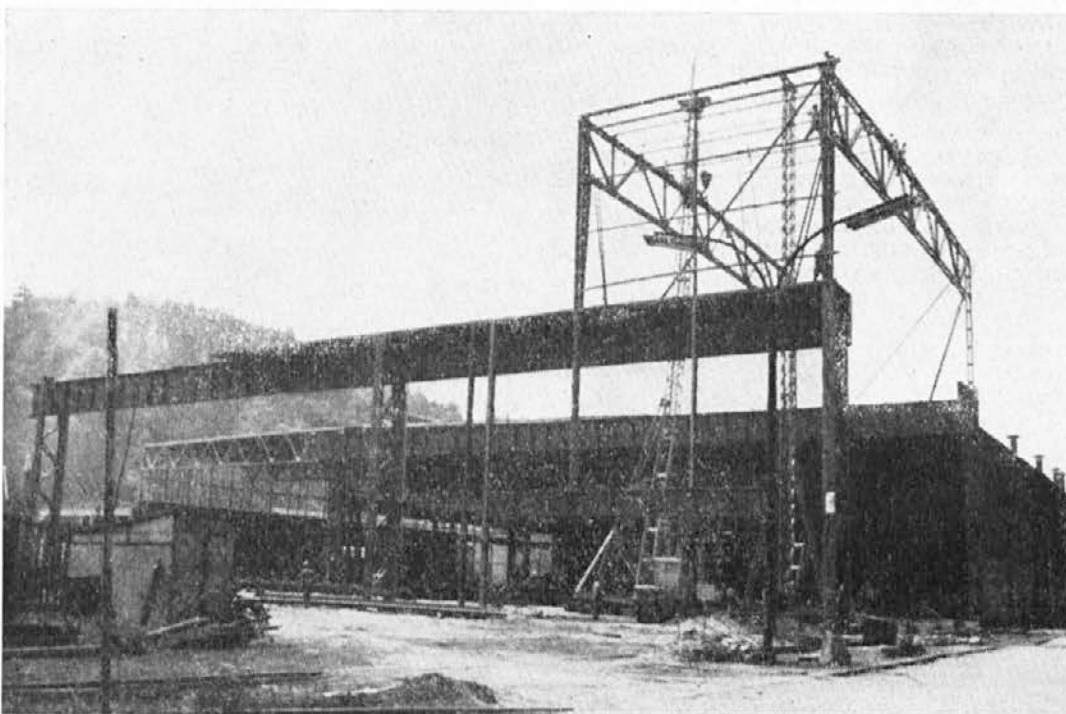
Prednik Jožica — (snažilka, 1931, 1952, 1952)

Sušeć Angela — (snažilka, 1931, 1965, 1965)

Šolski center Ravne na Koroškem je imel v šolskem letu 1967/68 lepe uspehe. Dejavnost se je v primerjavi s prejšnjimi leti razširila predvsem zaradi proizvodnih nalog ŽR in ostalih podjetij koroške regije.

V okviru šolskega centra so sledeče dejavnosti:

1. Metalurška industrijska šola
2. Kovinarska šola
3. Tehniška šola za elektrotehniško in strojno stroko v Mariboru — oddelke za izobraževanje odraslih Ravne na Koroškem
4. Delovodska šola kovinske in metalurške stroke Ravne na Koroškem
5. Dveletna šola za učence kovinske in metalurške stroke, neverificirana, za ŽR

Montaža prečne hale

Foto: M. Ugovšek

V vrtnarji

Učenci po razredih:

1. MIŠ	29 učencev	— kovinarji
2. MIŠ	23 učencev	— metalurgi
3.a MIŠ	31 učencev	— kovinarji
3.b MIŠ	14 učencev	— metalurgi
III. sem. MIŠ	35 slušateljev	— kovinarji in metalurgi
1.a kov. šola	29 učencev	— kovinarji
1.c kov. šola	30 učencev	— kovinarji
2.a kov. šola	26 učencev	— kovinarji
2.b kov. šola	21 učencev	— kovinarji
3. kov. šola	34 učencev	— kovinarji

TSS II. razr. 29 slušateljev — strojno tehnološka smer

Delovodska šola 1.a — 33 slušateljev — kovinarji

1.b — 31 slušateljev — kovinarji

1. priučevanje 32 učencev — kovinarji in metalurgi
2. priučevanje 31 učencev — kovinarji in metalurgi

Skupno je na šolskem centru 428 učencev oz. slušateljev (424 moških in 4 ženske).

Teoretični pouk je bil organiziran v dopoldanskem času za učence MIŠ, kovinarske šole in dveletne (neverificirane) šole, slušatelji TSS, delovodske šole in MIŠ odrasli pa so imeli pouk v popoldanskem času.

Praktični pouk so imeli vsi učenci v dopoldanski in popoldanski izmeni.

Center je skrbel tudi za vzgojo vseh učencev elektro stroke iz ŽR. Ti učenci so opravili osnovni kovinarski program na našem centru, B in C program na delovnih mestih podjetja, teoretični del pouka pa so obiskovali v Mariboru na Elektrogospodarskem šolskem centru.

Nazornost pouka se izraža v povezavi rednega procesa dela v ŽR in drugih podjetjih, spoznavanju strojev in naprav, z demonstracijami, učili, nazorili in filmi, ki jih ima center na razpolago.

Svobodne dejavnosti

Šolski center pomaga pri delovanju in razvijanju naslednjih aktivnosti:

- šolska skupnost,
- mladinska organizacija,
- telesno vzgojna sekcija,
- tekmovalstvo za Prežihovo značko,
- podmladek RK.

Šolsko leto 1967/68 se je pričelo 1. IX. 1967 in traja do 31. VIII. 1968.

Teoretični pouk se je pričel 4. IX. 1968. Za učence v gospodarstvu elektro stroke je bil teoretični pouk prilagojen šolskemu koledarju

Elektrogospodarskega šolskega centra v Mariboru, v ostalem času, ko so bili učenci pri praktičnem pouku v podjetju ali centru, je za njih veljal delovni koledar šolskega centra.

V tem šolskem letu je kovinarska šola ponovno prešla s celoletnega na periodični pouk. Reorganizacijo smo izvedli sporazumno z delovnimi organizacijami, ki pošiljajo učence v kovinarsko šolo.

Na željo nekaterih podjetij so učenci I. letnika kovinarske šole opravljali tudi B program na centru in program avtogenega in obločnega varjenja.

Mnenja smo, da je bil ponovni prehod na periodični pouk za učence naporejši in ni dvignil nivoja absolventov te šole.

Učni uspeh v šolskem letu 1967/68

a) Metalurška industrijska šola

Izdelali:	odlični	prav dobri	dobri	zadostni	skupaj	%
Razred						
1.b kovinarji	3	3	14	3	23	82,1
2.a metalurgi	—	4	11	6	21	91,3
3.a kovinarji	3	4	22	2	31	100
3.b metalurgi	1	2	7	1	11	78,5
MIŠ skupaj mladina	7	13	54	12	86	88,6
MIŠ odrasli						

Uspeh pri zaključnih izpitih

Razred	K izpitu se je prijavilo	odličnih	prav dobrih	dobrih	zadostnih	Izdelalo skupno	%	Ima popravni izpit	%	Mora opravljati ponovni izpit	%
III.a MIŠ	31	1	9	10	5	31	100	—	—	—	—
III.b MIŠ	10	1	4	3	—	8	80	2	20	—	—
III. kov. šola	29	—	6	9	9	24	82,8	1	3,4	4	13,8
Skupaj	70	2	19	28	14	63	90	3	4,3	4	5,7

ŠOLSKO IZOBRAŽEVANJE

Organizacija pouka v vseh šolah in oddelkih je potekala nemoteno. Na centru primanjkuje učilnic za teoretični pouk, zato smo v II. polletju najeli učilnico v gasilskem domu.

Izobraževanje odraslih

Tudi v preteklem letu je bilo izobraževanje odraslih zelo pomembno za nadaljnje izboljševanje kvalifikacijske strukture in strokov-

Niso izdelali:

Razred	z eno nezad.	z dvema nezad.	s tremi in več	skupno	%
1.b kovinarji	4	1	—	5	17,9
2.a metalurgi	—	2	—	2	8,7
3.a kovinarji	—	—	—	—	—
3.b metalurgi	3	—	—	3	21,5
MIŠ skupaj mladina	7	3	—	10	11,4
MIŠ odrasli					

b) Kovinarska šola

Izdelali:

Razred	odlični	prav dobri	dobri	zadostni	skupaj	%
1.a kovinarji	3	5	16	3	27	93,2
1.c kovinarji	1	6	16	1	24	80,0
2.a kovinarji	1	7	8	5	21	80,8
2.b kovinarji	1	6	7	5	19	90,5
3. kovinarji	1	6	20	5	32	94,1
Kov. šola skupaj	7	30	67	19	123	87,7

Niso izdelali:

Razred	z eno nezad.	z dvema nezad.	s tremi in več	skupno	%
1.a kovinarji	2	—	—	2	6,8
1.c kovinarji	4	1	—	5	16,7
2.a kovinarji	5	—	—	5	19,2
2.b kovinarji	2	—	—	2	9,5
3. kovinarji	—	—	—	—	—
Kov. šola skupaj	13	1	—	14	10,0

c) Dveletna šola za učence kovinske in metalurške stroke — neverificirana za ŽR

Izdelali:

Razred	odlični	prav dobri	dobri	zadostni	skupaj	%
1. kov. in metal.	—	4	18	4	26	81,3
2. kov. in metal.	—	4	20	6	30	96,7
Skupaj	—	8	38	10	56	88,8

Niso izdelali:

Razred	z eno nezad.	z dvema nezad.	s tremi in več	skupno	%
1. kov. in metal.	4	2	—	6	2,91
2. kov. in metal.	1	—	—	1	3,3
Skupaj	5	2	—	7	2,9

nega znanja zaposlenih. Čeprav se je število izobraževalnih akcij in število udeležencev nekoliko zmanjšalo proti lanskemu letu, ne bi mogli trditi, da je padlo zanimanje za tovrstno dejavnost. Vzroki za zmanjšanje so delno v pomanjkanju finančnih sredstev, kar je prišlo precej do izraza v preteklem letu, delno pa je to normalno zmanjšanje, ker je bila v letu 1966/67 izvedena zelo široka akcija za strokovno usposabljanje privezovalcev, ki je zajela skoraj 700 zaposlenih.

Posebno je zadovoljivo, da se je v preteklem letu povečalo število tistih, ki se v oddelkih za odrasle redno izobražujejo. Ob koncu šolskega leta je bilo v oddelke za odrasle vpisanih skupno 125 slušateljev, od tega iz železarne 104, iz ostalih podjetij 21 slušatelj. Razen v rednih oddelkih so se odrasli izobraževali v raznih tečajih in seminarjih, katerih osnovni namen je bil naslednji:

a) seznaniti vse novo sprejete delavce z delom, poslovanjem in organizacijo podjetja, najvažnejšimi predpisi iz delovnega razmerja, z organi samoupravljanja, s tehnično zaščito in zdravstvenim varstvom pri delu;

b) priučevanje za delovno mesto;

c) dopolnilno strokovno izobraževanje — teoretično in praktično;

d) poučevanje kupcev in uporabnikov naših proizvodov.

Za novo sprejete delavce je bilo organiziranih 12 dvodnevni uvajalni seminarji, katerih se je udeležilo 240 slušateljev. Opravljenih je bilo skupno 205 učinkovitih ur.

Priučevanje za delovno mesto je bilo v naslednjih tečajih:

1. tečaj za žerjavovodje — električarje — 3 slušatelji,
2. tečaj za žerjavovodje — 30 slušatelj,
3. tečaj za avtogeno rezanje — 1 slušatelj,
4. tečaj za voznike viličarjev nosilnosti do 600 kg — 4 slušatelji.

Skupno je uspešno zaključilo te tečaje 38 zaposlenih. Vključenih je bilo 53 zaposlenih, vendar jih je 15 odstopilo od izobraževanja.

V tečajih za dopolnilno strokovno izobraževanje so se zaposleni izobraževali v naslednjih tečajih:

1. tečaj za privezovalce — 19 slušatelj,
2. tečaj za strokovno izpopolnjevanje delavcev jeklovleka — 32 slušatelj,
3. periodični izpiti žerjavovodij — 137 kandidatov,
4. tečaj in periodični izpiti za prometno osebje — 30 slušatelj,
5. tečaj in izpiti za kurjače ogrevalnih peči — 24 slušatelj.

Za uporabnike in kupce proizvodov Železarne Ravne sta bila organizirana dva tečaja:

1. uporaba in vzdrževanje pnevmatskega orodja in naprav — 14 slušatelj,
2. seminar za brušenje in vzdrževanje ter uporabo industrijskih nožev — 12 slušatelj.

Namen teh tečajev je bil seznaniti kupce in uporabnike teh proizvodov s pravilnimi postopki obdelave ter na ta način doseči čim večjo vzdržljivost orodja, kar vpliva na renome podjetja in širi krog odjemalcev. Tovrstni izobraževalni dejavnosti bo treba posvetiti v bodoče še več pozornosti.

Skupno je bilo v tečaje in seminarje pri ŠC vključenih 545 zaposlenih, od tega 521 iz železarne in 26 iz drugih podjetij.

Ce analiziramo navedene podatke, lahko ugotovimo, da so v vseh izobraževalnih akcijah zelo skromno zastopani metalurški obrati, čeprav je osnova podjetja metalurgija. Ko pa analiziramo strukturo zaposlenih in kvalifikacijski sestav, ugotovimo, da je prav v teh obratih najslabša.

Analiza rednih oddelkov za odrasle nam kaže, da je vključeno v te oddelke (MIS, TSS in delovodska šola) komaj nekaj več kot 10% metalurgov, vsi ostali so iz kovinarskih poklicev. To je razmerje 90:10 v korist kovinarjev. Verjetno bi moralo biti to razmerje za našo železarno 50:50. O teh številkah bodo morali v bodoče temeljito razmisliti merodajni forumi in samoupravni organi ŽR. Tudi metalurški obrati potrebujejo strokovni, proizvodni in vodstveni kader. Upamo, da bomo v prihodnjem letu tudi na tem področju naredili korak naprej.

SEZNAM UČENCEV

I. razred MIS

Razrednik: Filipančič Štefan

1. Blatnik Ernest	ključav. odličen
2. Dretnik Vido	ključav. nezadosten
3. Golob Danilo	ključav. dober
4. Gorenšek Marjan	ključav. dober
5. Grobelnik Franc	strugar dober
6. Gradišek Alojz	ključav. nezadosten
7. Hladnik Adolf	ključav. zadosten

8. Kern Tomaž	ključav. dober
9. Kordež Silvo	ključav. dober
10. Kragelnik Maksimiljan	ključav. dober
11. Kušej Alojz	ključav. nezadosten
12. Lešnik Drago	ključav. dober
13. Matjašec Ivan	ključav. dober
14. Metulj Peter	ključav. dober
15. Pečnik Hinko	ključav. dober
16. Pepevnik Martin	ključav. dober
17. Podojsteršek Alojz	ključav. nezadosten
18. Polenik Albert	ključav. prav dober
19. Potočnik Zmagoslav	ključav. nezadosten
20. Rus Stanislav	ključav. dober
21. Sep Mirko	ključav. odličen
22. Škrabelj Zvonko	ključav. dober
23. Šumnik Peter	ključav. zadosten
24. Trunk Jože	ključav. dober
25. Valtl Pavel	ključav. prav dober
26. Vogel Ivan	ključav. prav dober
27. Vrabčič Milan	pr. meh. odličen
28. Zibret Stanko	ključav. dober

II. razred MIS

Razrednik: Radivojevič Božo

1. Bele Alojz	topilec zadosten
2. Bošnik Anton	valjavec dober
3. Bratkovič Rudolf	topilec nezadosten
4. Burjak Edvard	kalilec zadosten
5. Gerdej Franc	valjavec dober
6. Goričan Janko	topilec dober
7. Grobelnik Franc	kovač dober
8. Hartman Franc	valjavec dober
9. Kac Ivan	kovač dober
10. Lavre Mihael	kalilec dober
11. Lipovnik Stanislav	topilec prav dober
12. Miklavc Franc	kovač prav dober
13. Mlinar Ivan	kovač zadosten
14. Pisar Stanislav	topilec zadosten
15. Pšeničnik Rudolf	valjavec zadosten
16. Sitar Marjan	kalilec prav dober
17. Smigoc Matko	topilec dober
18. Strikar Rudolf	kalilec zadosten
19. Tandler Stanislav	valjavec dober
20. Tomšič Edvard	kovač dober
21. Veselko Miroslav	kovač nezadosten
22. Vožič Stanislav	kalilec dober
23. Zeleznik Rajko	kalilec prav dober

III. a razred MIS

Razrednik: Trafela prof. Vincenc

1. Banko Franc	strugar dober
2. Batič Leopold	ključav. zadosten
3. Brumnik Ivan	ključav. dober
4. Bukovec Andrej	ključav. odličen
5. Dvornik Roman	ključav. dober
6. Germadnik Friderik	ključav. dober
7. Hrastelj Vincenc	ključav. dober
8. Kogelnik Ivan	ključav. dober
9. Krajnc Srečko	strugar dober
10. Kresnik Štefan	strugar dober

III. b razred MIS

Razrednik: Horvat Demeter

1. Čegovnik Bogomir	kalilec nezadosten
2. Emeršič Jožef	kalilec zadosten
3. Hancman Leon	kalilec prav dober
4. Hribnik Mihael	kalilec dober
5. Janota Albin	kovač dober
6. Kivač Zlatko	kalilec prav dober
7. Kajta Peter	kalilec nezadosten
8. Krof Karel	kalilec dober
9. Lesjak Bojan	kalilec dober
10. Lojen Jožef	kalilec nezadosten
11. Nagernik Filip	kalilec dober
12. Podojsteršek Avgust	kalilec dober
13. Švajger Milan	kalilec odličen
14. Venek Zvonimir	kalilec dober

I. a razred kov. šola

Razrednik: Ivič Franc — Čeru Mirko

1. Apat Alojz	ključav. dober
2. Čurč Danilo	ključav. zadosten
3. Gavez Viljem	ključav. dober
4. Golob Zoran	ključav. dober
5. Ivančič Ivan	ključav. dober
6. Kadiš Jože	ključav. odličen
7. Kavzar Leon	ključav. odličen
8. Lamut Jože	ključav. dober
9. Markovič Milorad	ključav. dober
10. Mithans Niko	ključav. prav dober
11. Mlačnik Rafael	ključav. dober
12. Mori Ivan	ključav. prav dober
13. Onuk Anton	ključav. prav dober
14. Pernek Darko	ključav. dober
15. Peruš Miroslav	ključav. zadosten
16. Plimon Milan	ključav. dober
17. Podojsteršek Milan	ključav. odličen
18. Pristovnik Viljem	ključav. dober
19. Račev Franc	ključav. nezadosten
20. Radenović Džemal	ključav. prav dober

Kdo bi si mislil, da je pri nas še toliko plotov

21. Razgoršek Vekoslav	ključav.	dober
22. Repotočnik Vinko	ključav.	prav dober
23. Sedar Ivan	ključav.	dober
24. Sušek Jožef	ključav.	dober
25. Svetec Jože	ključav.	nezadosten
26. Širnik Gvido	ključav.	dober
27. Taks Stanko	ključav.	zadosten
28. Trstenjak Marjan	ključav.	dober
29. Vrabič Edvard	ključav.	dober

I. b razred kov. šola**Razrednik: Čeplak Franc**

1. Bracič Boris	klepar	dober
2. Capuder Vojmir	strugar	dober
3. Cokan Stanislav	strugar	dober
4. Cokan Zdravko	ključav.	nezadosten
5. Čebulc Milan	strugar	dober
6. Dlopst Ivan	ključav.	dober
7. Erjavec Andrej	strugar	prav dober
8. Ferik Dušan	ključav.	dober
9. Garb Miroslov	strugar	prav dober
10. Golgranc Jože	klepar	dober
11. Hrastnik Radoslav	klepar	prav dober
12. Jamnik Ivan	str. klj.	dober
13. Korat Slavko	strugar	prav dober
14. Kordež Avgust	ključav.	nezadosten
15. Kus Martin	ključav.	nezadosten
16. Linasi Peter	kovač	dober
17. Lubej Milan	vod. inšt.	nezadosten
18. Majdič Karel	klepar	dober
19. Mavc Miroslov	str. klj.	dober
20. Oblak Benjamin	strugar	prav dober
21. Pevec Franjo	klepar	dober
22. Plazovnik Franc	klepar	dober
23. Plimon Ivan	strugar	dober
24. Rebula Drago	str. klj.	dober
25. Rizmal Franc	str. klj.	prav dober
26. Skuk Avgust	klepar	nezadosten
27. Svetec Marko	ključav.	dober
28. Škrubej Marko	ključav.	dober
29. Strekelj Avgust	strugar	odličen
30. Vaukan Slavko	strugar	dober

2. a razred kov. šola**Razrednik: Filipančič Štefan**

1. Adamič Franc	ključav.	dober
2. Beliš Boris	ključav.	nezadosten
3. Borovnik Milan	ključav.	dober
4. Burjak Drago	ključav.	dober
5. Cerovšek Maks	ključav.	dober
6. Gorenjak Jože	ključav.	dober
7. Hercog Ervin	ključav.	dober
8. Jesih Stanko	brusilec	zadosten
9. Komše Alojz	ključav.	prav dober
10. Kopmajer Milan	ključav.	zadosten
11. Kordež Danijel	ključav.	nezadosten
12. Kos Boris	ključav.	prav dober
13. Košir Alojz	strugar	odličen
14. Kremljak Jože	ključav.	prav dober
15. Mlinar Zorko	ključav.	zadosten
16. Možgan Ivan	ključav.	prav dober

17. Obretan Jože	ključav.	zadosten
18. Pečnik Jože	ključav.	dober
19. Povsod Viktor	ključav.	prav dober
20. Radošević Milan	ključav.	nezadosten
21. Šipek Boris	strugar	dober
22. Škrubej Zlatko	ključav.	zadosten
23. Štifter Kristijan	ključav.	dober
24. Verhnjak Franc	ključav.	nezadosten
25. Veršnik Branimir	ključav.	nezadosten
26. Vinkler Drago	ključav.	prav dober

Učenci tega razreda so vsi 5. V. 1968 uspešno opravili popravne izpite.

2. b razred kov. šola**Razrednik: Filipančič Štefan**

1. Čeru Blaž	ključav.	prav dober
2. Fužir Silvester	ključav.	dober
3. Golobinek Milan	ključav.	dober
4. Grenko Janez	ključav.	dober
5. Hartman Dušan	kovač	nezadosten
6. Jerše Ivan	ključav.	prav dober
7. Jesenk Maksimiljan	rezkalec	dober
8. Kac Ivan	ključav.	prav dober
9. Mori Jakob	ključav.	dober
10. Novak Roman	strugar	zadosten
11. Poberžnik Niko	ključav.	dober
12. Potočnik Ferdo	brusilec	zadosten
13. Praper Anton	rezkalec	dober
14. Ramadanović Džemal	brusilec	zadosten
15. Rebernik Bernard	kovač	zadosten
16. Rudolf Marjan	kovač	odličen
17. Schuller Miroslov	ključav.	nezadosten
18. Skutnik Janez	ključav.	dober
19. Strmčnik Franc	ključav.	dober
20. Štalakar Daniel	ključav.	prav dober
21. Vollmajer Jožef	ključav.	dober

3. razred kov. šola**Razrednik: Horvat Demeter**

1. Arovš Ferdo	ključav.	dober
2. Bivšek Avgust	ključav.	dober
3. Bricman Vinko	ključav.	zadosten
4. Dobnik Franc	strugar	dober
5. Gašper Ivan	orodjar	dober
6. Gerdej Stojan	ključav.	odličen
7. Golob Alojz	ključav.	dober
8. Jamnik Ciril	ključav.	dober
9. Kašnik Drago	ključav.	dober
10. Keber Jožef	ključav.	zadosten
11. Klavž Franc	ključav.	prav dober
12. Kočan Jure	rezkalec	zadosten
13. Kovač Stanislav	ključav.	zadosten
14. Kraševac Zdenko	ključav.	dober
15. Krevh Alojz	ključav.	dober
16. Kuzman Anton	ključav.	dober
17. Lauko Marjan	strugar	prav dober
18. Melanšek Branko	kovač	zadosten
19. Pangerc Slavko	strugar	dober
20. Pavlič Ivan	ključav.	prav dober
21. Pikalo Milan	ključav.	zadosten

22. Rakovec Franc	strugar	dober
23. Ravnjak Branko	ključav.	prav dober
24. Rebernik Milan	kovač	dober
25. Strmčnik Janez	ključav.	dober
26. Špalir Alojz	ključav.	dober
27. Špes Srečko	ključav.	prav dober
28. Štern Stojan	ključav.	dober
29. Stirn Peter	ključav.	prav dober
30. Vrhovnik Oto	ključav.	dober
31. Zavrtnik Maks	ključav.	dober
32. Brezovnik Ivan	ključav.	dober
33. Faletov Vojko	ključav.	neocenjen
34. Širnik Avgust	strugar	neocenjen

1. razred priučevanje**Razrednik: Zorko prof. Zinka**

1. Berneker Ivan	kovač	zadosten
2. Brodnik Stanislav	strugar	prav dober
3. Cigler Stanislav	valjavec	prav dober
4. Erjavec Branko	valjavec	prav dober
5. Forštner Srečko	kovač	dober
6. Gorenšek Štefan	valjavec	dober
7. Grešovnik Albert	valjavec	prav dober
8. Hafner Oto	valjavec	dober
9. Herman Peter	rezkalec	dober
10. Kamenik Alojz	brusilec	zadosten
11. Koletnik Drago	strugar	zadosten
12. Kričej Anton	kovač	dober
13. Krivograd Edvard	rezkalec	dober
14. Merkač Jože	strugar	dober
15. Nemčič Andrej	kovač	dober
16. Oder Drago	strugar	nezadosten
17. Pajnik Miroslov	rezkalec	dober
18. Perše Luka	valjavec	dober
19. Pongrac Ivan	rezkalec	dober
20. Praznik Ivan	kovač	dober
21. Rožej Jožef	strugar	nezadosten
22. Salčnik Jožef	valjavec	dober
23. Sekavčnik Ludvik	valjavec	dober
24. Smrekar Vladimir	strugar	dober
25. Sušel Danilo	strugar	nezadosten
26. Tomaž Avgust	brusilec	nezadosten
27. Verdinek Jože	strugar	zadosten
28. Vertačnik Jožef	valjavec	nezadosten
29. Videršnik Vinko	valjavec	nezadosten
30. Vivod Branko	strugar	dober
31. Vodeb Gvido	kovač	dober
32. Gostenčnik Anton	brusilec	dober

2. razred priučevanje**Razrednik: Ivič Franc — Vreš Franc**

1. Abraham Marjan	brusilec	dober
2. Antonič Jožef	rezkalec	dober
3. Bajc Janko	rezkalec	prav dober
4. Buhvald Jožef	kovač	zadosten
5. Golob Branko	valjavec	zadosten
6. Hribernik Anton	strugar	dober
7. Jamnik Andrej	valjavec	zadosten
8. Jovan Albin	strugar	dober
9. Klemenc Nikolaj	brusilec	dober
10. Klep Edvard	brusilec	dober
11. Kotnik Milan	rezkalec	dober
12. Lampret Slavko	valjavec	dober
13. Mak Vlado I.	valjavec	prav dober
14. Mak Vlado II.	strugar	dober
15. Marzel Ivan	kovač	dober
16. Medvos Franc	strugar	dober
17. Penec Jožef	strugar	dober
18. Petrič Alojz	strugar	prav dober
19. Potočnik Avgust	valjavec	dober
20. Požarnik Franc	valjavec	zadosten
21. Razgoršek Franc	rezkalec	dober
22. Strgar Franc	kovač	dober
23. Špoljar Franc	kovač	dober
24. Štern Marjan	strugar	nezadosten
25. Šuler Anton	strugar	dober
26. Vačun Franc	kovač	dober
27. Valentar Ivan	valjavec	prav dober
28. Vinkl Edvard	rezkalec	zadosten
29. Videršnik Alojz	kovač	zadosten
30. Vrabič Anton	strugar	dober
31. Zakeršnik Bernard	rezkalec	dober

1. razred električarji**Razrednik: Erjavec Mirko**

1. Boštjan Jože	obr. el.	dober
2. Detečnik Anton	obr. el.	dober
3. Kotnik Stanislav	obr. el.	dober
4. Španžel Alojz	obr. el.	dober
5. Kladnik Slavko	obr. el.	dober
6. Prikeržnik Ludvik	obr. el.	dober
7. Rožen Karel	obr. el.	zadosten
8. Osojnik Edvard	obr. el.	zadosten
9. Gaber Alojz	obr. el.	dober

Znamenje na Krajerjevem vrhu nad Ravnami

10. Fink Bernard	obr. el.	nezadosten
11. Rižnik Branko	obr. el.	dober
12. Grašič Karel	obr. el.	dober
13. Meh Ivan	obr. el.	dober
14. Slatinšek Milan	obr. el.	dober

3. razred električarji

Razrednik: Erjavec Mirko

1. Anželak Franc	obr. el.	dober
2. Laznik Ivan	obr. el.	zadosten
3. Čeh Alojz	obr. el.	dober
4. Gostenčnik Matjaž	obr. el.	dober
5. Koren Andrej	obr. el.	zadosten
6. Sekavčnik Ivan	obr. el.	dober
7. Pučl Marjan	obr. el.	zadosten

1. letnik MIS — oddelek za odrasle

Razrednik: Vreš Franc

1. Breznik Anton	ključav.	zadosten
2. Čas Jože	ključav.	prav dober
3. Črep Leopold	ključav.	dober
4. Dežman Egidij	ključav.	prav dober
5. Džura Anton	ključav.	prav dober
6. Ferik Vinko	ključav.	dober
7. Grnjak Avgust	ključav.	dober
8. Kerbler Maks	ključav.	neocenjen
9. Klemenc Rudi	brusilec	dober
10. Kljajič Ivo	ključav.	dober
11. Kočnik Feliks	ključav.	dober
12. Kosmač Alojz	ključav.	dober
13. Kosmač Jože	ključav.	dober
14. Kotnik Ferdo	ključav.	prav dober
15. Krajnc Franc	ključav.	dober
16. Lečnik Alojz	strugar	zadosten
17. Muhič Anica	rezalka	dobro
18. Oder Jože	ključav.	prav dober
19. Oder Ludvik	ključav.	dober
20. Ošep Silvo	rezkalec	dober
21. Pušnik Maks	ključav.	zadosten
22. Ranc Leopold	brusilec	dober
23. Rodošek Otmar	ključav.	prav dober
24. Slemnik Jože	rezkalec	dober
25. Stojčič Dušan	ključav.	dober
26. Vavč Albin	skoblar	dober
27. Vrabič Jože	ključav.	dober
28. Žerdoner Marjan	ključav.	prav dober
29. Bavč Marija	kalilka	dobro
30. Hrasnik Ivica	kalilka	odlična
31. Kočnik Ivica	kontrol.	prav dobro
32. Medvoz Jože	valjavec	neocenjen
33. Rus Janez	topilec	dober

1. letnik delovodske šole — odd. A, kovinski

Razrednik: Vreš Franc

1. Bališ Jože	Hidromontaža Mbr.
2. Cehner Franc	remont ŽR
3. Cerar Alojz	meh. del. ŽR
4. Čičič Gabrijel	remont ŽR
5. Golob Anton	meh. del. ŽR
6. Gostenčnik Ivan	meh. del. ŽR
7. Grubelnik Franc	»Stroj« Radlje
8. Grubelnik Ivan	Rudnik Mežica
9. Haber Maks	meh. del. ŽR
10. Ivančič Josip	remont ŽR
11. Kamnik Stefan	meh. del. ŽR
12. Kobolt Leopold	meh. del. ŽR
13. Kvasnik Stefan	Tov. les. in lep. Prev.
14. Novak Andrej	meh. del. ŽR
15. Osvald Klemen	»Inštalater« Prevalje
16. Pavlič Ivan	»Stroj« Radlje
17. Smolar Srečko	meh. del. ŽR
18. Svetec Ivan	vzmetarna ŽR
19. Safarič Stanko	termoenergetski ŽR
20. Šart Valentin	»Inštalater« Prevalje
21. Šturm Ljubo	»Stroj« Radlje
22. Žerdoner Franc	remont ŽR
23. Kobolt Jože	»Stroj« Radlje
24. Hudopisk Dominik	Šolski center Ravne
25. Naglič Vinko	meh. del. ŽR
26. Luter Rudolf	»Inštalater« Prevalje
27. Planinc Leopold	Šolski center Ravne
28. Pepevnik Jože	vzmetarna ŽR
29. Strmčnik Alojz	meh. del. ŽR
30. Vučko Jože	energ. odd. ŽR
31. Suler Ivan	»Ljubljana transport« Prevalje

1. letnik delovodske šole — odd. B, kovinski

Razrednik: Vreš Franc

1. Ažnik Anton	remont ŽR
2. Borko Janez	meh. del. ŽR

Mala gospodinja

Foto: Pisnik

3. Cigale Alojz	meh. del. ŽR
4. Daroslavac Radovan	remont ŽR
5. Gaberšek Vinko	remont ŽR
6. Kacil Valentin	meh. del. ŽR
7. Klajnšek Stane	meh. del. ŽR
8. Kobolt Franc	meh. del. ŽR
9. Koler Kristijan	»Stroj« Radlje
10. Kolmančič Anton	remont ŽR
11. Komerički Ivan	meh. del. ŽR
12. Krauser Franc	remont ŽR
13. Ladinek Rajko	meh. del. ŽR
14. Lončar Stanko	meh. del. ŽR
15. Luter Boštjan	meh. del. ŽR
16. Matija Alojz	meh. del. ŽR
17. Merkač Danilo	meh. del. ŽR
18. Mezner Franc	meh. del. ŽR
19. Mlakar Ivan	meh. del. ŽR
20. Paradiž Jakob	meh. del. ŽR
21. Pavlin Matjaž	remont ŽR
22. Plestenjak Rafael	meh. del. ŽR
23. Pudgar Franc	meh. del. ŽR
24. Pungartnik Ivan	meh. del. ŽR
25. Rezar Ivan	meh. del. ŽR
26. Škegro Zvonko	meh. del. ŽR
27. Štrekelj Anton	remont ŽR
28. Verčko Albin	»Stroj« Radlje
29. Vočko Anton	meh. del. ŽR
30. Zorman Ivan	meh. del. ŽR
31. Zorman Stefan	Rudnik Mežica
32. Ozimic Mirko	meh. del. ŽR
33. Pečovnik Herman	jeklovlek ŽR

II. letnik TSS — strojno tehnološki oddelek

Razrednik: Vreš Franc

1. Angeli Friderik	valjarna ŽR
2. Bukovec Ivan	topilnica ŽR
3. Fabijan Boris	meh. del. ŽR
4. Franc Ferdinand	remont ŽR
5. Golob Jože	Tov. rezal. orod. Prev.
6. Goričanec Branko	remont ŽR
7. Kačič Franc	valjarna ŽR
8. Koisek Adalbert	el. remont ŽR
9. Kokal Miha	OTKR valj. ŽR
10. Krevh Vinko	meh. del. ŽR
11. Lečnik Mirko	el. obrat ŽR
12. Lepej Rudi	kovačnica ŽR
13. Matija Jože	remont ŽR
14. Medved Alojz	Rudnik Mežica
15. Mesner Franc	termoenergetski ŽR
16. Mihlin Vlado	vzmetarna ŽR
17. Mori Viljem	OTKR ŽR
18. Perklič Otmar	Rudnik Mežica
19. Peruš Vlado	valjarna ŽR
20. Pesjak Viktor	valjarna ŽR
21. Potočnik Stefan	valjarna ŽR
22. Pungartnik Ivan	remont ŽR
23. Simonovič Rado	»Inštalater« Prevalje
24. Sirovina Ante	valjarna ŽR
25. Svečko Anton	Šolski center Ravne
26. Šrot Ivan	meh. del. ŽR
27. Založnik Adolf	OTKR topilnice ŽR
28. Rupar Ciril	konstr. ŽR

UČENCI, KI SO OPRAVILI ZAKLJUČNI IZPIT

III. a MIS

1. Banko Franc	strugar	dober
2. Batič Leopold	ključav.	zadosten
3. Brumnik Ivan	ključav.	dober
4. Bukovec Andrej	ključav.	prav dober
5. Dvornik Roman	ključav.	dober
6. Germadnik Friderik	ključav.	dober
7. Hrastelj Vincenc	ključav.	dober
8. Kogelnik Ivan	ključav.	dober
9. Krajnc Srečko	strugar	prav dober
10. Kresnik Štefan	strugar	dober
11. Križaj Ciril	ključav.	dober
12. Lačen Anton	ključav.	zadosten
13. Marzel Franc	ključav.	dober
14. Mirkac Stanislav	strugar	prav dober
15. Natlačen Milan	ključav.	prav dober
16. Pongrac Jože	ključav.	dober
17. Pšeničnik Ivan	ključav.	zadosten
18. Potočnik Jože	strugar	dober
19. Ramšak Vincenc	ključav.	dober
20. Razgoršek Avgust	strugar	odličen
21. Rek Branko	ključav.	dober
22. Robnik Robert	ključav.	prav dober
23. Rožen Marjan	ključav.	dober
24. Slivnik Danilo	ključav.	prav dober
25. Stanta Branko	strugar	prav dober
26. Sušec Anton	ključav.	prav dober
27. Šekl Drago	strugar	zadosten
28. Valente Franc	ključav.	dober
29. Vaserfal Ivan	strugar	prav dober
30. Večko Stefan	ključav.	zadosten
31. Voler Bernard	ključav.	dober

III. b MIS

1. Emeršič Jožef	kovač	popr. izpit
2. Hancman Leon	kalilec	prav dober
3. Hribnik Mihael	kalilec	prav dober
4. Janota Albin	kovač	popr. izpit
5. Kivač Zlatko	kalilec	prav dober
6. Krof Karel	kalilec	dober
7. Nagernik Filip	kalilec	dober
8. Podojsteršek		
9. Švajger Milan	kalilec	dober
10. Venek Zvonimir	kalilec	odličen
		prav dober

III. razred kov. šole

1. Arovš Ferdo	ključav.	dober
2. Bivšek Avgust	ključav.	nezadosten
3. Dobnik Franc	strugar	zadosten
4. Gerdej Stojan	ključav.	prav dober
5. Golob Alojz	ključav.	zadosten
6. Jamnik Ciril	ključav.	dober
7. Kašnik Drago	ključav.	nezadosten
8. Keber Jožef	ključav.	zadosten
9. Klavž Franc	ključav.	prav dober
10. Kočan Jure	rezkalec	zadosten
11. Kraševac Zdenko	ključav.	nezadosten
12. Kreuh Alojz	ključav.	zadosten

13. Kuzman Anton	ključav.	zadosten
14. Lauko Marjan	strugar	prav dober
15. Melanšek Branko	or. kovač	dober
16. Pangerc Slavko	strugar	dober
17. Pavlič Ivan	ključav.	prav dober
18. Pikalo Milan	ključav.	zadosten
19. Rakovec Franc	strugar	nezadosten
20. Ravnjak Branko	ključav.	dober
21. Rebernik Milan	ključav.	prav dober
22. Strmčnik Janez	ključav.	zadosten
23. Špalir Alojz	ključav.	zadosten
24. Špes Srečko	ključav.	dober
25. Stern Stojan	ključav.	dober
26. Štirn Peter	ključav.	prav dober
27. Vrhovnik Oto	ključav.	dober
28. Zavratnik Maks	ključav.	dober
29. Brezovnik Ivan	ključav.	popr. izpit

II. priučevanje

1. Abraham Marjan	brusilec	prav dober
2. Antonič Jožef	rezkalec	dober
3. Bajc Janko	rezkalec	odličen
4. Buhvald Jožef	kovač	zadosten
5. Golob Branko	valjavec	prav dober
6. Hribernik Anton	strugar	prav dober
7. Jamnik Andrej	valjavec	dober
8. Jovan Albin	strugar	dober
9. Klemenc Nikolaj	brusilec	dober
10. Klep Edvard	brusilec	dober
11. Kotnik Milan	rezkalec	dober
12. Lampret Slavko	valjavec	dober
13. Mak Vlado I.	valjavec	prav dober
14. Mak Vlado II.	strugar	dober
15. Marzel Ivan	kovač	prav dober
16. Medvoz Franc	strugar	prav dober
17. Penec Jožef	strugar	dober
18. Petrič Alojz	strugar	odličen
19. Potočnik Avgust	valjavec	dober
20. Požarnik Franc	valjavec	dober
21. Razgoršek Franc	rezkalec	odličen
22. Strgar Franc	kovač	dober
23. Špoljar Franc	kovač	prav dober
24. Šuler Anton	strugar	dober
25. Vačun Franc	kovač	prav dober
26. Valentar Ivan	valjavec	prav dober
27. Vinkl Edvard	rezkalec	dober
28. Videršek Alojz	kovač	prav dober
29. Vrabčič Anton	strugar	dober
30. Zakeršek Bernard	rezkalec	dober

III. električarji

1. Anželak Franc	obr. el.	prav dober
2. Laznik Ivan	obr. el.	dober
3. Čeh Alojz	obr. el.	dober
4. Gostenčnik Matjaž	obr. el.	zadosten
5. Koren Andrej	obr. el.	dober
6. Sekavčnik Ivan	obr. el.	zadosten
7. Pučl Marjan	obr. el.	dober

NAGRAJENI IN POHVALJENI UČENCI

1. Bukovec Andrej, 3.a MIŠ — pozlačena medalja »Bratov Ribar«, »Čestitka za odličen uspeh« — pohvala ravnatelja in knjižna nagrada
2. Razgoršek Avgust, 3.a MIŠ — pozlačena medalja »Bratov Ribar«, »Čestitka za odličen uspeh« — knjižna nagrada
3. Robnik Robert, 3.a MIŠ — pozlačena medalja »Bratov Ribar«, »Čestitka za odličen uspeh« — pohvala učiteljskega zbora in knjižna nagrada
4. Švajger Milan, 3.b MIŠ — pozlačena medalja »Bratov Ribar«, »Čestitka za odličen uspeh« — pohvala učiteljskega zbora in knjižna nagrada
5. Gerdej Stojan, 3. kov. š., — pozlačena medalja »Bratov Ribar«, »Čestitka za odličen uspeh« — pohvala ravnatelja in knjižna nagrada
6. Kavzar Leon, 1.a MIŠ — pozlačena značka »Bratov Ribar«, »Čestitka za odličen uspeh«
7. Kadiš Jože, 1.a MIŠ — pozlačena značka »Bratov Ribar«, »Čestitka za odličen uspeh« — pohvala ravnatelja in knjižna nagrada
8. Podojsteršek Milan, 1.a MIŠ — pozlačena značka »Bratov Ribar«, »Čestitka za odličen uspeh«
9. Blatnik Ernest, 1.a MIŠ — pozlačena značka »Bratov Ribar«, »Čestitka za odličen uspeh« — pohvala učiteljskega zbora in knjižna nagrada

10. Vrabčič Milan, 1.a MIŠ — pozlačena značka »Bratov Ribar«, »Čestitka za odličen uspeh« — pohvala ravnatelja
11. Štrekelj Avgust, 1.c kov. — pozlačena značka »Bratov Ribar«, »Čestitka za odličen uspeh« — pohvala ravnatelja
12. Rudolf Marjan, 2.a kov. — pozlačena značka »Bratov Ribar«, »Čestitka za odličen uspeh«
13. Košir Alojz, 2.b kov. — pozlačena značka »Bratov Ribar«, »Čestitka za odličen uspeh« — knjižna nagrada
14. Slivnik Danilo, 3.a kov. — pohvala učiteljskega zbora
15. Erjavec Andrej, 1.c kov. — pohvala ravnatelja in knjižna nagrada
16. Lipovnik Milan, 2.a MIŠ — pohvala ravnatelja in knjižna nagrada
17. Hancman Leon, 3.b MIŠ — pohvala ravnatelja
18. Nagernik Filip, 3.b MIŠ — pohvala ravnatelja
19. Štirn Peter, 3. kov. — pohvala ravnatelja
20. Gostenčnik Anton, 1. priuč. — pohvala ravnatelja in knjižna nagrada
21. Grešovnik Albert, 1. priuč. — pohvala ravnatelja
22. Cigler Stanko, 1. priuč. — pohvala ravnatelja
23. Petrič Alojz, 2. priuč. — pohvala ravnatelja in knjižna nagrada
24. Razgoršek Franc, 2. priuč. — pohvala ravnatelja

IZPITI V JESENSKEM ROKU ŠOLSKEGA
LETA 1966/67

1. Razredni popravni izpiti

a) Uspešno opravili

1.a MIŠ

1. Bele Slavko	topilec
2. Grobelnik Franc	kovač
3. Mlinar Ivan	kovač
4. Posar Stanko	topilec
5. Pšeničnik Rudolf	valjavec
6. Štrikar Rudolf	kalilec
7. Tomšič Edvard	kovač
8. Veselko Mirko	kovač

2.a MIŠ

1. Dvornik Roman	ključavničar
2. Faletov Vojko	ključavničar
3. Potočnik Jožef	strugar
4. Vaserfal Ivan	strugar
5. Voler Bernard	ključavničar

2.b MIŠ

1. Čegovnik Bogomir	kalilec
2. Kajta Peter	kalilec

1.a kov. šola

1. Cerovšek Maks	ključavničar
2. Kordež Danilo	ključavničar
3. Škrubej Zlatko	orodjar
4. Vrhnjak Franc	ključavničar

1.b kov. šola

1. Kopmajer Milan	ključavničar
2. Mori Jakob	ključavničar
3. Obretan Jože	ključavničar
4. Ramadanović Džemal	ključavničar
5. Rebernik Bernard	kovač

2.a kov. šola

1. Arovš Ferdo	ključavničar
2. Brezovnik Ivan	ključavničar
3. Bricman Vinko	ključavničar
4. Dobnik Franc	strugar
5. Kašnik Drago	ključavničar
6. Keber Jožef	ključavničar
7. Kočan Jure	rezkalec
8. Kraševac Zdenko	ključavničar
9. Melanšek Branko	orodni kovač
10. Pangerc Slavko	strugar
11. Pikalo Milan	ključavničar
12. Strmčnik Janez	ključavničar
13. Špalir Alojz	ključavničar
14. Stern Stojan	ključavničar

1. priuč.

1. Buhvald Jože	kovač
2. Požarnik Franc	valjavec
3. Štern Stojan	strugar

Predor

2. priuč.

1. Koletnik Vladimir rezkalec
- b) Niso opravili razrednega popravnega izpita
- 2.b MIŠ
 1. Ivačič Vjekoslav kalilec
- 1.b kov. šola
 1. Hudej Franc ključavničar
 2. Pajank Robert ključavničar

2. Popravni izpiti pri zaključnih izpitih

3.a MIŠ

1. Razdevšek Anton ključavničar

3. kov. šola

1. Hace Marjan ključavničar
2. Kaker Marjan ključavničar
3. Nenadič Jovo ključavničar
4. Zdovec Milan ključavničar
5. Štimnikar Anton ključavničar

3. V jesenskem roku prvič opravljali zaključni izpit

3.a MIŠ

1. Mihelič Milan ključavničar
2. Steharnik Peter ključavničar

3.a kov. šola

1. Doma Viljem ključavničar
2. Zagernik Rok kovač

4. V jesenskem roku drugič opravljali zaključni izpit (izredno)

3.a MIŠ

1. Došen Milan ključavničar
2. Levor Zvonko ključavničar
3. Lesjak Rudolf ključavničar

3.a kov. šola

1. Grizold Jože strugar
2. Pudgar Drago ključavničar
3. Sajevec Zdenko ključavničar
4. Stare Marjan ključavničar
5. Trup Marjan ključavničar
6. Plesnik Roman ključavničar

Na sodišču

— Vidite, pravi sodnik, če bi takoj priznali, da ste ukradli tisti denar, bi mi prihranili dve uri dela!

— Aha, vam tudi ne diši delo, kajne!

Za uspešno obrambo

Program dela koordinacijskega odbora za obrambo pri občinski konferenci SZDL Ravne na Koroškem

Pomen obrambnih priprav

Splošna obrambna vzgoja prebivalstva je sestavni del širokih prizadevanj za uspešno obrambo pred napadom, za uspešno zoperstavljanje v morebitni vojni in napor za poučitev slehernega prebivalca z njegovo nalogo v konkretni vseljudski obrambni akciji. Vojno v mednarodnih odnosih odklanjamo. Prepričani smo, da je mogoče spore razreševati na miren način, s pogovori, s stiki državljanov. Toda sporov je veliko in različni so. Razrešujejo se tudi s silo. Miru zato že dolgo grozi vojna.

Vsa novejša zgodovina je tudi vse do naših dni prepojena s spopadi, nemiri, vojnami. In ko odklanjamo vojno kot sredstvo za razreševanje mednarodnih sporov, je svet poln groženj. Tudi mi ne smemo biti brezbržni — vsaj ne glede psihološke, moralne in politične priprave najširšega kroga prebivalcev na morebitno vojno.

Sodoben koncept vojskovanja je vojna brez napovedi. Če so bile v zgodovini potrebne daljše priprave na vojno, sodobna, izredno tehnično opremljena vojska tega ne zahteva več. Kljub izredni rušilni moči orožja in interesni delitvi sveta so mogoče tudi lokalne vojne, celo take z uporabo taktičnega atomskega orožja.

Rušilna moč sodobnega orožja je ogromna, splošno uničevanje, krutost, žrtve in trpljenje prebivalstva so osnovne značilnosti sodobne vojne. In čeprav si želimo miru in je vse mednarodno delovanje Jugoslavije obrnjeno k miru in za mir ter razumevanje med narodi, nas sili položaj v svetu na temeljito pripravo za uspešno obrambo v morebitni vojni. Človek, ki ve za svojo nalogo v vojni in jo pozna ter je nanjo pripravljen, bo v akciji učinkovit. Le na ta način je zato moč preprečiti večjo materialno škodo in izgube ljudi.

Posebno nalogo v pripravah prebivalstva na obrambo dežele imajo organizacije in društva. Se posebej se bo trudila Socialistična zveza, da bodo prizadevanja društev in organizacij usklajena, sodobna in dovolj konkretna. Zato bo treba več storiti, da bodo obrambne priprave resnično sestavni del družbene vzgoje občana. Zavest, da je le dovolj poučen človek lahko učinkovit in da s poučenostjo štiti sebe in druge, je najboljša usposobljenost.

Koordinacijski odbor za vprašanja obrambe pri občinski konferenci Socialistične zveze je politično telo in bo koordiniral napore v pripravah na vseljudsko obrambo, pri čemer ne bo nase prevzel prosvetljalne in izobraževalne funkcije ali druge konkretne oblike priprav na narodno obrambo, temveč bo dal pripravam primeren politični ton in poskrbel, da bodo postale priprave prebivalcev na narodno obrambo javne.

Zakaj vsi ti napor širše družbe? Armada je le del obrambnih sil dežele, zato ima izjemno vlogo v obrambi prav civilna zaščita in obrambna vzgoja prebivalcev, ki naj osposobi in prosvetli najširše množice, saj bo prosvetljenost prebivalcev občutno zmanjšala število morebitnih žrtev in nesreč.

Le množične priprave prebivalstva na obrambo, ki so dovolj konkretne in koordinirane ter take, ki zajamejo tudi doraščajočo mladino, so lahko dovolj uspešne. Posebno mesto v teh prizadevanjih imajo družbenopolitične organizacije, tisk (v občini predvsem tovarniški tisk), radio, TV, film, delavska univerza, organizacija rezervnih oficirjev in podoficirjev, ZZB, šole (višji razredi osnovnih šol in gimnazija), strokovne šole, predvsem pa je izrednega pomena za uspešno obrambo pripravljenost delovnih organizacij in njihova usposobljenost za akcijo.

Program je le okvir nalog za posamezne organizacije in društva, znotraj katerega si bodo morale izdelati svoj program prizadevanj, predvsem pa programirati konkretne naloge z njihovimi konkretnimi nosilci in izvajalci.

Za naše območje ob neposredni bližini državne meje je še zlasti pomembno povedati ljudem, da z morebitno okupacijo dela zemlje naša državnost ne preneha in da državljanke dolžnosti dobijo prav takrat svoj največji patriotični pomen.

Program obrambnih priprav in izvajalci

1. Koordinacijski odbor za obrambo pri občinski konferenci SZDL bo na drugem jesenskem zasedanju občinske skupščine seznanil odbornike s pomenom obrambnih priprav za prebivalce in gospodarstvo, povedal, kaj je bilo za vzgojo doslej storjenega, in posredoval materialno tehnični položaj društev in organizacij, ki skrbijo za izvajanje programa obrambnih priprav v občini.

2. Konkretno obliko posredovanja priprav za narodno obrambo prebivalcem pripravita svet za NO in upravni organ za NO pri občinski skupščini.

Izredno pomembno je razumeti položaj, v katerem bi se nahajala Jugoslavija v primeru vojne in še posebej SR Slovenija kot njen najbolj izpostavljeni del. S srednjeročnim programom obrambnih priprav je zato potrebno seznaniti koordinacijski odbor pri občinski konferenci ter vse, ki uresničujejo obrambne priprave. Časa za razmišljanje ni dosti, zato je potrebno še to jesen začeti izvajati naloge.

3. Upravni organ za notranje zadeve in svet občinske skupščine morata razpravljati o pomenu obrambne osposobljenosti posameznih služb in organizacij, opredeliti njihove naloge in skladno z njimi izdelati svoj program obrambno vzgojnega delovanja.

4. Občinska zveza za telesno kulturo kot organizacijski in strokovni vrh telesno kulturnega življenja v občini pripravi program priprav posameznih športnih in telesnovzgojnih organizacij; poseben pomen za obrambno osposobljenost našega prebivalstva imata pri tem strelski šport in TVD Partizan.

5. Gospodarstvo je družbena aktivnost, ki je izredno občutljiva in izpostavljena v primeru vojne, poleg tega si tudi ni mogoče zamisliti uspešnega zoperstavljanja napadalca brez hkratnega delovanja gospodarstva.

Potrebno je osposobiti gradbeništvo za hitro posredovanje v primeru napada na mesta in cestne objekte.

Poskrbeti bo potrebno za nemoteno in povečano kmetijsko proizvodnjo ter hkrati še skrbno preučiti prehranske zaloge ter njihovo razmestitev. Dejavnost privatnih kmetov bo povezala in koordinirala Kmetijska zadruga na Prevaljah.

Posebno nalogo za preučitev gospodarstva in njegove aktivnosti v primeru vojne ali naravnih in drugih nesreč ima poleg sveta za narodno obrambo upravni organ za gospodarstvo pri občinski skupščini.

6. Obrambna vzgoja je za širši krog prebivalcev izrednega pomena, zato je potrebno sedanje prizadevanje na tem področju razširiti. Pri tem mislimo, da je potrebno prebivalce seznaniti z značilnostmi sodobne vojne, z načeli vseljudske obrambne vojne, možnostmi zaščite pred učinkom sodobnega orožja in vsemi posebnimi pravicami in obveznostmi ljudi v primeru vojne ali večjih nesreč.

Največ na področju obrambne vzgoje, bodo storili:

1. Delavska univerza, ki je že doslej uspešno delovala. Nov program pa bo morala posredovati širšemu krogu prebivalcev (za predavanja mora upoštevati vse večje kraje v občini — kakih 12 jih je).

2. Organizacija ZROP mora zagotoviti intenzivno strokovno izpopolnjevanje rezervnega starejšinskega kadra ter ga tako pripraviti na najrazličnejše naloge v primeru vojne. Člani ZROP so se dolžni izpopolnjevati v oblikah, ki jih zanje pripravi organizacija. Organizacija ZZB lahko veliko stori z ohranjanjem tradicij narodnoosvobodilne vojne.

3. Pri krajevnih skupnostih so štabi za civilno zaščito, zato je izredno pomembno, da krajevne skupnosti zanje tudi poskrbijo. Več kot doslej morajo storiti tudi za delo s hišnimi sveti v občini in brezpogojno spoštovati navodila upravnega organa za narodno obrambo.

4. Gimnazija, izobraževalni center, industrijsko rudarska šola ter višji razredi osnovnih šol morajo posvetiti del svoje aktivnosti

Jutro

tudi obrambni vzgoji. Del aktivnosti je na šolah doslej že razvila delavska univerza.

Poleg pouka obrambnovzgojne vsebine morajo šole uvesti v program še večšine iz samopomoči in prve pomoči (sistematična priprava — primerni tečajji).

5. Upravni organ za narodno obrambo pri občinski skupščini in tajnik skupščine pripravita program predavanja z obrambnovzgojno vsebino za delavce občinske uprave, delavce drugih družbenih organizacij in vodstva občinskih družbenopolitičnih organizacij.

6. Kino podjetje »Peca« se vključuje v obrambno vzgojo s predvajanjem kratkih filmov z vojaško vsebino ali s filmi, ki obravnavajo konkretne naloge enot civilne zaščite (pred celovečernimi filmi).

7. Tovarniški tisk (Fužinar in Informator kolektiva v rudniku Mežica) bo pomagal k uspešni vzgojnoizobraževalni dejavnosti v občini, če bo stalno in pravočasno obveščal o ukrepih na področju narodne obrambe, in sicer: z objavljanjem programa koordinacijskega odbora, organizacij in društev, s povzetki predavanj za prebivalstvo, reportažami itd.

Obrambna vzgoja prebivalstva

Delavska univerza se je že doslej uspešno vključila v obrambno vzgojo prebivalstva in je na predavanje vedno privabila precejšnje število občanov. Tudi predavanje teme so bile zanimive, predavali pa so delavci iz sveta za narodno obrambo in drugi.

Predvsem pa bo izredno pomembno pri programski zasnovi obrambne vzgoje ljudi, da bodo poleg splošnih tem našle svoj prostor v programu tudi specializirane teme. Take torej, ki bodo obravnavale konkreten položaj kraja ali občine v primeru vojne (vojaške skrivnosti pri tem seveda ne morejo biti načete).

Podroben program obrambne vzgoje si bo pripravila delavska univerza sama v skladu s smernicami našega odbora, našim programom in programom, ki ga je pripravila zveza delavskih univerz in ki že vsebuje vrsto konkretnih tem ter praktičnih navodil. Nekaj značilnih tem navajamo:

1. poslovne in gospodarske skrivnosti v delovnih in drugih organizacijah;

2. sredstva in metode obveščevalne službe in varstva države,

3. o okupaciji, okupacijski oblasti in oblikah borbe proti njej.

Teme, ki bodo namenjene širšemu krogu prebivalstva, bo potrebno primerno ponazoriti, predvsem pa bo pomembna izbira predavateljev. V sodelovanju s svetom za narodno

obrambo pri občinski skupščini, koordinacijskim odborom in drugimi, bo delavska univerza uspela popularizirati pomen obrambne vzgoje.

Program izvede delavska univerza v jesensko-pomladanski vzgojnoizobraževalni sezoni leta 1968/69. Izobraževanje je stalno.

Civilna zaščita

Naloge na področju civilne zaščite so izredno zahtevne, zlasti še strokovna vzgoja njenih pripadnikov.

Ze doslej so bili storjeni napor za usposobitev štabov civilne zaščite, vendar jim bo treba v bodoče posvetiti še več skrbi. Zlasti bo treba dopolniti njihovo opremo za naloge v pogojih uporabe jedrskega orožja, kemičnih plinov in bioloških orožij. Zdi pa se, da enote civilne zaščite niso zadostno opremljene niti za primer naravnih nesreč.

Z vrsto ukrepov bo treba zaščititi delovne organizacije za nemoten delovni proces itd. Zlasti pa bo treba:

— poučiti prebivalstvo o ravnanju in zaščiti ter samozaščiti v jedrski, biološki in kemični vojni ter zanje dobiti ustrezno zaščitno opremo;

— poskrbeti za zaklonišča in njihovo redno vzdrževanje. Pri novogradnjah pa bo treba izvajati obstoječi predpis. Za zaščito je moč uporabiti tudi naravne ugodnosti (jame, useki v skalah, predori itd);

— usposobiti bo treba posebne enote za zaščito in zavarovanje pomembnih objektov;

— okrepiti občinski štab civilne zaščite in ga usposobiti za uspešno izvajanje nalog v vojni ali naravnih in drugih nesrečah. V izvažanju ukrepov civilne zaščite so še pomembna društva in družbene organizacije, ki združuje

jejo v svoji dejavnosti tudi elemente narodne obrambe. Te so:

1. organizacija Rdečega križa za nudenje prve pomoči in vzgojo v primeru nesreče ali vojne. (Daljši tečaji prve pomoči in samopomoči.)

Radioamaterske organizacije je potrebno vključiti v enote in zveze civilne zaščite in jih materialno ter strokovno usposobiti za delovanje v najtežjih pogojih;

2. izrednega pomena je moderniziranje in stalno dopolnjevanje opreme gasilskih organizacij, ki so itak pripravljene za uspešno posredovanje ob požarih ali naravnih nesrečah. Za posebej težko in odgovorno nalogo v vojni pa jih je potrebno primerneje pripraviti in opremiti ter seznaniti s tezo problemov, ki bi nastali;

3. pomembna je tudi gorska reševalna služba;

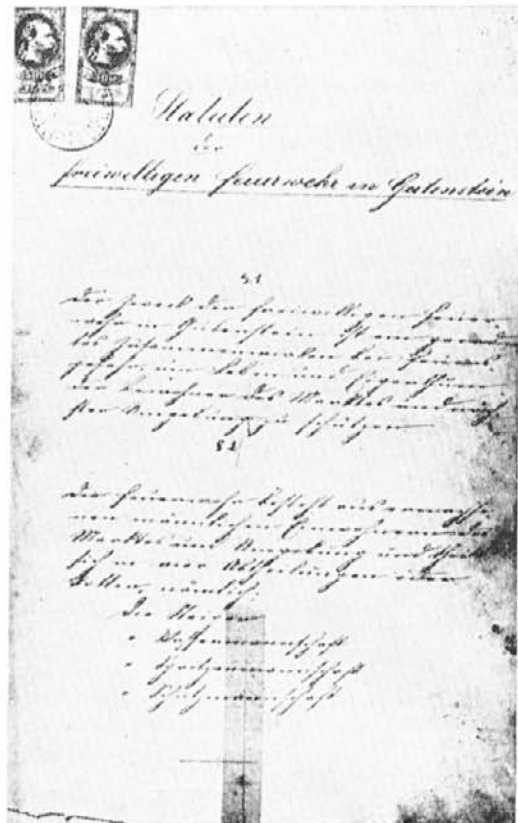
4. taborniške organizacije z njih tradicijo in izredno pomembnostjo je potrebno še bolj množično razviti;

5. strelskim organizacijam je potrebno posvetiti več skrbi, zlasti pa njihovi opremi. V najkrajšem času pa bomo morali priti do primernih strelšč.

Posebej je potrebno približati strelski šport mladim in jih tako vključiti v naše obrambne priprave. Podobno vlogo in pomen za zdravo in krepko rast mladih imajo tudi druge športne organizacije.

Program je glede vsebine obrambnovzgojne dejavnosti in drugih prizadevanj splošen, je pa konkreten pri določanju izvajalcev programa.

Program vsebuje vse, da si v najkrajšem možnem času izdelajo svoj konkreten program obrambne vzgoje, z izvajanjem pa morajo pričeti že to jesen (v začetku oktobra).

Prvi gasilski statut na Ravnah iz ustanovitvenega leta 1878

90 let gasilstva na Ravnah

Razvitje prapora ob 80-letnici

Pred devetdesetimi leti — leta 1878 — je nastal velik požar v stanovanjski hiši — »personalu« — takratne jeklarne. To je dalo pobudo, da se je nekaj Ravenčanov združilo in ti so ustanovili prvo gasilsko četo na Ravnah dne 12. oktobra 1878. Ustanovitelji gasilskega društva oziroma čete so bili:

Kleinleher Jožef, gostilničar,
Prosen Jakob, gostilničar in pivovarnar,
Grasselli Johan, trgovec,
Samic Jožef, čevljar,
Sokol Johan, trgovec in mesar.

Ob ustanovitvi je društvo štelo le 25 članov, takoj naslednje leto pa že okoli 50. Prvo gasilno orodje so bile ročne brizgalne »berglovke« in vedra, vse to je bilo shranjeno v zasebni hiši. Že dve leti po ustanovitvi pa so si gasilci zgradili skromen dom s stolpom 5 m v kvadratu.

Nadaljnji napredek zaznamujemo leta 1885, ko so bili nabavljeni večja ročna brizgalna, šlemi, uniforme in voz za moštvo, katerega je podaril posestnik kmetije Javornik. Gasilna oprema se je izpopolnjevala iz leta v leto.

Pomembno je bilo spet leto 1895, ko so podaljšali dom za 10 metrov in nabavili požarne lestve ter večje količine cevi. V tem letu je bila večja proslava — otvoritev obnovljenega doma in prevzem nove gasilne opreme. Na tej proslavi je prvič nastopila gasilska godba, ki je takrat štela 18 moških.

Vrstile so se še razne proslave, kot razvitje prvega prapora leta 1897, proslava 25-letnice ustanovitve leta 1903, do prve svetovne vojne, ki pa je seveda omrtvila delo gasilcev.

Ob proslavi 50-letnice obstoja je društvo pognalo svojo prvo motorno brizgalno tipa rosenbauer, ki je bila za takratne razmere ena najmodernejših. Že takoj naslednje leto, leta 1930, pa prvi gasilski avto znamke steyer, ki so ga kupili od grofa Thurna. Tako je bilo takrat društvo zelo dobro opremljeno.

V letu 1937 so začeli pripravljati gradnjo novega gasilskega doma. Z akcijami, prostovoljnimi delom, prireditvami itd. so do leta 1939 zbrali potrebni material in delno tudi sredstva za gradnjo. Takratne politične razmere in bližajoča se svetovna morija pa jim je to preprečila. Ves gradbeni material in ostalo jim je okupator leta 1941 zaplenil, in tako je bilo uničeno njihovo trudapolno delo.

V težkih letih okupacije je bilo tudi gasilstvo prizadeto. Okupator je enoto reorganiziral, in to seveda tako, da so odpadli ti, ki so vedeli, kje je mesto zavednega Slovence. Seveda pa je več članov takratnega društva vzelo puško v roke in šlo braniti svojo domovino. Nekaj med njimi se jih ni vrnilo.

Z osvoboditvijo zatirane domovine je tudi za gasilce nastal nov vzpon, društvo je nanovo zaživelo, začeli so delati z novim članom in danes predstavljajo najmočnejše društvo v naši občini.

Tudi zdaj je bilo potrebno vložiti ogromno naporov, veliko prizadevanj in nešteto

prostovoljnih ur, da so dosegli to, kar imajo danes, in da predstavljajo to, kar so. Iz starega doma so se preselili v novega, ki je bil grajen s skupnimi prizadevanji in naporu. Tudi opremljeni so sodobno, vendar pa tudi opreme jim ni nihče dodelil, ampak so morali prispevati znaten del svojih sredstev, da so jo dobili.

Letos praznuje mesto Ravne pomemben jubilej — 720-letnico kraja. Istočasno pa tudi gasilci praznujejo svojo 90. obletnico. Kako so se na njo pripravili, pove samo to, da so na gasilskem tekmovanju v občini tekmovali s štirimi enotami člani, mladinci, starejši pionirji in mlajši pionirji ter z vsemi dosegli prva mesta. Isto je bilo na medobčinskem tekmovanju; tudi tam so odnesli vsa prva mesta. Tudi na republiškem srečanju so se izkazali, saj so prinesli domov 3 bronaste plakete, člani pa so se plasirali na mednarodno tekmovanje, ki je bilo v dneh 13. in 14. julija v Leobnu v Avstriji. Ob proslavi obletnice bodo dali

v pogon nov gasilski terenski avto, za katerega so morali polovico plačati sami, le polovico sredstev so dobili od gasilskega sklada.

Skratka, lahko bi še naštevati. Pomembna pa je primerjava. Poznamo primere, da mora športnik dobiti copate, da bo lahko telovadil, smuči, da bo lahko smučal, gasilec pa sam zbira sredstva, da kupi avto, motorko in še in še, da bo lahko gasil, da bo lahko pomagal drugemu v nesreči. V našem tisku beremo za vsakega športnika, kje je bil in kaj je dosegel, nikjer pa ni bilo napisano, da so štiri enote ravnenskih gasilcev tekmovali v republiškem merilu in ena v mednarodnem. Člani gasilske enote so od ustanovitve do sedaj gasili približno 200 požarov, veliko so morali žrtvovati in veliko jih je bilo, ki so pri tem izpostavljali tudi svoja življenja. Verjetno si za to zaslužijo več priznanja in pozornosti, kot pa so ga bili deležni do sedaj.

Z. Jamer

Jože Šater

Plavanje in smučanje — športa, ki si ju mladina najbolj želi

Šport in telesna vzgoja sta za mladino najbolj priljubljeno delovno okolje. To je dejstvo in o tem nima smisla razpravljati. Vprašanje pa je, koliko mladih je včlanjenih v telesnovzgojne in športne organizacije ter samostojne klube ali, kar je še bolj važno, koliko naših mladih se res aktivno, redno in načrtno ukvarja s telesno vzgojo. Takoj lahko povemo, da veliko premalo. Pri današnjem izredno težavnem, bolje povedano nemogočem finančnem položaju posameznih društev o večjem vključevanju mladine ni niti misliti. Žalostno je namreč dejstvo, da je pri večini društev ravno obratno: so tik pred tem, da opustijo polovico in še več dejavnosti. Tako je tu stanje in bo torej potrebno še veliko truda in naporov, da se bodo stvari spet spravile v pravilne okvire, še dolgo pa ne bo mogoče govoriti o akcijah za povečanje članstva — za vključevanje mladine. Poleg tega pa je potrebno tudi omeniti, da pri večini društev prevladuje tekmovalni šport, ki je razumljivo domena najboljših, torej manjšega števila športnikov.

Ker pa mi vsi želimo, da bi bila naša mladina predvsem zdrava, odporna in plemenita, moramo pač iskati načine in pota, kako najti oblike dela, ki bi bile dostopne in privlačne za vse, tudi za tiste, ki ne bodo postali nikoli rekorderji ali državni reprezentanti, bi pa radi hodili vzravnano, ne imeli deformirane hrbtenice ali stopal (v Sloveniji smo pri tem svetovni rekorderji!), se brez strahu pogнали v vodo, si v igrah med seboj pridobili refleks, ki večkrat prepriča nesrečo, se kalili v plemenitih športnih borbah in dobili čut in spoštovanje do prijateljev. To vse lahko telesna vzgoja da in je prav zato izredno važen činitelj pri oblikovanju človeka.

Take misli so bile tudi povod za anketo, ki jo je občinska zveza za telesno kulturo razpisala med šolsko mladino. Prav je, da mladina sama pove, kaj si želi, kje želi sodelovati, katere športne panoge so ji najbolj pri srcu in kaj je potrebno ukreniti, da bo telesna vzgoja postala potreba vsakega mladega človeka. In če bo enkrat tako, se ni bati tudi takrat, ko bodo pionirji prerasli v mladince in člane, ker to prirojeno potrebo bodo nosili vedno s seboj.

V šolah je največ mladine in prav ti mladinci so imeli besedo. Povedali so, kaj mislijo o telesni vzgoji v naši dolini. V veliki večini so se odločili za šolska športna društva, ker menijo, da v teh društvih lahko vsi sodelujejo na enakopravni ravni, da v takem okolju lahko drug drugega spodbujajo in vzgajajo. To pa je izredno veliko.

Anketa, ki je bila anonimna, je vsebovala 18 vprašanj, odgovarjali pa so učenci in učence osnovnih šol od 4. razreda naprej, dijaki in dijakinje gimnazije ter učenci v gospodarstvu. Skupaj je bilo anketiranih 2749 učencev in dijakov iz vseh šol v naši občini. Poglejmo si rezultate v posameznih šolah.

OSNOVNA ŠOLA ČRNA NA KOROŠKEM

Na tej šoli je bilo skupno anketiranih 435 učenk in učencev. 112 ali 25,7 % jih je včlanjenih v TVD Partizan, vendar jih telovadi le 84 ali 19,3 %. Zanimivo je, da jih je največ včlanjenih v planinsko društvo (125 ali 28,7 %), vendar se jih aktivno ukvarja s planinstvom le 63 ali 14,5 % vseh anketirancev. Smučanje je na tretjem mestu (44 ali 10,1 %), sledi pa no-

gomet s 40 privrženci ali 9,2 % od skupnega števila. Od 5. mesta dalje so se razvrstili šah, plavanje, namizni tenis, odbojka, rokomet, kegljanje in atletika.

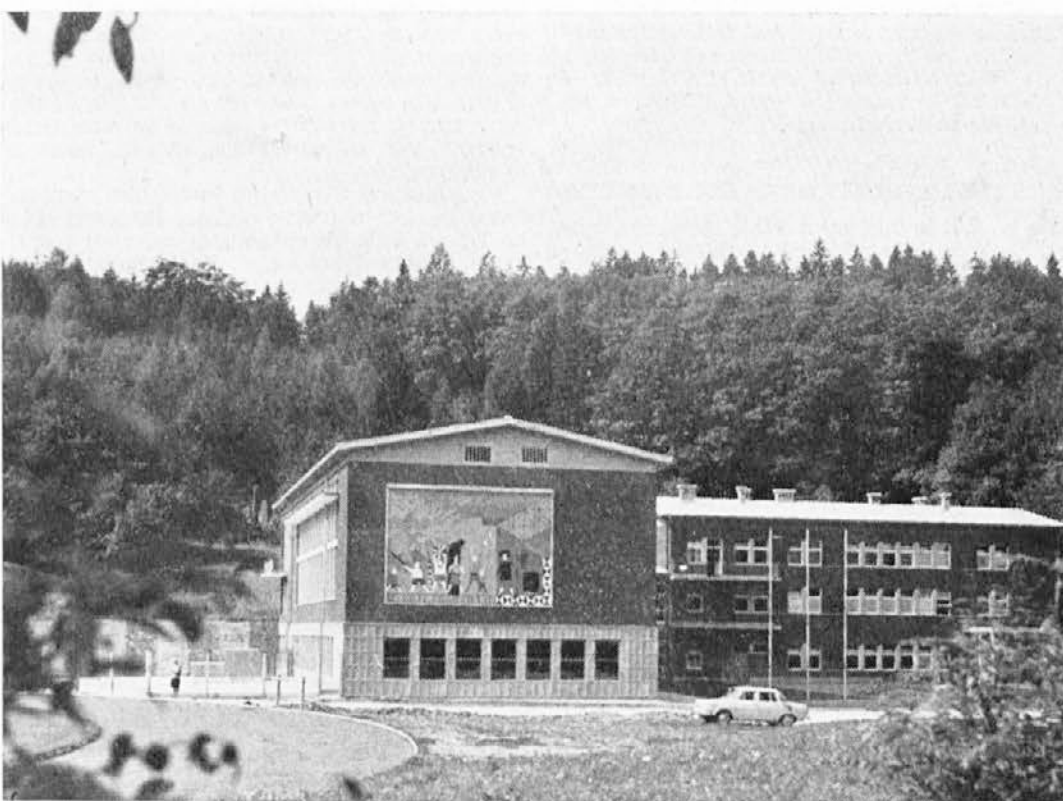
Tako je trenutno stanje. Čisto drugo podobo pa dobimo, če upoštevamo odgovore, kaj si teh 435 učenk in učencev želi.

354 ali 81,4 % je pripravljenih aktivno sodelovati v šolskem športnem društvu, če bi ga ustanovili na šoli. Še več, kar 392 ali 90,1 % vseh anketirancev meni, da bi se veliko več učencev in učenk aktivno ukvarjalo s telesno vzgojo, če bi imeli svoje šolsko športno društvo. V tem društvu pa bi se vrstni red športnih panog bistveno spremenil. Kar 149 ali 33,2 % je plavanje postavilo na 1. mesto. Takoj se vidi bistvena razlika. Sedaj aktivno plava 12 učencev in učenk, če pa bi imeli svoje društvo, bi jih plavalo 149! In tako je tudi pri drugih športnih panogah. Na drugem mestu je smučanje s 125 ali 28,7 % glasov, sledijo pa telovadba (101 ali 23,2 %), nogomet (84 ali 19,3 %) ter planinstvo, streljanje, namizni tenis, sankanje, rokomet, odbojka, košarka, šah, atletika, kegljanje.

Če upoštevamo, da se sedaj posamezni učenec in učenka ukvarjata z dvema ali več športi in da bo tako tudi v bodoče, kar je anketa tudi dokazala, lahko primerjamo sedanjo in željeno dejavnost s seštevkom vseh glasov, kar daje rezultat 295 proti 918 ali 1 proti 3,11. To pa pomeni, da bi bila aktivna športna dejavnost vseh 435 anketirancev več kot 3-krat večja kot sedaj. Ta podatek izredno veliko pove in najbrž ne potrebuje komentarja.

Anketa pa ni odgovorila samo na navedena vprašanja. Pokazala je še več pomanjkljivosti pri sedanjem obravnavanju in dejavnosti na področju splošne ali boljše povedano najosnovnejše in prepotrebne telesne vzgoje. Zaskrbljujoč je namreč podatek, da od vseh 435 zna plavati le 248, kar je samo 57 %. Ali mogoče manj važen, ampak le koristen podatek: kljub temu da jih športne dogodke po radiu, televiziji ali dnevnem tisku zasleduje kar 357 ali 82 %, je samo 166 učencev in učenk ali 38,2 % vedelo, da je bila Nikoličeva lani najboljša športnica v državi. Za Daneua jih je vedelo še manj (102 ali 23,4 %). Tudi pri teh podatkih se je potrebno zamisliti.

Veseli smo pa lahko, da bomo ob pravilni vzgoji kaj hitro imeli veliko mladih funkcionarjev, sodnikov, vaditeljev in trenerjev. Dobra šola in najboljša praksa za vse te bi bilo vsakakor vodenje svojega šolskega športnega društva. Kar 223 jih ima veselje postati vaditelj ali trener, 177 se jih je odločilo za funkcionarje, 117 pa za sodnike. Seveda je tudi tu prišlo do

Od blizu in daleč hodijo v naš DTK

Foto: F. Kamnik

tega, da bi marsikdo rad postal funkcionar oz. vaditelj ali sodnik in trener, kar je več ali manj razumljivo.

OSNOVNA ŠOLA MEŽICA

Tudi tu je potrebno pohvaliti planinsko društvo. Od skupaj 369 anketiranih jih je v planinskem društvu največ, 121 ali 32,8 %. Aktivnih planincev je seveda manj, skupno 80 ali 21,7 %, vendar je potrebno takoj povedati, da je to dejavnost številka 1. V TVD Partizanu jih je včlanjenih 46 ali 12,3 %, ker pa ima Partizan še svoje športne klube, moramo sem prišteti še 75 anketirancev, kar zneso dodatnih 20,3 %. Anketiranci na osnovni šoli v Mežici so smučanje postavili na 2. mesto. Aktivno jih smuča 42 ali 11,4 %, tretji je nogomet s 37 (10 %) privrženec, četrta pa telovadba (26 ali 7,05 %). Tu je potrebno povedati, da na mežiški osnovni šoli vrsto let nimajo telovadnega učitelja. Na petem mestu je namizni tenis, sledijo še šah, plavanje, atletika, odbojka, streljanje, kegljanje in rokomet.

Tudi tu se vrstni red športov bistveno spremeni, če upoštevamo želje anketirancev.

Za aktivno sodelovanje v šolskem športnem društvu se jih je odločilo kar 276 ali 75 %, kljub temu da ti šolarji še niso imeli priložnosti slišati o vseh prednostih šolskih športnih društev. In prav zato podatek, da jih kar 327 ali 88,6 % meni, da bo več aktivnosti in več sodelovanja v šolskem športnem društvu, toplo preseneča.

Če bi bilo tako, kot želijo anketiranci, bi se jih 160 ali 43,4 % aktivno ukvarjalo s plavanjem (sedaj se jih samo 22!). Plavanje bi torej tudi na tej šoli bilo šport št. 1. Sledi smučanje s 100 glasovi ali 27,2 %, na tretjem mestu je telovadba (87 ali 23,6 %). Četrty šport po vrsti je namizni tenis (75 ali 20,3 %), ostali športi pa so razvrščeni tako: planinstvo, streljanje, sankanje, nogomet, košarka, odbojka, šah, rokomet, atletika in kegljanje.

Tudi tu lahko med sedanjim in želenim udejstvovanjem naredimo primerjavo. Seštevek 274 proti 831 daje rezultat 1 proti 3,04, kar pomeni, da tudi na tej šoli ob pravilni obliki dela lahko pričakujemo 3-krat večjo aktivnost!

Od vseh 369 anketirancev jih zna plavati 219 ali 54,4 %, kljub temu da imajo v Mežici lepo letno kopališče. Ta podatek res bode v oči in bo potrebno veliko skupnega dela, da se to stanje izboljša.

Športne dogodke zasleduje 284 učencev in učenek, kar daje visok odstotek (77 %), ki pa kaj hitro krepko pade na 24,9, če povemo, da jih je samo 92 vedelo, da je bil lani Daneu naš najboljši športnik, ali na 33,6 %, če zapišemo, da je za Nikoličev kot najboljšo športnico vedelo le 124 anketirancev.

Tudi na mežiški osnovni šoli želijo biti funkcionarji, sodniki, vaditelji in trenerji (slednjih bi po željah učencev in učenek bilo največ) — kar 174. 101 bi rad postal sodnik, 98 pa se jih je odločilo za funkcionarje.

RUDARSKA INDUSTRIJSKA ŠOLA MEŽICA

Na tej šoli je bilo anketiranih samo 39 učencev. Največ jih je včlanjenih v planinsko društvo (24 ali 61,5 %), aktivno pa se jih s planinstvom bavi samo 15 ali 38,5 %, kar pomeni, da je planinstvo pri njih na 1. mestu. 13 (33,3 %) jih je v TVD Partizanu, 14 (35,9 %) pa v klubih. Od športov je na drugem mestu smučanje. Aktivno jih smuča 10 ali 25,7 %, telovadba je tretja (9 ali 23,1 %), četrty je nogomet (8 ali 20,5 %), sledijo pa šah in namizni tenis, atletika in streljanje ter plavanje in kegljanje.

Prav zanimivo je, da se je prav na tej šoli kar 35 učencev odločilo za aktivno udejstvovanje in delo v svojem šolskem športnem društvu, kar pomeni 90 % in je to najvišji odstotek na vseh šolah v naši dolini. Enako število učencev tudi meni, da bi s šolskim športnim društvom učenci veliko pridobili.

In kateri športi so v tej šoli najbolj popularni? Tudi tu je na prvem mestu plavanje, vendar si prvo mesto deli z nogometom, kar pomeni, da je med bodočimi delavci nogomet le zelo priljubljen. Pri obeh športih bi bilo po 13 aktivnih anketirancev ali 33,3 %. Na tretjem mestu je smučanje (9 ali 23,1 %), četrto mesto pa si je pridobilo sankanje (8 ali 20,5 %), kar je vsekakor presenečenje. Sledijo namizni tenis, streljanje, rokomet in šah, planinstvo

in odbojka, atletika, kegljanje in košarka. Za telovadbo sta se odločila samo 2 (!), eden pa se želi ukvarjati z avtomobilistiko.

Tu je primerjava med sedanjim in želenim najmanjša. Seštevek 52 proti 89 dasta le rezultat 1 proti 1,76 %, kljub temu se bo tudi na tej šoli spremenilo na boljše, če se bodo odločili za šolsko športno društvo.

Od 39 anketirancev jih zna kar 30 plavati, kar je zelo velik odstotek (77 %) proti prejšnjim šolam, vendar pa še vedno ne toliko dober, da bi bili lahko povsem zadovoljni. Upoštevati moramo namreč to, da so tu le že starejši fantje, ki bodo šli kmalu k vojakom in bi bilo prav, da bi znali vsi plavati. Športne dogodke zasleduje 35 učencev (90 %), za Daneua je vedelo 18, za Nikoličev pa 31 učencev. Za funkcionarje se jih je odločilo 17, za sodnike 20 in za trenerje 26, kar dokazuje, da so mladinci pripravljeni sodelovati, le vključiti jih je potrebno in jim zaupati delo.

OSNOVNA ŠOLA PREVALJE

Na Prevaljah so brez bazena in brez telovadnice. To ima posledice, ki se odražajo tudi v odgovorih na postavljena vprašanja v anketi. Kljub temu da ni bilo predvideno izražanje mnenj in pripisov, so se na anketnih listih pojavile energične zahteve: »dajte nam telovadnico!« Takim zahtevam lahko samo pritrdimo in želimo, da bi Prevalje res dobile telovadnico.

Od skupno 408 anketirancev na tej šoli je največ (126 ali 31 %) članov planinskega društva, ki tudi po aktivnosti vodi in je med vsemi panogami z 72 aktivnimi planinci na 1. mestu. Po 29 učencev (ali 7,1 %) je vključenih v TVSD Korotan oz. telovadno sekcijo, telovadi pa jih le 9 (ali 2,2 %). Po aktivnih športih je smučanje na 2. mestu, vendar jih smuča le 23 ali 5,15 %. Tretji šport je nogomet in namizni tenis (po 20 ali 4,9 %). Sledijo pa plavanje in streljanje, telovadba, šah, rokomet, atletika, odbojka in kegljanje.

Če lahko zapišemo, da so to za sedanje stanje slabi rezultati, moramo takoj pripisati še, da je pa na Prevaljah želja po veliko večjem športnem udejstvovanju največja.

331 učencev in učenek (ali 81,2 %) se je odločilo za aktivno sodelovanje v šolskem športnem društvu in to svojo odločitev tudi že spravilo v življenje. Prevaljska šola je prva v naši dolini ustanovila svoje šolsko športno društvo in ga krstila za »Mladost«. Da bo veliko več športnega udejstvovanja, meni kar 388 ali 95 % anketirancev in z zanesljivostjo lahko zapišemo, da bo res tako, saj šolsko športno društvo že dela.

Plavanje je tudi na tej šoli najbolj priljubljen šport. 218 ali kar 53,5 % učencev in učenek se je odločilo za aktivno udejstvovanje v mokrem elementu (dobro, da so Ravne blizu). Na drugem mestu je planinstvo (143 ali 35 %), na tretjem smučanje (133 ali 32,6 %), telovadba si je priborila četrto mesto (99 ali 24,3 %), sledijo pa rokomet, nogomet, sankanje in streljanje, odbojka, šah, namizni tenis, atletika, košarka in kegljanje.

V primerjavi s sedanjim in želenim stanjem je na tej šoli največja razlika, 192 proti 1214 ali 1 proti 6,23. To pa pomeni najmanj 6-krat večjo aktivnost kot sedaj. To je naloga novo ustanovljenega šolskega društva in pričakujemo lahko, da bodo zaradi velike želje po sodelovanju in afirmaciji učenci tej nalogi tudi kos.

Od skupnega števila anketirancev zna plavati 238 ali 53,5 % učencev in učenek, kar je za Prevalje, ki nimajo bazena, še nekam znosno, vendar pa mora ravenski zimski bazen ta odstotek plavalcev krepko dvigniti. Športne dogodke jih zasleduje 316 ali 76,5 %, za Daneua je vedelo 217 ali 53,3 %, za Nikoličev pa 213 ali 52,4 % anketirancev. Da bi postali funkcionarji, si želi 189, za sodnike se je odločilo 107, za vaditelje in trenerje pa 213 učencev in učenek. V šolskem športnem društvu Mladost bodo vsi ti kmalu našli dovolj dela. Želimo jim, da bi ga z veseljem opravljali.

OSNOVNA ŠOLA RAVNE

Na tej šoli je največ učencev in učenek in temu primerno je tudi število anketirancev. Od 848 jih je 197 ali 23,2 % vključenih v ŠD Fužinar, 63 ali 7,4 % v planinsko društvo in 57 ali 6,7 % v TVD Partizan, samo 7 ali 0,83 %

pa v strelsko družino Knez Pepi. Vsega skupaj pravzaprav malo, če upoštevamo pogoje in možnosti, ki jih Ravne na telesnovzgojnem področju imajo.

Od posameznih športov vodi plavanje (79 ali 9,3 %). Na drugem mestu je smučanje (62 ali 7,3 %), po 42 ali 4,95 % jih igra nogomet in telovadi, naprej pa sledijo atletika, šah, namizni tenis, planinstvo, rokomet, odbojka, streljanje in kegljanje.

Z navedenimi rezultati tudi sami učenci in učenke na ravenski osnovni šoli niso zadovoljni. Za šolsko športno društvo se jih je v anketi odločilo 647 ali 76,4 %, kar 805 ali 95 % pa jih meni, da se bo veliko več učencev in učenek ukvarjalo s telesno vzgojo, če bo šola imela svoje šolsko športno društvo. In ravenska osnovna šola ga že ima. Šolsko športno društvo Pionir je bilo že ustanovljeno in pričakujemo lahko, da bo telesna kultura v tem društvu zbrala veliko več učencev in učenek, ki se sedaj z njo izven učnega načrta še niso srečali.

Pa pogledajmo, katere panoge so na tej šoli najbolj priljubljene. Plavanje je tudi tu šport št. 1, saj se jih je kar 238 ali 28,2 % odločilo za plavanje. Na drugem mestu je planinstvo (189 ali 22,3 %), na tretjem streljanje (152 ali 17,8 %), na četrtem smučanje (140 ali 16,4 %), sledijo pa telovadba, košarka, atletika, nogomet, namizni tenis, odbojka in šah, sankanje, rokomet in kegljanje. Nekaj učenek in učenec je pripisalo še drsanje, kotalkanje in tenis.

Če tu delamo primerjavo med sedanjim stanjem in želenim udejstvovanjem, dobimo iz seštevkov 382 proti 1289 primerjavo 1 proti 3,37, kar pomeni najmanj 3-krat večjo aktivnost v bodoče. Ta podatek naj vodi šolsko športno društvo pri njegovem delu, seveda pa veliko pove vsem štirim telesnovzgojnim učiteljem na šoli.

536 ali 63,2 % učenek in učencev zna plavati, kar je malo, če upoštevamo, da so bili anketirani samo razredi od četrtega do osmega, če upoštevamo pogoje (dva bazena), plavalno šolo in telesnovzgojne učitelje in trenerje, ki jih na Ravnah ni malo. Športne dogodke jih zasleduje 729 ali 85,8 %, za Daneua pa je kljub temu vedelo le 293 ali 34,8 % anketirancev, za Nikoličev pa 434 ali 51,2 %. Tudi na tej šoli prednjači želja postati trener, za to se jih je odločilo 453, za sodnike 200 in za funkcionarje 312.

POSEBNA OSNOVNA ŠOLA RAVNE

Na tej šoli je bilo anketiranih 42 učencev in učenek. Od teh jih je 12 ali 28,6 % včlanjenih v planinsko društvo, po 4 (9,53 %) pa v TVD Partizan in TVSD Korotan v Prevaljah, trije (7,15 %) pa celo v zgornjem koncu doline. V ŠD Fužinar ni včlanjen nobeden.

Na 1. mestu med panogami je sedaj planinstvo (10 ali 23,8 %), na drugem nogomet (6 ali 14,6 %), na tretjem telovadba (5 ali 11,8 %), na četrtem pa smučanje (4 ali 9,53 %). Sledijo namizni tenis, šah in streljanje.

Zanimivo in po svoje tudi razumljivo je dejstvo, da se je na tej šoli za aktivno udejstvovanje v svojem šolskem športnem društvu odločilo le 20 ali 47,6 % učencev in učenek, kljub temu da jih 39 ali kar 93 % meni, da bi šolsko športno društvo na njihovi šoli pripomoglo k širšemu aktivnemu telesnovzgojnemu življenju. Bo pač treba na področju seznanjanja še kaj storiti, kajti šolsko športno društvo lahko tudi na tej šoli dobro uspeva. Želje učencev in učenek so trditev samo potrjujejo.

Po 9 ali 21,4 % bi se jih ukvarjalo s plavanjem in streljanjem, po 8 ali 19,1 % bi jih našli med smučarji, odbojkarji in nogometaši, ostali pa bi sodelovali v naslednjih panogah: sankanju, planinstvu, telovadbi, rokometu, kegljanju, atletiki in namiznem tenisu.

Primerjava tudi za to šolo kaže, da si učenci in učenke želijo najmanj 2-krat večjo telesnovzgojno aktivnost, kot jo imajo do sedaj! (1 : 2,46.)

Tudi na tej šoli jih ni veliko, ki znajo plavati (24 ali 57,2 %). Športne dogodke zasleduje 31 ali 74 % anketirancev, za Daneua jih je vedelo samo 5 ali 11,8 % (!), 11 ali 26,2 % pa za Nikoličev. Funkcionar bi na tej šoli rad bil samo eden, sodnike bi dobili 3, trenerjev pa 9.

Za posebno šolo veljajo posebni pogoji. Če pogledamo rezultate, pa le vidimo, da je tudi tam telesna vzgoja zaželeno v večjem obsegu, kot je sedaj prisotna. Najbrž ne bi bilo nič na-

robe, prav verjetno v korist, če bi se tudi na tej šoli čimprej odločili za ustanovitev svojega šolskega športnega društva. Vodstvo šole verjetno o tem že razmišlja, podatki ankete pa naj pomagajo k čimprejšnjemu uresničenju teh misli.

GIMNAZIJA RAVNE

»Presenečena sem nad anketo in upam, da bo pomagala k aktivnejšemu športnemu udejstvovanju vseh nas mladih,« je zapisala dekle iz 2. c razreda. Te besede veliko povedo in pravzaprav zavezujejo vse, ki bi morali skrbeti za telesno vzgojo. Da pa ne bo nobenega nesporazuma: pri tem ne mislimo samo na šole, telesnovzgojne organizacije in dijake ter dijakinje, ampak tudi na naše družbenopolitične organizacije, ki bodo morale temu vprašanju v bodoče posvetiti veliko več pozornosti.

Od skupno 338 anketirancev na gimnaziji so 104 ali 34 % včlanjeni v planinska društva, 41 ali 12,1 % v TVD Partizan, 34 ali 10,05 % v ŠD Fužinar, 15 ali 4,44 % v samostojne klube v Mežici in Črni, 8 ali 2,37 % v TVSD Korotan Prevalje, 5 ali 1,48 % pa v strelske družine.

Šport št. 1 na gimnaziji je sedaj planinarjenje (42 ali 12,42 %), na drugem mestu je odbojka (26 ali 7,7 %), na tretjem mestu smučanje (23 ali 6,8 %) in na četrtem plavanje (22 ali 6,5 %). Sledijo telovadba, atletika, nogomet, šah, rokomet, namizni tenis, streljanje, kegljanje in košarka.

Ce povemo, da so prav dijaki in dijakinje od vseh šol v največjem številu odgovorili pritrilno na vprašanje, ali bi aktivno sodelovali v šolskem športnem društvu, če bi ga imeli, moramo ugotoviti, da so taka društva potrebna in koristna. Zaradi boljše ilustracije dva pripišava dijakov na razpisano anketo prav o tem vprašanju. Prvi pripis: »če bi veljali poleg izbrancev tudi drugi — da«, in drugi: »in bi se lahko vsi vključevali!« Menimo, da tu ni potrebno nobenih komentarjev.

Od 338 dijakov in dijakinji bi jih aktivno sodelovalo v svojem šolskem športnem društvu kar 293 ali 86,8 %, da bi pa tako društvo pripomoglo k večji aktivnosti, jih meni kar 328 ali 97 %.

In kako bi bile zastopane panoge? Plavanje je tudi tu na 1. mestu (116 ali 34,3 %), na drugem mestu je košarka (92 ali 27,2 %), na tretjem mestu namizni tenis (91 ali 26,95 %), na četrtem smučanje s 84 aktivnimi smučarji, kar je v primerjavi s celotnim številom anketirancev 28 %. Sledijo planinstvo, odbojka, rokomet, streljanje, telovadba, atletika, šah, sankanje, nogomet in kegljanje.

Primerjava med sedanjo in zeleno aktivnostjo tudi tu kaže na veliko večje telesnovzgojno udejstvovanje v bodoče. Seštevka 197 proti 752 ali 1:3,82 to jasno dokazujeta. Skoraj 4-krat več telesnovzgojne aktivnosti si želijo na gimnaziji.

Razveseljiv je odstotek 95 za plavalce, kar pomeni, da jih od skupno 338 anketiranih dijakov in dijakinji zna plavati kar 321. Vendar menimo, da bi ta rezultat bil lahko še boljši. 297 ali 88 % jih zasleduje športne dogodke, za Daneua je vedelo 264 ali 78 %, za Nikoličevu pa 282 ali 83,3 % anketirancev, kar so najvišji odstotki izmed vseh šol.

»Zaradi zdravstvenih razlogov sem telovadbe oproščena, zato ne sodelujem v nobeni športni panogi, pa čeprav bi imela do tega veselje in voljo,« je zapisala neka dijakinja. Menimo, da bi lahko postala zelo dober funkcionar v šolskem športnem društvu. Veselje, da bi postali funkcionarji, je na gimnaziji izrazilo 133 ali 39,4 % anketirancev, 130 ali 38,5 % bi bili sodniki, 182 ali 53,8 % trenerji.

IZOBRAŽEVALNI CENTER RAVNE

Izmed 270 bodočih kvalificiranih delavcev, kolikor jih je bilo anketiranih, je 86 ali 32 % planincev, 44 ali 16,3 % jih je vključenih v telovadna društva, 70 ali 26 % jih lahko najdemo v ŠD Fužinar, 28 ali 10,4 % v samostojnih klubih v Mežici in Črni, 8 v TVSD Korotan na Prevaljah in 12 v strelskih družinah.

Na tej šoli je šport št. 1 nogomet (67 ali 24,8 %), drugi smučanje (55 ali 20,2 %), tretji planinstvo (52 ali 19,25 %), četrti pa odbojka in šah (25 ali 9,25 %). Sledijo namizni tenis, streljanje, rokomet, plavanje in telovadba, atletika in kegljanje.

Tudi učenci v gospodarstvu so za bolj aktivno telesnovzgojno udejstvovanje. Aktivno bi jih v svojem šolskem športnem društvu (če bi ga imeli) sodelovalo 217 ali 80,2 %, kar 244 ali 90,3 % pa jih meni, da bi šolsko športno društvo pripomoglo k večji športni aktivnosti vseh učencev v gospodarstvu.

Vrstni red športov se tudi tu spremeni, je pa to edina šola v občini, ki plavanje ni postavila na 1. mesto. Tu vodi smučanje (68 ali 25,2 %) pred namiznim tenisom in nogometom (po 67 ali 24,8 %) in streljanjem (59 ali 21,8). Sledijo plavanje, košarka, planinstvo, rokomet, šah, telovadba, odbojka, atletika, kegljanje in sankanje. Tu je bilo izraženo še več želja. Hokej je na petnajstem mestu, potem judo in boks in na osemnajstem celo go-cart.

Primerjava med sedanjim in zelenim izkazuje tu le 342 proti 626 ali 1 proti 1,83, kar pa še vedno govori v korist drugi organizacijski obliki izvenšolske telesne vzgoje učencev IC Ravne in morda misel na ustanovitev lastnega športnega društva le ni nerealna.

Od 270 učencev jih zna plavati samo 211 ali 78,4 %, kar je malo bolje od stanovskih tovarišev v Mežici in zato velja tudi za učence IC na Ravnah ista pripomba kot za njih. Športne dogodke spremlja 225 ali 83,4 %, za Daneua je vedelo 196 ali 72,6 %, za Nikoličevu pa 212 ali 78,5 % vseh anketirancev. Tudi tu bi našli funkcionarje (108), sodnike (94) in trenerje (124). Šolsko športno društvo bi imelo torej vse pogoje za dobro delo.

MLADINA SI ŽELI VEČ ŠPORTNEGA UDEJSTVOVANJA

V grobih obrisih smo prikazali rezultate ankete. Pregled pa ne bi bil popoln, če na koncu ne bi bolj nazorno prikazali skupnih hotenj vseh anketirancev v naši dolini in na vseh naših šolah. 2749 glasov ni malo, moramo jim prisluhniti, moramo jim poizkusiti ugoditi, ker tu ne gre za nekaj abstraktnega, neuresničljivega, tu gre predvsem za zdravo rast naših otrok, naše mladine, ki nas bo nekoč zamenjala na delovnih mestih, prevzemala odgovorne dolžnosti in najbrž nihče ne želi, da bi bila ta mladina mehkužna, neoporna ali celo neplemenita.

SEDANJE STANJE

Od skupno 2749 anketirancev je 661 članov planinskih društev, 346 članov telovadnih društev, 314 članov ŠD Fužinar, 197 članov samostojnih klubov v Mežici in Črni, 58 članov TVSD Korotan Prevalje in 54 članov strelskih družin.

Aktivno sodeluje anketirancev

pri planinstvu	356
pri smučanju	263
pri nogometu	233
pri telovadbi	213
pri plavanju	164
pri šahu	128
pri namiznem tenisu	118
pri atletiki	86
pri odbojki	77
pri rokometu	56
pri streljanju	51
pri kegljanju	26

Plavati zna 1829 anketirancev ali samo 66,4 %, športne dogodke zasleduje 2274 ali 82,5 %, da je bil v letu 1967 Daneua naš najboljši športnik, jih je vedelo 1187 ali 43,2 %, da je bila Nikoličeva lani najboljša športnica, jih je vedelo 1472 ali 53,6 %, funkcionarjev je v raznih društvih 126 ali 4,58 vseh anketirancev.

In kaj si mladina želi

2173 ali 79 % bi jih aktivno sodelovalo v šolskih športnih društvih, 2558 ali 93 % jih meni, da se bo več učencev in dijakov ukvarjalo s telesno vzgojo, če bi šole imele svoja šolska športna društva.

Aktivno bi sodelovalo	
958 anketirancev pri plavanju,	
667 pri smučanju,	
603 pri planinstvu,	
489 pri streljanju,	
468 pri telovadbi,	
412 pri namiznem tenisu,	

Skok do strehe

390 pri nogometu,
335 pri košarki,
294 pri rokometu,
294 pri odbojki,
276 pri sankanju,
242 pri šahu,
217 pri atletiki in
106 pri kegljanju.

(Sledijo še v veliko manjšem številu hokej, drsanje, kotalkanje, boks, judo, go-cart in avtomobilistika.)

Preračunano za primerjavo pomeni, da danes v poprečku pride na enega anketiranca le 0,645 % športa. Če pa bi omogočili mladini, da se udejstvuje, kot želi, pa bi prišla na enega anketiranca v poprečku 2 športa, ali še drugače, **športna aktivnost bi bila najmanj 3-krat večja (3,25) kot do sedaj!**

Veselo postati funkcionar je izrazilo 1035 anketirancev, za sodnike 772 in za trenerje 1404 anketirancev.

To so torej skupni rezultati ankete. Pri vseh teh odgovorih, pri vseh teh številkah in odstotkih se je potrebno zamisliti. Vredni so presoje, kličejo tudi po ukrepih.

Telesnovzgojna aktivnost bo najprej in zanesljivo veliko večja, če bodo vse šole ustanovile svoja šolska športna društva, ker le tako si bo mladina tudi sama lahko najbolj pomagala. Vsekakor lahko pri tem računa na pomoč občinske zveze za telesno kulturo, ki vidi v športnih šolskih društvih najboljšo in največjo možnost za široko telesnovzgojno vključevanje vse mladine, kar dokazuje tudi pravkar objavljena anketa.

To nikakor ne pomeni, da telesnovzgojna društva, samostojni klubi in športna društva niso potrebna. Nasprotno, ta društva naj se posvetijo kvalitetnemu športu, iz množičnosti v šolskih športnih društvih pa naj črpajo kader. Tudi tem društvom je zelo potrebna pomoč, tista prava v obliki zadovoljivega in rednega financiranja in ne tista v besedah, tezah in resolucijah in prav tu se bodo družbenopolitične organizacije morale veliko bolj angažirati kot do sedaj.

In še nekaj o anketi. Vprašanje bolj organizirane, bolj široke in bolj aktivne telesne vzgoje naše mladine je načela, ne pa tudi rešila. Rešitev bo seveda terjala še veliko dela in SKUPNIH naporov. Če pa je anketa rešitev že nakazala, je popolnoma uspeša.

Vsaka po svoje

— Moja hčerka je pričela voziti avto, potem se je pa zaletela.

— Moja se je pa najprej pošteno zaletela, potem pa pričela voziti otroški voziček.

Zanimiva listina iz Koprivne

Na sončni strani Koprivne, tik pod Jeklovim posestvom, ki je bilo v Fužinarju že večkrat omenjeno, se razprostira Kumrova kmetija. Že od pamtveka gospodari na njej isti moški rod, tako da se tukaj še zdaj ujema gospodarjev priimek s starim hišnim imenom, kar je dandanes že velika redkost.

Sedanji gospodar Jožef Kumer hrani star, lično z roko napisan nemški dokument, ki nam nudi majhen vpogled v dobo pred približno sto leti, ko se je pričela med kmeti in grofi borba za pašne pravice. Na splošno sta to borbo opisala že Prežihov Voranc v Požganici, zlasti pa dr. Jakob Medved v prelepi, lani natisnjeni doktorski disertaciji o Mežiški dolini. Omenjena listina pa nam prikazuje ta boj na konkretnem primeru, med grofovskim fideikomisom kot lastnikom planine Luže in sednim mejašem, posestnikom Kumrom.

Slovenski prevod listine, ki je nastala na okrajnem sodišču v Železni Kapli, se glasi: V imenu NJEGOVEGA VELIČANSTVA cesarja:

C. kr. okrajna sodnija Železna Kapla je po L. G. R. Juriju Krištofu v pravdi Henrika, kneza Rosenberg, Maksa, grofa Orsini Rosenberg, Karla, grofa Orsini Rosenberg, Evgena, grofa Orsini Rosenberg, Lotarja, grofa Orsini Rosenberg, zastopanih po kuratorju dr. Francu Bertoldu v Celovcu in mladoletnega Feliksa, grofa Orsini Rosenberg, lastnika Volbenka Andreja grofa Rosenbergovega družinskega fideikomisa kot tožnika zastopnika po dr. Jožefu pl. Ehrfeldu, odvetniku v Celovcu proti Francu Kumru, posestniku, pd. Kumru v Koprivni kot obtožencu, zastopanem po Urbanu Potončniku, p. d. Zdouc v Koprivni, zaradi prepovedi paše (Enthaltung des Einweidens) na podlagi ustne obravnave z obema strankama izrekla tako

RAZSODBO

Ugotovi se, da obtoženi Franc Kumer nima pravice paše svoje živine na tožnikovi planini — Luže, obstoječi iz parcel št. 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 22/1, 22/2, 22/3, 23, 27, 29/1, 29/2, 29/3, 29/4, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37/1, 37/2, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 47, 51, 1244, 1246 in 1316 katastr. občine Koprivna-Peca in je zaradi tega dolžan vzdržati se vsakega izvrševanja pašne pravice na omenjenih parcelah ob izvršbi.

Tožniki pa so dolžni v štirinajstih dneh plačati obtožencu stroške njegovega pravdoranilstva, odmerjene po sedem kron, prav tako ob izvršbi (Bei Eksekution).

DEJANSKO STANJE

Po navedbah obtožnice so tožniki Volbenka Andreja, grofa Rosenbergovega družinskega fideikomisa in so kot taki solastniki, na koroški deželni deski pod E. Z. 743 nahajajočega se gospostva Zenek, Stebenj (Feuersberg), Kamen in Hohenbergen. K temu gospostvu spada tudi planina Luže, sestoječa iz v katastr. občini Koprivna-Peca ležečih parcel, omenjenih v gornji razsodbi. Na to planino Luže meji obtoženčev planinski pašnik, ki je bil prej z

ograjo ločen od planine Luže. Ograja je sedaj razpadla, tako da pašoči se živini ne dela ovire pri njenem prekoračenju. Zato jo je obtoženčeva živina v letošnjem poletju ponovno prekoračila in se pasla na raznih krajih planine. Zgodilo se je, da se je kak dan paslo do 24 goved in kakih 10 obtoženčevih svinj na planini Luže. Obtoženec je bil od tožnikove graščinske uprave Zenek večkrat pozvan ukreniti kaj primernega proti uhajanju njegove živine, toda ti pozivi niso rodili uspeha.

Tožniki so na podlagi gornjih navedb predlagali ugotovitev, da obtoženec nima pravice paše na tožnikovi planini Luže in ga obsoditi, da se nadalje vzdrži pašnega vdiranja ter tožnikom v teku štirinajstih dni nadoknadi pravnih stroške, vse brez izvršbe (Alles bei Vermeidung der Eksekution).

Obtoženec je priznal tožnikovo zahtevo sicer polnovsebinsko, oporekal je le obveznosti plačila pravnih stroškov in je nasprotno predlagal, naj se tožnike obsodi na plačilo njegovih pravnih stroškov v teku 14 dni ob izvršbi. Izjavil je, da tožnikom ni dal povoda za vložitev tožbe, saj ni nikdar trdil, da bi imel pravico paše na tožnikovi planini Luže in tudi nikdar ni zanimal, da je njegova živina včasih zašla na tožnikovo planino, ker so dosedaj pasli vzajemno in tudi živina s tožnikove planine Luže prihaja na njegovo planino ter se tam pase.

UTEMELJITVE

Ker je obtoženec pri razpravi o sporu tožnikov zahtevek priznal, je bilo treba zahtevku tožbe ugoditi (paragraf 395 in 431 C. P. O.). Povračila tožnikom nastalih stroškov se obtožencu ni naložilo; nasprotno so bili tožniki obsojeni na povračilo obtoženčevih stroškov, ker je ta pri obravnavi spora zahtevek tožnikov takoj polnovsebinsko priznal, ker nadalje ni nikdar trdil, da mu pripada pravica paše na tožnikovi pla-

nini Luže in ker tudi ni nikoli zanimal, da njegova živina včasih zaide na tožnikovo planino in se tam pase. Obtoženi torej tožnikom ni dal povoda za vložitev tožbe (paragr. 45 C. P. P.).

C. kr. krajna sodnija Železna Kapla, dne 27. 8. 1909.

Dvojezični sodnijski pečat z dvoglavim orlom

K. K. Bezirksgericht Eisenkappel
C. kr. okrajna sodnija Železna Kapla

Podpis nečitljiv

Mar ni ta pravdorek v marsičem prav zanimiv?

Najprej neenakost nasprotnikov: na eni strani mogočni kolos fideikomisa, sestoječega iz knezov in grofov, zastopanih po kuratorju in odvetniku, na drugi strani pa samcat kmet, zastopan po istotako preprostem kmetu iz Koprivne.

Potem pompozno naštevaje 43 parcel, sestavljajočih planino Luže, medtem ko se omenja Kumrov planinski pašnik brez vsake parcelne številke. Kot bi si stala nasproti mogočni Goljat in drobni David.

Vsega občudovanja vredna pa je gotovo razsodba pravde. To je bil res korajžen sodnik, ki si je že pred 60 leti upal postaviti se po robu takrat še vsemogočnim plemenitšem.

Se nekaj je zanimivo na nemškem originalu listine.

Pravdorek je zaključen z dvojezičnim sodnijskim pečatom, izpisanim v nemščini in slovenščini. Danes (po 60 letih) se koroški Slovenci še vedno (ali bolje rečeno zopet) borijo za dvojezične napise.

Kaj vse po dolgih letih lahko razberemo iz listine, ki je za mnoge le kos starega papirja, čakajočega uničenja!

V Koprivni, 25. maja 1968.

Jože Lodrant

V nebesih

— Si opravil kesanje?
— Nisem, toda bil sem štirideset let poročen!

Sv. Jakob v Koprivni

Slovensko ljudsko slikarstvo

Slovensko ljudsko slikarstvo je del slovenske ljudske umetnosti. V preteklosti je ta umetnost skromno spremljala umetnost vladajočih in izobrazjenih krogov, ob ugodnih družbenih spremembah v 18. stoletju pa se je bohotno razcvetela in si ustvarila lastno podobo in izraz. Propadati je začela ob koncu 19. stoletja vzporedno z vdorom kapitalizma ter industrijske kulture na deželo in tudi zaradi širjenja komunikacij. Sociološko tolmačijo ljudsko umetnost kot umetnost kulturno oddaljenih (pri nas) vaških kolektivov, ki iz visoke umetnosti pridobljene vplive po svoje prevrednotijo. Druga značilnost ljudske umetnosti je, da se mnogi njeni motivi podedujejo iz stoletja v stoletje ter jih okraševalci le obnavljajo.

Na razstavi v ravenski študijski knjižnici smo poskušali predstaviti vse zvrsti ljudskega slikarstva, od slik na steklo, panjskih končnic, stenskih slikarij in votivnih podob, do pisanic, poslikane keramike in poslikane hišne opreme. To so panoge, kjer se je kot v pesmih in pripovedkah najbolj očitno izrazil ljudski umetniški duh.

Pomembno področje našega ljudskega slikarstva so slike na steklo, ki so bile še pred desetletji značilen okras notranjosti hiš. To so podobe na hrbtni strani šip, ki so potem obrnjene, tako da vidi opazovalec sliko zrcalno obrnjeno. V večji meri so začeli slikati na hrbtni stran šip šele v dobi gotike. V 18. stoletju je meščansko slikanje na steklo propadlo in se pretežno omejevalo na kopiranje oljnih slik. V tem času je prešlo v ljudske roke, se prevrednotilo in dobilo obilico novih moči. Sprva je bilo slikanje na steklo preprostim steklarjem postranski zaslužek. Ti so na šipo, na katero so slikali, dostikrat vbrusili psevdobaročne okraske, uporabljali so pozlato in zrcalo za ozadje. Pozlato in ozadje so obdržale tudi prve ljudske hišne delavnice, ki so nastajale konec 18. stoletja zlasti na Češkem in v Bavarskem gozdu. V teh delavnicah so že slikali s tempernimi barvami, medtem ko so steklarji še slikali z emajlnimi barvami. Te delavnice so bile izredno plodne, napravile so tudi do 25.000 slik na leto. Slike so nato prodajali trgovci, raznašali pa so jih krošnjarji po vsej Evropi. V drugi četrtini 19. stoletja so začeli slikati podobe na steklo tudi pri nas. Izdelovali so jih v glavnem v istih okoliših kot panjske končnice in so imeli ponekod zanje kar hišne delavnice. Te podobe so zlasti izdelovali cerkveni slikarji in podobarji. Večinoma so anonimni.

Motivika slik na steklo je skoraj izključno nabožna. Zlasti zaščitniki zavzemajo v njej pomembno mesto, niso pa redke tudi razne svetopisemske zgodbe, nekaj je še zaobljubnih podob. Prizorov iz vsakdanjega življenja, tako pogostih na panjskih končnicah, na slikah na steklo ne najdemo.

Slike na steklo so visele v kotu kmečke »hiše« nad mizo. Struktura in estetski videz teh slikarij sta vezana na kot, kjer so obešene v vrsti in učinkujejo v celoti.

Slike na steklo se odlikujejo po izredno živih, čistih barvah: cinober, ultramarin, oker, živa zelena, bela, črna. Risba je ostra,

brez odvečnih podrobnosti, celotna podoba je grajena na učinkovanju barvnih ploskev. Take slike so z bogatim spektrom barv godile ljudskemu okusu ter ga tudi po svoje vzgajale.

Poslikane panjske končnice so slovenska posebnost, nastanek pa sega nekako v sredo 18. stoletja. Čebelni panji so bili najprej poslikani na Gorenjskem, postopno pa so se te slikarije razširile na zahodno Štajersko, Koroško, del Dolenjske, Notranjske in Primorske, živahna trgovina s čebelami pa je zanesla panje s poslikanimi čelnicami tudi v nekatere kraje zunaj slovenskega ozemlja. Zemljepisna omejenost slikarstva na panjskih končnicah je bila določena z omejenostjo temeljnega vzroka za nastanek tega slikarstva, s premoženjsko reprezentančnim značajem čebelarstva.

V premoženjsko razslojenih kmečkih skupnostih v 18. in 19. stoletju je v vsej srednji Evropi nastopila tudi potreba po zunanem ločevanju bogatejših od revnih. Zavoljo tega so tudi začeli poslikavati uporabne predmete, ki so predstavljali materialno vrednost, tako skrinje, omare, postelje, ure, fasade hiš in drugo. V 18. stoletju je bilo čebelarstvo edino na Kranjskem tako razvito, da je predstavljal poln čebeljak dokaz bogastva in prav zato je nastalo slikarstvo na panjih pretežno na tem omejenem ozemlju, medtem ko so poslikavanja drugih reprezentančnih uporabnih predmetov znana po vsej Evropi.

V okviru te pobude je pri nastanku slikarstva na panjskih končnicah sodeloval cel splet okoliščin in pogojev: potreba po označevanju panjev zaradi praktičnih potreb čebelarstva in označevanje lastništva, za poslikavo primerna čelna ploskev, razvito ljudsko slikarstvo, čarovno-obrambni namen, osebna pobuda in seveda gospodarska moč čebelarjev, ki so slikarjem plačevali.

Prvotno so slikali panje slikarji zaksnele baročne obrtni slikarske tradicije, ki je večinoma izvirala iz Layerjeve delavnice v Kranju. Njihovo delovanje sega od druge polovice 18. stoletja do 80. let 19. stoletja. V 19. stoletju se je število slikarjev panjskih končnic povečalo, pomembnejši sta bili dve slikarski delavnici, prva v Sel-

cih v Selški dolini, in druga v Gornji Savinjski dolini. Obe nastopita v 30. letih 19. stoletja in končata svoje delo ob koncu stoletja. Poleg teh znanih delavnic pa so mnogo končnic poslikali razni priložnostni slikarji, nemalokrat kar sami čebelarji.

Končnice so največkrat poslikane z oljnimi barvami. Slikarji so uporabljali tudi šablone, najpogostejše so bile papirne risbe.

Motivika slikarstva na panjskih končnicah je izrazito figuralna in zelo zelo raznovrstna, saj šteje nad 600 različnih motivov. Posvetnih motivov je nekoliko več kot nabožnih, zato pa so končnice z nabožno vsebino številnejše. Religiozna motivika izvira iz Svetega pisma stare in nove zaveze, številne so upodobitve svetnikov, svetniških legend, cerkvenih opravil in religioznih simbolov. Posvetno motiviko tvori skupina fantastičnih, metaforičnih in pravljičnih motivov ter skupina realistično pojmovanih prizorov. V prvi skupini so motivi, v katerih nastopajo živali v človeških vlogah, motivi, ki smešijo krojače in čevljarje, motivi, ki smešijo ženske slabosti in razni pravljični prizori. V drugo skupino sodijo vojaški, gostilniški, pivski, čebelarški, lovski, zgodovinski, eksotični motivi ter prizori iz odnosov med spoloma in nenavadni dogodki na vasi.

Slikarji so večkrat uporabljali razne predloge. Biblijski motivi so največkrat prevzeti po Sandrart-Einartsovi augsburški in Vebrovi nürnberški slikovni bibliji, ostali religiozni motivi pa so bili največkrat posneti po slikah na steklo, ilustracijah v molitvenikih in podobnicah. Posvetna motivika je bila večkrat posneta po raznih grafičnih listih (založb: Kühn, Neu-Ruppin, nürnberške založbe Campe, epinalskih založb idr.). Te motive so slikarji prevzeli, jih samostojno razvijali in spreminjali naprej.

Za boljše vrednotenje barvnih in ostalih slikarskih odlik moramo vedeti, da ima slikarstvo na panjskih končnicah dvojno strukturo: delovati je moralo na pogled iz daljave in na pogled od blizu. Pred slikarja se je tako postavljala naslednja zahteva: panjska končnica naj bo poslikana tako, da ustreza pogledom iz daljave kot delček celotnega pročelja in tako, da za posamezne poglede iz bližine pripoveduje zanimivo zgodbo ali predstavlja svetniško figuro. Prvi potrebi je bilo ustrezno tako, da so

Vrag in ženski na panjski končnici

Zadnja večerja

bila ozadja prizorov na končnicah kar najbolj različnih barv, učinkovitost pri pogledu iz bližine pa so slikarji dosegli s čistimi barvami in trdno obrisno risbo.

Votivne podobe so povezane z romanji in zaobljubami. Nastale so bodisi kot slikana zahvala za neko že izkazano milost ali pa kot prošnje podobe, v katerih se prosilec šele priporoča svojemu patronu. Največ podob je bilo na nekoč znanih božjih poteh (Tunjice, Velesovo, Ljubno, Radmirje itd.). Votivne podobe so obesili na primernem kraju v cerkvi, navadno v prezbitერი in za oltarjem. Ta navada je k nam prišla iz sosednjih, nemško govorečih alpskih krajev, kjer so se votivne podobe začele ponovno pojavljati v velikem številu okoli leta 1630 po presledku v dobi reformacije. Pri nas so se je najprej oprijeli posamezniki in družine iz višjih družbenih plasti. Njim slede v 18. stoletju polagoma kmetje, ki to navado ohranijo tudi v 19. stoletju, še dolgo po tem, ko jo »boljši« stanovi že opustijo. Votivna podoba dobi šele v 19. stoletju popolnoma kmečki in samouški značaj. Nekatere delavnice, ki so izdelovale votivne podobe v 17. in 18. stoletju, so bile v svojem merilu in podeželjskem okolju prav kvalitetne (Jamški v Škofji Loki, mojstri podob v okolici Škofje Loke, Kranja in Kamnika). Da je kdo daroval zaobljubljeno podobo, je gotovo znak določenega družbenega položaja, neke vrste potrditev blaginje. To lahko vidimo na mnogih prošnjih podobah, kjer se je dal gospodar naslikati v praznji obleki v krogu svoje družine pred bahato kmečko hišo in z vso svojo družino.

Spominske table so prikazovale nesreče. Največkrat so stale po poteh na križpotjih in opozarjale mimoidoče na nesrečni dogodek.

Ljudske stenske slikarije. Med njimi prevladujejo pri nas pretežno slike na suh omet (al secco), slikanje na svež omet (al fresco) je le izjemno. To iz dveh vzrokov: slikanje al fresco se je že precej pozabilo, ljudski, večinoma potujoči slikar je naslikal podobo na hišo skoraj vedno, ko je bila stara že nekaj let. Zato se zdi, da so te slike nekoliko nerodno vkomponirane v zidove med okna in druge arhitektonske elemente. Motivno so najpogosteje upodobljeni sveti Florijan, zaščitnik pred ognjem, Marija kot nekakšna splošna zaščitnica ter razni biblijski prizori.

Poslikana hišna oprema ima v ljudskem slikarstvu izredno veliko vlogo. Okras na omarah, zidnih omaricah, skrinjah, posteljah, zibkah, ohišjih ur itd. je dobil svojo pobudo pri renesančnem in baročnem pohištvi. Razlika, in to bistvena, je v tem, da je bil ta okras rezljan ali intarziran, na ljudski opremi pa je slikan. Slikarije na ljudskem pohištvi z izrednim občutkom upoštevajo posamezne konstrukcijske in funkcionalne elemente. Razlikujejo se slike na polnilih, ki so večinoma zaključene kompozicije, od slikarij na okvirih in nosilnih delih. Motivika na pohištvi je vezana največkrat na razna verovanja: najpogosteje srečamo Jezusov in Marijin monogram ter zaščitno zvezdo proti mori (pentagram). Temu se pridružujejo razni zaščitniki, večsah biblijski prizori, vedno pa cvetlična ornamentika, zlasti šopki v vazah.

Poslikane posode so k nam večinoma uvažali. To so bile majolike in steklenice. Na domači lončenini se okras omejuje na rastlinske ali geometrične motive, kjer je okraševalec vedno upošteval obliko posode.

Poslikane velikonočne pisanice so prav tako predmet ljudskega likovnega ustvarjanja. Najstarejše, ki so se ohranile, so stare komaj okoli 70 let, zato prave podobe o slikarijah na pisanicah iz dobe razcveta ljudskega slikarstva nimamo. Po znanih primerkih pa menimo, da ima dekoracija, ki likovno upošteva oblike jajca, verjetno večjo tradicijo kot napisi, ki elipsoidne oblike ne upoštevajo.

Med ljudsko slikarstvo lahko štejemo še raznobarno vezenje na velikonočnih prti in na hrbtni strani moških kožuhov. Okras na teh vezeninah se omejuje na cvetlične ornamente.

Tanja Tomažič

IVAN ŠMON

V nedeljo, 14. julija, zvečer, komaj se je zmračilo, se je nenadoma kot strela z jasnega raznesla po Kotljah in okolici žalostna novica: »Šmon je umrl! Ni ga več!« Kakor je bilo prebridko in nerazumljivo, je bilo resnica, ki smo jo le težko dojeli. Ko mu pišemo besede v spomin, vemo: vsaka beseda in črka o njem bi morala biti zlata in veliko zapisana.

Kako se je znal z vsakomer pogovarjati, svetovati, tolažiti in pomagati po svojih mo-

čeh! Bil je skromen, delaven čevljar, po razgledanosti in zanimanju za svetovne dogodke, za napredek znanosti in družbe pa je prekašal marsikoga z višjo in visoko izobrazbo. Bil je pravi proletarec, pravi socialist, ne le na papirju in z besedo, ampak v dejanjih, zato je bil vseskozi pošten, skromen in reven. Nikoli ni bil črnogled, temveč zadovoljen z življenjem do zadnjega. Večkrat sem ga slišal, kako je rekel, ko je ogledoval čevljar pred popravilom:

»Ja, kaj mu pa naj računam? Če bom računal tako, da bi se splačalo, pa čevljar ni toliko vreden. Ga bom pač popravil.«

Rodil se je 1892. leta. Večino svojega življenja je preživel v Šentjanu. Bil je narodnjak ter se je že kot mlad fant udeležil slovenskega tabora v tem kraju v času Avstro-Ogrske, kjer je tudi sodeloval v spopadu z nemškutarji.

V letih 1918—1919 je bil koroški bорец na naši severni meji. V letih 1943—1945 je sodeloval v NOB. Pomagal je največ z obutvijo.

Po osvoboditvi se je leta 1947 priselil k nam v Kotlje, kjer je preživel skoraj 21 let in bo tu med nami ostal za vedno. Vsa leta v Kotljah je sodeloval pri vseh organizacijah. Bil je tri leta tajnik KLO, in to tedaj, ko je bilo najtežje. Bil je odbornik zadruge, gostilničar pri Križanu v času, ko to še ni bil donosen posel. Vseskozi je bil član ZB, nekaj časa celo tajnik, član gasilskega društva in njegovega nadzornega odbora do smrti, član odbora RK, SZDL in njen zvesti dolgoletni pobiralec članarine. Nekaj časa je bil tudi sodnik-poročnik za naš kraj pri okrajnem sodišču v Slovenjem Gradcu.

Njegovo veselje pa je bilo delo v prosvetnem društvu, kjer je bil režiser in vsesplošno pomoč. Zadnjo igrjo je režiral letos spomlad; bila je to »Zamotana snubitev«. Bil je še poln misli in načrtov, čeravno je sam rekel, da je to njegova zadnja igra. V delo v prosvetnem društvu je vložil svojo dušo in vse svoje sposobnosti. In kljub tolikim zadolžitvam nikomur ni bilo treba predolgo čakati na popravilo obutve.

Bil je lep, svetel zgled dobrega, skromnega človeka; v imenu organizacij in Hotuljcev — hvala! Naj počiva mirno v svoji ljubljani hotuljski zemlji!

Rok Gorenšek

Domača imenā

(Iz narečnega slovarja študijske knjižnice na Ravnah)

Imena so navedena v temle vrstnem redu: uradni imenovalnik, narečne oblike: moški 1. sklon, ženski 1. sklon, 5. sklon; pridevnik.

Leše: Liešā, na Liešāh; lieški; Lešānar
Rožančevo: Rožānc, Rožānčnā, p'r Rožānci; Rožānču Vóranc
Staneče: Stanēt, Stanētnā, na Stanēčem; Stanēči Lojz
Jaser: Jásar, Jásarnā, p'r Jásarjo; Jásarju...
Kaštel
Kresnik: Kresnik, Kresnīca, p'r Kresníki; Kresníku...
Polesnik: Pólesnik, Pólesnca, p'r Pólesniki; Pólesnku..., Póleske...
Papež: Pápež, (s Pápežom), Pápežnā, p'r Pápežo; Pápežu...
Hermonk: Rmónk, Rmónknā, p'r Rmónki; Rmonku križ
Prapar: Prápar, Práparca, p'r Práparji; Práparju...
Kacova bajta
Na Frančiški
Pop: Póp, Pópna, p'r Pópi; Popu...
Kajžer: Kájžr, Kájžrnā, p'r Kájžri; Kájžru...

Fefrovo: Féfr, Féfrnā, na Fépravem; Féfru...
 Ladra: Vádra, (z Vádratom), Vádratnā, p'r Vádrato, na Vádračem; Vádrači...
 Pristav: Prístu, Prístounca, v Prístavi; Prístouski...
Zagrad: Zágrad, u Zagradi
 Krajnik: Krájn, Krájnknā, Krájnknā, bajtā; Krájnku...
 Strmec: Strmc, Strmcnā, p'r Strmci; Strmču lies
 Počev: Pōčev, Pōčevka, na Pōčelem; Pōčélā čierā
 Dehpol: Díehpo (z Díehpavom), Díehpolnā, p'r Díehpoli; Díehpoli ōče, Díehpovski...
 Čakej: Čákij, Čákijka, p'r Čákijo; Čákiju...
 Komes: Komés, Komesnā, p'r Komési; Komésu...
 Uršej: Ūršij, Ūršijka, na Ūršijāvām; Ūršiju...
 Ladinik: Vadink, Vadínca, p'r Vadínko; Vadínku...
 Žagar: Žágar, Žágarca, p'r Žágarjo; Žágarju mlin
 Štehnar: Štehárnik, Štehárnca, v Štehárji; Štehárski mlin
 Skočedovnik: Skočedóvnā, Skočedóvnca, v Skočedóvji; Skočedóvska žaga
 Ženove: Ženóvc, Ženóvnā, p'r Ženóvci; Ženóvču...
 Alekar: Alékar, Alékarca, p'r Alékarji; Alékarju...
 Temelj: Téml, Témlnā, p'r Témlni; Témlnave dekletā
 Miklavž: Mokvávž, Mokvávžnā, na Mokvávžāvām; Mokvávžu hlíev
 Lenart: Liénart, Liénartnā, p'r Lienarti, na Liénarčām; Liénarči...

Krdev: Křdev, Křdevka, p'r Křdēli; Křdēvu...
 Hrasnik: Hrásnik, Hrásnca, p'r Hrásni, Hrásnku...
Kot
 Rogačnik: Rgáčnik, Rgáčnca, p'r Rgáčni; Rgáčka bajta
 Lagoja: Vagójat, Vagójatnā, p'r Vagójāti; Vagóječi lies
 Makej: Máki, Mákijska, p'r Mákijs; Mákijsu...
 Ocvirk: Ocvirk, Ocvirknā, p'r Ocvirki; Ocvirku mlin
 Kotnik: Kótnk, Kótnca, p'r Kótni; Kótnkava Micka
 Krvávc: Krvávc, Krvávcnā, p'r Krvavci; Krvávcu...
 Ravnjak: Ravnák, Ravnica, p'r Ravnáki; Ravnáku...
 Pečnik: Pečnik, Pečnica, p'r Pečniki; Pečniku...
 Jug: Jūh, (z Jūgom), Jugnā, p'r Jūgi; Jūgava bajta
 Štor: Štor, Štornā, p'r Štori; Štoru...
 Jušelj: Jūšu, Jūšelnā, p'r Jūšeli; Jūšeli cimp'r
Podkraj
 Pavšič: Pavšič, Pavšičnā, na Pavšičām; Pavšiči...
 Žerjav: Žerju, Žerjavica, na Žerjavlām; Žerjavlā bajta
 Božank: Bóžank, Bóžanknā, p'r Bóžanki; Bóžanku Lipš
 Apohal: Opōhu, (A)pohalnā, na Apohalām, p'r Apohavu; (A)pohalā gníla
 Šebovnik: Šebovná, Šebóvnca, v Šebóvji; Šebóvski mlin

od svojega 14. leta. Ko je bil pozneje v Kotljah za župnika gospod Stingl, ki je znal večino evropskih jezikov in bil dopisnik vseh večjih slovanskih listov, sem pri njem stalno dobival neki srbski list v cirilici, ki se je tiskal v Beogradu — menda je bil Slavlján. Tako sem bil dobro poučen o razmerah drugod, ne samo pri nas. Tudi ruščini sem se toliko privadil, da lahko čitam vsako knjigo in nje vsebino razumem. (Res mi je gospod Kuhar prinesel rusko knjigo, iz katere mi je tudi čital nekaj odstavkov in vsebino razložil.) Ko sem bil v Jeruzalemu, sem govoril tam z Rusi in smo se kar dobro razumeli. Ud Mohorjeve družbe sem že stalno od leta 1873, torej že od 14. leta starosti naprej.

Najljubši časopis mi je bil celovski »Mir«, na katerega sem bil naročen, dokler ni prenehal. Med prvo svetovno vojno sem imel nekaj let »Slovenca«, nekaj časa tudi leposlovni list »Dom in svet«. Sedaj pa je v hiši »Slovenski gospodar«.

Tudi na združnem polju sem delal. Ravno letos poteče 35 let (razgovor z njim sem imel januarja 1933 — op. pisca), odkar sem odbornik Hranilnice in posojilnice v Dravogradu. To so bili časi, ko smo ta denarni zavod ustanavljali. Nasprotniki, dravograjski nemčurji, so z agitacijo dosegli, da je jelo ljudstvo svoj naloženi denar dvigovati. Denarja nam je zmanjkalo, mi pa smo hodili od člana do člana ter pobirali in spravljali denar skupaj in ga nosili v hranilnico. Ko je ljudstvo videlo, da lahko denar vsak čas dvigne, je čez nekaj časa začelo nositi denar nazaj. Nemčurjem pa so se povsili nosovi in zmagali smo mi. O tem boju bi bil svojčas največ vedel povedati moj najboljši prijatelj, rajni Dominik Kotnik iz Dobrij, ki je načeloval Hranilnici od ustanovitve pa do svoje smrti — celih 35 let.

Ko sem ga vprašal, kateri dan v življenju je bil zanj najbolj srečen, je dejal, da tisti, ko je v Celovcu Nemcem iz zapore pobegnil. Več pa ni hotel povedati, češ saj ima itak hčerka vse popisano.

In res, dobil sem zvezek, v katerem so prikazani tedanji dogodki. Le kratko vsebino naj tu podam. V hudih bojih z Nemci in nemčurji za vodstvo občine Kotlje je bil Lužnik vedno eden najbolj delovnih in neustrašenih bojnikov. Ni čuda, da je bil nasprotnikom trn v peti. Ko so leta 1919 volkswehrovci prihruli v Kotlje ter tukaj tri tedne gospodarili, kradli, strahovali in nadlegovali naše ljudi, so Kuharjevi narodni nasprotniki izrabili priložnost in ga začrnilni nemškimi vojakom. Ti so vdrli v njegovo hišo, ga prijeli kot »špijona«, ga grdo sklofutali in pretepli, potem pa odpeljali. Med potjo so ravnali z njim tako surovo, da od tiste dobe ni bil več prav zdrav. Doma pa so vse izropali in pokradli. Dne 22. maja 1919 so ga privedli v Celovec, kjer je bil kot kak nevaren hudodelec interniran z drugimi slovenskimi trpinami vred. Lepega dne pa se mu je le posrečilo, da jo je pobrisal iz zapore in se srečno vrnil v ljubljene Kotlje.

Ob slovesu mi je zapel še nekaj starih pesmic, ki jih že takrat med ljudstvom ni bilo mnogo slišati. Obljubil mi je, da jih doma zapišejo in mi jih izroči.

Tudi nekaj pripovedk mi je povedal, katere sem si zapisal in jih pozneje izročil bratu dr. Francu. To je narodno blago, katerega je bilo treba ohraniti. In gospod

Kremeniti Slovenec iz Podgore

Ko sem bil v letih 1932—1936 šolski upravitelj v Kotljah, sem rad spoznaval, kakor povsod na drugih službenih mestih, ljudi in njihovo življenje ter delo. Tako sem videl marsikaj, kar mi je pozneje tudi v šoli koristilo. Vsak učitelj, še bolj upravitelj, bi moral svoj šolski okoliš dobro poznati, da bi lahko nudil ljudem ono, kar jim je najbolj potrebno. In tako sem obiskal poleg drugih nekajkrat tudi Lužnikovo kmetijo, na kateri je gospodaril neustrašen narodnjak in bister človek. Najine razgovore sem si takrat zapisal in jih objavljam.

Lenart Kuhar, pd. Lužnik v Podgori pri Kotljah, je bil star narodni bojevnik in mučenik. Zato je dobro, da se ga tudi Koroški fužinar spomni in objavi njegov življenjepis. Saj je danes ravno nam treba svetlih vzgledov, kako se je treba nesebično žrtvovati za narodno stvar. Toda poslušajmo raje, kaj nam je on sam o sebi povedal.

»Rojen sem bil 7. novembra 1859 pri Toniju v Podgori pri Kotljah. Že v zgodnji mladosti sem moral iti služiti. Služil sem za pastirja in sem že tedaj redno čital knjige. V šolo sem hodil v Kotljah, in to od treh kraljev do cvetne nedelje. Učil nas je tedanji cerkovnik Rožič Urh. Razume se, da sem v tem kratkem času dobil le nekoliko podlago, nadalje sem se izobraževal sam. Pa še nečesa naj ne pozabim. Bilo je menda leta 1873. Takrat je bila huda sti-

ska. Pri hiši nas je bilo sedem otrok. In rečem vam, da smo morali skozi ves mesec in še čez živeti ob kuhanem pesinem perju (listih), le nekaj črne moke je bilo vmes pomešane. Kruha dolgo časa nismo videli, kaj šele jedli. Ja, takrat je bilo hudo! Ko sem dorastel, sem stavil mline, žage, delal kolesa in drugo. Vojak nisem bil, ker imam bolezen v nogi. Ko sem si tako z delom nekaj prihranil, sem si kupil majhno koč. V tridesetem letu sem se priženil na Lužnikovo. Pri gospodarstvu sem imel srečo in sem si tako pridobil dvoje posestev. (V Prežihovi Jamnici: Munkovo in Bunkovo — op. pisca).

Precej sem potoval. Leta 1910 sem bil s Slovenci v Sveti deželi. Ko sem se odpravljal od doma, mi je bil brat bolan. Vprašam ga, kaj naj mu za spomin prinesem. On pa reče, da si želi kamen iz vrta Getzemani; ko se vrnem, naj ga položim na njegov grob. In res, ko pridem domov, mi domači povedo, da je brat med tem časom, ko sem bil odsoten, v resnici umrl. Zaprošeni kamen sem prinesel in dali smo ga na njegov grob.

Leta 1913 sem bil na Dunaju, večkrat pa tudi v Ljubljani, ki je bila za nas koroške Slovence nekaj drugi Rim, seveda v narodnostnem pogledu.

Učil pa sem se tudi iz knjig. Ko sem služil za pastirja na Selah, sem pri gospodarju iztaknil knjigo, ki je bila tiskana v cirilici. Iz te sem se naučil cirilice. Čitam jo že

Vzela sta se Silva Merkač, pd. Rakitnikova, in Ivan Ranc, Račelnov, kontrolor v naši železarni Vso srečo!

Kuhar je bil v tem pogledu »živa kronika«.

Lenart Kuhar je imel dva sinova. Prvi sin Janko je bil dolga leta šolski upravitelj v Črni, sedaj pa živi kot upokojenec v Slovenjem Gradcu, za mlajšim se je zgubila vsaka sled pri napadu Nemcev na osvojenem ozemlje Zgornje Savinjske doline. Srečal sem ga še zadnji dan, preden so Nemci zasedli Ljubno, pri nekem kmetu. Hčerka pa je v najlepših letih umrla. Bila

je gospodar Lužnikove domačije. On je bil tudi stric Prežihovega Voranca, ki ga je v svoji »Jamnici« ovekovečil.

Ko sem se vračal z njegovega doma, sem želel, da bi bilo med nami še mnogo takih korenin, kakor je bil Lenart Kuhar, najlepši zgled naši mladini.

Ja, ko bi imeli še danes več takih idealistov, pa manj egoistov, koliko bolj srečni bi bili!

Zorko Kotnik

Škoda zaradi plinov v Mežiški dolini

Vprašanje obstoja gozdov v okolici Mežice, Žerjava, Črne in Raven postaja iz leta v leto bolj pereče. Hitro propadanje gozdov na tem območju vzbuja tako pri kmetih kot pri občanah resno zaskrbljenost. Vedno bolj so opazne na hribih gole lise, gruščnate drče in skalovja. Zelena gozdnata odeja postaja vse bolj redka. S tem v zvezi se seveda slabita prirastek in varovalna vloga gozdov, v okolici Raven pa hitro izginja zeleni pas Navrškega in Preškega vrha.

Vzroki takega stanja gozdov so:

— v zastrupljanju ozračja s tovarniškimi plini rudnika Mežica — topilnice v Žerjavu in železarne na Ravnah;

— v posledicah neurja, ki je junija 1961 prizadelo Mežiško dolino.

Oba vzroka, ki delujeta vzporedno in v povezavi, kažeta, da bodo v najkrajšem obdobju obboleli veliki predeli tega območja ter se bodo tako ustvarili pogoji za močno erozijsko delovanje hudournikov. Za utemeljitev določenega stališča glede gospodarskih ukrepov v ogroženih gozdovih je potrebno podati nekaj glavnih značilnosti tega območja.

Zgornji del Mežiške doline, tj. okolica Žerjava in Črne, je utesnjen s strnjanimi pobočji, s katerih se ob nalivih zlivajo vode hudournikov v Mežo, ki sama po sebi predstavlja en sam velik, nevaren hudournik.

Geološka podlaga tal je v glavnem apnenec-dolomit, od silikatnih hribin pa metamorfne kamenine. Zaradi različne sestave hribin je različna tudi zunanja oblika pokrajine ter sestava tal. Medtem ko tvorijo apnenci divje razgibane, ostre oblike površine in suha zelo porozna tla, tvorijo silikati (granit) blago zaobljene oblike hribin, tla pa so bolj sveža, srednje globoka in kislja.

Okolico Raven pa obdajajo poleg Prevaljske kotline manjši hribi, kakor Navrški vrh in Brinjeva gora. Pokrajinska razgibanost okolice Raven je blago prehodnih oblik, torej je povsem drugačna kot v Zgornji Mežiški dolini. Prav tako je tudi sestava hribin in tal povsem drugačna. Prevladujejo globoka tla odličnih fizikalnih in kemičnih lastnosti. Zato je tudi plodnost rastišča, posebno kar se tiče uspevanja gozdov, zelo dobra. To dokazujejo tudi razmeroma visoki prirastki na lesni masi v sestojih Navrškega vrha.

Podnebne razmere Mežiške doline štejejo v predalpski in alpski planinski pas, za katerega so značilne nizke poprečne letne temperature, čisti mrazovi in obilica padavin. Kljub zadostni količini padavin pa so predeli na dolomitnih apnencih v poletnih mesecih vseeno suhi, kar se močno odraža na sestavi rastlinstva, ki ta zemljišča obrašča.

Gospodarjenje v gozdovih je bilo v pre-

teklosti šablonsko, in sicer s sečnjami na golo ter z umetnimi pogozdovanji. Na ta način so nastali enodobni smrekovi sestoji, pomešani z macesnom in borom, listavcev, posebno bukve, katerim sicer pritiče večina teh rastišč, tako rekoč ni. Značilnost degradiranih sestojev je tudi v tem, da so močno obraščeni s spomladansko reso in da so zakisani.

Glavni vzrok škode je plin — žvepleni dvokis topilnice in železarne. Te škode so poznane sicer že dalj časa, vendar so se s povečano proizvodnjo svinca še bolj povečale. Po podatkih rudnika v Mežici se je proizvodnja svinca stopnjevala po letih takole: leta 1922 4208 t, leta 1933 6835 t, leta 1940 11.707 t, leta 1957 12.110 t, leta 1960 16.628 t in v perspektivi s predelavo svinca rudnikov iz Bosne celo 30.000 t na leto. Pri tem se, razumljivo, sproščajo ogromne količine žveplene dvokisa (SO_2) v zrak. Z maksimalno kapaciteto pražilnega žveplene dvokisa se bo sproščalo okoli 3500 t neizkoriščenega žveplene dvokisa v zrak. S tem se bo povečala koncentracija plina v zraku na 0,8 ‰.

Škoda zaradi plinov v okolici Raven je opazna sicer že več let, vendar obseg in stopnja škode močno izstopata zadnja leta. Po mnenju kemika inž. Permana iz železarne na Ravnah koncentracija žveplene dvokisa iz tovarne ne bi mogla biti edini vzrok propadanja vegetacije v okolici Raven. Meritve so namreč pokazale, da je koncentracija plina po mednarodnih normah v dopustnih količinah. Te količine pa so vsekakor mnogo manjše kot v okolici topilnice v Žerjavu. Na nastanek škode v okolici Raven verjetno precej vpliva konfiguracija širšega območja železarne. Ni izključena tudi domneva, da nastaja morda premik strupenih plinov z območja topilnice v Žerjavu.

S strokovnega stališča si razlagamo gibanje tovarniških plinov in par, ki uhajajo iz tovarniškega dima v atmosfero, takole:

plinske molekule se skušajo takoj po izhodu iz dimnika med seboj oddaljiti, zaradi česar plin izgublja koncentracijo. Ker ima plin pri izhodu višjo temperaturo kot sosednje zračne plasti, se dviga navpično nad nje in to tem hitreje in tem višje, čim večji je padec temperature z višino. Zato je tudi razpršitev tem večja, v čim višje in redkejši plasti zraka dospe navpična struja.

Navpično dviganje plinov pa nastopa le v primeru barometriškega ravnotežja. Ako so v zraku vetrovi, se plini odklanjajo v smeri vetra. Ako širi veter pline na velike razdalje, jih pri tem zelo razredči in nastopi s tem manjša škodljivost. Tak primer imamo na odprtih ravninah, vetrovnih grebenih in vrhovih gora. V zaprtih kotlinah, kot je to primer pri nas, pa se veter prilagaja obliki razgibanosti ter se usmerja in piha v ozkih, dolgih jeziki. Prevladujeta dve smeri: po dolini navzgor ali navzdol. Ker je zračna struja utesnjena, se poveča tudi njena hitrost, razpršnost pa se zmanjša. Tako obdržijo plini še na večjih razdaljah dovolj visoko gostoto, ki je tembolj usodna za vegetacijo.

Prav tako ima poseben vpliv na škodljivost plinov zračna vlaga. Ako je zrak nasičen z vlogo, se z dotikom dima, ki predstavlja zgoščena jedra, del vlage izloči v obliki rose ali megle. Te tako imeno-

vane »kisle megle« se običajno zadržujejo v bližini izvora dima in zato povzročajo največjo škodo ravno neposredni okolici tovarne.

Nad velikim industrijskim področjem pa nastajajo iz izpušnih plinov in par celo oblaki, iz katerih se pri ohladih izločajo kisle padavinske kapljice. Tudi zračni pritisk vpliva na širjenje plinov. Nemške raziskave so pokazale, da dosega koncentracija plinov pri nizkem zračnem pritisku in vrtničastih vetrovih mnogo večjo stopnjo kot pri visokem zračnem pritisku in zmernih vetrovih.

Kako nastaja škoda, se s strokovnega stališča pojasnjuje takole: kot že omenjeno, je glavni povzročitelj škode na gozdnem drevju žvepleni dvokis in iz tega izhajajoča žveplasta in žveplena kislina, ki povzroča obolenje iglic oziroma listov. Ker so listi kot asimilacijski aparat najvažnejši prehranjevalni organ drevesa, omejeni v svoji funkciji, začne upadati višinska in debelinska rast drevesa ter s tem prirastek v gozdu. Končno se drevo posuši.

Občutljivost drevesnih vrst za izpušne pline je različna. Po naših opazovanjih je v perimetru škodljivega delovanja najprej izginila jelka, nato smreka in končno bor. Listavci se obdržijo dalj časa in so posebno odporni mokovec, zelena jelša, trepetlika, javor in črni jesen. To pa so drevesne vrste, ki nimajo gospodarske, temveč le varovalno vrednost v gozdovih.

Kot že omenjeno, ima velik delež pri pospešenem propadanju gozdov v Mežiški dolini katastrofalno neurje iz leta 1961. Škoda, ki je takrat nastala v gozdovih zaradi večjih polomij gozdnega drevja, je taka, da je ne bo možno več popraviti. Ob tem neurju se je zrahljal sklep ter s tem strnjnost in stojnost sestojev. Poleg tega je toča med nevihto povzročila ogromno škodo. Udarci toče z viharjem so bili tako močni, da so bila drevesa v smeri glavne struje vetra popolnoma okleščena. Pri tem je trpelo tako mlado kot staro drevje iglavcev, od teh najbolj bor, nekoliko manj smreka in macesen. Zaradi poškodbe tankega lubja v gornjem delu debla se je začelo drevje sušiti od vrha navzdol. One polovice krošenj drevja, ki so bile obrnjene proti struji, se leto za letom suše in se tako rekoč ne morejo več obrasti. Posledica take škode je vidna posebno v Mežici. V stičnih točkah neurja in plina pa nastopajo še večje škode, zaradi česar je propadanje sestojev hitrejše in obsežnejše. Na teh ožjih področjih nastopajo in bodo nastopale vedno večje gole površine. Obnova teh površin pa je posebno vprašanje, ki ga bo morala naša strokovna služba skrbno proučiti.

Za podjetje kakor tudi za gozdne posestnike pa je važno vprašanje povračila škode za uničene gozdove. Po obstoječih podatkih so škodam zaradi plina izpostavljenе naslednje površine:

GO	SLP	NS	Skupaj
Črna	1355	736	2091 ha
Ravne	188	444	632 ha
Skupaj	1543	1180	2723 ha

Poprečna lesna zaloga po gozdno gospodarskih načrtih je znašala za področje GO Črna 199 m³/ha in GO Ravne 226 m³/ha. Po primerjavi sečenj, predvidenih s tem na-

črtom, z dejanskim posekom lesa po letih pa opazimo, da je ta v nekaterih oddelkih od 2- do 4-krat večji. Pod vplivom plina nastajajo nenačrtne — stihijske sečnje. To ima za posledico, da se gozdovi preveč rahljajo in postajajo vedno bolj izpostavljeni snegolomu, vetrolomu, sončni pripeki in škodljivcem. Zaradi poškodb in učinka plina je drevje fiziološko oslabelelo ter je manj odporno proti lubadarjem. Medtem ko se zdravo drevo iglavcev zavaruje pred uvrtnjem lubadarja z močnim izločanjem smolnih kapljic, ta obrambna moč pri oslajenem drevju odpade. Po dosedanjih opažanjih in na podlagi izdelanih količin lubadark lahko sklepamo, da obstaja resna nevarnost vedno večjega nastajanja žarišč lubadarja ter njegovega širjenja na območje gospodarskih gozdov. Zato je potrebno GO Črna in Ravne dovoliti svobodno gospodarjenje s temi gozdovi, tj. da višina in zaporedje sečenj po gozdnogospodarskih načrtih ni obvezno.

Gospodarska vrednost škode je poleg že navedene posredne — idealne škode v zmanjšanju prirastka. To zmanjšanje se stopnjuje glede na razdalje do izvora škodljivih plinov. Plin je povzročil, da so se nekatere gozdne kmetije morale opustiti. Ta proces je še vedno v nenehnem porastu. Medtem ko so bolj številni in vidni taki primeri v Žerjavu in Črni, v okolici Raven takih primerov ni bilo. Zadnja leta pa je opaziti hitro propadanje gozdov tudi na tem območju.

Poleg zaznavanja škode pa je bolj zamahtan postopek za ugotovitev gospodarske škode, ki jo povzročajo tovarniški plini. Tako je npr. rudnik Mežica 1927. leta na podlagi zahtevka in strokovne utemeljitve moral priznavati gozdnemu posestniku Mlinarju — p. d. Matvozu iz Javorja škodo zaradi plina. Kasneje so se pridružili s podobnimi zahtevki še drugi. Kot osnova za nadomestilo povzročene škode pa je služila udeležba tehničnega lesa in lesa za kurjavo v obliki sušic. Ta praksa se je pri rudniku Mežica obdržala do danes. V glavnem sloni izračun škode na diskontiranju

prirastka v dobi poseka oziroma obhodnje.

Današnje gledanje na ocenitev škode pa bi naj izhajalo iz stališča, kolikšen bi bil vrednostni prirastek lesa na teh rastiščih v primeru, da ne bi bilo vpliva tovarniškega plina. Jasno je, da je upadanje prirastka (hitra ožitev branik) zadnjih 10 do 20 let škoda, katero je možno izraziti tudi v številkah. To škodo je sicer kompleksno težko oceniti, ker je najbolj vidna na rastnosti sestojev.

Naloga enotne rešitve tega problema je v sodelovanju industrije z gozdarstvom. Preko specializiranih strokovnjakov je treba skrbno proučiti izvor škodljivih plinov v tovarnah in ureditev čistilnih naprav. Prav tako se bo morala gozdno gojitvena tehnika na tem območju prilagoditi novim pogojem. Le vzajemno sodelovanje obeh prizadetih bo vodilo k rešitvi tega izredno perečega problema. Tudi skupščina občine Ravne na Koroškem je o tem problemu že razpravljala in sprejela določena priporočila. Na podlagi teh je podjetje predlagalo inštitutu za gozdarstvo in lesno industrijo, da skliče strokovni posvet, katerega bi se naj udeležili vsi zainteresirani, poleg tega pa so bili povabljeni še predstavniki GG Bled, Ljubljana in Celje. Na strokovnem posvetu so prisotni soglašali s tem, da je treba reševanje problema raztegniti na Slovenijo, ker morejo določene ugotovitve in meritve služiti enim in drugim.

Glede perspektivne zaježitve škode zaradi plinov so predstavniki industrije podali svoje stališče takole: pri topilnici svinca v Žerjavu nameravajo še letos vstaviti elektrofilter za filtriranje plina svinčene oksida, vprašanje zajetja žveplovega dvokisa pa bo tako ostalo še nadalje odprto.

Železarna Ravne je pripravljena urediti filtrirne naprave, kolikor se bo ugotovilo, da povzročene škode izvirajo samo iz njihove tovarne. Menijo namreč, da je potrebno v tem pogledu obe industriji obravnavati enotno in po meteorologih izvesti merjenje zračnih tokov. Prav tako nameravajo na Ravnah v bodoče uporabljati na-

Naša dolina

Foto: F. Kamnik

mesto premoga alžirski plin, ki vsebuje manj žveplovega dvokisa.

Tako predstavniki Goznega gospodarstva Slovenj Gradec kot industrije Rudnika Mežica in Železarne na Ravnah so prišli do zaključka, da je potrebno na podlagi sodobnih znanstvenih izkušenj, doseženih v tem pogledu v drugih naprednih državah, začeti obravnavati vprašanje sistematično in kompleksno. Zato so se zedinili, da v

okviru občine deluje koordinacijski odbor o tem vprašanju. Inštitut gozdarstva in lesne industrije SRS pa je z gozdnim gospodarstvom Slovenj Gradec že v prejšnjem letu prevzel pogodbeno nalogo in jo razširil na zainteresirana področja vse Slovenije. Smatramo, da bo s skupnimi močmi možno uspešno rešiti to izredno boleče vprašanje v Mežiški dolini.

Martin Potočnik

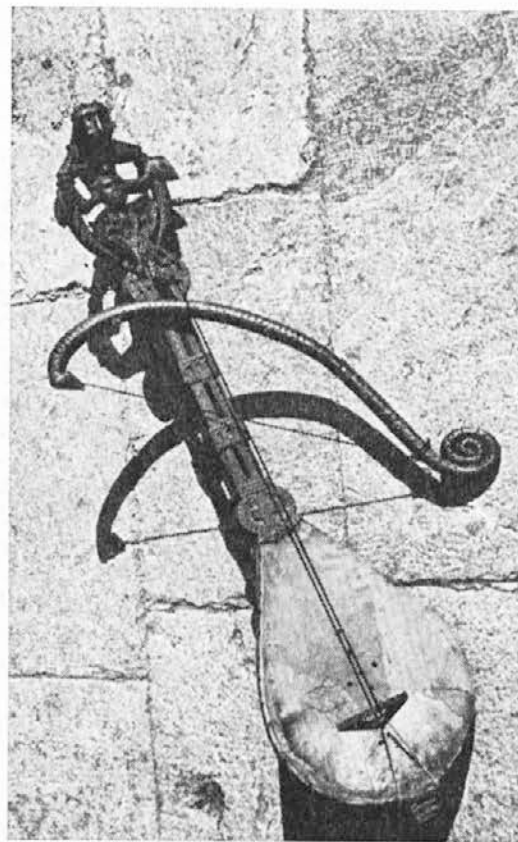
MED MOZAIKI NAŠEGA JUGA

Današnji človek bega v sedanosti, grabi prihodnost in se ozira v preteklost. Ta trenutek hočemo biti veliki, bogati in plemeniti, zato iščemo argumente, ki bi to potrdili. Včasih se zdi, da so to tudi srečanja z neznanimi kraji in ljudmi, ki s svojimi posebnostmi dajejo pečat tudi nam in na nas po svoje vplivajo. Ali ta dejstva res potrjujejo naše begajoče misli v sedanosti? Človeka vedno bolj silijo k spoznanju, da je sedanost zveza preteklih dogodkov, ki določajo dogajanja našega časa, pritiskajo na nas in nas hočejo včasih celo nadvladati. Ker se tega zavedamo, s svojim razumom »rešujemo« vprašanja nacionalne biti, svobode in odvisnosti. Iščemo vzroke in poskušamo razložiti individualne poteze posameznih narodov in njihove kulturne preteklosti. Tudi ob njih spoznavamo sebe ter si iščemo mesto med mogočnejšimi narodi.

Slovenci se sredi Slovenije nemalokdaj čutimo majhni in smo se prisiljeni umakniti ob zid, ko se srečamo s samozavestnim Srbom; in kako se počutimo, ko spregovorimo s ponosnim Črnogorcem! Naš Jug radi ocenjujemo na cesti, kjer nas ob neomahljivem Bosancu prevzame občutek večvrednosti in prepričanje, da imamo opraviti z nekulturno robotostjo. Ocenjujemo hitro in naše sodbe so površne. Saj se ob takih

srečanjih naša čustva in misli niso pripravljena takoj soočiti s Sutjesko, Kozaro in Kragujevcem, ki jih vendarle s ponosom omenjamo v eni sapi, ko govorimo o našem boju za nacionalno, gospodarsko in kulturno neodvisnost. Preradi pozabljamo na nacionalni ponos in trdno vero v zmago, ki obvladuje te ljudi in jih je gnala v boj. Pozabljamo, da so tem krajem dali pomen njihovi ljudje, ki se v najtežjih trenutkih niso bali smrti, temveč so ji ponosno zrl v oči kot mož, ki se zaveda hrabre preteklosti in zre v bodočnost, ki mu nalaga dolžnosti. Ta človek ni mogel biti otopel in brezbrizen do sebe in svojega naroda, ni pustil, da bi se ga kdorkoli polastil.

Kragujevski nacionalni park — pokopališče 7200 Kragujevčanov — ki so umrli od 21. do 23. oktobra 1941, je spomenik mlade rasti in naprednih idej, ki silijo kvišku in jih ni mogoče uničiti. Strah pred atomsko stvarnostjo in spoštovanje preteklosti človeku stiskata grlo in dušita besede. Nehote poslušaj in ugotavljaš, če na tem koščku zemlje morejo peti ptice in cveteti rože. Nem razmišljaš o mladih ljudeh, katerim v spomin so ostale v kamen vklesane njihove poslednje misli, skrite v kemičnih formulah, matematičnih enačbah in filozofskih izrekah o življenju. Tu človek

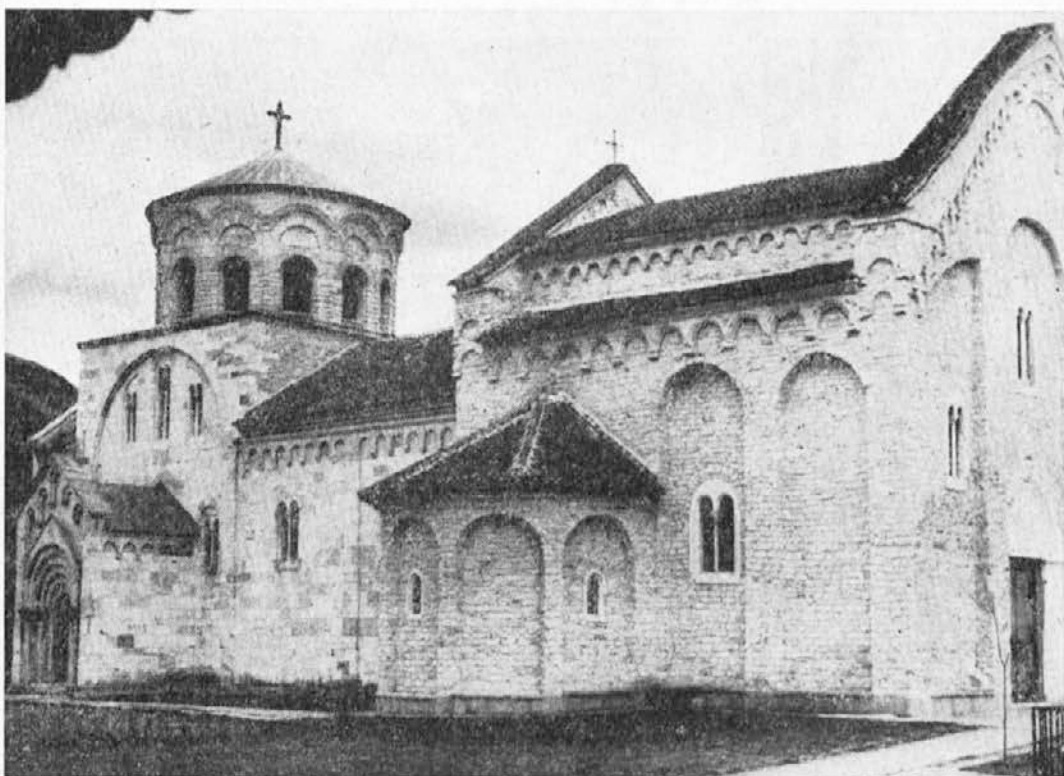
Njegoševе gusle

govori in misli o našem jugu drugače kot na naših cestah, saj ne more ubežati pred spoznanjem, da so te ideje oblikovale našo domovino in z njo tudi nas.

Kilometri te odmikajo kraju in času, a misel hiti s teboj. Četudi smo že na ozemlju srednjeveške Raške, smo še vedno revoltirani nad strahotami II. svetovne vojne, ki so se nam pokazale v Kragujevcu. Razum ne miruje in prej kot v minuti ugotovi, da je v dveh dneh umrlo skoraj toliko Kragujevčanov, kot štejejo Ravne danes svojih prebivalcev. S to mislijo se staplja podoba veličastnih mozaikov v Oplencu.

Cerkev ni niti stara niti arhitekturno posebno znamenita, toda njena notranjost vseeno očara obiskovalca. Tu so kopije najboljših fresk Srbije, Bosne in Hercegovine. To je hram, kjer je v Evropi največja površina pokrita z mozaiki, ki predstavljajo 15.000 portretov in ki dosežejo svoje svetlobne učinke z barvami in stoterih niansah.

In spet kliče človeka Raška, kjer se za vlade velikega župana Stefana Nemanja dokončno izoblikuje srbska država. V tem času so po vsem ozemlju nastajali pomembni kulturni spomeniki — kraljevske ustanove — tako imenovane »zadužbine«. Vse te cerkve so polne življenjepisov srbskih vladarjev v podobah, da je v njih težko ugotoviti, kje se končuje element vladarja, ki je bil ustanovitelj in zavetnik pravoslavnega samostana, in kje se začne cerkveni element. Tudi umetnostna zgodovina imenuje sakralno umetnost srednjeveške Srbije »umetnost kraljev in menihov«. Vladarju gotovo ni bilo težko odšteti narodnega dohodka za utrditev svoje oblasti, če je zato po ljudski oznaki veljal za »bogu zvestega, pravičnega in spoštovanega vrednega vladarja«. Srečamo se z raško šolo arhitekture, za katero je značilen poseben tip enoladijske cerkve, katere kupola sloni na zunanji stenah stavbe.

Studenica

Žiža

Prva monumentalna realizacija tega tipa raške arhitekture je največja in glavna ustanova Štefana Nemanja samostan **Studenica** in njegova glavna cerkev Marijinega vnebovzetja (Uspenije) iz let 1183 do 1191.

Preden smo stopili v svetišče, nam je menih, ki ga je pogled izdajal za izrazito posvetnega in širokega človeka, posebej poudaril, da je to kulturni spomenik, ki ni niti njihova niti naša last, temveč je last nas vseh. Ta cerkev je pomemben spomenik, saj v arhitekturi Raške povezuje bizantinsko-balkanske elemente z romanskimi. Že na prvi pogled smo lahko ugotovili zvezo z arhitekturo Carigrada, toda cerkev kljub temu ne daje bizantinskega vtisa. Dvokapna streha daje videz bazilike, zunanja stran, ki je sestavljena iz kamnitih plošč, pa ima romanski značaj. Poleg arhitekture so monumentalna tudi skulpturna in slikarska dela, ki imajo velikokrat povsem posvetno vsebino, kateri se mora čuditi vsak današnji svetovljan.

Nadaljevanje osnov, načrtanih v Studenici, je samostan **Žiža** z glavno cerkvijo, kjer so kronali srbske kralje in kjer je bila razglašena neodvisna srbska nadškofija, sezidana za kralja Štefana Prvokronanega med leti 1208 do 1215. V primerjavi s Studenico je videti že vrsto sprememb. Poseben vtis naredi zgradba zaradi izrazite rdeče barve. Notranjščina cerkve v Žiži nas ni tako navdušila s freskami umetniške vrednosti kot z verskim obredom v stari cerkveni slovanščini, ki se je odvijal v mračnem in od topečega se voska zadušljivem prostoru. Kopica sveč je gorela in verniki so pri obhajilu zaužili košček kruha ter popili požirek vina. V prostoru pred oltarjem, kjer je bil obred, so bile naložene vreče žita, ki so ga prinesli ljudje iz oddaljenih krajev, da bi tudi njihova živina uživala blagoslovljeno jed.

Kraji in ljudje, ki so bili za nami, ter čas, ki smo ga podoživljali v samostanih in cerkvah, nam ni bil več tako tuj in nerazumljiv kot še nekaj dni prej. Bili smo že polni vtisov in prepričani, da je težko spoznati še kaj vrednejšega.

Ustavili smo se na Visokih Dečanih. Začudila nas je že zunanost cerkve samostana **Dečani** zaradi arhitekturnega vtisa in zaradi barvitosti sten, ki so sestavljene iz plasti belega in rožnatovijoličastega marmorja. Ta cerkev, ki jo je ustanovil kralj Štefan Uroš III. Dečanski leta 1327 in končal njegov sin Štefan Dušan 1335. leta, je vrhunec in sklep razvoja monumentalnega stavbarstva, ki se je začelo v Studenici ter se nadaljevalo v Žiži in Sopočanih. Celota je uspel poskus povezave večladijske romanske bazilike z enoladijskim tipom raške cerkve. Z izredno svečanostjo navda obiskovalca njena notranjost, ki je na kompliciran način razčlenjena v tri bazilikalne notranjščine, ki imajo logičen sklep v kupoli. Izredno močni so kontrastni učinki, ki so doseženi prav zaradi take razčlenitve notranjščine. Slikarstvo je nujno dopolnilo arhitekture. Vsa slikarska

ustvarjalnost se je povezovala z religijo in vsebovala tudi posvetne elemente. V Dečanih je upodobljen tudi rodovnik Nemanjičev. Notranjost zares vzbuja vtis polnega in veličastnega prostora, ki ne čaka vernikov, temveč občudovalce.

In spet kilometri do Peči in **Pečke patriarhije**, harmonično ubrane arhitekturne celote, prek Čakora, ki ni nižji od našega Vršiča, do stare prestolnice Črne gore — Cetinja. To je svojevrstno kulturnozgodovinsko mesto. Ivan Crnojević je iz majhnega pastirskega naselja (katuna) napravil prestolnico Črne gore. Cetinja si ne moremo misliti brez visokega in kamnitega Lovčena, ki bdi nad mestom kot Olimp, kjer imajo mesto le bogovi. In tudi res: od tu se ozira na svoje ljudi pesnik in črnogorski vladika Petar Petrović Njegoš. Črnogorci predstavijo obiskovalcem simbol svoje lepote in duhovne širine v Njegoševem dvorcu in njegovi Biljardi. Zavedajo se, da z Njegošem, njegovim nemirnim in ustvarjalnim duhom, predstavljajo in razlagajo tudi sebe. Niti Njegoša niti črnogorskega ljudstva ni mogoče spoznati brez Gorskega venca, ki je venec tegob in vrisov ljudske duše, katera doni iz pesmi, ubrane ob zvokih gusel. V Cetinju je značilen samostan iz leta 1484 s cerkvijo sv. Marije in rezidenco zetskega metropolita. Črnogorski ponos in neodvisnost potrjuje tudi izredno bogastvo, nakopičeno v Nikolajevem dvorcu.

Vožnja po lovčenskih serpentinah ter pogled na Boko Kotorsko in morje zaključita podobo centralne Srbije in Črne gore. Morje zabriše stare misli in povabi v svoj svet.

Marija Kolar

Nasvet

Če ti kdo očita, da imaš oslovsko ušesa, temu ne pripisuj posebnega pomena. Če pa ti to očitajo trije, si kupi sedlo!

Sodobni telegram

Dragi stop pridem stop čakaj me non stop tvoja Vijolica.

Dečani

Spomin na dr. Franca Kotnika

O Drabosnjaku smo pisali v prejšnji številki, o razstavi njegovih del je poročal Informativni fužinar, zato prinašamo danes zapis o liku človeka, ki je Drabosnjaka Slovincem odkril, o pokojnem dr. Francu Kotniku, našem rojaku iz Dobrij. Pri otvoritvi Drabosnjakove razstave ga je navzočim predstavil njegov brat Zorko Kotnik. Naš sestavek je povzetek njegovega govora.

Uredništvo

Teško je govoriti o delu svojega brata, posebno še, ko je bil najstarejši brat že na univerzi, najmlajši pa se je šele takrat rodil. Zato naj govore o tem drugi, ki so tudi dobro poznali in cenili njegovo delo. Znano je, da se je Franc že kot gimnazijec posvetil narodopisju in to delo nadaljeval do svoje smrti. Ljubil je svojo Koroško, ljubil svoj rojstni kraj, naše prelepe Dobrije.

Navedel bom nekaj odlomkov iz pisem, ki so mu jih pisali drugi — ta pisma so še danes ohranjena.

Pismo iz leta 1903. — Zagreb

Vrlo me je razveselilo Vaše pismo i Akademija Vas usrdno pozdravlja kao svoga suradnika iz zanimivih koroških krajeva.

Dr. Baranić

1904. — Ljubljana:

Gotovo bi lahko dijaki mnogo pomagali, da se list izpopolni.

Dr. Lampe,
urednik Doma in sveta

1904. — Ljubljana:

...Želim Vam najboljšega uspeha za Vaše študije, zlasti tudi, da prav temeljito opišete svoje domače narečje.

Pater Stanislav Škrabec
(jezikoslovec)

1905. — Ljubljana:

Ali bi se morda ne hoteli lotiti Janeza Krstnika od Sv. Križa? Ta izredno krasni govornik bi že danes zaslužil, da se preštudira po vsebini in jeziku!

Dr. Šlebingar
(profesor - jezikoslovec)

1905. — Celovec:

Prav rad se hočem udeležiti pri delovanju »Zgodovinskega društva« v Mariboru. — Za uda se bom kmalu oglasil. Lepa hvala za beležke o narodnem pesništvi.

Scheinigg (njegov bivši profesor)

1904. — Celovec:

Preljubi gospod rojak!

...Le delajte naprej in Karantanis; tu je mnogo neobdelanega polja, zlasti v etnografskem oziru. Ako imate kaj do filologije v strogem smislu veselja, obdelajte podjunsko področje! V počitnicah je mnogo prilike za take reči.

Prisrčno pozdravlja Vam vdani Sket
(njegov bivši profesor)

1907. — Zagreb:

Velebvrijedni prijatelju!

...Uverjen sam, da to ne mislite, već da sigurno znate, kako se veselim napretku Vaših nalaza. Urodio Vaš trud obilnim uspehom, te skoro porodilo »doktor« Kotnika, koji će po mom mišljenju i biti »doktor doctus«.

Prijateljski pozdrav od povsem odanog Vam doktora Hübscha — Jugoslov. akad. znanosti i umjetnosti Zagreb

1944. — Ljubljana:

Vaše Starosvetnosti imajo le eno veliko napako: prekratke so! »Uvoda« ne morem prehvaliti, jednat in jasen je kot dorski aram.

Vam udani in hvaležni Plečnik
(svetovno znani slovenski arhitekt)

Pa še iz leta 1952 — ob njegovi 70-letnici, ko so mu čestitali državniki (Marjan Breclj, podpredsednik vlade LRS, France Bevk, podpredsednik prezidija Ljudske skupščine LRS, dr. Jože Potrč, minister) in prijatelji:

Veselim se s Teboj ob Tvojih znanstvenih, organizatoričnih in drugih življenjskih uspehih. To pa tem bolj doživeto in hvaležno obenem, ker sem bil Tvoj posredni učenec že od 3. razreda gimnazije, ker sem pozneje tudi ob Tvoji topli domačnosti besedi tipal v svet etnografije in si prav Ti pokazal ob teh mojih prvenih toliko naklonjenosti, da je bila odtlej Tvoja pobuda neposredna, živa. Malo sem skušal to svojo hvaležnost izraziti v članku za Slov. etnografa.

Kakor se sam spominjaš vpliva svojih vzornikov in mentorjev, tako si moraš misliti, da nam je vsem mlajšim bila Tvoja osebnost in Tvoje delo vselej opora in pobuda — zato te imamo radi brez pridržka in pomislekov, ki jih ne motijo nikake sence.

Tvoj vdani Vilko Novak
(profesor — etnograf)

V galeriji slovenskih etnografov imate odlično — prvo mesto, Vaša podoba nas napolnjuje s spoštovanjem do Vaše zbrane književne žetve. Rad bi bil Vaš učenec, sicer že 60-letni; vendar sem stalno v Vaši narodopisni šoli...

Vam vdani Zorzut Ludvik
(etnograf — pesnik)

Dobil sem prekrasni koledar. Najbolj me je ganil in razveselil članek Sušnikov, posvečen Tebi. Tako lepih in hvaležnih besed že nisem bral v slovenskem jeziku, a jih je tudi zaslužil oni, ki so mu bile namenjene.

Tvoj R. Molé (profesor)

Toliko iz mnogih pisem. Mislim, da je Kotnik res storil mnogo za spoznavanje našega slovenskega naroda, njegovih šeg in navad, posebno koroških.

O vsem povedanem je jasno, da bratovo delo in ves njegov trud le ni bil zastoj, kar priča tudi lepa razstava. Franca, ki je Drabosnjaka odkril in mu veljavo dal, ste posebno poudarili.

Redakcija te številke je bila zaključena
10. avgusta 1968

Izdaja upravni odbor Zelezarne Ravne. Ureja uredniški odbor: Alojz Breznikar, Jože Delalut, Ivo Kohlenbrand, Marjan Kolar, inž. Stane Lenasi, inž. Vlado Rac, Jože Šater, Tone Vehovar, inž. Jože Zunec. Odgovorni urednik: Marjan Kolar. Telefon interni 304. Tisk: CP Mariborski tisk, Maribor

V pokoju